

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Π.Μ.Σ. «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΕΧΝΗΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Σ.Ε.Π.**

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Φωτιάδη Μαριάννα (Α.Μ. 227307)

**Επιβλέποντες καθηγητές: Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κουτρούμπα Κωνσταντίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μαριδάκη-Κασσωτάκη Αικατερίνη, Καθηγήτρια**

ΑΘΗΝΑ 2011

*Στο Γιάννη
και στους γονείς μου
Μάρκο και Ιωάννα*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ 12

1.1. Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός	12
1.1.1. Η έννοια της Συμβουλευτικής	13
1.1.2. Η έννοια της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής.....	15
1.1.3. Η έννοια του Επαγγελματικού Προσανατολισμού.....	16
1.1.4. Η έννοια του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού	17
1.2. Πολιτισμός και τέχνη.....	17
1.2.1. Η έννοια του πολιτισμού και της τέχνης	18
1.2.2. Μορφές Τέχνης και Πολιτισμού.....	24
α) Θέατρο	24
β) Κινηματογράφος	26
γ) Μουσική-Χορός	27
δ) Ζωγραφική.....	28
ε) Φωτογραφίες – Γελοιογραφίες - Κόμικς.....	29
ζ) Λογοτεχνία	31
η) Λαϊκός Πολιτισμός.....	32
θ) Μουσεία-Αρχαιολογικοί χώροι.....	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ..... 36

2.1. Η σημασία του επαγγέλματος στη ζωή του ανθρώπου	36
2.2. Ιστορική εξέλιξη του Επαγγελματικού Προσανατολισμού από την αρχαιότητα έως και σήμερα.....	40
2.3. Εκπαίδευση και αγορά εργασίας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

..... 51

3.1. Ιστορική αναδρομή της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας	51
3.2. Η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας.....	54
3.2.1. Σκοπός και στόχοι του Σ.Ε.Π.	56
3.2.2. Μεθοδολογία της εφαρμογής του Σ.Ε.Π.	59
3.2.3. Προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας.....	61

3.3. Οι δομές (ΚΕ.ΣΥ.Π. / ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. / ΓΡΑ.ΣΥ) του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας	62
3.4. Η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση άλλων χωρών	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Σ.Ε.Π. ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ	65
4.1. Η βιωματική προσέγγιση στην εκπαιδευτική πράξη	65
4.2. Η Τέχνη και ο Πολιτισμός στην εκπαιδευτική πράξη	69
4.3. Οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στη βιωματική προσέγγιση του Σ.Ε.Π.	74
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ	80
5.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	81
6.1. Περιγραφή του δείγματος	81
6.2. Μέσα συλλογής δεδομένων - Περιγραφή εργαλείου έρευνας	81
6.3. Συλλογή και επεξεργασία ερωτηματολογίων	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	85
7.1. Περιγραφικά αποτελέσματα της έρευνας-Πίνακες κατανομής συχνοτήτων.....	85
7.1.1. Μέρος Α΄: Δημογραφικά στοιχεία	85
7.1.2 Μέρος Β΄: Ενασχόληση – επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με το θεσμό του Σ.Ε.Π.	90
7.1.3 Μέρος Γ΄: Ο Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	94
7.1.4 Μέρος Δ΄: Συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης & πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.	102
7.2. Έλεγχος υποθέσεων ανεξαρτησίας με τη βοήθεια του χ^2 τεστ (chi-square tests) - πίνακες διπλής εισόδου.....	119
7.2.1 Αποτελέσματα ελέγχου υποθέσεων ανεξαρτησίας με τη βοήθεια του χ^2 τεστ (chi-square tests) - πίνακες διπλής εισόδου.....	120
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	153
8.1. Συμπεράσματα.....	153
8.2. Προτάσεις	159
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	166
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Ερωτηματολόγιο	167
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	178
ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	186

η τέχνη

*Αφού έφτιαξε ο Θεός τον άνθρωπο και του φύσηξε
τη ζωή, τον περιεργάστηκε μ' ένα τελευταίο βλέμμα.
«Πώς αισθάνεσαι;» τον ρώτησε με κάποια περηφάνια.
«Έχω ερωτήσεις να κάνω και ανάλογα θα σου πω.
Από πού έρχομαι, πού πάω και γιατί. Τι είναι έρωτας,
θάνατος, χρόνος...»*

*«Κάτσε, κάτσε», τον διέκοψε ο Θεός.
«Αυτά που ρωτάς δεν επιτρέπεται, δε γίνεται να σου
τα απαντήσω».*

*Τότε ο άνθρωπος γύρισε την πλάτη του και απομακρύνθηκε
απογοητευμένος.
«Απέτυχα!» συλλογίστηκε ο Θεός. Κι όλο το βράδυ
δεν κοιμήθηκε.*

*Την άλλη μέρα το πρωί κάλεσε τον άνθρωπο και
του είπε:*

*«Θα σου χαρίσω κάτι που θα το ονομάζεις τέχνη.
Αυτό θα σε κάνει να ονειρεύεσαι τις απαντήσεις».*

«Και πώς θα την αναγνωρίζω;»

«Όταν ανυψώνεσαι, θα ξέρεις ότι είναι δικό της έργο».

Λουδοβίκος των Ανωγείων, «Η εξομολόγηση μιας τελείας»

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο πλαίσιο της φοίτησής μου στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, στο Π.Μ.Σ. «Εκπαίδευση και Πολιτισμός», κατεύθυνση «Αγωγή και Πολιτισμός», εκπονήθηκε η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο: «Διερεύνηση στάσεων και απόψεων εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.)».

Όταν γίνεται λόγος για τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. δεν αναφερόμαστε μόνο στις πληροφορίες που μπορούν να συγκεντρώσουν οι μαθητές για τα διάφορα επαγγέλματα που σχετίζονται με τις τέχνες και τον πολιτισμό. Μια τέτοια αντιμετώπιση υποβαθμίζει τις δυνατότητες έκφρασης που παρέχουν οι τέχνες στους μαθητές. Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός δεν εκμεταλλεύεται σωστά την ευκαιρία που έχει να δώσει στα παιδιά εμπειρίες πολύτιμες για τον εαυτό τους, αλλά και τον κόσμο της εργασίας (Ατσαβέ: 1989: 63). Ο μαθητής έχει την ανάγκη να ευαισθητοποιηθεί γύρω από θέματα εργασίας, να τα προσεγγίσει έγκαιρα, προκειμένου να θεμελιωθούν υγιείς βάσεις στην προσωπικότητά του και θετική στάση προς αυτήν (Κωνσταντινίδης, Κωστόπουλος, Παταγιάς & Παπανικολάου, 2004: 156). Στην ευαισθητοποίηση αυτή μπορεί να συμβάλλει η τέχνη και ο πολιτισμός με ποικίλους τρόπους.

Θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω όλους αυτούς που με τη βοήθειά τους συνέβαλαν στην υλοποίηση της παρούσας μελέτης. Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να αποδώσω στην επιστημονικά υπεύθυνη καθηγήτρια, κ. Ευαγγελία Γεωργιτισογιάννη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια και Πρόεδρο του τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, καθώς και στα μέλη της τριμελούς επιτροπής κ. Κουτρούμπα Κωνσταντίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια του τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας και κ. Μαριδάκη-Κασσωτάκη Αικατερίνη, Καθηγήτρια του τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας. Επίσης, ευχαριστίες αποδίδονται στην οικογένειά μου και στον κ. Κουτρούλλη Γιάννη για την πολύτιμη στήριξή τους όλο αυτό το διάστημα. Τέλος, ευχαριστίες αποδίδονται σε όλους τους εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη βοήθειά τους στην συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Η υλοποίηση της έρευνας δεν θα ήταν εφικτή χωρίς τη συμμετοχή όλων των εκπαιδευτικών που συνεργάστηκαν και πρόσφεραν το χρόνο και τις απαντήσεις τους. Σε όλους αυτούς καταθέτω ένα μεγάλο ευχαριστώ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το σχολείο είναι ο χώρος ο οποίος προετοιμάζει το άτομο για την κατοπινή κοινωνική του ένταξη. Εκεί το παιδί έχει την ευκαιρία να αναπτύξει φιλίες, να ανταλλάξει γνώμες, να μοιραστεί συναισθήματα, να συνεργαστεί για την επίλυση των προβλημάτων του. Μέσα στο σχολείο καλλιεργούνται η προσωπική του αυτονομία και οι κοινωνικές του σχέσεις (Μελισσά-Χαλικοπούλου, 1990: 58). Επιπλέον, το σχολείο επηρεάζει αποφασιστικά τη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος, γι' αυτό και έχει ιδιαίτερη σημασία, αν παρέχει δυνατότητες κατάρτισης στα άτομα που το παρακολουθούν (Κασιμάτη, 1991: 76).

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα επαγγελματικής καθοδήγησης. Σκοπός του είναι να ευαισθητοποιήσει με κατάλληλο τρόπο το άτομο σε θέματα επαγγελμάτων, καθώς επίσης και να το βοηθήσει στη λήψη αποφάσεων για την επιλογή ενός επαγγέλματος (Κάντας & Χαντζή 1991: 132). Σύμφωνα και με τις σύγχρονες αντιλήψεις, το άτομο στη φάση του επαγγελματικού προσανατολισμού θα πρέπει να είναι ενεργός παράγοντας και όχι παθητικός αποδέκτης.

Ο Σ.Ε.Π. αναφέρεται στο σύνολο των υπηρεσιών που παρέχονται στους μαθητές και των διαδικασιών που πραγματοποιούνται στο σχολείο, με σκοπό την βοήθεια των μαθητών να επιλέξουν μόνοι τους, τις πιο κατάλληλες γι' αυτά αποφάσεις όσον αφορά την εκπαιδευτική και επαγγελματική κατεύθυνση που θα ακολουθήσουν, την είσοδό τους στην ενεργό ζωή, την προσαρμογή τους σ' αυτήν και τις πιθανές μεταγενέστερες αλλαγές της επαγγελματικής δραστηριότητας (Κασσωτάκης, 2004: 54).

Σκοπός της εκπαίδευσης είναι η ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη του γνωστικού, συναισθηματικού και ψυχοκινητικού τομέα της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η μουσική, το θέατρο, ο χορός, οι εικαστικές τέχνες, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις σε χώρους πολιτισμού, γενικά η αισθητική αγωγή με την ευρεία έννοια του όρου, συμβάλλουν στην ανάπτυξη αυτών των τομέων. Ο μαθητής μέσα από την επαφή του με την τέχνη και τον πολιτισμό, όχι μόνο στο πλαίσιο του μαθήματος της αισθητικής αγωγής, αλλά με αφετηρία αυτό και στα υπόλοιπα μαθήματα και στις δραστηριότητες που υλοποιούνται στο σχολείο, εκδηλώνεται σε όλες του τις ενέργειες ελεύθερα. Ταυτόχρονα, με τη σωστή καθοδήγηση του εκπαιδευτικού οδηγείται στην αυτοπειθαρχία, στην ανεξαρτησία των σκέψεων και των αποφάσεων, στην υπεύθυνη επιλογή του προσανατολισμού του (Κώτσης, 2002: 13).

Οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού αντικατοπτρίζουν εκφάνσεις της ανθρώπινης εμπειρίας που συνήθως ερμηνεύουν τις διάφορες καταστάσεις μέσα από τη δυνατή κριτική συγκίνηση, την ομορφιά, την καθολικότητα και την τέρψη. Ως εκ τούτου, η τέχνη και ο πολιτισμός προσφέρονται για μια βιωματική, επικοινωνιακή, αλλά και διεπιστημονική προσέγγιση μετατρέποντας τη διαδικασία της μάθησης σε ταξίδι.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν οι στάσεις και οι απόψεις των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Να σημειωθεί ότι, για τις ανάγκες της έρευνας, ως μορφές τέχνης και πολιτισμού είχαν ορισθεί τα εξής: α) θεατρικό παιχνίδι, β) μουσική - χορός, γ) κινηματογράφος, δ) ζωγραφική, ε) φωτογραφίες - γελοιογραφίες - κόμικς, στ) λογοτεχνία, ζ) λαϊκός πολιτισμός και η) οι εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους.

Η εργασία διαρθρώνεται σε δύο κύρια μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται βιβλιογραφική προσέγγιση του θέματος, ενώ στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η έρευνα πεδίου, η οποία θεωρήθηκε απαραίτητο συμπλήρωμα της εργασίας.

Συγκεκριμένα, η διάρθρωση της διπλωματικής εργασίας έχει ως εξής: Το πρώτο κεφάλαιο αποτελείται από τις εννοιολογικές διασαφήσεις βασικών όρων. Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος για τις έννοιες της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού και του πολιτισμού και της τέχνης. Επίσης, αναφέρονται αναλυτικά διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται η σημασία του επαγγέλματος στη ζωή του ανθρώπου. Επιπλέον, γίνεται μια ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη του επαγγελματικού προσανατολισμού από την αρχαιότητα έως και σήμερα.

Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας. Πιο αναλυτικά, γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή του εν λόγω θεσμού στην ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στη συνέχεια, αναλύεται η εφαρμογή του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ο σκοπός και οι στόχοι του, καθώς και η μεθοδολογία του. Επίσης, αναφέρονται οι δομές Σ.Ε.Π. που λειτουργούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και τα καινοτόμα προγράμματα της Αγωγής Σταδιοδρομίας που υλοποιούνται στα σχολεία της χώρας. Στο τέλος του κεφαλαίου παρατίθεται μια σύντομη αναφορά στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση άλλων χωρών.

Η βιβλιογραφική προσέγγιση της εργασίας κλείνει με το τέταρτο κεφάλαιο, όπου αναλύεται η αξία του πολιτισμού και του Σ.Ε.Π. στην εκπαιδευτική πράξη. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να τονιστεί ο ρόλος της τέχνης και του πολιτισμού, γενικά, στην εκπαιδευτική πράξη και ειδικά στο Σ.Ε.Π. Στο πλαίσιο της διεπιστημονικής προσέγγισης, αλλά και της βιωματικότητας που υιοθετείται όλο και περισσότερο στην εκπαιδευτική πράξη, αναδεικνύεται ο ρόλος των διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού.

Όπως προαναφέρθηκε, απαραίτητο συμπλήρωμα της διπλωματικής εργασίας θεωρήθηκε η διεξαγωγή έρευνας, η οποία αποτελεί το δεύτερο μέρος της εργασίας. Το ερευνητικό μέρος αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο πέμπτο και έκτο κεφάλαιο αναφέρονται ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας, η μεθοδολογία και οι συμμετέχοντες αντίστοιχα. Το έβδομο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα περιγραφικά αποτελέσματα της έρευνας, καθώς και τα αποτελέσματα του ελέγχου ανεξαρτησίας χ^2 . Στόχος οποιασδήποτε έρευνας και μελέτης είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων, καθώς και η διατύπωση προτάσεων. Γι' αυτό το λόγο, η παρούσα εργασία κλείνει με το όγδοο κεφάλαιο, στο οποίο παραθέτονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από όλη την μελέτη και την έρευνα και παρουσιάζονται ορισμένες προτάσεις.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ

1.1. Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Ο σύνθετος όρος *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός* (Career/Counselling and Vocational Guidance) (Σ.&Ε.Π.) αναφέρεται σε έναν ενιαίο θεσμό που έχει ως αντικείμενο τη στήριξη, μέσα από τη μεθοδολογία της Συμβουλευτικής, της επαγγελματικής ανάπτυξης και της σταδιοδρομίας του ατόμου και την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού μιας κοινωνίας κατά τον καλύτερο τρόπο (Κασσωτάκης, 2004: 54).

Η Σ.&Ε.Π. δεν αποτελεί αυτοδύναμη επιστήμη, αλλά αντλεί στοιχεία από διάφορες επιστήμες, όπως την Ψυχολογία, την Παιδαγωγική, την Οικονομική κ.ά. Αυτό εξηγεί και τους πολλούς ορισμούς που έχουν δοθεί στη διεθνή βιβλιογραφία. Επίσης, οι ορισμοί που δίνονται για το συγκεκριμένο θεσμό είναι σχετικά γενικοί, επειδή και το περιεχόμενό του είναι πολύ ευρύ (Δημητρόπουλος, 2004: 24-25). Γενικά, με τον όρο Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός¹ περιγράφεται ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την επαγγελματική ανάπτυξη του ατόμου.

Ο θεσμός της Σ.&Ε.Π. έχει ψυχολογικές, κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις. Σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες ο θεσμός έχει ως κύριο στόχο την παροχή βοήθειας στους νέους και στους ενήλικους, για να αντιμετωπίσουν τα ποικίλα προβλήματα που συνδέονται με την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία πορεία. Απευθύνεται, δε, σε όλες τις φάσεις εξέλιξης του ατόμου και γι' αυτό υπάρχει τόσο στο χώρο της εκπαίδευσης όσο και της απασχόλησης.

Η Σ.&Ε.Π. στηρίζεται στην αμφίδρομη, διαλεκτική και ισότιμη επικοινωνία μεταξύ του συμβούλου και του συμβουλευόμενου. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης μεταξύ του συμβούλου και του ατόμου ή και ομάδας ατόμων, σχεδιάζεται η εκπαιδευτική-επαγγελματική πορεία τους. Η πορεία αυτή δεν ολοκληρώνεται εφάπαξ, κατά τη λήψη δηλαδή μεμονωμένων εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων, αλλά συνιστά μια δια βίου διαδικασία με ποικίλα στάδια. Η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός βασίζεται σε τέσσερις αλληλεξαρτώμενους άξονες: την αυτογνωσία, την πληροφόρηση, τη λήψη απόφασης και τη μετάβαση.

¹ Συχνά χρησιμοποιούνται οι όροι Επαγγελματική Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Ανάμεσα στους όρους υπάρχουν αρκετές εννοιολογικές επικαλύψεις, αλλά δεν ταυτίζονται απόλυτα.

1.1.1. Η έννοια της Συμβουλευτικής

Ο όρος *Συμβουλευτική* (counselling) υποδηλώνει την έννοια του συν-βουλεύομαι, δηλαδή του «συνεξετάζω με κάποιον το πρόβλημά του και τον διευκολύνω να αναζητήσει τη λύση του». Σε καμία περίπτωση δεν έχει την έννοια «του παρέχω συμβουλές» (Δημητρόπουλος, 2005: 20). Πολλές φορές, ο όρος Συμβουλευτική είναι παραπλανητικός διότι υπονοεί ότι κάποιος δίνει ή δέχεται συμβουλή, γεγονός που δεν ισχύει στο χώρο της Συμβουλευτικής (Κοσμίδου-Hardy, 1996: 6). Συνεπώς, η Συμβουλευτική δεν αποσκοπεί στην άμεση παροχή έτοιμων συμβουλών, συστάσεων και υποδείξεων στο άτομο ή στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων. Επιδιώκει τη δραστηριοποίηση του ίδιου του ατόμου και την ενεργοποίηση των δυνατοτήτων που διαθέτει, τις οποίες δεν αξιοποιεί πάντα κατά τον καλύτερο τρόπο, προκειμένου να ξεπεράσει τα προβλήματα και τις δυσκολίες που συναντά (Κασσωτάκης, 2004: 47).

Η Συμβουλευτική έχει ως αντικείμενο έρευνας τον άνθρωπο και ειδικά τις ανθρώπινες σχέσεις. Βασίζεται, κυρίως, στις θεωρίες της προσωπικότητας και γι' αυτό, ουσιαστικά, αποτελεί πεδίο έρευνας και εφαρμογών των κυριότερων ρευμάτων της Ψυχολογίας (Κοσμίδου-Hardy, 1996: 6). Γενικά, είναι η μέθοδος που βοηθάει το άτομο ή μια ομάδα ατόμων να αντιμετωπίσουν μια δύσκολη περίπτωση ή ένα αδιέξοδο, να πάρουν αποφάσεις μόνοι τους και να τις εφαρμόσουν (Καλαβά-Μυλωνά, 1989: 71).

Ένα από τα κύρια προβλήματα της Συμβουλευτικής σχετίζεται με τον ορισμό της. Ο κάθε θεωρητικός έχει δώσει τον ορισμό από τη δική του σκοπιά δίνοντας έμφαση στο στοιχείο εκείνο που, κατά τη γνώμη του, επιδιώκει η Συμβουλευτική. Με την ευρεία έννοια, ο όρος Συμβουλευτική έχει πολλαπλές σημασίες. Γι' αυτό το λόγο, προσεγγίζεται διαφορετικά από όσους ασχολούνται μ' αυτήν, με συνέπεια την ύπαρξη ποικίλων ορισμών, οι οποίοι αντανακλούν τη διαφορετική οπτική γωνία και έμφαση που επιλέγουν οι διάφορες σχολές της Συμβουλευτικής. Συνεπώς, σ' όλους τους ορισμούς που αναφέρονται στη βιβλιογραφία, εκτός από τα κοινά σημεία, υπάρχουν και διαφορές στην έμφαση που δίνουν σε ορισμένα σημεία. Για παράδειγμα, οι προσωποκεντρικοί ορισμοί, δίνουν έμφαση στην ποιότητα της επικοινωνίας και της σχέσης που θα αναπτυχθεί ανάμεσα στο Σύμβουλο και το συμβουλευόμενο, ενώ οι μηγεβιοριστικές τάσεις δίνουν έμφαση στον καθοδηγητικό ρόλο του Συμβούλου που έχει στόχο να βοηθήσει το συμβουλευόμενο να μάθει τρόπους επιτυχημένης συμπεριφοράς και επίλυσης προβλημάτων (Κοσμίδου-Hardy, 1996: 7 & Κοσμίδου-Hardy, 2008: 27-28). Ανάλογες διαφορές συναντάμε και σε άλλες σχολές.

Ανεξαρτήτως σχολής, όμως, η Συμβουλευτική είναι μια διαδικασία αλληλοεπικοινωνίας και προϋποθέτει μια επικοινωνία μεταξύ συμβούλου-συμβουλευόμενου. Επομένως, η επιτυχία και η αποτελεσματικότητα της όλης διαδικασίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το είδος της σχέσης που θα δημιουργηθεί ανάμεσά τους (Καλαβά-Μυλωνά, 1989: 79). Επιπρόσθετα, πέρα από τις διαφορετικές προσεγγίσεις της Συμβουλευτικής, υπάρχουν ορισμένα βασικά στοιχεία ως προς τι δεν είναι Συμβουλευτική, τα οποία είναι χρήσιμο να αναφερθούν. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Patterson (1967) Συμβουλευτική δεν είναι: α) η απλή παροχή πληροφοριών, παρόλο που μπορεί να συμβεί και αυτό, αν χρειαστεί, β) η παροχή συμβουλών και συστάσεων, γ) ο επηρεασμός των στάσεων, των πεποιθήσεων και της συμπεριφοράς του άλλου, δ) η επίδραση στη συμπεριφορά με πειθαναγκασμό, πίεση ή απειλή, γιατί η Συμβουλευτική δεν σημαίνει πειθαρχία, ε) η επιλογή και τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας και στ) συμβουλευτική δε σημαίνει μόνο συνέντευξη (Κοσμίδου-Hardy, 1996: 8, Κοσμίδου-Hardy, 2008: 28, Δημητρόπουλος, 2005: 20 & Κασσωτάκης, 2004: 47).

Η Συμβουλευτική αποτελεί ένα ευρύτερο τομέα της Εφαρμοσμένης Ψυχολογίας, τη Συμβουλευτική Ψυχολογία, η οποία προσφέρει ατομικές ή ομαδικές συμβουλευτικές υπηρεσίες στους ανθρώπους για να τους βοηθήσει στην πιο αποτελεσματική επίτευξη στόχων σε προσωπικά, κοινωνικά, μορφωτικά και επαγγελματικά θέματα. Χαρακτηριστικό της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας είναι οι πολλαπλές διακρίσεις της σε διάφορα είδη. Έτσι, ως προς το είδος της βοήθειας που προσφέρει και ως προς τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ανθρώπων προς τους οποίους απευθύνεται αυτή η βοήθεια διαχωρίζεται στα ακόλουθα είδη: Επαγγελματική Συμβουλευτική, Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας, Συμβουλευτική Απασχόλησης, Σχολική Συμβουλευτική, Συμβουλευτική Φοιτητών, Εργασιακή Συμβουλευτική, Συμβουλευτική Γονέων, Οικογενειακή Συμβουλευτική, Διαπολιτισμική Συμβουλευτική κ.ά. (Δημητρόπουλος, 2005: 41-42 & Μαλικιώση-Λοϊζου, 1998: 297-315). Αξίζει να τονιστεί, ότι τα πολλά είδη καταδεικνύουν το εύρος των θεμάτων που καλύπτει η Συμβουλευτική, όχι όμως και την ουσιαστική διαφοροποίησή της.

Σ' αυτό το σημείο, κρίνεται απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι η Συμβουλευτική διαφέρει από την Ψυχοθεραπεία. Η Ψυχοθεραπεία αποβλέπει στην αλλαγή της προσωπικότητας του ατόμου, ενώ η Συμβουλευτική επιδιώκει κυρίως να καταστήσει το άτομο ικανό να αξιοποιήσει το δυναμικό του και τις δυνατότητές του. Επιπλέον, η Ψυχοθεραπεία ασχολείται με άτομα που έχουν κάποια ουσιαστική ψυχολογική έλλειψη, ενώ η Συμβουλευτική ασχολείται με φυσιολογικά άτομα που απλώς παρουσιάζουν

προβλήματα στην εξέλιξή τους. Βέβαια, η διάκριση δεν είναι πάντα εύκολη (Κάντας & Χαντζή, 1991: 134). Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω, η Συμβουλευτική απευθύνεται στο φυσιολογικό, στο υγιές άτομο με τα συνήθη προβλήματα, προκειμένου να το βοηθήσει να εξασφαλίσει τη σωστή εξέλιξη, την αντιμετώπιση μέσω της έγκαιρης πρόβλεψης και πρόληψης των προβλημάτων (Δημητρόπουλος, 2005: 25 & Καλαβά-Μυλωνά, 1989: 71).

Επιπρόσθετα, πρέπει να διευκρινιστεί ότι η Συμβουλευτική Ψυχολογία είναι κλάδος της Ψυχολογίας και εφαρμόζεται από τον Συμβουλευτικό Ψυχολόγο, ενώ η Συμβουλευτική θεωρείται διεπιστημονικό γνωστικό αντικείμενο και εφαρμόζεται από τον Σύμβουλο (Δημητρόπουλος, 2005: 23).

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι στη βιβλιογραφία της ψυχολογίας και της παιδαγωγικής η χρήση του όρου Συμβουλευτική υποδηλώνει την υποστηρικτική διαδικασία που αναπτύσσεται ανάμεσα στο Σύμβουλο και το συμβουλευόμενο και η οποία αξιοποιεί τις θεωρίες και τις τεχνικές των αντίστοιχων επιστημών του Ανθρώπου, κυρίως της Ψυχολογίας, και επιδιώκει την υποβοήθηση του ατόμου να αντιμετωπίσει με επιτυχία τα προβλήματα της ζωής του (Κασσωτάκης, 2004: 48-49).

1.1.2. Η έννοια της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής

Η *Επαγγελματική Συμβουλευτική*, όπως προαναφέρθηκε, είναι ένα από τα είδη της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας. Ιστορικά, ήταν το πρώτο είδος συμβουλευτικής που αναπτύχθηκε από τους ψυχολόγους. Ακόμα και σήμερα, εξακολουθεί να έχει μια σημαντική θέση ανάμεσα στα είδη συμβουλευτικής, καθώς οι επαγγελματικές επιλογές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην όλη προσαρμογή του ατόμου και συνδέονται άμεσα με τις ικανότητές του, τα ενδιαφέροντά του, την ωριμότητα και τα άλλα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του. Διαλέγοντας ένα επάγγελμα διαλέγει κανείς ένα τρόπο ζωής. Σ' αυτή την επιλογή εμπλέκονται η ταυτότητα, το γόητρο, ο τόπος και ο τρόπος ζωής, καθώς και οι κοινωνικές επαφές του κάθε ανθρώπου (Μαλικιώση-Λοϊζου, 1998: 301 & Μαλικιώση-Λοϊζου, 2004: 215).

Γενικά, η *Επαγγελματική Συμβουλευτική* (Vocational Counselling) αναφέρεται στην καθοδήγηση και στήριξη του ατόμου στην προσπάθειά του να επιλέξει το επάγγελμα που του ταιριάζει, καθώς και να επιλύσει προβλήματα ή δυσκολίες που συνδέονται με το επάγγελμα και την αγορά εργασίας (Κάντας & Χαντζή, 1991: 131, Δημητρόπουλος, 2004: 26 & Κασσωτάκης, 2004: 50-51). Γενικά, η Επαγγελματική Συμβουλευτική είναι η διαδικασία η οποία καθιστά το άτομο ικανό να αναγνωρίσει και να χρησιμοποιήσει τις

δυνατότητές του, για να πάρει αποφάσεις που συνδέονται με τη σταδιοδρομία του και να διευθετήσει ζητήματα που σχετίζονται με αυτή (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 2006: 39).

Στη βιβλιογραφία συναντάμε, επίσης, τον όρο Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας (Career Counselling) και ειδικότερα στο χώρο της απασχόλησης τον όρο Συμβουλευτική για την Απασχόληση (Employment Counselling), αντί του όρου Επαγγελματική Συμβουλευτική (Κασσωτάκης, 2004: 51 & Δημητρόπουλος, 2004: 27).

Επίσης, ο όρος Επαγγελματική Συμβουλευτική χρησιμοποιείται, συχνά, αντί του όρου Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Αξίζει, όμως, να τονιστεί ότι παρότι έχουν αρκετά κοινά σημεία, δεν έχουν ακριβώς την ίδια έννοια. Η Επαγγελματική Συμβουλευτική αναφέρεται πιο πολύ σε ψυχολογικά θέματα και σχετίζεται με τις διαδικασίες στήριξης της επαγγελματικής ανάπτυξης του ατόμου και της λήψης απόφασης. Από την άλλη, ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός εμπεριέχει και άλλα θέματα που αφορούν την Οικονομία και τη Απασχόληση (Κασσωτάκης, 2004: 51, Δημητρόπουλος, 2004: 26-27).

1.1.3. Η έννοια του Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Γενικά, με τον όρο *Επαγγελματικός Προσανατολισμός* (Ε.Π.) εννοούμε τον προσανατολισμό των ατόμων πάνω σε επαγγελματικά θέματα (Δημητρόπουλος, 2004: 27). Στη σχετική βιβλιογραφία, όμως, συναντάμε ποικίλους ορισμούς, οι οποίοι έχουν πολλές ομοιότητες, αλλά και διαφορές.

Το πλήθος των ορισμών του Ε.Π. οφείλεται στο γεγονός ότι δεν αποτελεί αυτοδύναμη επιστήμη, αλλά αντλεί στοιχεία από διάφορους επιστημονικούς χώρους, όπως την Ψυχολογία, την Παιδαγωγική, την Κοινωνιολογία, των Οικονομικών κ.ά. Συνεπώς, οι πτυχές του είναι πολλές και το πώς αντιλαμβάνεται ο καθένας τον προσανατολισμό και σε ποια σημεία εστιάζει, εξαρτάται κάθε φορά από την οπτική γωνία που τον προσεγγίζει. Επιπλέον, η σημασία και η εφαρμογή του Ε.Π. δεν είναι ίδια σε όλες τις εποχές. Η έννοιά του μεταβάλλεται παράλληλα με τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις κάθε εποχής (Κασσωτάκης, 2004: 52-53).

Στη σημερινή εποχή, ο Ε.Π. προσεγγίζεται ως δραστηριότητα διαπαιδαγώγησης ή ως διαδικασία υποβοήθησης της επαγγελματικής ανάπτυξης του ατόμου. Στόχος του Ε.Π. είναι να γίνει το άτομο ικανό να επιλέξει μόνο του, έχοντας πλήρη συνείδηση των συνεπειών της απόφασής του, την επαγγελματική κατεύθυνση που θα ακολουθήσει και να ενταχθεί χωρίς προβλήματα στην αγορά εργασίας. Η προσέγγιση αυτή υιοθετεί τη

μεθοδολογία της συμβουλευτικής παρέμβασης και γι' αυτό έχουμε τη χρήση του σύνθετου όρου Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός (Κασσωτάκης, 2004: 52).

1.1.4. Η έννοια του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Ο όρος *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός* (Σ.Ε.Π.) χρησιμοποιείται στην εφαρμογή του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στο σχολείο (Δημητρόπουλος, 2004: 28). Η έννοια του Σ.Ε.Π., μεταγενέστερη της αντίστοιχης έννοιας του Ε.Π., δηλώνει το σύνολο των υπηρεσιών που παρέχονται στους μαθητές και των διαδικασιών που πραγματοποιούνται στο σχολείο, με σκοπό τη βοήθεια των μαθητών να επιλέξουν μόνοι τους, τις πιο κατάλληλες γι' αυτά αποφάσεις όσον αφορά την εκπαιδευτική και επαγγελματική κατεύθυνση που θα ακολουθήσουν, την είσοδό τους στην ενεργό ζωή, την προσαρμογή τους σ' αυτήν και τις πιθανές μεταγενέστερες αλλαγές της επαγγελματικής δραστηριότητας (Κασσωτάκης, 2004: 54).

Ο Σ.Ε.Π. αποτελεί τομέα της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής και σχετίζεται άμεσα με την εξελικτική συμβουλευτική, αφού βασίζεται στα εξελικτικά στάδια του παιδιού για να το βοηθήσει στην προσωπική του ψυχολογία και επαγγελματική ανάπτυξη και στη σωστή καθοδήγηση για την επιλογή επαγγέλματος που του ταιριάζει. Η μέθοδος του Σ.Ε.Π. είναι μια διαδικασία που βοηθάει το μαθητή να μελετήσει τον εαυτό του, αλλά και τις πιθανές επαγγελματικές ευκαιρίες που του παρουσιάζονται (Μαλικιώση-Λοϊζου, 1998: 302).

1.2. Πολιτισμός και τέχνη

Ο Braudel F. (2007) αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Μακάρι να μπορούσαμε να ορίσουμε τη λέξη πολιτισμός απλά και με σαφήνεια, ει δυνατόν όπως ορίζουμε μια ευθεία, ένα τρίγωνο, ένα χημικό στοιχείο...»*. Και συνεχίζει σημειώνοντας τα εξής: *«...οι περισσότεροι όροι όχι μόνο δεν είναι οριστικοί και αμετάκλητοι, αλλά εξελίσσονται συνεχώς μπροστά στα μάτια μας. Οι λέξεις...είναι εργαλεία και ο καθένας μας μπορεί να τις χρησιμοποιεί όπως νομίζει, φτάνει, προηγουμένως, να εξηγή τις προθέσεις του...στους τομείς των επιστημών του ανθρώπου ακόμη και οι πιο απλές λέξεις έχουν συχνά πολλές σημασίες, ανάλογα με τη σκέψη που τις ζωντανεύει και τις χρησιμοποιεί...»* (Braudel, 2007: 51).

Πράγματι, ο πολιτισμός και η τέχνη στηρίζονται σε μια ευρύτερη έννοια στην οποία οι λέξεις δεν έχουν σταθεί ικανές να την αποδώσουν, τουλάχιστον χωρίς προβλήματα διγλωμίας. Σε όλους τους ορισμούς η έννοια του πολιτισμού αναφέρεται συγχρόνως σε υλικές και ηθικές αξίες, σε πνευματικές αναζητήσεις και σε υλικά επιτεύγματα του ανθρώπου. Η τέχνη αποτελεί αυτή την ταύτιση του δυϊσμού στην ερμηνεία του πολιτισμού, ως υλική απόδειξη μιας ανώτερης πνευματικής αξίας (Παπαδοπούλου, 2008: 113).

1.2.1. Η έννοια του πολιτισμού και της τέχνης

Η ελληνική λέξη *πολιτισμός*² είναι αρχαία και προέρχεται από τη λέξη *πολίτης*. Ωστόσο, στην αρχαία Ελλάδα, η χρήση του όρου πολιτισμός ήταν σπάνια και σήμαινε τα πολιτικά πράγματα, τη διακυβέρνηση του κράτους (Liddell-Scott). Ο όρος πολιτισμός, με την καινούργια της σημασία, εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα τον 18^ο αιώνα από τον Αδαμάντιο Κοραή ως αντιστοίχιση του γαλλικού όρου *civilisation*³ (Δημαράς, 1977: 10). Ιστορικά η λέξη *civilisation* (πολιτισμός) είναι γαλλικής προέλευσης και εμφανίστηκε το 18^ο αιώνα. Σε γενικές γραμμές, σήμαινε το αντίθετο της βαρβαρότητας, ως εκπολιτισμός, δηλώνει, δηλαδή, τον εκπολιτισμό, την εκλέπτυνση, την ευγένεια. Στο Γενικό Λεξικό (*Dictionnaire universel*) του Φυρετιέρ (1690) ο όρος χρησιμοποιείται μεταφορικά στην ηθική και σημαίνει το εξευγενισμένο ήθος με την έννοια του να καθίσταται κάποιος ευγενής και κοινωνικός, όπως για παράδειγμα στη συναναστροφή του με τις κυρίες (Braudel, 2007: 51-52 & Παπαδοπούλου, 2008: 113).

Από την άλλη, η λέξη *τέχνη* προέρχεται από την ινδοευρωπαϊκή ρίζα τεκόνα⁴ από την οποία προέρχονται το τεχάομαι και το τίκτω και σημαίνει γέννηση, δημιουργία και ταυτόχρονα δεξιότητα, εμπειρία, ικανότητα για κάτι. Στην αρχική της έννοια η τέχνη δηλώνει την ικανότητα να επεξεργάζεται κανείς σωστά και να δίνει επιτυχημένα αποτελέσματα με τα μέταλλα, στην Οδύσσεια, και τα ξύλα, προκειμένου να κατασκευάσει ένα πλοίο, στην Ιλιάδα. Αναφέρεται, δε, όχι μόνο στην ικανότητα, αλλά και στα αποτελέσματα των προϊόντων της. Κατά τον Πλάτωνα η τέχνη είναι κάτι όχι έμφυτο, που απαιτεί μάθηση. Συνεπώς, η τέχνη είναι δημιουργία, σύλληψη κάτι καινούργιου,

² Προέρχεται από τις λέξεις πόλις-πολίτης-πολιτισμός.

³ Η λέξη *civilisation* (πολιτισμός) προέρχεται από τις λέξεις *civilise* και *civiliser*, οι οποίες υπήρχαν στη γαλλική γλώσσα από τον 16ο αιώνα. Ως το 1732 η λέξη *civilisation* άνηκε μόνο στη νομική ορολογία και αναφέρεται είτε σε κάποια δικαστική πράξη είτε δικαστική απόφαση.

⁴ Από την ίδια ρίζα προέρχονται οι λέξεις τέκτων και αρχιτέκτων: ο τέκτων με ορισμένες αρχές, ο τεχνίτης και ο καλλιτέχνης, ο καλός τεχνίτης ή ο τεχνίτης που δίνει το καλό.

ταυτόχρονα, όμως, και δυνατότητα πραγμάτωσης αυτής της αρχικής γέννησης, ικανότητα ολοκλήρωσής της (Χρήστου, 1987: 13).

Στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάμε διάφορους ορισμούς για τη λέξη πολιτισμό. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εννοιολογικές προσεγγίσεις του όρου, οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με την εποχή. Το γεγονός αυτό γίνεται άμεσα αντιληπτό μέσα από την Ιστορία του Πολιτισμού, όπου η έννοια του πολιτισμού διαφοροποιείται από εποχή σε εποχή, από τον Διαφωτισμό έως τον 21^ο αιώνα. Ως εκ τούτου, η έννοια του πολιτισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορική πορεία της ανθρωπότητας, την οργάνωση των ανθρώπων σε κοινωνίες και την ίδια την έννοια της κοινωνικής συνοχής.

Η έννοια του πολιτισμού έχει τουλάχιστον διπλό περιεχόμενο, καθώς αναφέρεται συγχρόνως σε ηθικές και σε υλικές αξίες (Braudel, 2007: 54). Πράγματι, σε όλους τους ορισμούς που έχουν δοθεί στη σχετική βιβλιογραφία για τον πολιτισμό, η έννοια του αναφέρεται συγχρόνως σε υλικές και ηθικές αξίες, σε πνευματικές αναζητήσεις και σε υλικά επιτεύγματα του ανθρώπου. Γενικά, ο όρος *πολιτισμός* αναφέρεται στο σύνολο των υλικών και πνευματικών αξιών, οι οποίες δημιουργήθηκαν από την ανθρωπότητα κατά τη διάρκεια της ιστορίας της (Γεωργιτσογιάννη, 2001: 1). Ο πολιτισμός αποτελεί συνισταμένη της κοινωνικής και πνευματικής δημιουργίας δια μέσω των αιώνων. Πρόκειται για μια σύνθετη έννοια, η οποία αντανακλά τις κοινωνικές αντιλήψεις της ιστορικής περιόδου που κάθε φορά αναφερόμαστε.

Στη συνέχεια παραθέτονται ορισμένοι ορισμοί για τον πολιτισμό. Σύμφωνα με τον Lalande A. (1951): *«Ένας πολιτισμός είναι ένα πολύπλοκο σύνολο κοινωνικών φαινομένων, το οποίο από τη φύση του προσφέρεται για μετάδοση. Έχει χαρακτήρα θρησκευτικό, ηθικό, αισθητικό, τεχνικό ή επιστημονικό και είναι κοινό για όλα τα τμήματα μιας ευρείας κοινωνίας ή για πολλές συσχετιζόμενες κοινωνίες»* (Γεωργιτσογιάννη, 2001: 1). Κατά τον Burke (1978), ο όρος πολιτισμός αναφέρεται στο σύνολο των κοινωνικά μεταβιβαζόμενων και ιστορικά διαμεσολαβουσών γνώσεων, αντιλήψεων και πρακτικών. Περιλαμβάνει, επίσης, διανοητικά, ηθικά και υλικά στοιχεία και διαφοροποιείται με βάση τα εξής αντιθετικά ζεύγη κατηγοριών: επίσημο-περιθωριακό, elite-λαός, κυρίαρχες-εξαρτημένες τάξεις, κέντρο-περιφέρεια, λόγιο-λαϊκό στοιχείο, κυρίαρχος-ανατρεπτικός κώδικας (Κόκκινος, 2002: 39-40).

Επιπλέον, ο Banks (2000) ορίζει τον πολιτισμό ως τρόπο και στάση ζωής, που διαμορφώνεται κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες και αναφέρει ότι αποτελείται από σχήματα συμπεριφοράς, σύμβολα, συνθήκες, αξίες, νόρμες, προοπτικές και άλλους παράγοντες που καθιστούν την ομάδα μέλος της

κοινωνίας και την ξεχωρίζουν από άλλες κοινωνικές ομάδες (Banks, 2000: 70-76). Ένας άλλος ορισμό είναι ο εξής: «Πολιτισμός είναι το πολυσύνθετο εκείνο σύνολο που περιλαμβάνει τη γνώση, τις πεποιθήσεις, την τέχνη, την ηθική, τους νόμους, τα έθιμα, τους κανόνες και όσες άλλες δεξιότητες και ιδιότητες αποκτά ο άνθρωπος, ως μέλος της κοινωνίας» (Νικολάου-Σμοκοβίτη, 1994: 118).

Αξίζει να αναφερθεί ο ορισμός που δόθηκε για τον πολιτισμό στη μεγάλη συνδιάσκεψη της UNESCO, το 1982, στο Μεξικό: «Πολιτισμός θεωρείται το σύνολο των διακριτικών εκφράσεων, πνευματικών ή υλικών, διανοητικών ή συναισθηματικών, που χαρακτηρίζουν μία κοινωνία ή ένα κοινωνικό σύνολο, και οι οποίες περιλαμβάνουν, εκτός από τις τέχνες και τα γράμματα, τους τρόπους ζωής, τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και την θρησκευτική πίστη»⁵.

Από τους παραπάνω ορισμούς για τον πολιτισμό, γίνεται αντιληπτός ο εννοιολογικός πλούτος του όρου. Συνεπώς, ο πολιτισμός αναφέρεται ως ένα πολυδύναμο και πολύπλοκο σύνολο συστημάτων που εμπεριέχει γνώσεις, πεποιθήσεις, τέχνες, ηθικούς κανόνες, έθιμα, γλωσσικούς κώδικες, αλλά και τη μη λεκτική επικοινωνία. Επίσης, αφομοιώνεται και μεταδίδεται, είναι δυναμικός, επιλεκτικός, συχνά εθνοκεντρικός (Παπάς, 2001: 325). Είναι φανερό ότι η έννοιά του είναι πλατιά, καθώς συμπεριλαμβάνει ποικίλες εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής. Ο ανθρώπινος πολιτισμός αποτελείται από διαφόρους επιμέρους πολιτισμούς, οι οποίοι είναι κοινωνικά φαινόμενα που μεταδίδονται στο χρόνο και στο χώρο, υπόκεινται δε στους νόμους της γέννησης, της ακμής και της φθοράς. Ας σημειωθεί, επίσης, ότι ως πολιτισμός δεν εννοούνται μόνο οι εκδηλώσεις κοινωνιών υψηλής τεχνικής και πνευματικής στάθμης, αλλά και κοινωνιών που δεν έχουν φθάσει σε ανάλογο επίπεδο (Γεωργιτισογιάννη, 2001: 1). Ως «πολιτισμένες» κοινωνίες θεωρούνται εκείνες όπου χρησιμοποιείται η γραφή, υπάρχουν πόλεις και ευρεία πολιτική οργάνωση και έχει αναπτυχθεί επαγγελματική εξειδίκευση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία που απαρτίζουν τον πολιτισμό διακρίνονται σε τρεις ομάδες: στα υλικά, στα κοινωνικά και στα πνευματικά. Στα πρώτα, που αποτελούν το λεγόμενο υλικό πολιτισμό, εντάσσονται τα ανθρώπινα επιτεύγματα που αποβλέπουν στην ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών του ανθρώπου, όπως τροφή, ένδυση, κατοικία, σκεύη και εργαλεία, μεταφορικά μέσα κ.α. Τα δεύτερα, αναφέρονται στην οργάνωση της κοινωνίας και της οικονομίας. Τα δε τρίτα, συνθέτουν το λεγόμενο πνευματικό πολιτισμό,

⁵Ανακτήθηκε 20 Μαΐου 2010 από το Διαδίκτυο:

http://portal.unesco.org/culture/en/files/35197/11919410061mexico_en.pdf/mexico_en.pdf

που περιλαμβάνει τη γλώσσα, τις θρησκευτικές δοξασίες, τους μύθους, τα ήθη και τα έθιμα, τις επιστήμες και τις τέχνες (Γεωργιτισογιάννη, 2001: 1)

Επιπρόσθετα, ο πολιτισμός διακρίνεται σε τρία επίπεδα: το τεχνοοικονομικό ή επίπεδο της τεχνολογίας, το κοινωνικό και το επίπεδο της κοσμοθεωρίας ή ιδεολογίας. Δομείται πάνω στη σχέση της κοινωνικής ομάδας με το περιβάλλον της. Στο πλαίσιο της σχέσης των ατόμων με το περιβάλλον και με τους συνανθρώπους τους, εμφανίζονται ορισμένες θεμελιώδεις ανάγκες, που χαρακτηρίζουν τους ανθρώπους όλων των περιοχών της γης και όλων των εποχών, και οι οποίες σχηματίζουν τη βάση ενός παγκοσμίου πολιτισμικού υπόβαθρου. Οι ανάγκες αυτές είναι: η ανάγκη για επιβίωση, για νόμο και τάξη, για κοινωνική οργάνωση, για γνώση και μάθηση, για αυτοέκφραση, καθώς και για θρησκευτική έκφραση.

Πριν αναφερθούμε στην έννοια της τέχνης, αξίζει να σημειωθεί ότι το δικαίωμα στον πολιτισμό αναγνωρίζεται ως ανθρώπινο δικαίωμα στο άρθρο 27 παρ.1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁶ με την εξής διατύπωση: *«Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας, να απολαμβάνει τις τέχνες και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και στα ωφελήματά της»* (Βουδούρη, 2003: 156).

Όπως προαναφέρθηκε, η έννοια του πολιτισμού αναφέρεται συγχρόνως σε υλικές και ηθικές αξίες, σε πνευματικές αναζητήσεις και σε υλικά επιτεύγματα του ανθρώπου. Η τέχνη, ως υλική απόδειξη μιας ανώτερης πνευματικής αξίας, αποτελεί αυτή την ταύτιση του δυϊσμού στην ερμηνεία του πολιτισμού (Παπαδοπούλου, 2008: 113). Ορισμοί για την τέχνη υπάρχουν όσοι και καλλιτέχνες και μελετητές της τέχνης, χωρίς όμως κανένας απ' αυτούς να μπορεί να γίνει γενικά παραδεκτός. Το ερώτημα «τι είναι τέχνη» έχει απασχολήσει όλους τους μεγάλους φιλοσόφους από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη ως τον Χάϊντεγκερ και τον Βιτγκεσταϊν, φιλοσόφους όλων των σχολών και όλων των κατευθύνσεων. (Χρήστου, 1987: 13).

Η τέχνη εμφανίζεται μαζί με τον άνθρωπο. Από τότε που γνωρίζουμε τον άνθρωπο σαν άνθρωπο υπάρχει και η τέχνη σαν προσπάθεια με πολυσήμαντο περιεχόμενο. Πολλοί χαρακτηρίζουν την τέχνη ως παιδί της ανάγκης του ανθρώπου, της ανάγκης του για διατήρηση στη ζωή, για γνωριμία και υποταγή της πραγματικότητας, για έκφραση και πολλά άλλα ακόμη. Μέσω όλων των μορφών της τέχνης ο άνθρωπος προσπαθεί για επικοινωνία με τον άλλον άνθρωπο, αγωνίζεται να ξεπεράσει τη μοναξιά, να καταλάβει

⁶ υιοθετήθηκε από τη γενική συνέλευση του ΟΗΕ στο Παρίσι στις 10.12.1948

και να ερμηνεύσει τον κόσμο και τον ίδιο τον εαυτό του. Μέσω της τέχνης μεταφέρονται μηνύματα, στα οποία δηλώνονται οι ανησυχίες και οι χαρές του ανθρώπου, γίνονται μαρτυρίες της ζωής του, εκφράζονται οι φόβοι και οι ελπίδες του. Επιπρόσθετα, είναι μια λειτουργία που συνδέεται άμεσα με τον άνθρωπο και τις ανάγκες του στη ζωή, η οποία διακρίνεται από πολυμορφία, πολλαπλότητα και πολυδιάστατο περιεχόμενο. Η τέχνη αρχίζει από παντού και δεν τελειώνει πουθενά. Εφόσον σκοπός της είναι να διασώσει τον άνθρωπο και ενδιαφέρεται να εκφράσει τις συναντήσεις του με τον κόσμο, παρελθόν και παρόν, καθώς και να γίνει γέφυρα του ανθρώπου για τον άλλον άνθρωπο, δεν μπορεί να αρχίζει και να τελειώνει κάπου. Αυτό ακριβώς της εξασφαλίζει την αθανασία (Χρήστου, 1987: 16-19).

Στο γενικό όρο τέχνη περιλαμβάνονται κάθε κατηγορίας δραστηριότητες, που εργάζονται με άλλα υλικά, χρησιμοποιούν άλλα μέσα, ανήκουν σε άλλες κατηγορίες και δίνουν διαφορετικά αποτελέσματα. Έτσι, ενώ όλες έχουν μια κοινή αφετηρία, τη μορφή, διακρίνονται, επίσης, για τα διαφορετικά χαρακτηριστικά τους, επειδή απευθύνονται σε διαφορετικές αισθήσεις και επιδρούν με διαφορετικό τρόπο (Χρήστου, 1987: 35). Γενικά, η τέχνη αποτελεί συμβολική γλώσσα, μέσω της οποίας ο καλλιτέχνης δίνει νόημα της φυσικής και αισθητικής πραγματικότητας. Πολλές μορφές τέχνης ξεκίνησαν από την ανάγκη χρησιμοποίησης των δημιουργημάτων στην καθημερινή μας ζωή. Ο άνθρωπος οδηγείται στην καλλιτεχνική δημιουργία από την ανάγκη να εκφραστεί, αλλά και από την ανάγκη να δώσει μορφή, ψυχή σε άψυχα αντικείμενα (Κάτσιρας, 2009: 44). Η τέχνη έχει συνδυαστεί με όλες σχεδόν τις ανθρώπινες δραστηριότητες, γεγονός που μεγαλώνει τη σύγχυση που επικρατεί γύρω από την έννοια του όρου (Χρήστου, 1987: 35).

Κατηγορίες των τεχνών υπάρχουν πολλές και ορισμένες από αυτές σχετίζονται με τη θέση της τέχνης σε κάθε εποχή, το χαρακτήρα και τις διατυπώσεις της (Χρήστου, 1987: 35). Στο Μεσαίωνα οι τέχνες διακρίνονταν με βάση αν ικανοποιούν πνευματικές ή υλικές ανάγκες. Έτσι, έχουμε τις ελευθέρια τέχνες⁷, οι οποίες έχουν σκοπό να εκπληρώσουν πνευματικές ανάγκες του ανθρώπου, ιδιαίτερα την τάση του για γνώση και σοφία, και τις μηχανικές τέχνες⁸ που απαιτούν δεξιότητα, ικανή να υποτάξει το υλικό και να το κάνει να ανταποκριθεί σε πρακτικούς σκοπούς. Από την Αναγέννηση μέχρι την εποχή μας έχουν ακολουθήσει πλήθος άλλες διαιρέσεις των τεχνών. Έτσι, γίνεται λόγος, για Καλές και για Εφαρμοσμένες τέχνες, για Μεγάλες και Μικρές τέχνες, για Ωραίες και Πρακτικές τέχνες,

⁷ Artes Liberales. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν η Γραμματική, η Ρητορική, η Διάλεξη, η Μουσική, η Αριθμητική, η Γεωμετρία και η Αστρονομία.

⁸ Artes Mechanicae. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν η Ζωγραφική και η Γλυπτική.

για Υψηλές και Χαμηλές τέχνες. Όλες οι παραπάνω διακρίσεις αποδεικνύουν ότι τα όρια της τέχνης δεν μπορούν να οριστούν με ακρίβεια (Χρήστου, 1987: 37-41). Όμως, η καλλιτεχνική δημιουργία δεν περιορίζεται μόνο στις εικαστικές τέχνες –αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική – αλλά εκτείνεται και στις τέχνες του λόγου, του ήχου, της κίνησης και των μικτών τεχνών, δηλαδή αυτών που απευθύνονται σε περισσότερες αισθήσεις ταυτόχρονα (Χρήστου, 1987: 14).

Οι καλλιτεχνικές μορφές, με τις οποίες ο καλλιτέχνης εκφράζει τα ιδιαίτερα προσωπικά του βιώματα είναι άπειρες. Ανάλογα με τον τρόπο που ο άνθρωπος εκφράζει σε αισθητικές μορφές τον εσωτερικό του κόσμο, υπάρχουν και οι διάφορα είδη τεχνών. (Κάτσιρας, 2009: 44). Στις εικαστικές τέχνες, γνωστές και ως πλαστικές τέχνες, συμπεριλαμβάνονται η αρχιτεκτονική, η γλυπτική, η ζωγραφική και η χαρακτική. Η καλλιτεχνική δημιουργία, όμως, δεν περιορίζεται μόνο στις εικαστικές τέχνες, αλλά εκτείνεται και στις τέχνες του λόγου, του ήχου, της κίνησης και των μικτών τεχνών, δηλαδή αυτών που απευθύνονται σε περισσότερες αισθήσεις ταυτόχρονα (Χρήστου, 1987: 14). Έτσι, έχουμε την τέχνη του θεάτρου, η οποία είναι χαρακτηριστική σύνθετη τέχνη, της μουσικής και του χορού, της ποίησης και της λογοτεχνίας, της ελληνικής λαϊκής τέχνης, του κινηματογράφου, της φωτογραφίας.

Η τέχνη δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του και να αντιμετωπίσει, με μεγαλύτερη εμπιστοσύνη, τις αμφιβολίες και τους φόβους του, τις αδυναμίες και τις ανάγκες του. Είναι δημιούργημα της εσωτερικής ανάγκης για έκφραση και επικοινωνία, η τέχνη συνοδεύει τον άνθρωπο, από τότε που τον ξέρουμε σαν άνθρωπο και από την παιδική του ηλικία, όλες τις εποχές. Επίσης, είναι μια γέφυρα από άνθρωπο σε άνθρωπο, από εποχή σε εποχή, αφού έχει τη δύναμη να αναφέρεται σε οτιδήποτε απασχολεί τον άνθρωπο, από την επαφή του με το γνωστό στις σχέσεις του με το άγνωστο. Χωρίς να καθρεπτίζει μόνο ή να περιγράφει εξωτερικά, έρχεται να εκφράσει τα πάντα, από τους μεταφυσικούς φόβους στις καθημερινές ανάγκες, τις κοινωνικές συνθήκες και τις πολιτικές ανακατατάξεις, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τις οικονομικές αντιθέσεις, τις προσωπικές αγωνίες (Χρήστου, 1987: 7).

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι ο ζωγράφος Μυταράς Δ. αναφέρεται στην τέχνη λέγοντας τα εξής: *«Η τέχνη μοιάζει με κοινωνικό φαινόμενο, αλλά στην ουσία είναι σχεδόν φυσικό φαινόμενο, κάτι σαν ηφαιστειακή εκτόνωση»...«Η τέχνη είναι κάτι πολύ απλό και ο καλλιτέχνης σοφός»... «η τέχνη δεν μορφώνει αλλά κάνει κάτι περισσότερο, σε συνδέει με το μυστήριο της ύπαρξης»...«Δείτε τα πρόσωπα των ανθρώπων καθώς περνούν από τις διαβάσεις των πεζών. Δείτε τους φθαρμένους τοίχους με τις σχισμένες αφίσες και τα*

πολύχρωμα συνθήματα. Δείτε το απέναντι δέντρο καθώς βγαίνουν οι μικροί βλαστοί περιμένοντας την άνοιξη. Θα έχετε κάνει μια καλή αρχή και υπάρχει ελπίς να αισθανθείτε τα έργα όλων των εποχών» (Μυταράς, 2008: 247-250).

1.2.2. Μορφές Τέχνης και Πολιτισμού

Σ' αυτή την ενότητα αναφέρονται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού. Ως γνωστό, η τέχνη και ο πολιτισμός περιλαμβάνουν πολλές εκφάνσεις της ζωής του ανθρώπου. Ανάλογα με τον τρόπο που ο άνθρωπος εκφράζει σε αισθητικές μορφές τον εσωτερικό του κόσμο, υπάρχουν και τα διάφορα είδη τεχνών.

Να σημειωθεί ότι, για τις ανάγκες της έρευνας⁹, ως μορφές τέχνης και πολιτισμού είχαν οριστεί τα εξής: α) θέατρο (θεατρικό παιχνίδι), β) μουσική – χορός, γ) κινηματογράφος, δ) ζωγραφική, ε) φωτογραφίες - γελοιογραφίες – κόμικς, στ) λογοτεχνία, ζ) λαϊκός πολιτισμός και η) εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους. Ως εκ τούτου, στη συνέχεια παρουσιάζονται οι παραπάνω μορφές τέχνης και πολιτισμού.

α) Θέατρο

Η τέχνη του θεάτρου έχει τις ρίζες της στην Αρχαία Αθήνα. Τον 6^ο αιώνα π.Χ. διαμορφώθηκαν οι βάσεις μιας πολύμορφης παράστασης. Οι αρχαίοι Έλληνες δραματουργοί της κλασικής περιόδου, ειδικά οι αρχαίοι τραγικοί, παρουσίαζαν τις τραγωδίες τους σε καθορισμένες θρησκευτικές γιορτές, υμνούσαν τους θεούς και τους ήρωες με έργα που ήταν ταυτόχρονα και μια έντεχνη απόδοση της ελληνικής μυθολογίας.

Το θέατρο είναι η τέχνη που αναφέρεται στην απόδοση ιστοριών μπροστά σε κοινό, με τη χρήση κυρίως του λόγου, αλλά και άλλων τεχνών. Πρόκειται, δηλαδή, για μια σύνθετη μορφή τέχνης (Κουρετζής, 2008: 328). Όταν αναφερόμαστε στη τέχνη του θεάτρου εννοούμε τη θεατρική παράσταση και όχι τη τυπωμένη δραματουργία, η οποία αποτελεί μέρος της λογοτεχνίας. Παρότι, το δραματοποιημένο κείμενο αποτελεί βασικό στοιχείο της θεατρικής παράστασης, το θέατρο δεν είναι λογοτεχνικό είδος, αλλά βασίζεται, περισσότερο ή λιγότερο, στη μιμική τέχνη, στο τραγούδι, στο χορό, στη θεαματικότητα, στις τεχνικές πλευρές της παράστασης. Επομένως, θέατρο δεν είναι το θεατρικό κείμενο, αλλά η σκηνική παρουσίαση (Σολωμός, 1986: 110-111).

Χαρακτηριστικά του θεάτρου είναι η ταυτοχρονία, η συνθετικότητα και η συλλογικότητα. Το πρώτο δηλώνει ότι η θεατρική παράσταση είναι ένα εφήμερο,

⁹ Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελείται από την έρευνα πεδίου.

μοναδικό και ανεπανάληπτο καλλιτεχνικό γεγονός. Το δεύτερο ότι συνδυάζει πολλές τέχνες και πολλά μέσα και το τελευταίο ότι η θεατρική παράσταση είναι μία συλλογική δημιουργία. Το θέατρο δεν είναι ποτέ έργο του ενός, αλλά προϋποθέτει την καλλιτεχνική ομαδικότητα, την αλληλεπίδραση, τη συνύπαρξη των τεχνών. Έτσι, η λογοτεχνία, η υποκριτική, η σκηνογραφία, η ενδυματολογία, η σκηνική τεχνολογία, ο φωτισμός, η μουσική θα συντονιστούν από μια άλλη τέχνη τη σκηνοθεσία, η οποία συνδυάζει τη θεωρία με την πράξη (Πατσαλίδης, 1995: 44-45). Επιπρόσθετα, βασικές αρχές του θεάτρου είναι η ανάληψη ρόλου, η πειθαρχία, η επικοινωνία, η δυναμικής της θεατρικής ομάδας, η αγωγή του λόγου και του συναισθήματος.

Όπως προαναφέρθηκε, για τη δημιουργία θεατρικής παράστασης είναι απαραίτητη η συνεργασία όλων των στοιχείων που τη συνθέτουν: λόγος-θεατρικός λόγος, κίνηση-χορός, μουσική, ζωγραφική, αρχιτεκτονική (σκηνογραφία), ενδυματολογία, φως-σκιά, χώρος-χρόνος. Συνεπώς, υπάρχει μια σύζευξη όλων των τεχνών με το θέατρο, οι οποίες λειτουργούν αρμονικά, όχι αποσπασματικά ούτε ανταγωνιστικά μεταξύ τους (Κουρετζής, 2008: 328). Το κυρίαρχο στοιχείο της, όμως, είναι ο ηθοποιός, ο οποίος αποσπάται χωροχρονικά από το κοινό και παρουσιάζεται σαν εικόνα των συναισθημάτων και της σκέψης, σε όλη την πληρότητα και την ένταση. Η θεατρική παράσταση δεν είναι μονάχα μια εκτέλεση, είναι δημιουργία (Σολωμός, 1986: 111).

Ωστόσο, το θεατρικό έργο γίνεται θεατρική πράξη με τη συμμετοχή του κοινού, η οποία δεν μπορεί να λειτουργήσει ερήμην του, δεν υφίσταται χωρίς αυτόν. Το γέλιο του, το κλάμα, η αποδοκιμασία, το χειροκρότημα, το χασμουρητό, ο θόρυβος, η αργοπορημένη άφιξη, η εγγύτητα πομπού-δέκτη, είναι καθοριστικά σημεία που εισπράττουν οι ηθοποιοί και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την έκβαση της παράστασης (Πατσαλίδης, 1995: 44-45).

Το θέατρο είναι μια τέχνη σύνθετη, κοινωνική, επικοινωνιακή και γι' αυτό μια τέχνη βαθύτατα παιδευτική (Κουρετζής, 2008: 329). Σε ολόκληρο τον κόσμο, η τέχνη του θεάτρου είναι μια δημιουργική δύναμη στην καθημερινότητα των ανθρώπων, καθώς τους φέρνει πιο κοντά και τους δυναμώνει. Μέσα από αυτή τη μορφή τέχνης ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να εκφράσει τα συναισθήματά του, να ονειρευτεί, να γνωρίσει τον εαυτό του και τους άλλους. Δίπλα από τη λέξη «θέατρο» υπάρχει η λέξη «πράξη» και δίπλα από τη λέξη «πράξη» η λέξη «ζωή». Συνεπώς, το θέατρο είναι «πράξη ζωής». Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πόσα αντικείμενα περικλείει η τέχνη του θεάτρου. Η μαγεία, το όνειρο, η φαντασία που έχει ο κάθε άνθρωπος παίρνουν μορφή μέσα από την ενασχόληση με το θέατρο. Η παρακολούθηση μιας θεατρικής παράστασης ή ακόμα και η συμμετοχή σε μια θεατρική ομάδα αποτελεί δραστηριότητα με πολλαπλά οφέλη για το

άτομο, όπως η καλλιέργεια κριτικής σκέψης, η κοινωνική αλληλεπίδραση, η ψυχική εκτόνωση κ.ά.

β) Κινηματογράφος

Ο κινηματογράφος είναι το καλλιτεχνικό μοναχοπαίδι του 20^{ου} αιώνα και αυτό είναι που τον κάνει να ξεχωρίζει από τις άλλες τέχνες, οι οποίες γεννήθηκαν στα αρχαία χρόνια. Όταν, στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, έγινε από τους αδερφούς Λυμιέρ και Έντισον η πρώτη επίδειξη του κινηματογραφικού φαινομένου δεν είχε συντελεστεί ακόμα τίποτα το ουσιαστικό από τη μεριά της τέχνης (Σολωμός, 1986: 108).

Η τέχνη του κινηματογράφου, όπως προαναφέρθηκε, αναπτύχθηκε κατά τον 20^ο αιώνα. Κύριο χαρακτηριστικό της εποχής ήταν η ταχύτητα, με αποτέλεσμα ο κινηματογράφος, που γεννήθηκε μαζί με τον 20^ο αιώνα, δεν είχε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της απότομης προσαρμογής στον καινούριο ρυθμό, διότι δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε με τον καινούργιο ρυθμό μέσα του. Γι' αυτό και κατάχτησε τόσο γρήγορα και στέρεα την ψυχή του ανθρώπου. Χαρακτηρίζεται ως δημοκρατική τέχνη τεράστιας κοινωνικής εμβέλειας. Καμία τέχνη δεν κυριάρχησε ποτέ τόσο εντατικά και τόσο απόλυτα όσο ο κινηματογράφος (Σολωμός, 1986: 107).

Ο κινηματογράφος μπήκε στη ζωή του ανθρώπου σε μια εποχή-καμπή κατά την οποία γεννήθηκε η αστική τάξη και κατέρρευσε η αριστοκρατία. Αρχικά, δέχτηκε έντονη κριτική διότι εθεωρείτο ένα εμπόρευμα με ανταλλακτικές αξίες, που υποσχόταν γρήγορα και μεγάλα κέρδη (Πατσαλίδης, 1995: 42). Η αρνητική αυτή στάση μετριάστηκε κάπως, όταν η αστραπιαία εξάπλωση της τηλεόρασης περιόρισε τον κινηματογράφο σε δεύτερη μοίρα. Πολλοί που ήταν αρνητικοί οπαδοί της τηλεόρασης συμφιλιώθηκαν με τον κινηματογράφο και τον παραδέχτηκαν έστω και αργά ως μορφή τέχνης (Σολωμός, 1986: 109). Επιπλέον, η παρεξηγημένη σημασία που αποδίδεται στον κινηματογράφο είναι ότι αποτελεί βιομηχανοποιημένη μορφή της δραματικής τέχνης, ότι αντικαθιστά ζωντανούς ανθρώπους με σκιές και ότι λειτουργεί ανταγωνιστικά με την τέχνη του θεάτρου. Ο κινηματογράφος, προσεγγίζεται ευκολότερα, εφόσον η συμβολική του γλώσσα είναι περισσότερο οικεία στα άτομα, καθώς διαθέτουν συναφείς εμπειρίες (Dickinson, χ.χ.: 135).

Ένα έργο κινηματογραφικής τέχνης είναι έργο προσωπικής δημιουργίας. Αντίθετα με την τηλεόραση, που δεν είναι παρά μια δυναμικότερη μορφή εφημερίδας ή περιοδικού ή ραδιοφώνου, ο κινηματογράφος μιλάει με τη γλώσσα της γνήσιας τέχνης. Η επικοινωνία του ανθρώπου με τον κινηματογράφο ικανοποιεί πνευματικές ανάγκες του, όπως το

θέατρο, οι εκθέσεις, τα μουσεία, οι συναυλίες, σε διαφορετικές φυσικά διαβαθμίσεις (Σολωμός, 1986: 109).

γ) Μουσική-Χορός

Η μουσική και ο χορός έχουν τις ρίζες τους στους προϊστορικούς χρόνους. Η σχέση μεταξύ αυτών των δύο μορφών τέχνης, σχεδόν πάντα, είναι συμβιωτική. Η μουσική, η ποίηση και ο χορός ήταν όψεις της ίδιας τέχνης, της μουσικής, της τέχνης των Μουσών.

Η λέξη *μουσική*, σύμφωνα με τα γραπτά των αρχαίων Ελλήνων ποιητών και φιλοσόφων, παράγεται από τη λέξη *Μούσα*¹⁰. Έτσι, η τέχνη της μουσικής, γνωστή και ως Απολλώνια Τέχνη, παίρνει το όνομά της από τις εννέα Μούσες της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Ως μουσική ορίζεται η τέχνη που βασίζεται στην οργάνωση ήχων με σκοπό τη σύνθεση, εκτέλεση και ακρόαση/λήψη ενός μουσικού έργου (<http://el.wikipedia.org/wiki/Μουσική>).

Οι αρχαίοι Έλληνες ήταν εξοικειωμένοι με την ιδέα ότι η μουσική καταπραΰνει, χαροποιεί, πλάθει ήθος, θεραπεύει. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο κατείχε ύψιστη θέση στην αρχαία κοινωνία. Χαρακτηριζόταν ως αδελφή επιστήμη με τα μαθηματικά και την αστρονομία, αποτελούσε αντικείμενο στοχασμού στις φιλοσοφικές συζητήσεις και συνόδευε όλες τις εκφάνσεις της ζωής (Γιάννου, 1994: 15-16).

Στη σημερινή εποχή, όπως προαναφέρθηκε, η λέξη μουσική σημαίνει την τέχνη των ήχων, σε αντίθεση με τους αρχαίους Έλληνες που απέδιδαν διαφορετικό νόημα. Εννοούσαν την αδιάλυτη ενότητα ήχου και λόγου, κάτι που δεν υφίσταται στις μέρες μας. Στην αρχαία Ελλάδα, η μουσική προσδιόριζε και χαρακτήριζε τον άνθρωπο που πράττει, σκέφτεται και αισθάνεται. Ως εκ τούτου, ως μέσο πνευματικής ωρίμανσης, η λέξη που θα χαρακτήριζε την αρχαία ελληνική μουσική, δεν είναι η λέξη τέχνη, αλλά οι λέξεις παιδεία και δύναμη. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι εκείνος που έπαιζε τον αυλό ονομαζόταν αυλητής και όχι μουσικός, δηλαδή θεωρούνταν ένας απλός εκτελεστής. Όμως, μετά το διαχωρισμό της μουσικής από το λόγο, τη γλώσσα, ο οποίος έγινε λίγο μετά των Πλάτωνα, έχουμε τη χρήση της έννοιας μουσικός. Αυτή η μεταβολή έμελλε να είναι η γέννηση μιας αυτόνομης τέχνης που, όπως προαναφέρθηκε, ήταν ενταγμένη μέσα στον λόγο (Ηλιάδη, 2007: 1).

¹⁰ Η λέξη Μούσα παράγεται από το μαούσα = Μούσα. Το «μα» είναι ρίζα του ρήματος μάω-μω = επινοώ ή ψάχνω ή ζητώ διανοητικά.

Η μουσική ως τέχνη, έρχεται να καλύψει την ανάγκη του ανθρώπου να εκφράσει με τους ήχους, τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις ψυχικές του καταστάσεις. Η φωνή είναι το καθρέφτισμα της ύπαρξής του, της ψυχής του, της ταυτότητά του.

Όσον αφορά την τέχνη του χορού, οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν τις μιμητικές κινήσεις που συνόδευαν ένα τραγούδι. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα, ο χορός μπορεί να εξελίχθηκε από τη μίμηση των λέξεων μέσω των χειρονομιών και πηγάζει από την επιθυμία των ατόμων να κινήσουν το σώμα τους για να εκφράσουν συγκίνηση και ιδίως χορό, συσχετίζοντας τις λέξεις χαρά και χορός.

Χορός είναι κίνηση, όμως, η κίνηση δεν είναι αποκλειστικό χαρακτηριστικό του χορού, π.χ. είναι και της γυμναστικής. Ο χορός είναι ένα είδος κίνησης που έχει μια αισθητική και δεν εκπέμπει απλά μια πληροφορία, αλλά είναι ένα μέσο έκφρασης, επικοινωνίας, ένας λόγος που βγαίνει από το σώμα (Τσομπανάκη, 2006: 1). Συνεπώς, η τέχνη του χορού αναφέρεται στην ανθρώπινη κίνηση που χρησιμοποιείται ως μορφή έκφρασης που παρουσιάζεται ως μια κοινωνική, πνευματική και ρυθμική απόδοση του ανθρώπινου σώματος. Ο χορός είναι ένα σημαντικό μέρος της τελετής, των τελετουργικών, των εορτασμών και της ψυχαγωγίας από τη γέννηση των πρόωρων πολιτισμών (Τσομπανάκη, 2006: 2).

Στο περιεχόμενο του χορού ως τέχνη, οι συμμετέχοντες είναι δημιουργικοί δημιουργώντας χορό, είναι δεσμευμένοι με την καλλιτεχνική παράσταση όταν παρουσιάζουν χορό και παρατηρούν χορό για να τον εκτιμήσουν ως καλλιτεχνικό, αισθητικό και πολιτισμικό φαινόμενο. Αυτό σημαίνει να συμπεριφέρεσαι στο χορό ως τέχνη (Jacqueline M.Smith-Autard, 1994: 48).

Ο χορός και η μουσική μπορούν να αναζητηθούν πίσω στους προϊστορικούς χρόνους. Η σχέση τους, σχεδόν πάντα, είναι συμβιωτική και έχει στόχο να προωθήσει την εσωτερική αναζήτηση, την αυτογνωσία και την αυτοβελτίωση, χρησιμοποιώντας ως μέσο την έκφραση μέσα από την κίνηση του σώματος, τη δημιουργική διαδικασία, με αποτέλεσμα να μας καταστήσει ικανούς να βιώσουμε μια αρμονική ενότητα σώματος, πνεύματος και ψυχής (<http://www.dimitrioszaxos.com>)

δ) Ζωγραφική

Η *τέχνη της ζωγραφικής*¹¹ αναφέρεται στην αναπαράσταση, την απεικόνιση και την απόδοση ζώων και καθετί άλλου που απασχολεί και ενδιαφέρει τον άνθρωπο, τόσο από τον κόσμο της ορατής πραγματικότητας όσο και της ιδεατής, της συγκεκριμένης όσο και

¹¹ Ετυμολογικά, η λέξη ζωγραφική στην ελληνική γλώσσα προέρχεται από το ζώω και γράφω.

της αφηρημένης, της κοινής όσο και αυτής της φαντασίας (Χρήστου, 1993: 7). Είναι η τέχνη της παραγωγής ή αναπαράστασης μίας πραγματικής ή φανταστικής εικόνας, μέσω προσωπικής εργασίας, με την βοήθεια φυσικών ή ηλεκτρονικών μέσων. Σκοπός της είναι μέσω του σχήματος και του χρώματος σε μία επίπεδη επιφάνεια να αναπαραστήσει αντικείμενα, έμβια όντα, τοπία, να περιγράψει την φύση, να αναλύσει ένα μέρος της ψυχής από την οπτική γωνία του καλλιτέχνη (<http://el.wikipedia.org/wiki/Ζωγραφική>).

Η ζωγραφική είναι μία από τις εικαστικές τέχνες¹². Μάλιστα, θεωρείται μία από τις πληρέστερες εικαστικές τέχνες ίσως και η πληρέστερη αφού έχει την δυνατότητα να προσεγγίσει με αρκετή πληρότητα και εύρος την ζωή και να αποδώσει όχι μόνο την εξωτερική εικόνα των πραγμάτων, αλλά να διεισδύσει και σε βαθύτερα θεμελιώδη ζητήματα της ύπαρξης μέσα από μία και μόνο δημιουργία (Κατσίρας, 2009: 46).

Από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα, η ζωγραφική χρησιμοποιήθηκε από τον άνθρωπο ως ένα μέσο έκφρασης. Μέσω αυτής προσπάθησε να ξεορκίσει τους φόβους του, να προκαλέσει γεγονότα, να περιγράψει πράγματα που τον εντυπωσίασαν, που ζούσε καθημερινά, να οραματιστεί, να φανταστεί, να δώσει ένα κομμάτι από την ψυχή του. Θεωρείται ότι προϋπήρξε σχεδόν κάθε άλλης τέχνης και ότι ήταν σύγχρονη της γλυπτικής. Η σημασία της μπορεί να θεωρηθεί μέγιστη στην εξέλιξη του πολιτισμού γιατί περιλαμβάνει στο ευρύ της πλαίσιο ολόκληρη την πολιτιστική ιστορία της ανθρωπότητας. (Χρήστου, 1993: 7-10).

Είναι γνωστή η φράση «μια εικόνα αξίζει όσο χίλιες λέξεις». Ένας και μόνο πίνακας ζωγραφικής έχει την δυνατότητα να αποκαλύψει αλήθειες, να πει ιστορίες, να μιλήσει στην ψυχή του ανθρώπου. Μπορεί, όμως, να μην πει και τίποτα γιατί πάντα εκτός από τον δημιουργό, που φυσικά παίζει τον σημαντικότερο ρόλο στη σχέση της τέχνης με τον άνθρωπο, ο θεατής είναι ο δέκτης που θα κατανοήσει τα νοήματα ενός έργου τέχνης.

Οι τέχνες και ειδικότερα η ζωγραφική είναι ένας ζωντανός οργανισμός όπου εξελίσσεται και αλλάζει ανάλογα με την εποχή της. Μπορεί απλά να απεικονίσει και να αναδείξει την ομορφιά ή να καταδείξει ότι πιο άσχημα και εφιαλτικό κρύβεται μέσα στον κόσμο και την ψυχή.

ε) Φωτογραφίες – Γελοιογραφίες - Κόμικς

Με τον όρο *φωτογραφία*¹³ αναφερόμαστε στη διαδικασία δημιουργίας οπτικών εικόνων μέσω της καταγραφής και αποτύπωσης του φωτός, με χρήση κατάλληλων

¹² Εικαστικές τέχνες: αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική και χαρακτική. Ονομάζονται και πλαστικές τέχνες.

¹³ Ετυμολογικά, η λέξη φωτογραφία είναι σύνθετη και προέρχεται από τις ελληνικές λέξεις -*φως* και -*γραφή*.

συσκευών, των φωτογραφικών μηχανών). Η φωτογραφία, πέρα από την τεχνική της διάσταση, αναγνωρίζεται ως ένα από τα ευρύτερα διαδεδομένα μέσα επικοινωνίας του 20^{ου} αιώνα, καθώς και ως μία μορφή τέχνης, συγγενικής με την ζωγραφική. Αν και η πρώτη φωτογραφία αποτυπώθηκε το 1826, χρειάστηκε τουλάχιστον μισός αιώνας προκειμένου να γίνει η φωτογραφία αποδεκτή ως αυτόνομη και ανεξάρτητη τέχνη. Είναι ωστόσο γεγονός, πως ακόμα και σήμερα, αμφισβητείται από πολλούς η φωτογραφία ως μορφή τέχνης, θεωρώντας πως αποτελεί περισσότερο μια τεχνική ρεαλιστικής αναπαραγωγής εικόνων (<http://el.wikipedia.org/wiki/Φωτογραφία>)

Με τον όρο *γελοιογραφία*¹⁴ χαρακτηρίζεται κάθε ζωγραφική παράσταση της οποίας τα κύρια γνωρίσματα προσώπων ή πραγμάτων αποδίδονται κωμικά παραλλαγμένα. Στόχος της είναι η διακωμώδηση προσώπων από τους λόγους ή τις πράξεις τους, καθώς και καταστάσεων που όμως δεν συμβιβάζονται στη κοινή αντίληψη. Η σημασία της γελοιογραφίας συνήθως υποδηλώνεται με σχετικό υπότιτλο ή στιχομυθία αν πρόκειται για γελοιογραφικό σύμπλεγμα. Χαρακτηριστικό της γελοιογραφίας είναι ότι μεγαλοποιεί τα φυσικά γνωρίσματα, κυρίως τα ελαττώματα, ή με αντιθέσεις καταδεικνύει την ασυμφωνία των φυσικών χαρακτηριστικών ή των ηθικών ιδιοτήτων του γελοιογραφουμένου, με στόχο την ανάδειξη του κωμικού στοιχείου. Θέματα της είναι συνήθως άστοχοι ή ανόητες φράσεις, έργα, ή υποσχέσεις κλπ. Η αξία της γελοιογραφίας συνάγεται από το λεπτό και συνάμα δριμύ πνεύμα, συνδυαζόμενο με σαφήνεια και απλότητα, έτσι ώστε να προκαλείται αυθόρμητα στον παρατηρητή εύθυμη διάθεση, ακόμα και όταν αυτή αποσκοπεί στο σαρκασμό ή στην εχθρότητα. Αντίθετα, η ψυχρότητα και η ασάφεια έχουν ως συνέπεια την αποτυχία της γελοιογραφίας (<http://el.wikipedia.org/wiki/Γελοιογραφία>)

Η γελοιογραφία ήταν γνωστή από τους αρχαίους χρόνους. Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα στην Αθήνα ζούσε ο ζωγράφος Παύσων που κατά τον Αριστοτέλη παρίστανε τους ανθρώπους, όπως οι κωμικοί ποιητές, πολύ χειρότερους σε μια ρεαλιστική τάση παρωδίας και διακωμώδησης. Άλλος γνωστός γελοιογράφος ήταν ο Αντίφιλος της Αιγύπτου (β' ήμισυ 4ου π.Χ. αιώνα) που λέγεται πως αυτός εισήγαγε τη γελοιογραφία ως είδος της ζωγραφικής. Στην Ελλάδα η γελοιογραφία εκπροσωπήθηκε από τα περιοδικά «Ασμοδαίος» και «Άστυ». Ο Θέμος Άννινος (1843-1916), εκδότης των παραπάνω περιοδικών, υπήρξε ο πρώτος που καλλιέργησε με

¹⁴ Ο όρος δεν πρέπει να συγχέεται με την σκιτσογραφία (σκιαγράφημα), που δεν είναι απαραίτητα και γελοιογραφία.

σαφήνεια, κομψότητα, απλότητα, αλλά και πνευματώδη χαρακτήρα το είδος αυτό της τέχνης στη χώρα μας (<http://el.wikipedia.org/wiki/Γελοιογραφία>).

Τα κόμικς είναι γνωστά και ως ένατη τέχνη. Πρόκειται για μια μορφή οπτικής τέχνης που αποτελείται από εικόνες οι οποίες, συνήθως, συνδυάζονται με κείμενο, το οποίο βρίσκεται σε συνεφάκια κειμένου ή λεζάντες. Αναλόγως το πως ορίζει κανείς τα κόμικς, οι ρίζες τους μπορούν να αναζητηθούν στο 15^ο αιώνα ή ακόμα και στα Αιγυπτιακά ιερογλυφικά. Παρόλα αυτά, η σημερινή τους μορφή, δηλαδή καρέ και κείμενο σε συνεφάκια ή λεζάντες, εμφανίστηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα (<http://el.wikipedia.org/wiki/Κόμικς>).

Ο μεγάλος θεωρητικός και δημιουργός κόμικς Scott McCloud στο βιβλίο του «Understanding Comics» δίνει έναν ορισμό της τέχνης των κόμικς σαν «*σχήματα και εικόνες ευρισκόμενα εσκεμμένα σε σειρά, με σκοπό να μεταδώσουν πληροφορίες και/ή να προκαλέσουν μια αισθητική αντίδραση από το χρήστη*» (McCloud, 1994: 5-6). Ο ορισμός αυτός αφήνει έξω τις γελοιογραφίες που είναι μεμονωμένες εικόνες, αφού στα κόμικς υπάρχει σαφώς μια αφηγηματική αλληλουχία μεταξύ των εικόνων. Η ύπαρξη κειμένου, επίσης, δεν είναι απαραίτητη. Επιπρόσθετα, ο McCloud στο ίδιο βιβλίο, περιγράφει τα κόμικς ως το αγγείο που μπορεί να διατηρήσει οποιοδήποτε αριθμό ιδεών και εικόνων (McCloud 1994: 6). Με μια ευρύτερη οπτική, μπορούμε να θεωρήσουμε αυτό το αγγείο ως ένα μέσο επικοινωνίας, το οποίο αποτελεί μια μοναδική μορφή ανάγνωσης.

Τα κόμικς, αρχικά, χρησιμοποιήθηκαν για να εικονογραφηθούν καρικατούρες με σκοπό να διασκεδάσουν τους αναγνώστες με απλές και συνηθισμένες ιστορίες. Με τον καιρό, όμως, εξελίχθηκαν σε μορφή τέχνης, με πολλά είδη. Τα πιο συνηθισμένα είναι τα κόμικς στριπ και τα κόμικς ή βιβλία κόμικς. Τα πρώτα υπάρχουν σε εφημερίδες και περιοδικά, όπου μια μικρή ιστορία ξετυλίγεται μέσα σε τρία ή τέσσερα καρέ. Προορίζονται για να δώσουν ένα σύντομο κοινωνικό ή πολιτικό σχόλιο, με περιορισμένες όμως σκηνοθετικές - αφηγηματικές δυνατότητες αφού περιορίζονται σε μια απλή λωρίδα με μερικά καρέ στη σειρά. Αντίθετα, τα δεύτερα είναι μεγαλύτερες ιστορίες σε ειδικά περιοδικά, εικονογραφημένες νουβέλες και άλμπουμ. Οι ιστορίες αποτελούν το κύριο υλικό, εκτείνονται σε ολόκληρες σελίδες και παρουσιάζονται σε συνέχειες από τεύχος σε τεύχος ή αυτοτελώς (<http://el.wikipedia.org/wiki/Κόμικς>)

ζ) Λογοτεχνία

Με τον όρο *λογοτεχνία* εννοούμε τα γραπτά και προφορικά προϊόντα του έντεχνου λόγου. Ο όρος λογοτεχνία εμφανίζεται πρώτη φορά τον 12^ο αιώνα σε κείμενο του Ευγενειακού Νικήτα, με την σημασία της ρητορικής χρήσης του λόγου, της καλλιέργειας.

Με την σημερινή σημασία χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Πανταζίδη Ιωάννη το 1886, στο άρθρο του «Φιλολογία, Γραμματολογία, Λογοτεχνία», στο περιοδικό *Εστία*. Ο συντάκτης του άρθρου εξηγεί ότι χρησιμοποιεί τον όρο λογοτεχνία για να δηλώσει την τέχνη του λόγου, σε αντιστοιχία με τους όρους «καλλιτέχνης» και «καλλιτεχνία» ([http://el.wikipedia.org/wiki/ Λογοτεχνία](http://el.wikipedia.org/wiki/Λογοτεχνία)).

Η λογοτεχνία είναι μια μορφή τέχνης και όπως κάθε μορφή τέχνης παρουσιάζεται κι αυτή ως κοινωνικό φαινόμενο. Κυρίαρχο όργάνό της είναι ο λόγος, δηλαδή η γλώσσα, ενώ η φαντασία αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της λογοτεχνικής δημιουργίας. Η λογοτεχνία είναι η τέχνη του λόγου, είναι η καλλιτεχνική δημιουργία που βασίζεται στον έντεχνο λόγο και έχει δική της αυτονομία και αυτοτέλεια (Ζούρα-Μαστρομιχαλάκη, 2007: 525).

Η λογοτεχνία είναι προσωπική δημιουργία, αλλά και κοινωνικό φαινόμενο. Οι δυο παράγοντες μαζί επιτελούν τη λειτουργικότητά τους, που είναι ομορφιά και αλήθεια, αίσθηση και γνώση. «*Λογοτεχνία και κοινωνία είναι δύο κύκλοι ομόκεντροι*» αναφέρει χαρακτηριστικά ο Αγγ. Σικελιανός. Η λογοτεχνία εμφανίζεται μέσα σ' ένα κοινωνικό πλαίσιο, ως μέρος ενός πολιτισμού, μέσα σ' ένα περιβάλλον (Wellek & Warren: χ.χ.: 131)

Μέσα από τη λογοτεχνία εκφράζονται οι πόθοι και οι αγωνίες κάθε εποχής. Επίσης, διαμορφώνεται από κοινωνικούς, ψυχολογικούς, πολιτικούς παράγοντες, καθώς και από την αδιάκοπη μετακίνηση τω αξιών. Η λογοτεχνία με τη δική της χρήση της γλώσσας συγκινεί και εξευγενίζει τον άνθρωπο. Ταυτόχρονα, μέσα από την ομορφιά, καλλιεργεί τον εσωτερικό κόσμο του ατόμου, του προκαλεί αισθητική απόλαυση και το ευαισθητοποιεί σε θέματα αισθητικής αγωγής (Ζούρα-Μαστρομιχαλάκη, 2007: 526). Άλλωστε, η λογοτεχνία από τους Ομηρικούς ακόμα χρόνους μέχρι σήμερα δίκαια θεωρείται και είναι το ασφαλέστερο μέσο παιδείας για τον άνθρωπο. Με μέσα την έμπνευση και τη φαντασία, η λογοτεχνία μπορεί να περάσει στον άνθρωπο, ιδιαίτερα το νέο, μηνύματα, τρόπους ζωής, ήθος, γνώση και να του εξασφαλίσει αισθητική απόλαυση (Ζούρα-Μαστρομιχαλάκη, 2007: 524).

η) Λαϊκός Πολιτισμός

Ο όρος *λαϊκός πολιτισμός* περιέχει δυο πολύ σημαντικές έννοιες, την έννοια λαϊκός και την έννοια πολιτισμός. Ο πολιτισμός δηλώνει τρόπο ζωής, επομένως ο λαϊκός πολιτισμός είναι αυτός ακριβώς ο τρόπος ζωής που βιώθηκε από τον λαό, τον διαμορφωτή, δηλαδή, του κοινωνικού γίνεσθαι στην τέχνη, στην εργασία, στη θρησκεία, στον θάνατο, στην παιδεία, στην αρχιτεκτονική, σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής. Συχνά χρησιμοποιείται η φράση «*λαϊκός πολιτισμός και παράδοση*», ως δύο

ξεχωριστές έννοιες. Η λαϊκή παράδοση περιλαμβάνει τη προφορική μετάδοση από την μία γενιά στην άλλη, εθίμων, ηθών, παροιμιών, τραγουδιών, θρύλων, παραμυθιών που χαρακτηρίζονται από την ανωνυμία, τη συλλογικότητα, σε αντίθεση με τη λόγια που είναι επώνυμη. Η ευρύτερη έννοια του πολιτισμού που περιλαμβάνει την υλική και πνευματική πρόοδο του ανθρώπου, εμπεριέχει και την παράδοση, όπως και το λαϊκό πολιτισμό που σημαίνει το σύνολο των υλικών και πνευματικών δημιουργημάτων ενός λαού, αλλά και τη λαϊκή τέχνη¹⁵, η οποία είναι αναπόσπαστο στοιχείο του λαϊκού πολιτισμού (Μπεντεβή-Σπυροπούλου, 2006: 1).

Ο λαϊκός πολιτισμός αποτελεί αντικείμενο έρευνας της επιστήμης της Λαογραφίας. Ο Ν. Γ. Πολίτης (1909) αποδίδει στη Λαογραφία την έννοια της επιστήμης του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού που εξετάζει *«τας κατά παράδοσιν δια λόγων, πράξεων και ενεργειών εκδηλώσεις του ψυχικού και κοινωνικού βίου του λαού»* (Πολίτης, 1909: 3-4) χωρίς να παραγνωρίζεται ο πνευματικός και παραδοσιακός υλικός βίος του. Γενικά, η Λαογραφία παρακολουθεί και ερμηνεύει τις εκδηλώσεις της ζωής του λαού, πνευματικές, ψυχικές και καλλιτεχνικές, αυτές που αποτελούν τον πολιτισμό του ίδιου του λαού και του έθνους (Λουκάτος, 1992: 21). Εξετάζει τη ζωή του λαού στο σύνολό της και σε όλες τις εκδηλώσεις της. Η λέξη λαός αναφέρεται στο σύνολο των ανθρώπων το οποίο συνδέεται με τη συναίσθηση της κοινής καταγωγής, των κοινών εθίμων, της κοινής παράδοσης και του κοινού τρόπου σκέπτεσθαι. Ο λαός είναι η ζωντανή πηγή, ο δημιουργός και φορέας όλων των εκδηλώσεων που καλύπτουν την καθημερινή πνευματική και κοινωνική ζωή.

Στο λαϊκό πολιτισμό περιλαμβάνονται τα ήθη και τα έθιμα, τα δημοτικά τραγούδια, τα αινίγματα, οι παροιμίες, οι μύθοι, τα παραμύθια, οι παραδόσεις ή θρύλοι, η λαϊκή τέχνη, οι χοροί και η μουσική τους (Λουκάτος, 1992: 28-29). Ο Ελλαδικός χώρος μας «μιλάει» ακόμα ζωντανά με όλα τα στοιχεία του λαϊκού προσώπου του, με τις παραδόσεις, τις παροιμίες, τα τραγούδια, τους μύθους, τους θρύλους, και τις ιστορίες του, με τα κεντήματα, τα υφαντά τα ξυλόγλυπτα, τα κεραμικά (Μπεντεβή-Σπυροπούλου, 2006: 1).

Η διατήρηση του λαϊκού πολιτισμού κάθε λαού, είναι πολύ σημαντική για την ιστορική συνέχειά του. Όλοι οι λαοί, μέσα στην ιστορική τους πορεία, ανέπτυξαν το δικό τους πολιτισμό που περιλαμβάνει και τη λαϊκή παράδοση. Είναι αυτός, που δίνει το στίγμα του κάθε λαού και που κάνει την ειδοποιό διαφορά του ενός λαού από τον άλλο.

¹⁵ για την Ελλάδα, είναι το σύνολο των χειροτεχνημάτων ανώνυμων καλλιτεχνών του 17^{ου} έως του 19^{ου} αιώνα

θ) Μουσεία-Αρχαιολογικοί χώροι

Στη σημερινή εποχή το μουσείο έχει μπει στην πολιτιστική ζωή του ατόμου σε τέτοιο βαθμό που σπάνια αναρωτιέται για το πότε προσδιορίστηκε ως οργανισμός. Η συλλεκτική τάση των ανθρώπων είναι παλαιότατη και οι απαρχές των συλλογών ανάγονται στο μακρινό παρελθόν. Ωστόσο, όμως, η έννοια του μουσείου προσδιορίζεται για πρώτη φορά το 1889 στην Αμερική από τον Georges Brown Goode. Σύμφωνα με τον ίδιο το μουσείο είναι ένας οργανισμός που ασχολείται με τη «*συλλογή διδακτικών θεμάτων, το καθένα από τα οποία αντιπροσωπεύεται από κάποιο πολύ καλά επιλεγμένο δείγμα*». Αργότερα, το 1895, θα ολοκληρώσει τη διατύπωσή του λέγοντας ότι «*το μουσείο είναι ένας οργανισμός που διαφυλάσσει όσα αντικείμενα απεικονίζουν καλύτερα τα φυσικά φαινόμενα, τις τέχνες και τον πολιτισμό του ανθρώπου με σκοπό τον πλουτισμό των γνώσεων, τον διαφωτισμό και την πολιτισμική του ανύψωση*» (Ορφανίδη, 2003: 5). Έκτοτε διατυπώνονται πολλοί άλλοι ορισμοί για το μουσείο είτε από μεμονωμένα άτομα είτε από διεθνείς οργανισμούς, ο καθένας από τους οποίους προσθέτει και κάποια επιπλέον παράμετρο.

Το ICOM¹⁶ ορίζει το μουσείο ως εξής: «*Μουσείο είναι ένα μη κερδοσκοπικό μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της εξέλιξής της, ανοιχτό στο κοινό, που αποκτά, συντηρεί, ερευνά, συνδυάζει κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, με σκοπό την έρευνα και την ψυχαγωγία*»¹⁷ (ICOM, 1974). Στον παραπάνω ορισμό, σύμφωνα με το ICOM, ανταποκρίνονται, επίσης, τα ινστιτούτα συντήρησης και οι εκθεσιακοί χώροι που εξαρτώνται από βιβλιοθήκες και αρχεία, οι χώροι και τα μνημεία που χαρακτηρίζονται ως αρχαιολογικοί, εθνογραφικοί ή φυσικού κάλλους, καθώς και ιστορικοί τόποι και μνημεία που έχουν χαρακτήρα μουσείων και αναπτύσσουν παρεμφερείς δραστηριότητες, οι χώροι όπου εκτίθενται ζωντανά δείγματα ζωικών και φυτικών ειδών όπως ζωολογικοί και βοτανικοί κήποι, ενυδρεία, κτλ., καθώς επίσης οι εθνικοί δρυμοί, τα επιστημονικά κέντρα και τα πλανητάρια.

Τα μουσεία είναι χώροι όπου πολιτιστικά δεδομένα οργανώνονται, γίνονται αντικείμενα επεξεργασίας και παρουσιάζονται για να συνεισφέρουν στη δημιουργία και τη διαίωνιση του πολιτισμού από τον οποίο προέρχονται (Μπούνια, 2006: 161). Τα σύγχρονα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι, συμβάλλουν στην προώθηση της παιδείας και του πολιτισμού ενός κράτους, που οι πολίτες του έχουν ως ορίζοντα την οργανωμένη διεθνή

¹⁶ ICOM: International Council of Museums / Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων

¹⁷ Καταστατικού του ICOM, άρθρο 3 και 4. Ανακτήθηκε 20 Μαΐου 2010 από το Διαδίκτυο: <http://icom.museum/who-we-are/the-organisation/icom-statutes.html>

κοινότητα, τη σύγχρονη παιδεία και την ισχυροποίηση των δημοκρατικών θεσμών της χώρας τους (Λεοντσίνης, 2008: 23). Η σχέση της τέχνης και του πολιτισμού με την εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει βασικό εργαλείο της εκπαιδευτική πράξης και να συντελέσει αφενός στη συνειδητοποίηση της αξίας των πολιτισμικών αγαθών και της πολιτιστικής κληρονομιάς και αφετέρου στην κατανόηση της διαφορετικότητας (Μιχαηλίδου, 2002: 95). Η εκπαίδευση σήμερα, περισσότερο από ποτέ, ενδιαφέρεται για τον πολιτισμό και την πολυμορφία των πολιτισμών, για τη «μοναδικότητα» του κάθε πολιτισμού και τη διαφορετικότητα των πολιτισμικών και ιδιαίτερα καλλιτεχνικών εκφράσεων που τον συγκροτούν (Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, 2008: 27)

Τα μουσεία προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα, μαθήματα και εργαστήρια, ξεναγήσεις, οικογενειακά προγράμματα, προγράμματα για σχολεία και για νέους. Παράλληλα, παρέχουν διαλέξεις, φεστιβάλ κινηματογράφου, συναυλίες, βιβλιοθήκες και αρχεία, μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις, πωλητήρια, εστιατόρια/καφέ, παρουσία στο διαδίκτυο. Τα οφέλη που προκύπτουν κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης στο μουσείο, όσον αφορά τη γνώση και την κατανόηση, λειτουργούν αθροιστικά με την προσωπική αλληλεπίδραση με τους ανθρώπους που υπάρχουν στο χώρο του μουσείου (Μιχαηλίδου, 2002: 97).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

*«Το επάγγελμα φτιάχνει τον εσωτερικό μας κόσμο,
επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο παρατηρούμε,
κρίνουμε αποτιμούμε τα πράγματα».*

Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

2.1. Η σημασία του επαγγέλματος στη ζωή του ανθρώπου

Η σημασία του επαγγέλματος στη ζωή του ανθρώπου μπορεί να εξεταστεί από πολλές οπτικές γωνίες, εφόσον ως φαινόμενο έχει απασχολήσει πολλά και διαφορετικά επιστημονικά πεδία, όπως την κοινωνιολογία, την οικονομία, την ψυχολογία κ.α.

Με τη λέξη επάγγελμα ορίζουμε την αμειβόμενη επαγγελματική ενασχόληση του ατόμου από την οποία προσπορίζετε τα προς το ζην, και για την οποία έχει δεχθεί την ανάλογη προετοιμασία σπουδών ή κατάρτισης (Δημητρόπουλος, 2004: 26). Επάγγελμα θεωρείται κάθε αμειβόμενη και κοινωνικά χρήσιμη εργασία την οποία προσφέρει το άτομο σε έναν από τους τομείς της παραγωγής, της διανομής αγαθών ή της παροχής υπηρεσιών (Καλλινικάκη, 1998: 49). Κάθε άτομο έχει τα προσόντα να ασκεί ένα επάγγελμα και να αισθάνεται ικανοποίηση. Βασικός στόχος της άσκησης ενός επαγγέλματος είναι ο βιοπορισμός του ατόμου. Ταυτόχρονα, όμως, είναι και μια σημαντική κοινωνική λειτουργία, η οποία απαιτεί συστηματικές γνώσεις και δεξιότητες. Η απόκτηση αυτών των γνώσεων χρειάζεται σημαντική χρονική περίοδο εκπαίδευσης (Hoyle & John, 1995: 3-4).

Αναμφισβήτητα, το άτομο ταυτίζεται με το επάγγελμα που ασκεί, καθώς αυτό προσδιορίζει την κοινωνική του θέση και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του¹⁸. Ο άνθρωπος δεν εργάζεται μόνο για να αποκτήσει τα αναγκαία προς το ζην, αλλά επιδιώκει, ταυτόχρονα, ένα επάγγελμα που θα συμβαδίζει με τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά του, έτσι ώστε να αισθάνεται πως κάνει κάτι χρήσιμο και δημιουργικό. Αυτό αποτελεί βασική προϋπόθεση για να υπάρξει αυτοπεποίθηση και ικανοποίηση σε όλους τους τομείς της ζωής του. Η ικανοποίηση που αποκτά ο άνθρωπος μέσω του επαγγέλματος αποτελεί κύριο μέρος της συναισθηματικής

¹⁸ Άλλωστε, «το δικαίωμα της εργασίας» κατοχυρώθηκε από το Σύνταγμα της Ελλάδας με το άρθρο 22: «Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και τελεί υπό την προστασία του κράτους, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου πληθυσμού».

του σταθερότητας (Cobb, 1989: 474). Συνεπώς, η επιτυχημένη επαγγελματική επιλογή αποτελεί πηγή χαράς και δημιουργικότητας, ωθεί το άτομο να φτάσει στο υψηλότερο σημείο της αποδοτικότητας, μέσω της δραστηριοποίησης των ψυχικών και σωματικών δυνάμεών του.

Σύμφωνα με τον Super (1990) το επάγγελμα ενισχύει την αυτοεκτίμηση του ατόμου. Είναι, γενικότερα, παραδεκτό, εκτός από την εξασφάλιση του βιοπορισμού, αποτελεί μέσο για την ανάπτυξη της δημιουργικότητάς του, την ικανοποίηση των φιλοδοξιών του, την επίτευξη κοινωνικής αναγνώρισης, την απόκτηση σχέσεων (Hamer & Bruch, 1997: 385). Η έλλειψη των παραπάνω στοιχείων προκαλεί στο άτομο αίσθημα αποτυχίας, νιώθει αδύναμο και αυτό έχει επίδραση τόσο στην απόδοσή του στη εργασία, όσο και στη ζωή του γενικότερα. Αν το άτομο δεν ολοκληρώνεται συναισθηματικά με την εργασία του, είναι πολύ πιθανό να έχει ψυχολογικά προβλήματα, που θα έχουν αντίκτυπο στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή του. Από την άλλη, η κοινωνία ωφελείται όταν απασχολούνται σε κάθε θέση εργασίας, άτομα παραγωγικά, που εργάζονται με κέφι και ευχαρίστηση, έχοντας παράλληλα και τη μέγιστη δυνατή απόδοση. Επομένως, είναι μια κατάσταση που ωφελεί το ίδιο το άτομο, αλλά και την κοινωνία (Κάντας & Χαντζή, 1991: 48-49).

Το επάγγελμα αποσκοπεί να ικανοποιήσει ανθρώπινες ανάγκες, οικονομικές, ψυχολογικές, κοινωνικές. Ως εκ τούτου, τα οφέλη που προσφέρει στο άτομο είναι πολλά. Η εργασία, όποιας μορφής και βαθμού κι αν είναι, είναι πραγματική αξία και κριτήριο ζωής (Καλαντζής, 1984: 64). Σύμφωνα με τους Maslow και Frankl, η εργασία μπορεί να επιδράσει καταλυτικά στη ζωή του ατόμου. Αποτελεί σταθεροποιητικό στοιχείο και λειτουργεί ως μέσο προώθησης της αυτοπραγμάτωσής του. Η ικανοποιητική αμοιβή, για παράδειγμα, δημιουργεί τις βασικές προϋποθέσεις για την κάλυψη των βιολογικών αναγκών και την εξασφάλιση ασφαλείας. Επίσης, μέσα στον εργασιακό χώρο δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων. Παράλληλα, η επιτυχία στις επαγγελματικές υποχρεώσεις ενδυναμώνει την αυτοπεποίθηση και αυξάνει το κύρος του ατόμου (Καλαντζής, 1984: 65).

Μέσα από το επάγγελμα ο άνθρωπος βεβαιώνει τον εαυτό του και ζει τη χαρά του επιτεύγματος και της αναγνώρισής του από τους άλλους. Για κάθε άτομο η εργασία αποτελεί σημείο αναφοράς, αυτοπραγμάτωσης και ταυτότητας, καθώς, επίσης, και τον άξονα πάνω στον οποίο αρθρώνονται οι δομές της ίδιας της κοινωνίας (Κασιμάτη, 1991: 21). Το άτομο μέσα από την εργασία βρίσκει διεξόδους για να αξιοποιήσει και να προβάλει τις ικανότητές του, τα ενδιαφέροντά του, τα χαρακτηριστικά της

προσωπικότητάς του, τις αξίες του (Κάντας & Χαντζή, 1991, 47). Στην περίπτωση, όμως, που δεν υπάρχει εναρμόνιση ανάμεσα στο επάγγελμα και τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες του ατόμου, τότε δεν ικανοποιείται από την εργασία του και είναι δυστυχισμένο. Όταν δεν εκφράζει μέσα από το επάγγελμα τις εσωτερικές του τάσεις, αλλά έχει οδηγηθεί σ' αυτή την επιλογή από τυχαίους παράγοντες, τότε απογοητεύεται και οδηγείται σε αδιάφορη μηχανική εργασία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μειώνεται η δημιουργικότητα και η αποδοτικότητά του. Είναι αρκετά δύσκολο το να κάνει κανείς κάθε μέρα κάτι που δεν του αρέσει και δεν τον ευχαριστεί. Ένα τέτοιο επάγγελμα αποτελεί πηγή απογοητεύσεων, εκνευρισμού, δυσαρέσκειας, έλλειψη ικανοποίησης. Ο άνθρωπος που ακολουθεί ένα επάγγελμα που δεν ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντά του, τις ικανότητές του και στις κλίσεις του, χάνει το ενδιαφέρον της ζωής και είναι δυστυχισμένο. Επιπλέον, έχει μειωμένη παραγωγικότητα στην εργασία του και δημιουργεί προβλήματα στους άλλους.

Όλα τα παραπάνω αρνητικά συναισθήματα διαχέονται στο κοινωνικό περίγυρο. Συνεπώς, τα αποτελέσματα είναι αρνητικά όχι μόνο για το ίδιο το άτομο, αλλά και το κοινωνικό σύνολο. Αντίθετα, η επιτυχημένη εκλογή επαγγέλματος καθιστά το άτομο ευτυχισμένο, παραγωγικό, δραστήριο, αλλά και η κοινωνία ωφελείται, όταν αποτελείται από άτομα δυναμικά, δραστήρια, δημιουργικά, ευτυχισμένα. Γεγονός, λοιπόν, είναι ότι η θετική ή αρνητική επιλογή του επαγγέλματος επηρεάζει σοβαρά την οικονομική και πολιτική ζωή μιας κοινωνίας. Γι' αυτό η κοινωνική σταθερότητα εξασφαλίζεται μόνο όταν τα άτομα ασκούν επαγγέλματα που τους ταιριάζουν και τους ευχαριστούν.

Οι επαγγελματικές επιλογές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην όλη προσαρμογή του ατόμου και συνδέονται άμεσα με τις ικανότητές του, τα ενδιαφέροντα του, την ωριμότητα και τα άλλα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του. Διαλέγοντας ένα επάγγελμα διαλέγει κανείς ένα τρόπο ζωής. Σ' αυτή την επιλογή εμπλέκονται η ταυτότητα, το γόητρο, ο τόπος και ο τρόπος ζωής, καθώς και οι κοινωνικές επαφές του κάθε ανθρώπου (Μαλικιώση-Λοϊζου, 1998: 301). Το επάγγελμα φέρνει το άτομο σε επικοινωνία με τους συνανθρώπους, του προσφέρει καταξίωση και αναγνώριση. Συνεπώς, ένα μεγάλο μέρος της ευτυχίας του ανθρώπου εξαρτάται από την επιτυχημένη εκλογή του επαγγέλματος.

Η επιλογή επαγγέλματος αποτελεί την πιο κρίσιμη απόφαση ζωής του ανθρώπου. Το επάγγελμα καλύπτει κατά μέσο όρο το ένα τρίτο της ζωής του ανθρώπου, αποτελεί, δηλαδή, αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του, διαμορφώνει το καθημερινό του πρόγραμμα, επηρεάζει την εξέλιξη της προσωπικότητάς του και αποτελεί ένα βασικό κριτήριο ένταξης

του στην κοινωνία (Καλάβα-Μυλωνά, 1989: 96). Συνεπώς, η απόφαση επαγγέλματος πρέπει να λαμβάνεται με σοβαρότητα και υπευθυνότητα. Για το σκοπό αυτό οφείλει ο καθένας να μάθει «ποιος είναι, τι θέλει και τι μπορεί να κάνει»¹⁹ (Κατσανέβας, 2002: 22).

Στη ζωή του νέου ανθρώπου η επιλογή επαγγέλματος αποτελεί ένα μεγάλο πρόβλημα που καλείται να λύσει σε μικρή ηλικία. Οι κυριότεροι παράγοντες που επηρεάζουν αυτή του την επιλογή του είναι ο ίδιος του ο εαυτός, η οικογένεια και η αγορά εργασίας. Η απόφαση γίνεται δυσκολότερη όταν ο νέος βρίσκεται στο δίλημμα να επιλέξει σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά του ή τη ζήτηση που έχουν κατά καιρούς διάφορα επαγγέλματα, την κοινωνική αναγκαιότητα και άρα την απορροφητικότητά τους.

Αναμφισβήτητα, η επαγγελματική επιλογή που καλείται κάθε άτομο να λάβει, αποτελεί μια καθοριστική απόφαση για το μέλλον του, διότι η επιλογή επαγγέλματος είναι σχέδιο ζωής (Κατσανέβας, 2002: 21). Γι' αυτό το λόγο, πρέπει να γίνεται με τα κατάλληλα κριτήρια, για να μπορέσει ο άνθρωπος να πορευτεί με επιτυχία στην υπόλοιπη ζωή του. Βασική προϋπόθεση για την ορθή επιλογή επαγγελματικής κατεύθυνσης είναι να έρθουν στην επιφάνεια και να αναλυθούν με αντικειμενικότητα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τον καθένα, προκειμένου η μελλοντική του εργασία να συμβαδίζει με την ιδιοσυγκρασία και την προσωπικότητά του και να εναρμονίζεται με τα πραγματικά του ενδιαφέροντα, τα ταλέντα και τις ικανότητές του. Η επαγγελματική ανάπτυξη είναι μια μακροχρόνια διαδικασία που αφορά στην ανάπτυξη όλων εκείνων των πλευρών της προσωπικότητας που σχετίζονται με τις επαγγελματικές επιλογές και τη σταδιοδρομία του ατόμου, καθώς και την ίδια την επαγγελματική εξέλιξη (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1995: 56).

Στην επίτευξη όλων των παραπάνω βοηθά ουσιαστικά ο επαγγελματικός προσανατολισμός, ο οποίος αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα επαγγελματικής καθοδήγησης (Κατσανέβας, 2002: 22). Σκοπός του είναι να ευαισθητοποιήσει με κατάλληλο τρόπο το άτομο σε θέματα επαγγελμάτων, καθώς επίσης και να το βοηθήσει στη λήψη αποφάσεων για την επιλογή ενός επαγγέλματος (Κάντας & Χαντζή, 1991: 132). Χωρίς επαγγελματική πληροφόρηση και προσανατολισμό το άτομο δεν μπορεί να οδηγηθεί στην εκμάθηση δεξιοτήτων λήψης απόφασης, επίλυσης προβλημάτων, δεξιοτήτων αναζήτησης εργασίας, επαγγελματικής προσαρμογής και διατήρησης της επαγγελματικής θέσης. Εκτός όμως από τον επαγγελματικό προσανατολισμό, σημαντικό ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματος έχουν, επίσης, η προσωπικότητα, το συναισθηματικό

¹⁹ Στον Ηράκλειτο αποδίδεται η ρήση: «ανθρωποισι πασι μέτεστι γινώσκειν εαυτούς και σωφρονειν», δηλαδή οι άνθρωποι μπορούν να γνωρίσουν τον εαυτό τους και να αποκτήσουν φρόνηση.

υπόβαθρο και οι ικανότητές του ατόμου. Ίσως, μάλιστα, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που αποκτά ένα άτομο να είναι εκείνα που περισσότερο από τις ειδικές γνώσεις και δεξιότητες επηρεάζουν την επαγγελματική και κοινωνική προσαρμογή του (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1995, 57).

2.2. Ιστορική εξέλιξη του Επαγγελματικού Προσανατολισμού από την αρχαιότητα έως και σήμερα

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός ως οργανωμένος θεσμός υποστήριξης των ατόμων στην επιλογή του επαγγέλματος δεν έχει μεγάλη ιστορία. Ουσιαστικά, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, άρχισαν να παρουσιάζονται οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες για επαγγελματικό προσανατολισμό, ως αποτέλεσμα της βιομηχανικής επανάστασης και του σύγχρονου συστήματος καταμερισμού της εργασίας. Αν και η ανάγκη για επαγγελματικό προσανατολισμό προϋπήρχε, την εποχή εκείνη διαμορφώθηκαν οι κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξή του²⁰.

Οι ρίζες, όμως, του επαγγελματικού προσανατολισμού είναι πιο παλιές. Υπάρχουν μαρτυρίες ότι στην αρχαία Αίγυπτο, την αρχαία Ελλάδα, την αρχαία Ρώμη η κοινωνία ενδιαφερόταν για θέματα που σήμερα εμπίπτουν στο τομέα του επαγγελματικού προσανατολισμού. Σε πολλά άλλα έργα φιλοσόφων της κλασικής αρχαιότητας²¹, αλλά και σε μεταγενέστερους διανοούμενους²² γίνεται λόγος για την οργάνωση της εργασίας, καθώς και για τη σημασία του επαγγέλματος στη ζωή του ανθρώπου (Κασσωτάκης, 2004: 61). Ο επαγγελματικός προσανατολισμός ως έννοια συνδέεται με το «γνώθι σ' αυτόν» της αρχαίας Ελλάδας. Ο Πλάτωνας στην «Πολιτεία» του είχε αναπτύξει μια ολοκληρωμένη πρόταση για την αξιοποίηση των πολιτών, ανάλογα με τις ικανότητές τους. Ο Πλάτωνας θεωρούσε την επιλογή κατάλληλου επαγγέλματος για κάθε πολίτη πολύ σημαντική, γιατί σ' αυτή βασιζόταν η ευημερία της κοινωνίας, καθώς, επίσης, ότι η άσκηση του κατάλληλου επαγγέλματος βοηθά τον καθένα να ανακαλύψει τον πραγματικό εαυτό του (Καλάβα-Μυλωνά, 1989: 47-48).

Ωστόσο, στην αρχαιότητα δεν υπήρχε ανάγκη για επαγγελματικό προσανατολισμό, αφού δεν υπήρχε η σημερινή έννοια της επιλογής επαγγέλματος. Ο άνθρωπος παρήγαγε ο

²⁰ Εκτός από την Βιομηχανική Επανάσταση, η ανάπτυξη των επιστήμων της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας υποστήριξαν τον επαγγελματικό προσανατολισμό με τα απαραίτητα επιστημονικά δεδομένα και τεχνικές και βοήθησαν στην εξέλιξή του.

²¹ π.χ. Πλάτωνα, Αριστοτέλη κ.ά.

²² π.χ. Montaigne, Saint Simon, Pascal κ.ά.

ίδιος ό,τι ήταν απαραίτητο για την ικανοποίηση των αναγκών του, καθώς και της οικογένειάς του. Βέβαια, υπήρχαν εξειδικευμένοι τεχνίτες που δραστηριοποιούνταν σε διάφορα εργαστήρια είτε ασκούσαν συγκεκριμένες κοινωνικές δραστηριότητες²³. Γενικά, όμως, η οργάνωση της επαγγελματικής ζωής ήταν τόσο στοιχειώδης, με αποτέλεσμα το άτομο να μην επιζητά υποστήριξη για την επαγγελματική του επιλογή. Αξίζει, όμως, να αναφερθεί ότι στην αρχαιότητα οι χειρωνακτικές εργασίες αποτελούσαν ενασχόληση, κυρίως, των δούλων και των ξένων, ενώ οι ελεύθεροι πολίτες ασχολούταν με τη ρητορική, την πολιτική κ.ά. Η παραπάνω διάκριση της εργασίας υιοθετήθηκε αργότερα από τον δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό, γεγονός που επηρέασε σημαντικά και εξακολουθεί και σήμερα να επηρεάζει τον επαγγελματικό προσανατολισμό του ατόμου (Κασσωτάκης, 2004: 61-62).

Επίσης, ούτε στην εποχή του Μεσαίωνα υπήρχε η ανάγκη επαγγελματικού προσανατολισμού. Η δομή και η οργάνωση της τότε κοινωνίας βασιζόταν, πρωτίστως, στην κοινωνική καταγωγή των ατόμων. Κατά την περίοδο του Μεσαίωνα μέχρι και τη Γαλλική Επανάσταση, αναπτύσσονται οι επαγγελματικές συντεχνίες, μέσα στις οποίες γινόταν η εκμάθηση, αλλά και η είσοδος στα διάφορα επαγγέλματα. Η Γαλλική Επανάσταση, όμως, διέρρηξε το στενό πλαίσιο των συντεχνιών και διακήρυξε την ελευθερία της άσκησης των επαγγελμάτων. Έτσι, άρχισε να διαμορφώνεται διαφορετικά η επαγγελματική ζωή. Παρόλα αυτά, όμως, η ανάγκη για οργανωμένο και συστηματικό επαγγελματικό προσανατολισμό δημιουργήθηκε αργότερα (Κασσωτάκης, 2004: 62).

Οι πρώτες προσπάθειες για επαγγελματικό προσανατολισμό εμφανίζονται το 19^ο αιώνα ως αποτέλεσμα της διαφοροποίησης της εργασίας, εξαιτίας της βιομηχανικής επανάστασης. Βασικός λόγος για την εξέλιξη αυτή ήταν η διαφοροποίηση της εργασίας λόγω των επιτευγμάτων της τεχνολογίας και της επέκτασης των εφαρμογών της στις διάφορες ασχολίες του ανθρώπου. Η εξειδίκευση της εργασίας, αποτέλεσμα της βιομηχανικής επανάστασης, είχε ως συνέπεια τη σταδιακή αύξηση της πολυπλοκότητας της οργάνωσης της εργασίας. Η πολυπλοκότητα αυτή, με τη σειρά της, κατέστησε αναγκαίο τον καθορισμό συγκεκριμένων νομικών και άλλων προϋποθέσεων για την άσκηση των επαγγελμάτων²⁴. Οι παραπάνω αλλαγές δυσκόλευαν το άτομο να παρακολουθήσει τις εξελίξεις της αγοράς εργασίας. Συνεπώς, η ανάγκη για βοήθεια και στήριξη στην επιλογή επαγγέλματος γινόταν ολοένα και πιο αναγκαία (Κασσωτάκης, 2004: 62-63).

²³ π.χ. Οι Παιδαγωγοί στην Αρχαία Αθήνα, οι ρήτορες.

²⁴ όπως την κατοχή διπλωμάτων και πτυχίων, άδεια άσκησης επαγγέλματος, προϋπηρεσία κ.ά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των πρώτων προσπαθειών αποτελεί η δημοσίευση του βιβλίου «Οδηγός για την επιλογή επαγγέλματος» στη Γαλλία. Στο βιβλίο αυτό επιχειρούνταν μια ανάλυση των επαγγελματιών, καθώς και των απαραίτητων ικανοτήτων για την άσκησή τους (Κασσωτάκης, 2004: 62). Με την πάροδο του χρόνου άρχισαν να δημιουργούνται ειδικές υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού στις Η.Π.Α, αλλά και σε χώρες της Ευρώπης. Έτσι, ο θεσμός άρχισε να συστηματοποιείται σιγά-σιγά και να εντάσσεται στην εκπαίδευση και στην απασχόληση πολλών αναπτυγμένων χωρών (Δημητρόπουλος, 2004: 58).

Η εφαρμογή του επαγγελματικού προσανατολισμού άρχισε σχεδόν παράλληλα στις Η.Π.Α. και σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες. Η Γαλλία υπήρξε από τις πρώτες χώρες της Ευρώπης, η οποία προσπάθησε να οργανώσει ένα σύστημα επαγγελματικού προσανατολισμού. Άλλες ευρωπαϊκές χώρες που ξεχώρισαν ήταν το Βέλγιο, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία και η Ελβετία. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ στις ευρωπαϊκές χώρες δόθηκε, αρχικά, έμφαση στον επαγγελματικό προσανατολισμό εκτός εκπαίδευσης, στις Η.Π.Α. ο θεσμός αναπτύχθηκε στο χώρο της εκπαίδευσης (Δημητρόπουλος, 2004: 58).

Με την αρχή του επαγγελματικού προσανατολισμού έχει συνδεθεί το όνομα πολλών. Αυτός, όμως, που θεωρείται θεμελιωτής της οργανωμένης προσπάθειας στις Η.Π.Α. είναι ο Parsons F. Βασικός σκοπός του Parsons, όταν, το 1905, άνοιξε το επαγγελματικό του γραφείο, ήταν η παροχή βοήθειας σε άτομα για τη σωστή εκλογή επαγγέλματος, το οποίο αποτελεί σήμερα τη βάση για την εφαρμογή επαγγελματικού προσανατολισμού (Δημητρόπουλος, 2004: 58-59).

Σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές χώρες και τις Η.Π.Α., στην Ελλάδα η εφαρμογή του επαγγελματικού προσανατολισμού καθυστέρησε να αναπτυχθεί. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στη χώρα μας υπήρχε δυσκολία ενσωμάτωσης του νέου θεσμού και αυτό διότι η οικονομία της, η οποία στηριζόταν, κυρίως, στον πρωτογενή τομέα, αλλά και το εκπαιδευτικό σύστημα δεν δημιουργούσαν τις κατάλληλες συνθήκες για την εφαρμογή του²⁵ (Κασσωτάκης, 2004: 73-74). Ωστόσο, οι πρώτες σύγχρονες προσπάθειες οργάνωσης υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού, στη χώρα μας, τόσο στο χώρο της απασχόλησης όσο και της εκπαίδευσης, ξεκίνησαν τη δεκαετία του '50. Υπεύθυνοι για το

²⁵ Να σημειωθεί, όμως, ότι υπήρξαν ορισμένες πρώτες απόπειρες εφαρμογής του Ε.Π., όπως η κυκλοφορία διαφόρων βιβλίων και άρθρων σχετικά με την επιλογή επαγγέλματος, τα οποία προετοίμαζαν το έδαφος για τη μετέπειτα εφαρμογή του θεσμού. Επίσης, τη δεκαετία του '30, με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας, ιδρύθηκε στην Ελλάδα το πρώτο Τμήμα Επαγγελματικού Προσανατολισμού στα Κέντρα Μαθητικής Αντιλήψεως, τα οποία λειτούργησαν στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη.

σχεδιασμό της ανάπτυξης του επαγγελματικού προσανατολισμού ήταν το Υπουργείο Εργασίας και Παιδείας. Όμως, ενώ οι αρχικές προσπάθειες στον τομέα της απασχόλησης προχώρησαν και αναπτύχθηκαν με γρήγορο ρυθμό, δεν συνέβη το ίδιο και στον τομέα της εκπαίδευσης. Την περίοδο εκείνη, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν είχε ακόμη διαμορφώσει τις αναγκαίες προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί ο θεσμός, με αποτέλεσμα τη συνεχή αναβολή της εισαγωγής του επαγγελματικού προσανατολισμού στο σχολείο (Δημητρόπουλος, 2004: 59 & Κασσωτάκης, 2004: 74-77).

Με την πάροδο του χρόνου, στη χώρα μας, αλλά και σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, ο θεσμός του επαγγελματικού προσανατολισμού άρχισε να κατέχει εξίσου σημαντική θέση στο χώρο της εκπαίδευσης και της απασχόλησης και μέσω οργανωμένων υπηρεσιών να παρέχονται οι υπηρεσίες του στα άτομα όλων των ηλικιών (Δημητρόπουλος, 2004: 60)

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα σημειώθηκαν αρκετές οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές, τεχνολογικές και επιστημονικές εξελίξεις που επηρέαζαν τη ζωή του ανθρώπου και οι οποίες συνεχίζονται, με πιο έντονο και γρήγορο ρυθμό, και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Οι επιδράσεις των σύγχρονων εξελίξεων είναι εμφανείς τόσο στο χώρο της εργασίας όσο και στο χώρο της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα ο θεσμός της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού να είναι αναγκαίος όσο ποτέ άλλοτε (Κασσωτάκης, 2006: 182). Κάθε χρόνο ένα ποσοστό των γνώσεων αχρηστεύεται για να αντικατασταθεί με νέες γνώσεις. Τα εργαλεία του εγγύς μέλλοντος μας είναι άγνωστα και οι νέες τεχνολογίες διαφοροποιούν ουσιαστικά τη φύση των επαγγελμάτων. Κανένας δεν είναι σε θέση να προβλέψει πως αυτές οι αλλαγές θα επηρεάσουν τις επαγγελματικές προοπτικές του ατόμου. Συνεπώς, ο θεσμός της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού αναμφισβήτητα αποκτά βαρύνουσα σημασία. Γεγονός, κοινά αποδεκτό, που επισημαίνεται και από τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Πασιάς, 2010: 14).

2.3. Εκπαίδευση και αγορά εργασίας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Κύριο χαρακτηριστικό της σύγχρονης εποχής είναι οι ραγδαίες εξελίξεις στον κοινωνικό, πολιτικό, αλλά πολύ περισσότερο στον οικονομικό τομέα. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η συνεχής ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, η ταχεία διακίνηση της πληροφορίας και της γνώσης, έχουν ως αποτέλεσμα το μέλλον να χαρακτηρίζεται από αστάθεια και αβεβαιότητα. Οι σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές, τεχνολογικές και επιστημονικές εξελίξεις επηρεάζουν τόσο το χώρο της εκπαίδευσης όσο και της εργασίας.

Στις μέρες μας γίνεται λόγος, όλο και περισσότερο, για την παγκοσμιοποίηση, της οποίας το περιεχόμενο είναι ασαφές. Κατά βάση, η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στο χαρακτήρα των οικονομικών σχέσεων και ειδικότερα στις διεθνείς κινήσεις του χρηματιστικού κεφαλαίου, συχνά γίνεται αναφορά στην ψηφιακή τεχνολογία ως ένα παγκόσμιο κοινό χαρακτηριστικό όπως αυτό διαμορφώνεται από την εικονική πραγματικότητα του διαδικτύου. Σε αρκετές περιπτώσεις, η παγκοσμιοποίηση ταυτίζεται άμεσα ή έμμεσα με τις επιπτώσεις των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας στην κοινωνική και οικονομική οργάνωση των σύγχρονων κοινωνιών (Ρομπόλη & Δημουλά, 2010: 1)

Στην εποχή μας, τα αγαθά, το κεφάλαιο, οι άνθρωποι, η γνώση, οι επικοινωνίες, ο πολιτισμός, η μόδα και οι πεποιθήσεις γρήγορα περνούν τα σύνορα. Τα διεθνή δίκτυα, οι κοινωνικές κινητοποιήσεις και οι σχέσεις εκτείνονται ουσιαστικά σε όλες τις περιοχές της ανθρώπινης δράσης. Η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία διαφορετικοί πολιτισμοί επηρεάζουν ο ένας τον άλλον μέσω του εμπορίου, της μετανάστευσης και της ανταλλαγής ιδεών και πληροφοριών και σταδιακά μοιάζουν όλο και περισσότερο μεταξύ τους. Αυτή η διαδικασία εμπεριέχει μια ροή πολιτισμικών στοιχείων (ιδέες, αγαθά κ.ά.) και την εγκαθίδρυση σχέσεων και δικτύων. Δεν προσδιορίζει πώς αντιδρούν οι κοινωνίες και τα άτομα σε αυτή τη διαδικασία ούτε αναγνωρίζει τις αλλαγές που συμβαίνουν σε αυτά (Παπαστυλιανού, 2010). Συμπερασματικά, η παγκοσμιοποίηση ως όρος και ως έννοια αντανακλάται σε όλες τις πλευρές της ζωής του ανθρώπου: οικονομική, κοινωνική και προσωπική. Ο άνθρωπος του 21^{ου} αιώνα ζει και δραστηριοποιείται σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία.

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα σημειώθηκαν αρκετές εξελίξεις σε πολλούς τομείς που επηρέασαν τη ζωή του ανθρώπου και οι οποίες συνεχίζονται, με πιο έντονο και γρήγορο ρυθμό, και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Η παγκοσμιοποίηση της ανθρωπότητας και η θεαματική ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, στην οποία οφείλεται, κατά μεγάλο μέρος, η παγκοσμιοποίηση, περιλαμβάνονται σ' αυτές τις εξελίξεις (Κασσωτάκης, 2004: 177 & Κασσωτάκης, 2006: 182).

Από τις κυριότερες σύγχρονες εξελίξεις είναι η αλματώδης πρόοδος των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής και της επικοινωνίας. Η ραγδαία αυτή ανάπτυξη μαζί με τις ποικίλες εφαρμογές που έχει σε τομείς της καθημερινής ζωής, έχει επηρεάσει την καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου. Ταυτόχρονα, έχει ως αποτέλεσμα την παγκοσμιοποίηση της παραγωγής και τη διάθεση προϊόντων, προκαλώντας αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία. Εκτός, όμως, από την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχουμε και

την παγκοσμιοποίηση του πολιτισμού. Η προβολή και η σταδιακή επικράτηση παγκοσμίως κοινών πολιτιστικών προτύπων τείνουν να αφανίσουν ήθη και έθιμα μικρότερων λαών. Το παγκόσμιο χωριό στο οποίο είχε αναφερθεί ο Machuhan είναι ήδη πραγματικότητα (Κασσωτάκης, 2006: 183).

Παράλληλα, η διαμόρφωση της κοινωνίας της γνώσης, χαρακτηριστικό της εποχής μας, επηρεάζει καθοριστικά όλους τους τομείς της εκπαίδευσης. Η κοινωνία της γνώσης είναι συνέπεια της ταχείας ανάπτυξης των γνώσεων, καθώς και της εύκολης πρόσβασης και μετάδοσης της γνώσης λόγω των νέων τεχνολογιών. Αξίζει να σημειωθεί, πως τη δεκαετία του 1980, ο Toffler είχε αναφέρει ότι στο εγγύς μέλλον οι γνώσεις της ανθρωπότητας θα τετραπλασιάζονται κατά το διάστημα που θα μεσολαβεί από τη γέννηση ενός ατόμου και την αποφοίτησή του από το Πανεπιστήμιο (Κασσωτάκης, 2006: 185-186).

Οι παραπάνω εξελίξεις ανατρέπουν όλες τις συμβατικότητες του παρελθόντος, δημιουργώντας νέες συνθήκες για τη ζωή του ανθρώπου, άγνωστες μέχρι σήμερα. Αρκετοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι οι αλλαγές που συνέβησαν στον κόσμο τα τελευταία χρόνια διαμορφώνουν μια νέα περίοδο στην ιστορία της ανθρωπότητας, κατά την οποία η προηγούμενη τάξη πραγμάτων δίνει τη θέση της σε μια νέα κατάσταση αταξίας, αβεβαιότητας και αμφισβήτησης, η οποία συνοδεύεται από πολλές προκλήσεις, αλλά και φόβους για το μέλλον (Φλουρής & Πασιάς, 1987, Κασσωτάκης, 2006: 182).

Οι επιδράσεις των σύγχρονων εξελίξεων είναι εμφανείς τόσο στην εργασία όσο και στην εκπαίδευση. Επιδρούν σε μεγάλο βαθμό στην οργάνωση της εργασίας, αλλά και της επαγγελματικής δραστηριότητας του ανθρώπου.

Ο χώρος της εργασίας έχει δεχτεί και συνεχίζει να δέχεται τις μεγαλύτερες αλλαγές λόγω της παγκοσμιοποίησης. Επιγραμματικά, οι αλλαγές αυτές είναι οι εξής: ανταγωνισμός και πίεση για παραγωγικότητα, λιγότερο καθορισμένη και προβλέψιμη η σταδιοδρομία του ατόμου, αλλαγές στους οργανισμούς από τις συγχωνεύσεις και εργασιακές συμμαχίες, περισσότερες ευκαιρίες για εργασία σε διαφορετικά μέρη του κόσμου, αύξηση των προσωρινών θέσεων εργασίας, ακόμη και των θέσεων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, αυξανόμενη τάση για αυταπασχόληση, πολιτισμική ποικιλομορφία στον εργασιακό χώρο, έμφαση σε δεξιότητες τεχνολογίας, κοινωνικές δεξιότητες, καθώς και σε δεξιότητες ζωής, πολυπλοκότητα στην εργασία και τη ζωή γενικότερα, επιτακτική ανάγκη για δια βίου μάθηση και τέλος αυξανόμενο χάσμα ανάμεσα στα εισοδήματα απλών εργαζομένων και στελεχών (Παπαβασιλείου-Αλεξίου, 2010: 200)

Από την άλλη, είναι έντονη η εξαφάνιση παραδοσιακών επαγγελμαμάτων και η εμφάνιση νέων, γεγονός που οφείλεται στην ανάπτυξη πολλών τομέων (Κατσανέβας,

2002: 59-60). Για παράδειγμα, ενισχύεται ο ηλεκτρονικός τύπος σε αντίθεση με τα έντυπα μέσα, αναπτύσσεται η βιοκαλλιέργεια σε αντίθεση με τη παραδοσιακή καλλιέργεια, οι παραδοσιακοί έμποροι και πωλητές έχουν να αντιμετωπίσουν την ενίσχυση του τηλεμπορίου, της παράδοσης κατ' οίκον, αλλά και τη διακίνηση προϊόντων μέσω διαδικτύου. Επιπλέον, τα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα, οι κλιματικές αλλαγές, η αναζήτηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας, καθώς και οι νέες επιστημονικές κατακτήσεις, όπως η αποκρυπτογράφηση του γονιδιώματος φυτών, ζώων και ανθρώπων, η κλωνοποίηση, η βιοπληροφορική, η βιοτεχνολογία, η ανακάλυψη ναουϊλικών-νανοτεχνολογία, η τεχνητή νοημοσύνη-ρομποτική κ.τ.λ., έχουν ως συνέπεια τη δημιουργία νέων επαγγελμάτων. Γενικότερα, τα επαγγέλματα του μέλλοντος είναι ποικίλα και σε διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας²⁶ (Κασσωτάκης, 2010: 7).

Επιπρόσθετα, η παραδοσιακή δομή των επιχειρήσεων και των οργανισμών αντικαθίσταται από πιο ευέλικτα οργανωτικά σχήματα που επιτρέπουν την οριζόντια συνεργασία των εργαζομένων. Η νέα αυτή δομή και οργάνωση απαιτεί νέας μορφής εργασιακές σχέσεις και νέες επαγγελματικές δεξιότητες και ικανότητες, τις οποίες καλείται το σύγχρονο σχολείο να αναπτύξει στα νέα άτομα. Επιπρόσθετα, έχουμε την εμφάνιση νέων μορφών απασχόλησης, όπως η αυτοματοποίηση της εργασίας, η τηλεργασία, η συμμετοχική εργασία, η εργασία από το σπίτι. Συνεπώς, οι νέες εξελίξεις δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας και ενώ θα περίμενε κανείς ότι θα αντιμετώπιζαν το πρόβλημα της ανεργίας συμβαίνει το αντίθετο. Όλες αυτές οι αλλαγές έχουν ως συνέπεια την όξυνση του φαινομένου της ανεργίας με μορφές άγνωστες μέχρι χθες. Παράλληλα, αλλάζει και η έννοια της επαγγελματικής ζωής, αφού τα όρια ανάμεσα στην επαγγελματική, οικογενειακή και προσωπική ζωή γίνονται όλο και πιο ασαφή. Γεγονός που επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο ζωής των ατόμων, καθώς αλλάζουν καθημερινές συνήθειες χρόνων (Κασσωτάκης, 2006: 183-184).

Όλες αυτές οι αλλαγές καταστούν αναγκαίο το θεσμό της Σ. & Ε.Π. Τα τελευταία χρόνια επικρατεί η άποψη ότι η εξελικτική πορεία του ατόμου, όσον αφορά το επάγγελμα και την εργασία γενικότερα, δεν κλείνει με την είσοδό του σε ένα επάγγελμα, αλλά αντίθετα τη στιγμή εκείνη αρχίζει μια νέα πορεία. Σύμφωνα με έρευνες, υποστηρίζεται ότι

²⁶ Ενδεικτικά αναφέρονται: μηχανικός τεχνητής νοημοσύνης, μηχανικός εναλλακτικών μορφών ενέργειας, μηχανικός έργων αφαλάτωσης, μηχανικός γεωθερμικών έργων, μηχανικός υβριδικών αυτοκινήτων, τεχνικός ιστοσελίδων, μηχανικός δικτύων Η/Υ, σχεδιαστές εικονικής πραγματικότητας, σχεδιαστές και τεχνικοί έξυπνων σπιτιών, τηλεχειρουργός, βιοδιατροφολόγος-σύμβουλος υγιεινής διατροφής, ενάλιος αρχαιολόγος, σύμβουλος δια βίου σταδιοδρομίας, δάσκαλος εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, σύμβουλος συνταξιοδότησης κ.ά.

η επαγγελματική ζωή του ατόμου δεν θα τελειώνει με την ίδια εργασία που είχε αρχίσει και υπολογίζεται ότι ένας νέος ηλικίας είκοσι ετών σήμερα, κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού του βίου, θα αλλάξει επτά περίπου φορές επαγγελματική δραστηριότητα, ασκώντας επαγγέλματα είτε συναφή με την αρχική του εργασία είτε και τελείως διαφορετικά. Επιπλέον, θα χρειαστεί να επιμορφωθεί ή να προσαρμόσει τα προσόντα του στα εκάστοτε νέα τεχνολογικά δεδομένα και στις νέες εξελίξεις. Έτσι, οδηγούμαστε σε μια περίοδο αβεβαιότητας που συνοδεύεται από αγωνία για το αύριο (Κασσωτάκης, 2004: 32 & Κασσωτάκης, 2006: 185).

Οι ριζικές αλλαγές στο χώρο της εργασίας δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστο το χώρο της εκπαίδευσης, ο οποίος δέχεται και αυτός βαθιές αλλαγές. Το σχολείο, που είναι ο φορέας οργανωμένης αγωγής και μάθησης, βρίσκεται μπροστά σε νέες προκλήσεις και απαιτήσεις στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας.

Ο σύγχρονος άνθρωπος ζει πια σε μια ανοικτή κοινωνία και όχι κλειστή. Στην παλαιά κλειστή κοινωνία με την παραδοσιακή δομή ο ρόλος του μαθητή και του σχολείου ήταν σαφώς καθορισμένος. Το παραδοσιακό κλειστό σχολείο είχε να μεταβιβάσει γνώση, η οποία ήταν περιορισμένων διαστάσεων, γνώση που συνδυαζόταν με την αποστολή του σχολείου να διαπαιδαγωγήσει το μαθητή για μια αυστηρά δομημένη κοινωνία σε αντίθεση με τη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, στην οποία οι έννοιες του χώρου και του χρόνου έχουν αλλάξει. Η έννοια του χώρου συρρικνώνεται, ενώ η έννοια του χρόνου επιταχύνεται, με αποτέλεσμα να έχουμε μια γρήγορη μεταφορά και ανταλλαγή της γνώσης και της πληροφόρησης από τη μια μέχρι την άλλη άκρη του κόσμου (Ρέλλος, 2010: 233-234). Η παγκοσμιοποίηση και η ανάγκη διαμόρφωσης ατόμων με ευρύτερη αντίληψη και παγκόσμια συνείδηση δεν επιτρέπουν στην εκπαίδευση να λειτουργεί μέσα στο στενό πλαίσιο του παρελθόντος. Η σημερινή εκπαίδευση δεν μπορεί να αγνοήσει το γεγονός ότι διαμορφώνεται ένα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, μέσα στο οποίο θα ζήσουν οι σημερινοί μαθητές (Κασσωτάκης, 2006: 189).

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι επιτακτική η ανάγκη για μείωση του χάσματος ανάμεσα στο σχολείο και την αγορά εργασίας, καθώς και το άνοιγμά του στην κοινωνία. Γι' αυτό το λόγο, τα τυπικά εκπαιδευτικά συστήματα αλλάζουν και έχουμε νέα αναλυτικά προγράμματα και νέες διδακτικές μεθοδολογίες. Παγκοσμίως, υπάρχει η τάση για ενίσχυση της σημασίας της επαγγελματικής εκπαίδευσης, η οποία τείνει να πλησιάζει την γενική εκπαίδευση (Παπαβασιλείου-Αλεξίου, 2010: 200). Επιπρόσθετα, η καλλιέργεια νέων δεξιοτήτων ζωής και κοινωνικών δεξιοτήτων αποτελούν στόχο για το σύγχρονο σχολείο.

Το σύγχρονο σχολείο οφείλει να αποβάλλει τη στείρα απομνημόνευση και την απλή συσσώρευση γνώσεων και να δώσει βάρος στην καλλιέργεια ικανοτήτων και δεξιοτήτων, έτσι ώστε να προσφέρει στους νέους νέα εφόδια και να τους καταστήσει ικανούς να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες. Επιπλέον, είναι χρέος του να τους διδάξει πώς να μαθαίνουν, πώς να αξιολογούν την πληθώρα των πληροφοριών, πώς να τις κρίνουν, πώς να δημιουργούν και να συνθέτουν με βάση αυτές. Κύριος σκοπός του σχολείου της παγκοσμιοποίησης και της κοινωνίας της γνώσης πρέπει να είναι η σφαιρική μόρφωση του ατόμου και η διάπλαση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων (Κασσωτάκης, 2004: 32 & Κασσωτάκης, 2006: 214-215).

Από την άλλη, η δια βίου μάθηση έχει καταστεί βασική προϋπόθεση της σημερινής κοινωνίας, προκειμένου τα άτομα να μπορούν να προσαρμόζονται και να ανταποκρίνονται στις νέες απαιτήσεις της αγοράς. Ταυτόχρονα, η εκπαίδευση ενηλίκων διευρύνεται για να ανταποκριθεί στις ανάγκες των εκπαιδευομένων. Έτσι, η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας και η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση είναι πιο έντονα από κάθε άλλη φορά. Επίσης, υπάρχει προσπάθεια για δημιουργία ευκαιριών εκπαίδευσης σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, με σκοπό την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης (Παπαβασιλείου-Αλεξίου, 2010: 201).

Παράλληλα, η αλματώδης ταχύτητα αύξησης των γνώσεων έχει ως αποτέλεσμα την απαξίωση της πρακτικής χρησιμότητας μέρους των παλαιότερων γνώσεων. Γεγονός που οδηγεί να παλιώνει γρήγορα κάθε είδους αρχική εκπαίδευση και κατάρτιση των ατόμων. Στην κοινωνία της γνώσης, οι γνώσεις αυξάνονται με ταχύτατο ρυθμό και επηρεάζουν όλο και πιο πολύ τις σύγχρονες μορφές εργασίας. Η διανοητική εργασία κερδίζει όλο και μεγαλύτερο έδαφος σε αντίθεση με τη χειρωνακτική (Κασσωτάκης, 2006: 186). Επίσης, οι δεξιότητες που καλείται το νέο άτομο να διαθέτει και να αναπτύξει είναι πολύ περισσότερες, καθώς και διαφορετικές με εκείνες των παλαιότερων επαγγελμάτων. Επιπλέον, η εξειδίκευση είναι βασική προϋπόθεση και ζητούμενο της αγοράς εργασίας, η οποία ζητά, όλο και περισσότερο, εξειδικευμένο προσωπικό με ποίκιλες ικανότητες και δεξιότητες, οι οποίες να είναι προσανατολισμένες στην πράξη. Αν υπήρχε η δυνατότητα θα ήταν προτιμότερο το άτομο πρώτα να βρίσκει εργασία και μετά να σπουδάζει (Κασσωτάκης, 2010: 5-6). Με βάση, τα νέα αυτά δεδομένα, η εκπαίδευση και η κατάρτιση δεν μπορούν να σταματούν με την απόκτηση κάποιου πτυχίου ή διπλώματος. Η συνεχής εκπαίδευση, η δια βίου μάθηση και η διαρκής κατάρτιση αποτελούν αναγκαιότητα της σημερινής εποχής (Κασσωτάκης, 2006: 200-201).

Οι παραπάνω εξελίξεις διαμορφώνουν τη σύγχρονη επαγγελματική δραστηριότητα, την αγορά εργασίας και επηρεάζουν την εκπαίδευση, την απασχόληση και τα επαγγέλματα. Στο πλαίσιο αυτό η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός, τόσο στο χώρο της εκπαίδευσης όσο και στο χώρο της απασχόλησης, είναι όσο ποτέ άλλοτε αναγκαίος.

Στις μέρες μας, ο θεσμός δεν είναι χρήσιμος μόνο στο σχολείο για την υποστήριξη των μαθητών στην επιλογή σπουδών και επαγγέλματος. Εξίσου αναγκαίος, είναι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά και μετά το πέρας των σπουδών, καθώς και κατά την είσοδο, αλλά και κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού βίου του ατόμου. Αξίζει, δε, να σημειωθεί ότι αρκετοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν την έγκαιρη έναρξη της επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης, δηλαδή, η πρώτη επαφή με θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού να ξεκινά από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ίσως και από την προσχολική αγωγή (Δημητρόπουλος, 2004: 73-74 & Κασσωτάκης, 2004: 35, 302-303). Χαρακτηριστικό είναι πως ακόμα και άτομα της τρίτης ηλικίας μετά τη συνταξιοδότησή τους αναζητούν κάποια απασχόληση (Κασσωτάκης, 2006: 184).

Επιπρόσθετα, ο σύγχρονος άνθρωπος αδυνατεί να παρακολουθήσει όλες τις εξελίξεις και να κατανοήσει τη σημασία τους για την επαγγελματική ζωή. Έχει, λοιπόν, ανάγκη από συστηματική ενημέρωση και πληροφόρηση που πρέπει να παρέχεται από οργανωμένες υπηρεσίες (Κασσωτάκης, 2006: 199). Επιπλέον, η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και η δια βίου προσαρμογή των γνώσεων των εργαζομένων προς τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στην παροχή μεγαλύτερης ασφάλειας απασχόλησης στους ίδιους τους εργαζόμενους. Επίσης, είναι απαραίτητη η δημιουργία δίαυλων συνεργασίας και επικοινωνίας με τους φορείς της εκπαίδευσης και της απασχόλησης. Πρόκειται για δύο χώρους άμεσα συνδεδεμένους και όχι αποκομμένους (Κασσωτάκης, 2010: 15). Σ' αυτό το πλαίσιο η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός καλείται να παίξει ένα σύνθετο και καθοριστικό ρόλο ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα σε αυτούς τους δύο χώρους.

Η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός, συμβαδίζοντας με τις γενικότερες εξελίξεις, προσεγγίζει ολόπλευρα τα άτομα που αναζητούν βοήθεια και χρησιμοποιεί διάφορα μέσα, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην στήριξή τους. Επίσης, δίνει έμφαση τόσο στην προσωπικότητα του ατόμου, όσο και στα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος που ενδέχεται να καθορίσουν τον βαθμό επιτυχίας ή αποτυχίας του (Καλάβα-Μυλωνά, 2010: 10). Κάτω από τις νέες συνθήκες αυξάνονται ολοένα οι ανάγκες για συμβουλευτική στήριξη του σύγχρονου ανθρώπου, ειδικά για αυτές που σχετίζονται με

την ένταξή του στην απασχόληση και τη διατήρηση της επαγγελματικής του ιδιότητας. Αυτό που πρέπει να απασχολεί το σύγχρονο επαγγελματικό προσανατολισμό είναι πως μπορούν τα άτομα να εφοδιαστούν και να αναπτύξουν σωστές δεξιότητες και ικανότητες προκειμένου να έχουν καλύτερες ευκαιρίες στη σύγχρονη αγορά εργασίας. Επίσης, πρέπει να συμβάλει στη συνεχή ανάπτυξη και εξέλιξη του ατόμου σε θέματα όπως λήψη αποφάσεων, διαχείριση της αλλαγής, συλλογικότητα, αποτελεσματική επίλυση συγκρούσεων, αντιμετώπιση του άγχους (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 2006: 33-34). Γενικά, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη διαχείριση της πολυπλοκότητας που καλείται ο σύγχρονος άνθρωπος να εντάξει στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Ανακεφαλαιώνοντας, ο θεσμός της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού του 21^ο αιώνα είναι μια διαχρονική, εξελικτική διαδικασία. Πρόκειται για μια συνεχή προσπάθεια του ατόμου που αρχίζει πολύ νωρίς στη ζωή του και δεν τελειώνει παρά μόνο όταν αποσυρθεί από κάθε ενεργό κοινωνική και επαγγελματική δραστηριότητα. Αναμφισβήτητα, η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην αύξηση της απασχόλησης, αλλά και στη δημιουργία ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων. Στον 21^ο αιώνα που όλα αλλάζουν με μεγάλη ταχύτητα και το μέλλον είναι απρόβλεπτο και αβέβαιο, ο θεσμός αποκτά ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασία, γεγονός που επισημαίνεται και από τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο σύγχρονο πλαίσιο της δια βίου μάθησης και του δια βίου επαγγελματικού προσανατολισμού, τα πρώτα χρόνια της εκπαίδευσης αποτελούν ένα μόνο στάδιο στο μεγάλο ταξίδι της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πορείας των νέων ατόμων της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας.

Το μέλλον δεν μπορούμε να το προβλέψουμε.

Μπορούμε, όμως, κάλλιστα να το προετοιμάσουμε

Ilya Pregogine

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

3.1. Ιστορική αναδρομή της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας

Ο θεσμός της Σ. & Ε.Π., όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, εμφανίστηκε το 19^ο αιώνα και άρχισε να συστηματοποιείται τον 20^ο αιώνα όπου και εισήχθη σταδιακά στα συστήματα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης πολλών αναπτυγμένων χωρών. Την εποχή εκείνη, όμως, δεν γινόταν ευρύς λόγος για Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό, με την έννοια της συστηματικής βοήθειας στους μαθητές.

Στην Ελλάδα ο θεσμός υιοθετήθηκε με αρκετή καθυστέρηση και εφαρμόστηκε πολύ αργότερα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και τις Η.Π.Α. Οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες εφαρμογής του θεσμού έγιναν τη δεκαετία του '50 τόσο στο χώρο της εκπαίδευσης όσο και της απασχόλησης. Στις πρώτες αυτές προσπάθειες, όμως, ο θεσμός εξελίχθηκε με γρήγορο ρυθμό στο χώρο της απασχόλησης σε αντίθεση με την εκπαίδευση, όπου δεν υπήρχαν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί. Αποτέλεσμα ήταν η συνεχής αναβολή της εισαγωγής του στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ως ορόσημο έναρξης της ουσιαστικής εφαρμογής του στα σχολεία θεωρείται το 1976, παρόλο που η πρώτη προσπάθεια ξεκίνησε τη δεκαετία του '50. Τη χρονιά αυτή με το Ν. 309/76 νομοθετήθηκε τελικά η εισαγωγή του στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και το 1982 άρχισε να εφαρμόζεται σε όλα τα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας (Δημητρόπουλος, 2004: 59, Κασσωτάκης & Φωτιάδου-Τερέζα, 2004: 74-78, Κασσωτάκης, 2010: 27).

Κατά τις δεκαετίες του '50, '60 και αρχές του '70 υπήρξαν οι εξής προσπάθειες στο χώρο της εκπαίδευσης. Το 1953, ο θεσμός εφαρμόζεται για πρώτη φορά ως μάθημα στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης, στο Διδασκαλείο Μετεκπαίδευσης των δασκάλων, στη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία και την Παιδαγωγική Ακαδημία της Θεσσαλονίκης. Την ίδια χρονιά ιδρύθηκε το «Πρότυπο Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού» υπό την εποπτεία της Υπηρεσίας Γενικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας. Το Κέντρο λειτούργησε για περίπου 12 χρόνια, με μικρή, όμως,

εμβέλεια εξαιτίας των λιγοστών μέσων που διέθετε (Κασσωτάκης & Φωτιάδου-Τερέζα, 2004: 75).

Όσον αφορά το πρόγραμμα σπουδών του Γυμνασίου, ο επαγγελματικός προσανατολισμός εντάσσεται για πρώτη φορά το 1967, με τον Α.Ν. 129/1967 (Φ.Ε.Κ. 163/25-8-67). Σύμφωνα με τον συγκεκριμένο νόμο εισάγεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το μάθημα: «Επαγγελματική εξερεύνησις και Επαγγελματικός Προσανατολισμός». Σκοπός του ήταν η ενημέρωση των μαθητών για τις οικονομικές και πλουτοπαραγωγικές δυνατότητες της χώρας με βάση την επαγγελματική εξερεύνηση. Το μάθημα διδάχθηκε στη Β΄ και Γ΄ τάξη Γυμνασίου για μια σχολική χρονιά. Με το Β.Δ. 723/69 (Φ.Ε.Κ. 225/10-11-69), δηλαδή δύο χρόνια μετά, αποφασίστηκε να διδάσκεται το παραπάνω μάθημα, μόνο στο 2^ο τετράμηνο, στη Γ΄ τάξη του εξατάξιου Γυμνασίου. Όμως, και αυτό το μάθημα παραμένει για μικρό χρονικό διάστημα, καθώς το 1974 αντικαταστάθηκε από το μάθημα της Αγωγής του Πολίτη. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός διδασκόταν μόνο στο 2^ο τετράμηνο, όταν περίσσευαν ώρες από την Αγωγή του Πολίτη (Κασσωτάκης & Φωτιάδου-Ζαχαριού, 2004: 77-78).

Το 1976 με το Ν. 306/76 (άρθρο 28) εισάγεται η εφαρμογή του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) στην εκπαίδευση. Εκείνη τη χρονιά έχουμε τη μετονομασία του όρου «Επαγγελματικός Προσανατολισμός» σε «Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό» στην ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Λόγω έλλειψης, όμως, της κατάλληλης υποδομής και της απουσίας ειδικευμένου προσωπικού δεν ήταν εφικτή η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε εθνικό επίπεδο. Γι' αυτό το λόγο, αποφασίστηκε να εφαρμοστεί ο Σ.Ε.Π. πειραματικά σε ορισμένα μόνο Γυμνάσια της χώρας, μέχρι να ολοκληρωθεί η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στο θεσμό, η οποία είχε ξεκινήσει. Τα σχολικά έτη 1978-79 και 1979-80 ο Σ.Ε.Π. εφαρμόζεται σε όλα τα σχολεία της πρωτεύουσας, της συμπρωτεύουσας και σε ορισμένες επαρχιακές πόλεις. Το ίδιο διάστημα αρχίζουν να συντάσσονται τα πρώτα αναλυτικά προγράμματα Σ.Ε.Π. Παράλληλα, η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. επεκτεινόταν και σε άλλα σχολεία της χώρας. Η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε όλα τα σχολεία της χώρας άρχισε για πρώτη φορά τη σχολική χρονιά 1981-82, στη Γ΄ τάξη Γυμνασίου. Το 1982-83 εντάσσεται στη Β΄ τάξη του Γενικού Λυκείου και στην Α΄ τάξη του Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου και το 1983-84 στην Α΄ και Β΄ τάξη του Γυμνασίου και στην Α΄ Λυκείου (Κασσωτάκης & Φωτιάδου-Ζαχαριού, 2004: 79-80, Πατεστή, 2007: 67, Κασσωτάκης, 2010: 27-28).

Ο θεσμός του Σ.Ε.Π., στο χώρο της εκπαίδευσης, άρχισε να αποκτά αυξανόμενη σημασία τη δεκαετία του '80. Όπως προαναφέρθηκε, το 1982 άρχισε να εφαρμόζεται σε όλη την ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, στο Ν.1566/85²⁷ συμπεριλαμβάνεται ειδικό κεφάλαιο στο Σ.Ε.Π., το οποίο αναφέρεται στην εφαρμογή του στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό δείχνει την αυξανόμενη σημασία που άρχισε να αποκτά ο Σ.Ε.Π. στην εκπαίδευση τη δεκαετία του '80. Αξίζει να σημειωθεί ότι με τον ίδιο Νόμο ιδρύθηκε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Τομέας Σ.Ε.Π., ο οποίος συγκροτήθηκε το 1993, με βάση την υπ' αριθμό Γ2/2268/28-5-1993 Υπουργική Απόφαση. Από τότε έως και σήμερα ο Τομέας αυτός έχει την ευθύνη για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το 1994, όμως, παρά την ενίσχυση για την εφαρμογή του θεσμού στο σχολείο, ο Σ.Ε.Π. καταργήθηκε από τις Α' και Β' τάξεις του Γυμνασίου και το 1995 από την Β' τάξη του Λυκείου (Κασσωτάκης & Φωτιάδου-Ζαχαριού, 2004: 81-83, Κασσωτάκης, 2010: 29).

Η επόμενη μεγάλη αλλαγή και αναμόρφωση του Σ.Ε.Π. έγινε το 1997 με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Νόμου 2525/97²⁸, ο οποίος ισχύει ως και σήμερα. Στόχοι της αναμόρφωσης ήταν η βελτίωση της αποτελεσματικότητας του Σ.Ε.Π., ο εκσυγχρονισμός του και η προσαρμογή του στις νέες ανάγκες των μαθητών και στα νέα δεδομένα της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας. Με τον παραπάνω Νόμο δημιουργούνται στο χώρο της εκπαίδευσης: α) Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕ.ΣΥ.Π) και β) Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.). Επίσης, ιδρύεται το Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Κ.Ε.Π.) με κοινή εποπτεία των Υπουργείων Παιδείας και Εργασίας. Ο συντονισμός των παραπάνω γίνεται από τον Τομέα Σ.Ε.Π. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε συνεργασία με το Γραφείο Σ.Ε.Π. της Διεύθυνσης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ΥΠΕΠΘ. Στη συνέχεια, με την υπουργική απόφαση Γ2/455 στο Φ.Ε.Κ. 161/16-2-2000 εισάγεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ο θεσμός της Αγωγής Σταδιοδρομίας και με την υπουργική απόφαση 130807/Γ2/5-12-2002 ιδρύθηκαν Γραφεία Σύνδεσης (ΓΡΑ.ΣΥ) στα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια της χώρας (Τ.Ε.Ε., μετέπειτα Επαγγελματικά Λύκεια-ΕΠΑ.Λ.) (Κασσωτάκης & Φωτιάδου-Ζαχαριού, 2004: 91-95, Δημητρόπουλος, 2004: 62, Κασσωτάκης, 2010: 31-34).

²⁷ Ο Νόμος 1566/85 αφορά τη δομή και τη λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

²⁸ Για όλα όσα αναφέρονται υπάρχουν περισσότερα στοιχεία σε επόμενο κεφάλαιο όπου αναλύεται τι ισχύει σήμερα για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Στις μέρες μας, ο θεσμός της Σ.& Ε.Π. εφαρμόζεται στην ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τις αλλαγές που έγιναν κατά το διάστημα 1997-2002. Βέβαια, αλλαγές στην εφαρμογή του θεσμού εξακολουθούν να γίνονται και σήμερα. Το σχολικό έτος 2007-2008 εκδόθηκαν τα νέα σχολικά εγχειρίδια του Σ.Ε.Π. Τα νέα βιβλία της Γ΄ Γυμνασίου και της Α΄ Λυκείου με τίτλο «Σχεδιάζοντας το Επαγγελματικό μου Μέλλον...» βασίστηκαν στα νέα Αναλυτικά Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) και στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) του 2006. (Ασβεστάς, 2007: 84). Επιπρόσθετα, το σχολικό έτος 2010-2011, στο πλαίσιο των συγχωνεύσεων που λαμβάνουν χώρα αυτή την περίοδο στη χώρα μας, με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας σταμάτησαν να λειτουργούν τα ΓΡΑ.ΣΥ των Επαγγελματικών Λυκείων.

3.2. Η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας

Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός (Σ.Ε.Π.) τοποθετείται στο ευρύτερο πλαίσιο του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Ο σκοπός του θεσμού δεν περιορίζεται στο στενό πλαίσιο της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης του μαθητή, όπως αρκετοί νομίζουν. Αντίθετα, είναι πολύ πιο ευρύς, σημαντικός και πολλαπλός τόσο για το μαθητή όσο και για το σχολείο και την κοινωνία (Γκιάστας, Δημητρόπουλος, Ρέππα & Τσέργας, 2007: 6).

Σε προηγούμενο κεφάλαιο έγινε αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας. Έχει, λοιπόν, αναφερθεί ότι ο Σ.Ε.Π. εισάγεται για πρώτη φορά, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με το Ν. 306/76, όπου και έχουμε τη μετονομασία του όρου «Επαγγελματικός Προσανατολισμός» σε «Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό». Ουσιαστικά, όμως, άρχισε να αποκτά αυξανόμενη σημασία τη δεκαετία του '80 και μετά, με το Νόμο 1566/85, ενώ η εφαρμογή του αναδιαμορφώθηκε με το Νόμο 2525/97, ο οποίος ισχύει ως και σήμερα (Κασσωτάκης, 2009: 26-30)

Σήμερα, στο πρόγραμμα σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. είναι μία ώρα την εβδομάδα στη Γ΄ τάξη του Γυμνασίου σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, καθώς και μία ώρα την εβδομάδα στην Α΄ τάξη του Λυκείου (Ενιαίου και Επαγγελματικού) στο δεύτερο εξάμηνο (Ασβεστάς, 2007: 84 & Βάγгер, 2004: 423) Επίσης, η ανάγκη των νέων για συμβουλευτική υποστήριξη κατά την περίοδο κρίσιμων αποφάσεων σχετικά με την εκπαιδευτική και επαγγελματική επιλογή, ενισχύεται στο χώρο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από τη λειτουργία των Κέντρων Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού (ΚΕ.ΣΥ.Π.) και των Γραφείων Σχολικού Επαγγελματικού

Προσανατολισμού (ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.) (Κασσωτάκης, 2004: 92-93, Πατέστη, 2007: 68, Κασσωτάκης, 2009: 32-33)

Γενικά, ο Σ.Ε.Π. αναφέρεται στο «σύνολο των διαδικασιών που πραγματοποιούνται κατά τρόπο οργανωμένο και συστηματικό από ειδικές υπηρεσίες και εξειδικευμένους επιστήμονες και στοχεύουν στο να βοηθήσουν τα ενδιαφερόμενα άτομα να πάρουν μόνα τους, τις πιο κατάλληλες γι' αυτά αποφάσεις όσον αφορά στη σχολική, αρχικά, και την επαγγελματική αργότερα κατεύθυνση που θα ακολουθήσουν, την είσοδό τους στην ενεργό ζωή, την προσαρμογή τους σ' αυτήν και τις πιθανές μεταγενέστερες αλλαγές της επαγγελματικής τους δραστηριότητας» (Κασσωτάκης, 2004: 54).

Σήμερα, η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση βασίζεται στο Κριτικό Αναπτυξιακό Μοντέλο για τον Σ.Ε.Π. που εκδόνησε η Κοσμίδου-Hardy. Οι κύριες αφετηρίες στις οποίες στηρίζεται το παραπάνω μοντέλο είναι: α) Θεωρίες της Συμβουλευτικής²⁹, β) θεωρίες Επικοινωνίας και ιδιαίτερα η Αγωγή στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και η σημειολογία, γ) ο χώρος των Πολιτισμικών Μελετών, δ) η Κριτική Θεωρία της Σχολής της Φραγκφούρτης, ε) η ποιοτική έρευνα, με έμφαση στην Κριτική και Ενεργό Έρευνα (Κοσμίδου-Hardy, 2008: 155-167). Το σχολικά εγχειρίδια του Σ.Ε.Π. είναι σχεδιασμένα με βάση αυτό το μοντέλο. Επίσης, η εφαρμογή του διέπεται από τις αρχές της διεπιστημονικότητας και προτείνεται η βιωματική προσέγγισή του.

Η φιλοσοφία του επαγγελματικού προσανατολισμού έχει απομακρυνθεί από την αυστηρά διαγνωστική προσέγγιση «ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση», όπως επίσης και από αυτήν της απλής παροχής πληροφοριών και της εφαρμογής κατευθυντικών χειρισμών. Ο Σ.Ε.Π. μέσα από τους βασικούς άξονές του, αυτογνωσία-πληροφόρηση-λήψη απόφασης-μετάβαση, προσεγγίζει την καλλιέργεια δεξιοτήτων που διευκολύνουν το άτομο στα εξής: στην ενεργό μάθηση (μαθαίνω μέσα από την πράξη), στη μάθηση της μάθησης (το άτομο «μαθαίνει πώς να μαθαίνει»), στη δυναμική προσωπική, κοινωνική, εκπαιδευτική και επαγγελματική ανάπτυξη, στην επιτυχημένη διαχείριση των μεταβάσεων με τις οποίες αναπόφευκτα θα βρεθεί αντιμέτωπο και στην επιτυχημένη εξέλιξη και ωρίμανση που διαρκεί σε όλη τη ζωή του, μέρος της οποίας είναι και η σταδιοδρομία του (Μαστοράκη, 2000: 15).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η εφαρμογή του θεσμού στο πλαίσιο της εκπαίδευσης αποκτά σφαιρική και διεπιστημονική διάσταση και γίνεται αρμονικό μέρος του ευρύτερου

²⁹ Κριτική, εκλεκτική προσέγγιση με έμφαση στις προσεγγίσεις: Προσωποκεντρική, Ψυχοσύνθεση, Υπαρξισμός, Ψυχανάλυση, Συναλλακτική Ανάλυση, Gestalt και θεωρία των Προσωπικών Δομημάτων και της Επαγγελματικής Διαπαιδαγώγησης

εκπαιδευτικού προγράμματος. Ταυτόχρονα, οι σκοποί του ταυτίζονται με αυτούς της σύγχρονης εκπαιδευτικής διαδικασίας ή τους συμπληρώνουν, μιας και τα διαφορετικά επιστημονικά πεδία στο πλαίσιο των αναλυτικών προγραμμάτων στοχεύουν στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων ικανών να προετοιμάσουν τους μαθητές για τον κόσμο του αύριο, αλλά μέσα από τη σωστή βίωση του σήμερα (Μαστοράκη, 2000: 15). Ο Σ.Ε.Π. είναι υπόθεση όλων των εκπαιδευτικών. Δεν ανήκει αποκλειστικά στη δικαιοδοσία του καθηγητή Σ.Ε.Π., ο οποίος εκτός από την ενημέρωση και στήριξη των μαθητών, συνεργάζεται και με τους άλλους καθηγητές, τους ενημερώνει για τους στόχους του Σ.Ε.Π. και για το πώς μπορούν να βοηθήσουν και οι ίδιοι μέσα από το αντικείμενό τους. Επιπλέον, αναλαμβάνει το συντονισμό δράσεων που έχουν ως σκοπό τη σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία (Ασβεστάς, 2007: 94).

3.2.1. Σκοπός και στόχοι του Σ.Ε.Π.

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται ο σκοπός και οι στόχοι του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, όπως αυτοί αποτυπώνονται στη νομοθεσία και εκφράζονται μέσα από τα σχολικά βιβλία του Σ.Ε.Π.

Μέχρι πρόσφατα η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. είχε ως νομοθετικό σκοπό: «...να βοηθήσει το μαθητή στην εκλογή της σχολικής και επαγγελματικής κατεύθυνσης με βάση τις ικανότητες και τις κλίσεις του» (Ν. 309/76), καθώς και «...την ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών, την πληροφόρηση για τις επαγγελματικές διεξόδους και την αρμονική ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο» (Ν.1566/85). Σήμερα, ο σκοπός του θεσμού διαφοροποιείται και προσαρμόζεται στις σύγχρονες απαιτήσεις της μεταβαλλόμενης κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας. Έτσι, σύμφωνα με το Νόμο 2525/97 σκοπός του Σ.Ε.Π. είναι: «...η παροχή βοήθειας στους μαθητές κατά τα διάφορα στάδια ανάπτυξής τους ώστε να συνειδητοποιήσουν τις κλίσεις τους, να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και να διεκδικήσουν τη συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι» (Τσέπογλου, 2000: 8).

Στο πλαίσιο αυτό, πέρα από τον παραδοσιακό προσανατολισμό, ενσωματώνεται στον θεσμό και η εφαρμογή της Συμβουλευτικής ως ουσιαστικό και αναπόσπαστο μέρος του. Έτσι, μέσα από την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. επιδιώκεται ο μαθητής να σχηματίσει ολοκληρωμένη εικόνα για τον εαυτό του, ώστε να αξιοποιήσει το δυναμικό του κατά το καλύτερο τρόπο στην πορεία για προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ανάπτυξη.

(Τσέπογλου, 2000: 9, Γκιάστας, Δημητρόπουλος, Ρέππα & Τσέργας, 2007: 10-11, Κοσμίδου-Hardy, 2008: 192).

Η νομοθεσία, εκτός από τον σκοπό του Σ.Ε.Π., καθορίζει την οργάνωση, την εφαρμογή, καθώς και το προσωπικό του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη νομοθεσία, οι τέσσερις βασικοί άξονες του Σ.Ε.Π., που αποτυπώνονται και στα σχολικά βιβλία, είναι: *αυτογνωσία, πληροφόρηση, λήψη απόφασης και μετάβαση* (Ασβεστάς, 2007: 83-84 & Κοσμίδου-Hardy, 2008: 192).

Στη συνέχεια αναλύονται οι παραπάνω βασικοί άξονες του Σ.Ε.Π. Ο πρώτος βασικός άξονας, *της αυτογνωσίας*, αναφέρεται στη διαδικασία που έχει ως στόχο να στηρίζει τους μαθητές στην προσπάθειά τους να εντοπίσουν και να αναπτύξουν το δυναμικό τους, τις ικανότητες και δεξιότητές τους, τις αξίες τους, τα ενδιαφέροντά τους και γενικά τον εαυτό τους. (Ασβεστάς, 2007: 83-84 & Κοσμίδου-Hardy, 2008: 192). Ο δεύτερος, *της πληροφόρησης*, περιλαμβάνει ολόκληρη τη διαδικασία της ενεργούς αναζήτησης, επεξεργασίας και επιλογής του πληροφοριακού υλικού που χρειάζονται οι μαθητές, ώστε να έχουν την καλύτερη δυνατή πρόσβαση στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές πληροφορίες που κατακλύζουν τις σύγχρονες κοινωνίες (Κασσωτάκης, 2000: 16-17). Ο τρίτος, *της λήψης απόφασης*, αναφέρεται στη λήψη προσωπικών και επαγγελματικών αποφάσεων, που είναι μια σύνθετη, αλλά και εξελικτική-αναπτυξιακή διαδικασία μέσα από την οποία οι μαθητές μαθαίνουν να παίρνουν αποφάσεις που αφορούν στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία, αλλά και στην ίδια τους τη ζωή και κατά τρόπο ώριμο και ικανοποιητικό για τους ίδιους. Τέλος, ο τέταρτος άξονας, *της μετάβασης*, περιλαμβάνει την μετάβαση από το ένα στάδιο εκπαίδευσης στο άλλο ή από την εκπαίδευση στο χώρο της εργασίας, έτσι ώστε οι μαθητές να προετοιμαστούν για την ομαλή, αλλά και δυναμική ένταξή τους στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική ζωή (Ασβεστάς, 2007: 83-84 & Κοσμίδου-Hardy, 2008: 192).

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) του Π.Ι., του 2006, οι γενικοί σκοποί του Σ.Ε.Π. είναι οι μαθητές: να σχηματίσουν ολοκληρωμένη εικόνα για τον εαυτό τους, να ενημερωθούν για θέματα εκπαίδευσης, κατάρτισης και αγοράς εργασίας, να μάθουν να διερευνούν τον κόσμο της εργασίας και να λαμβάνουν αποφάσεις, να προετοιμαστούν για τη μετάβασή τους σε επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα και για την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, καθώς και να αναπτύξουν πνεύμα

ομαδικότητας, συνεργασίας και καλής επικοινωνίας με τους γύρω τους, αποδεχόμενοι τις ιδιαιτερότητες του άλλου.

Οι ειδικότεροι στόχοι του Σ.Ε.Π., με βάση τους κύριους άξονές του, είναι οι εξής:

Στο πλαίσιο της *αυτογνωσία* οι μαθητές να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα και τις αξίες τους, τις ικανότητες, τις αδυναμίες και τις δεξιότητές τους, να καταστούν ικανοί να αναπτύσσουν και να αξιοποιούν τις δυνατότητές τους, καθώς και να αντιμετωπίζουν θετικά τον εαυτό τους και τις αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή τους (Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ., 2006)

Αναφορικά με την *πληροφόρηση* οι μαθητές: να ασκηθούν στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, όσον αφορά στην πληροφόρησή τους για τις σπουδές, τα επαγγέλματα και την αγορά εργασίας, να ασκηθούν στην περιγραφή ποικίλων επαγγελματικών χώρων και δραστηριοτήτων, να μάθουν να χρησιμοποιούν διαφορετικές πηγές πληροφόρησης, να αξιολογούν και να επιλέγουν πληροφορίες σύμφωνα με τις ανάγκες τους, να αντιληφθούν τη σχέση που υπάρχει μεταξύ του σχολείου και της ευρύτερης κοινωνίας, να ενημερωθούν για τον κόσμο της εργασίας, τις εξελίξεις του και το σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον, να γνωρίσουν επαγγελματικούς χώρους και νέες μορφές εργασίας και να κατανοήσουν την αναγκαιότητα της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης (Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ., 2006)

Όσον αφορά τη *λήψη απόφασης* στόχοι είναι οι μαθητές: να καταστούν ικανοί να σχεδιάζουν το μέλλον τους και να ιεραρχούν τα σχέδιά τους, να γνωρίσουν τη διαδικασία που ακολουθείται στη λήψη απόφασης και να γίνουν ικανοί να λαμβάνουν υπεύθυνες αποφάσεις, να μπορούν να διακρίνουν τις επιδράσεις του σχολείου, της οικογένειας και της κοινωνίας στις δικές τους επιλογές και αποφάσεις, να μάθουν να αναζητούν εναλλακτικές λύσεις για αποφάσεις που αφορούν την εκπαίδευση και την εργασία, να προβλέπουν τις συνέπειες των διαφόρων αποφάσεων και να εκτιμούν τα κατά και τα υπέρ κάθε δυνατής επιλογής και να προβληματιστούν για το ρόλο των στερεοτυπικών αντιλήψεων στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές (Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ., 2006).

Τέλος, στόχοι της *μετάβασης* είναι οι μαθητές: να αποκτήσουν ικανότητα προσαρμογής σε νέες καταστάσεις και νέα δεδομένα και να έχουν ευελιξία, να είναι σε θέση να παρουσιάζουν τον εαυτό τους με διάφορους τρόπους, να αξιοποιούν τις ευκαιρίες που τους δίνονται, να διακρίνουν και να αποδέχονται τα θετικά και αρνητικά στοιχεία των άλλων και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που απαιτούν συνεργασία και επικοινωνία με άλλα άτομα (Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ., 2006)

Συγκεφαλαιώνοντας, κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π., στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ως γενικός στόχος αναφέρεται η στήριξη και η προετοιμασία των μαθητών ώστε να παίρνουν αποφάσεις για τις μελλοντικές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές μέσα από τους ειδικούς στόχους που είναι η γνώση του εαυτού, η εκπαιδευτική και επαγγελματική πληροφόρηση, η συμβουλευτική στη διαδικασία της λήψης απόφασης, η συμμετοχή σε σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες και η γνωριμία με τον κόσμο της εργασίας. Ο σκοπός και οι στόχοι του θεσμού είναι κοινοί για το Γυμνάσιο και το Λύκειο, με τη διαφορά ότι για την επίτευξή τους επιλέγονται δραστηριότητες σύμφωνα με το εξελικτικό στάδιο και τις ανάγκες των μαθητών και στις δύο εκπαιδευτικές βαθμίδες. (Ασβεστάς, 2007: 84)

Ο θεσμός του Σ.Ε.Π., όπως προωθείται σήμερα μέσα από τα νέα βιβλία Σ.Ε.Π. υποστηρίζει ένα μοντέλο αναπτυξιακού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής, το οποίο δίνει έμφαση στην ανάπτυξη του ατόμου και στη διαμόρφωση και εξέλιξη όλων των πλευρών της προσωπικότητάς του ως βάση για την επαγγελματική ανάπτυξη (Πατεστή, 2007: 65). Η συμβουλευτική διαδικασία του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στους μαθητές εστιάζεται κυρίως: στην προσπάθεια ανάπτυξης θετικής αυτοαντίληψης και αυτοεκτίμησης, στην ενδυνάμωση των διαδικασιών αυτογνωσίας, γενικότερα, στην άσκηση σε διαδικασίες λήψης απόφασης, στη μετάβαση, στην προώθηση της αυτοπληροφόρησης των νέων, στην ανάπτυξη κριτικής ανάγνωσης της πληροφορίας και στην οργάνωσή της με τρόπο δυναμικό. Ο στόχος της πληροφόρησης λειτουργεί ως σύνδεσμος ανάμεσα στο χώρο της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας και σε συνδυασμό με την αυτογνωσία βοηθά στη λήψη απόφασης, με ορθολογιστικό τρόπο και τελική επίτευξη ομαλών και επιτυχημένων μεταβάσεων (Πατεστή, 2007: 65).

3.2.2. Μεθοδολογία της εφαρμογής του Σ.Ε.Π.

Ο θεσμός της Σ. & Ε.Π., και κατά επέκταση και ο Σ.Ε.Π., σχετίζεται με διάφορα επιστημονικά πεδία. Σε μεγαλύτερο, όμως, βαθμό συνδέεται με την ψυχολογία, την παιδαγωγική, την κοινωνιολογία, τη φιλοσοφία και την οικονομική επιστήμη. Από τις επιστήμες αυτές δανείζεται θεωρητικό υπόβαθρο, μεθοδολογία και πρακτικές. Με άλλα λόγια, η Συμβουλευτική με τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, ως ενιαίο γνωστικό αντικείμενο, είναι ένα διεπιστημονικό αντικείμενο. Γι' αυτό και η εφαρμογή του διέπεται από τις αρχές της διεπιστημονικότητας, δηλαδή για την εφαρμογή του αντλεί στοιχεία από

διάφορες επιστήμες (Γκιάστας, Δημητρόπουλος, Ρέππα & Τσέργας, 2007: 11, Κοσμίδου-Hardy, 2008: 195, Δ.Ε.Π.Π.Σ. & Α.Π.Δ., 2006).

Η προσέγγιση και οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της εφαρμογής του Σ.Ε.Π. καθορίζονται από το ισχύον Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το Α.Π.Σ. (2006), τα οποία βασίζονται σε θέματα που αντλούνται από τις παραπάνω επιστήμες. Το περιεχόμενο του Σ.Ε.Π. περιλαμβάνει γνώσεις και δεξιότητες που αφορούν, κυρίως, θέματα που σχετίζονται με τον εαυτό και τον κόσμο γύρω μας.

Για την επίτευξη των γενικών και ειδικών στόχων του Σ.Ε.Π. επιλέγονται ποικίλες μέθοδοι. Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των μεθόδων είναι ότι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος βρίσκεται ο μαθητής, ενώ απαιτείται συνεργασία και συμμετοχή όλης της ομάδας μέσα στην τάξη, σε κλίμα ψυχολογικής άνεσης και αποδοχής του άλλου (Βάγгер, 2004: 428). Ειδικότερα, οι μέθοδοι που προτείνονται είναι η συμπλήρωση ερωτηματολογίου, η συζήτηση σε ομάδες, η συζήτηση των μαθητών ανά ζεύγη, πρόσκληση επαγγελματιών στην τάξη, συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση οι εκφραστικές μέθοδοι, το παιχνίδι ρόλων, η δραματοποίηση, η χρήση παιχνιδιών (Δημητρόπουλος, 2004: 335-336, Βάγгер, 2004: 428 & Κοσμίδου-Hardy, 2008: 191-192).

Ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. θεωρείται συντονιστής-εμπυχωτής της ομάδας και διευκολυντής της διαδικασίας (Δημητρόπουλος, 2004: 351). Δεν παραμένει, όμως, απλός θεατής όσων συμβαίνουν στην τάξη. Σχεδιάζει της διαδικασίες μάθησης, διαμορφώνει κατάλληλο παιδαγωγικό κλίμα, προσπαθεί να αναπτύξει δεξιότητες επικοινωνίας με άτομα και ομάδες, αλλά και φορείς έξω από το σχολείο. Στηρίζει και βοηθάει τους μαθητές στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους αποφάσεις, χωρίς να τους χειραγωγεί και να τους καθοδηγεί αυστηρά ο ίδιος (Βάγгер, 2004: 428 & Γκιάστας, Δημητρόπουλος, Ρέππα & Τσέργας, 2007: 14-16). Επιπλέον, εφαρμόζει μεθόδους που είναι κατάλληλες με την ηλικία, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα των μαθητών και τις ιδιαιτερότητες της κάθε διδακτικής ενότητας. Ιδιαίτερη σημασία έχει η εναλλαγή των μεθόδων και ο συνδυασμός τους, έτσι ώστε ο Σ.Ε.Π. να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών (Ασβεστάς, 2007: 84).

Τέλος, αξίζει να τονιστεί ότι ο Σ.Ε.Π. δεν είναι μάθημα που διδάσκεται, αλλά θεσμός που εφαρμόζεται. Δεν γίνεται λοιπόν λόγος για τη «διδασκαλία του Σ.Ε.Π.» αλλά για την «εφαρμογή του Σ.Ε.Π.». Η ύπαρξη ειδικού χρόνου μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα είναι μία από τις πολλές προσεγγίσεις για την εφαρμογή του θεσμού, χωρίς να τον μετατρέπει σε μάθημα με την κλασική έννοια του όρου. Όταν ο θεσμός μετατρέπεται σε

μάθημα έχει ήδη χάσει το μεγαλύτερο μέρος της δυνατότητάς του για ουσιαστική παρέμβαση.

3.2.3. Προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας

Η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση υποστηρίζεται και από διάφορες σχολικές δραστηριότητες, οι οποίες αποσκοπούν στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας και της κοινωνικής ταυτότητας των μαθητών. Στο Φ.Ε.Κ. 629/28-10-1992 αναφέρονται οι σχολικές δραστηριότητες³⁰ που υλοποιούνται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ανάμεσα στις σχολικές δραστηριότητες έχει ενταχθεί ως υποστηρικτική διαδικασία για το Σ.Ε.Π. και η Αγωγή Σταδιοδρομίας, με την υπουργική απόφαση Γ2/455 στο Φ.Ε.Κ. 161/16-2-2000 (Κασσωτάκης & Φωτιάδου, 2004: 95, Βάγγερ, 2004: 429).

Μέσα από τα προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας οι μαθητές ασχολούνται με θέματα που αφορούν το εργασιακό περιβάλλον, την οικονομική δραστηριότητα της τοπικής κοινωνίας, τις εργασιακές σχέσεις και τους τομείς των επαγγελμάτων, την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης και της απασχόλησης, καθώς και την ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής, διαχείρισης της σταδιοδρομίας και τις κριτικής πληροφόρησης (Βάγγερ, 2004: 429).

Τα προγράμματα «Αγωγής Σταδιοδρομίας» εντάσσονται στο πλαίσιο των εξελίξεων που σημειώνονται στην εφαρμογή της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Σύμφωνα με τις σύγχρονες απόψεις που επικρατούν στον τομέα αυτό, τις αποφάσεις για την επιλογή σπουδών και επαγγέλματος πρέπει να λαμβάνει το ίδιο το άτομο, βέβαια, με τη βοήθεια και τη συμβουλευτική στήριξη των μεγαλύτερων και κυρίως των ειδικών. Για την επιτυχή λήψη των παραπάνω αποφάσεων απαιτείται επαρκής πληροφόρηση, αυτογνωσία και ικανότητα στη λήψη απόφασης (Κασσωτάκης, 2006: 228-229).

Μέσα, λοιπόν, από την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην τάξη, αλλά και με τις ειδικές δραστηριότητες που αφιερώνονται στην αγωγή σταδιοδρομίας το σχολείο συμβάλλει στην επαγγελματική διαπαιδαγώγηση των νέων (Δημητρόπουλος, 2004: 331-332). Η επαγγελματική εκπαίδευση έχει ως στόχο τη μεγαλύτερη δυνατή σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας. Μέσω της επαγγελματικής εκπαίδευσης τα άτομα μαθαίνουν δεξιότητες και αναπτύσσουν την αυτοπεποίθησή τους (Lauglo & Lillis, 1988:

³⁰ Οι σχολικές δραστηριότητες είναι: η Αγωγή Υγείας, η Αγωγή του Καταναλωτή, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

8). Εκτός, όμως, από τα παραπάνω έχουν δημιουργηθεί και οι δομές Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, για τις οποίες γίνεται λόγος στο επόμενο υποκεφάλαιο.

Να σημειωθεί ότι υπάρχει διάχυση των στόχων του Σ.Ε.Π. και στα υπόλοιπα μαθήματα, αλλά και σε όλες τις σχολικές δραστηριότητες και τα καινοτόμα προγράμματα. Όλα τα παραπάνω συνδέονται μεταξύ τους με τους εξής τρόπους: α) έχουν κοινές φιλοσοφικές αρχές, έχουν κοινά και αλληλοσυμπληρούμενα θεματικά πεδία δράσης, γ) παρέχουν τη δυνατότητα διεπιστημονικής προσέγγισης, δ) έχουν συνάφεια και συμπληρωματικότητα σκοπών και στόχων και ε) προσφέρονται για εφαρμογή με τη χρήση κοινών μεθοδολογικών εργαλείων (Μαστοράκη, 2000: 38).

Η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός αποτελούν ένα επιστημονικό πεδίο με όλο και ευρύτερη εφαρμογή σε πολλαπλές εκφάνσεις της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της εργασίας. Στο χώρο της εκπαίδευσης, όμως, αναδύεται η βασική τους δυναμική: η ανάπτυξη. Η υιοθέτηση του αναπτυξιακού μοντέλου στην παροχή Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, βοηθά το μαθητή να αποκτήσει, μέσα από τους στόχους του Σ.Ε.Π.³¹, τα εφόδια ώστε να ανταποκρίνεται σε οποιαδήποτε μετάβαση σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον (Πατεστή, 2007: 55).

3.3. Οι δομές (ΚΕ.ΣΥ.Π. / ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. / ΓΡΑ.ΣΥ) του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας

Η ανάγκη των νέων για συμβουλευτική υποστήριξη κατά την περίοδο κρίσιμων αποφάσεων σχετικά με την εκπαιδευτική και επαγγελματική επιλογή, ενισχύεται με το Νόμο 2525/97, όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τον οποίο ιδρύθηκαν οι δομές του θεσμού Σ. & Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Με τον παραπάνω Νόμο, τη σχολική χρονιά 1999-2000, ιδρύθηκαν τα πρώτα Κέντρα Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού (ΚΕ.ΣΥ.Π.), τα οποία λειτουργούν στην έδρα κάθε νομού της χώρας. Ένα αντίστοιχο ΚΕ.ΣΥ.Π. λειτουργεί στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. Με τον ίδιο νόμο, ιδρύθηκαν και τα Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.) σε σχολικές μονάδες της χώρας. Στη συνέχεια, με την υπουργική απόφαση 130807/Γ2/5-12-2002 ιδρύθηκαν Γραφεία Σύνδεσης

³¹ αυτογνωσία – πληροφόρηση - λήψη απόφασης - μετάβαση

(ΓΡΑ.ΣΥ) στα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια της χώρας (Τ.Ε.Ε., μετέπειτα Επαγγελματικά Λύκεια-ΕΠΑ.Λ.) (Δημητρόπουλος, 2004: 61-62 & Κασσωτάκης, 2009: 32-33). Τα ΚΕ.ΣΥ.Π. προσφέρουν υπηρεσίες Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού σε επίπεδο νομού, ενώ τα ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. και ΓΡΑ.ΣΥ. προσφέρουν υπηρεσίες Προσανατολισμού σε επίπεδο σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γενικής και τεχνική εκπαίδευση, αντίστοιχα.

Τα ΚΕ.ΣΥ.Π. παρέχουν υπηρεσίες επαγγελματικής συμβουλευτικής και πληροφόρησης σε μαθητές και νέους έως 25 ετών, σε γονείς και κάθε ενδιαφερόμενο, σε ατομική ή ομαδική βάση. Διαθέτουν έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό, σχετικό με τις εκπαιδευτικές επιλογές και την αγορά εργασίας, στηρίζουν τους εκπαιδευτικούς του αντίστοιχου νομού σε θέματα Σ.Ε.Π. και υλοποιούν επιμορφωτικά προγράμματα σε συνεργασία με τοπικούς φορείς, σχετικά με θέματα επαγγελματικής ανάπτυξης των νέων. Είναι εξοπλισμένα με υπολογιστές, είναι συνδεδεμένα με το δίκτυο επικοινωνίας του Π.Ι. (Κασσωτάκης & Φωτιάδου, 2004: 93-94).

Από την άλλη, τα ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. στηρίζουν την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε επίπεδο σχολικής μονάδας, με στόχο την παροχή συμβουλευτικής στήριξης στους μαθητές, αλλά και ουσιαστική πληροφόρηση. Διαθέτουν πληροφορικό υλικό για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ανάγκες των μαθητών και οργανώνουν εκδηλώσεις σε συνεργασία με τα ΚΕ.ΣΥ.Π. και άλλους φορείς της απασχόλησης και της εκπαίδευσης του νόμου. Συνδέονται με δίκτυο επικοινωνίας, διαθέτουν υπολογιστές για την ταχύτερη πληροφόρηση των μαθητών και των γονέων (Κασσωτάκης & Φωτιάδου, 2004: 93-94).

Σε γενικές γραμμές, οι σκοποί των ΚΕ.ΣΥ.Π. και ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. είναι: να προσφερθούν νέες υπηρεσίες στους μαθητές και τους γονείς τους, να βοηθηθεί ο συντονισμός του Σ.Ε.Π. σε κάθε νομό, να βοηθηθεί ο συντονισμός του Σ.Ε.Π. σε κάθε σχολείο, να αναβαθμιστεί η πληροφόρηση των νέων με προσωπική πρόσβαση σε έγκυρες πληροφορίες, να αξιοποιηθεί το διαδίκτυο, να βοηθηθούν τα Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ) Να παραχθεί σύγχρονο έντυπο πληροφοριακό υλικό, να ενισχυθεί η συνεργασία με τους εκπροσώπους τοπικών φορέων και να εξασφαλιστεί η αναβάθμιση της εφαρμογής του Σ.Ε.Π. στα σχολεία (Πατέστη, 2007: 69-71).

Κλείνοντας, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι οι παραπάνω δομές στελεχώνονται από εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν επιμορφωθεί στο Σ.Ε.Π. Επίσης, να σημειωθεί ότι με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας στο πλαίσιο αλλαγών, τη σχολική χρονιά 2010-2011, όλα τα ΓΡΑ.ΣΥ. της χώρας σταμάτησαν να λειτουργούν.

3.4. Η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση άλλων χωρών

Στις περισσότερες χώρες δίνεται έμφαση στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ειδικά στον πρώτο κύκλο της, ο οποίος συνήθως συμπίπτει με την τελευταία φάση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. συνεχίζεται και στον ανώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και στην Τεχνική εκπαίδευση. Σε πολλές χώρες ορίζονται συγκεκριμένες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την εφαρμογή του (Κρίβας, 2004: 375-376 & Βάγгер, 2004: 433-440).

Οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης βρίσκονται σε κρίσιμη ηλικιακή φάση, κατά την οποία ο προβληματισμός για το μέλλον είναι έντονος και ταυτόχρονα αναζητούν την ταυτότητά τους μέσα στην κοινωνία, ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με την επιλογή σπουδών και επαγγέλματος. Γι' αυτό το λόγο, η πλειονότητα των χωρών εστιάζει στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Βάγгер, 2004: 421).

Ο Σ.Ε.Π. εφαρμόζεται με ποικιλία τρόπων και μεθόδων στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των διαφόρων χωρών. Σε ορισμένες χώρες ο Σ.Ε.Π. είναι ενταγμένος στο πρόγραμμα σπουδών είτε με τη μορφή μαθήματος, είτε με τη μορφή άλλων δραστηριοτήτων (Δημητρόπουλος, 2004: 357). Σε άλλες χώρες διοργανώνονται ειδικές ημερίδες επαγγελματικού προσανατολισμού για τους μαθητές. Οι ημερίδες αυτές, ανάλογα το σύστημα της κάθε χώρας, μπορούν να οργανώνονται είτε από τα Κέντρα Πληροφόρησης και Προσανατολισμού, είτε από κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς που είναι αρμόδιοι για την απασχόληση. Σε όλες τις περιπτώσεις χρησιμοποιείται ποικιλία έντυπου, ηλεκτρονικού και οπτικοακουστικού υλικού, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται και άλλες δραστηριότητες, όπως επισκέψεις σε εργασιακούς χώρους, διοργάνωση εκθέσεων για τα επαγγέλματα κ.τ.λ. (Βάγгер, 2004: 422-423).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Σ.Ε.Π. ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

*«Μόνο ό,τι δέχτηκες με τη ψυχή σου, αυτό μόνο μαθαίνεις
και αυτό ενσωματώνεις στη ζωή σου και το χαρακτήρα σου»*

Dewey

4.1. Η βιωματική προσέγγιση στην εκπαιδευτική πράξη

Οι σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες δίνουν έμφαση στην αυτενέργεια των μαθητών στη διαδικασία της εκπαιδευτικής πράξης. Έτσι, επιδιώκεται η ενεργός συμμετοχή του μαθητή σε διαδικασίες ανακάλυψης της γνώσης, ώστε ο μαθητής «να μαθαίνει πώς να μαθαίνει³²» (Κασσωτάκης, 2006: 215). Συνεπώς, η βιωματική μάθηση αναφέρεται στην οργάνωση της εκπαιδευτικής πράξης με βάση την ενεργό συμμετοχή των μαθητών σε δραστηριότητες όπως η έρευνα, η παρατήρηση, οι συνεντεύξεις, οι εκφραστικές μέθοδοι, οι προσομοιώσεις, παιχνίδια ρόλων κ.α. Στο πλαίσιο αυτό η βιωματική μάθηση πλησιάζει την διερευνητική μάθηση, ιδιαίτερα τη μέθοδο του Σχεδίου Εργασίας³³. Η βιωματική-επικοινωνιακή μάθηση εμπεριέχει δυο επιμέρους όρους, το βίωμα και την επικοινωνία. Λέγοντας βιωματική μάθηση εννοούμε ένα πλέγμα διδακτικών διαδικασιών που έχουν ως αφορμή βιωματικές καταστάσεις. Είναι δηλαδή ανάγκες, προβλήματα και απορίες του μαθητή, που πηγάζουν από την καθημερινή ζωή, καθώς και από τις εμπειρίες και τις ανησυχίες που του δημιουργούνται μέσα στον κοινωνικό περίγυρο όπου ζει και ενσωματώνεται. Οι διαδικασίες αυτές προσπαθούν να εισαγάγουν το μαθητή στον κόσμο της γνώσης, έχοντας ως σημείο αναφοράς τα πιο πάνω βιώματα. (Χρυσοφίδης, 2002: 17).

Από την άλλη, στο χώρο της ψυχολογίας η βιωματική μάθηση αναφέρεται στη διαδικασία της κατανόησης του εαυτού, καθώς και της ανάπτυξης της προσωπικότητας (Καμαρινού, 2000: 84). Η παιδαγωγική της βιωματικής εμπειρίας στοχεύει στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που δίνει τη δυνατότητα εμπειριών που θα διευκολύνουν τις ενδοψυχικές διεργασίες διαμόρφωσης του ψυχικού κόσμου, της προσωπικότητας και των επιθυμιών, αναγκών, κινήτρων, ενδιαφερόντων (Μπακιρτζής, 2000: 102).

Στην εκπαίδευση η βιωματική προσέγγιση αποτελεί μια σύνθεση της παιδαγωγικής και της ψυχολογικής προσέγγισης. Συνεπώς, η βιωματική μάθηση είναι η διαδικασία της

³² «learning by doing»

³³ Project

οικειοποίησης της γνώσης μέσω της εμπειρίας και της αναζήτησης προσωπικού νοήματος σ' αυτήν, διαδικασία που προωθεί παράλληλα την προσωπική ανάπτυξη των μαθητών, καθώς και την ευαισθητοποίησή τους σε κοινωνικά προβλήματα και σε θέματα ανθρωπίνων σχέσεων. Υπό αυτή την έννοια, η βιωματική προσέγγιση γίνεται αντιληπτή ως «ένα ταξίδι ανακάλυψης του νοήματος της ανθρώπινης ύπαρξης και της φύσης του κοινού καλού» (Δεδούλη, χ.χ: 148).

Η μάθηση, συνήθως, γίνεται αντιληπτή ως πρόσκτηση μιας γνώσης, ως ιδιοποίηση ενός διανοητικού περιεχομένου. Η σχέση όμως με τη γνώση, που ορίζει τη σχέση με τη μάθηση, είναι σχέση ενός υποκειμένου με τον κόσμο, με τον εαυτό του και με τους άλλους (Charlot, 1999: 131). Στις μέρες μας, η βιωματική προσέγγιση ενσωματώνεται όλο και περισσότερο στο χώρο της εκπαίδευσης. Όσοι ασχολούνται με την εκπαίδευση γνωρίζουν καλά πόσο μεγάλη σημασία έχει για τους μαθητές η παροχή δυνατοτήτων για ενεργοποίηση και δράση, στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πράξης (Χρυσafiδης, 2002: 62).

Οι κύριες παραδόσεις της βιωματικής μάθησης προέρχονται από τους Dewey, Lewin και Piaget. Ο Dewey επεσήμανε τη σχέση ανάμεσα στην εκπαίδευση και την εμπειρία και διακήρυξε την πεποίθηση ότι κάθε γνήσια μορφή εκπαίδευσης γεννιέται μέσα από την εμπειρία. Χαρακτηριστικά υποστήριξε ότι η εκπαίδευση είναι «από την εμπειρία, για την εμπειρία και μέσα της εμπειρίας» (Dewey, 1980: 19). Η άλλη παράδοση της βιωματικής μάθησης προέρχεται από τη δυναμική της ομάδας. Ο Lewin έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη σύνδεση θεωρίας και πράξης. Η εργασία του στη δυναμική των ομάδων, καθώς και η μεθοδολογία της έρευνας-δράσης ανέδειξαν την αξία της υποκειμενικής προσωπικής εμπειρίας στη μάθηση (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2003: 24-25). Επιπλέον, η συνεισφορά του Piaget στη βιωματική μάθηση έγκειται, κυρίως, στην περιγραφή της μάθησης, ως μιας διαδικασίας αλληλεπίδρασης μεταξύ του προσώπου και του περιβάλλοντος (Κασσωτάκης & Φλουρήs, 2006: 119-122).

Επιπρόσθετα, στις μέρες μας, η υιοθέτηση της βιωματικής προσέγγισης στην εκπαιδευτική πράξη βασίζεται σε ακόμα δύο θεωρίες: α) της συναισθηματικής νοημοσύνης του Goleman (1997) και β) της πολλαπλής νοημοσύνης, του Gardner (1993).

Η θεωρία του Goleman για τη συναισθηματική νοημοσύνη προήλθε από παρατηρήσεις και κλινικές μελέτες, κατά τις οποίες διαπιστώθηκε ότι η επιτυχία των ατόμων στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή, αλλά και σε άλλες εκδηλώσεις της καθημερινότητας δεν προσδιορίζεται μόνο από τον παραδοσιακό δείκτη νοημοσύνης τους. Οφείλεται και σε άλλους παράγοντες, οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με το συναίσθημα. Το σύνολο των παραγόντων αυτών, που σχετίζονται με τη διαχείριση των συναισθημάτων,

συνθέτουν μια ιδιότυπη μορφή νοημοσύνης, την οποία ο Goleman D. αποκάλεσε συναισθηματική νοημοσύνη (emotional intelligences)³⁴ (Goleman, 1998: 30, Κασσωτάκης & Φλουρής, 2006: 245-246 & Κασσωτάκης, 2006: 170-171).

Επιπλέον, σύμφωνα με τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης (multiple intelligences) του Gardner (1993) η νοημοσύνη είναι ένα σύνθετο πλέγμα διαφορετικών ικανοτήτων, καθεμιά από τις οποίες μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά ιδιαίτερη μορφή νοημοσύνης. Συγκεκριμένα, ο Gardner διέκρινε του εξής τύπους νοημοσύνης: τη γλωσσική, τη μουσική, τη λογικο-μαθηματική, τη χωρική, τη κιναισθητική, τη διαπροσωπική, την ενδοπροσωπική ή ενδοατομική και τη νοημοσύνη που αναφέρεται στην αντίληψη των φυσικών αντικειμένων (Gardner, 1993, Κασσωτάκης & Φλουρής, 2006: 247-248 & Κασσωτάκης, 2006: 172-173). Είναι γενικά παραδεκτό, αφενός ότι το σχολείο ευνοεί κυρίως τους μαθητές που έχουν αναπτυγμένη τη λογικομαθηματική και τη γλωσσική νοημοσύνη και αφετέρου ότι η όλη διαδικασία της μάθησης έχει ως κέντρο την ανάπτυξη γλωσσικών και λογικομαθηματικών δεξιοτήτων. Αντιθέτως, οι βιωματικές δραστηριότητες στοχεύουν στη καλλιέργεια και των άλλων μορφών νοημοσύνης³⁵, ενώ ταυτόχρονα ευνοούν την ενεργοποίηση και την έκφραση των μαθητών που δεν έχουν ανεπτυγμένες σε υψηλό βαθμό τη γλωσσική και τη λογικομαθηματική.

Η θεωρία της βιωματικής προσέγγισης στην εκπαιδευτική πράξη δίνει έμφαση στο σημαντικό ρόλο που παίζει η εμπειρία στη διαδικασία της μάθησης, καθώς και στους δεσμούς μεταξύ της σχολικής τάξης, της καθημερινής ζωής των μαθητών και της κοινωνικής πραγματικότητας. Αντί της απομνημόνευσης πληροφοριών προτείνει την αναζήτηση νοήματος. Επιδιώκει τη διανοητική και συναισθηματική κινητοποίηση του μαθητή, στοχεύοντας στην απαρτίωση της νοητικής και συγκινησιακής διεργασίας. (Δεδούλη, χ.χ: 145).

Οι κυριότερες αρχές της βιωματικής μάθησης είναι ότι αξιοποιεί τα βιώματα των μαθητών ή προκαλεί νέα βιώματα, ενθαρρύνει το μαθητή να συμμετέχει ενεργητικά στη διαδικασία της μάθησης, καθώς, επίσης, τον προτρέπει να ερευνά, να ανακαλύπτει, να ενεργοποιεί τη φαντασία και τη δημιουργικότητά του. Επιπλέον, τον κινητοποιεί διανοητικά και συναισθηματικά, αφού είναι παραδεκτό ότι η μάθηση βασίζεται στη σχέση

³⁴ Χαρακτηριστικά ο Goleman αναφέρει: «Όταν πρόκειται να δώσουμε στις αποφάσεις και στις πράξεις μας την οριστική τους μορφή, το τι νιώθουμε μετράει ακριβώς το ίδιο και συχνά περισσότερο από το τι σκεφτόμαστε. Το παρακάναμε πια με την έμφαση και τη βαρύτητα που δώσαμε στο τι είναι απόλυτα λογικό, τι μπορεί να μετρηθεί από το δείκτη νοημοσύνης (IQ) στην ανθρώπινη ζωή. Είτε μας αρέσει είτε όχι, η ευφυΐα δεν μπορεί να οδηγήσει σε τίποτα, όταν τα συναισθήματα έχουν κλονιστεί» (Goleman 1997: 30).

³⁵ π.χ. νοημοσύνη της μουσικής, της χωρικής, της κιναισθητικής, της διαπροσωπικής, της ενδοπροσωπικής

και την αλληλεπίδραση γνώσης και συναισθηματικών διεργασιών. Τέλος, συμβάλει στην προώθηση της αυτογνωσίας του (Δεδούλη, χ.χ.: 148).

Σε μια διαδικασία ολόπλευρης ανάπτυξης του ατόμου, συστατικό και αναγκαίο στοιχείο είναι η ενεργός συμμετοχή του σ' αυτή. Ειδικά στο χώρο της εκπαίδευσης, η ενεργητική συμμετοχή του μαθητή στη διαδικασία της μάθησης έχει αποφασιστική σημασία. Με αυτό τον τρόπο, ο μαθητής δεν είναι παθητικός δέκτης που υφίσταται αυτό που έχουν αποφασίσει άλλοι, αλλά συμμετέχει ενεργά, με όλο του το είναι, εκφράζοντας τις δικές του ανάγκες και επιθυμίες. Έτσι, στη συνάντηση του μαθητή με τη νέα γνώση συμμετέχουν ο νους, το συναίσθημα και το σώμα του (Φιλίππου-Καραντάνα, 2010: 43).

Είναι γνωστό ότι η γνώση γίνεται δική μας όταν εμπλεκόμαστε συγκινησιακά, με όλο μας τον εαυτό. Η μάθηση και η ανάπτυξη σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης του ατόμου έχουν το ίδιο υπόβαθρο και αυτό δεν είναι άλλο από το συγκινησιακό βίωμα. Η σύγχρονη παιδαγωγική αναγνωρίζει τον σημαντικό ρόλο των συγκινήσεων στην εκπαιδευτική πράξη, προτείνει δραστηριότητες ανάλογες με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών, παρεμβαίνει δίνοντάς τους ευκαιρίες να βιώσουν εμπειρίες σε όλους τους τομείς των ψυχικών λειτουργιών και τους εμπνέει στην πορεία τους για μάθηση και προσωπική ανάπτυξη μέσα από βιωματικές διεργασίες αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον (Μπακιρτζής, 2006: 42)

Η βιωματική μάθηση διευκολύνει το μαθητή να συνδέσει την εξωτερική εμπειρία με την εσωτερική συναισθηματική εμπειρία και να αφομοιώσει τη νέα γνώση. Είναι γνωστό πως ο άνθρωπος θυμάται και ανακαλεί, κυρίως, ό,τι έχει βιώσει με τις αισθήσεις τους, τα συναισθήματά του, την κίνησή του, τη φαντασία του (Τριλίβα & Αναγνωστοπούλου, 2008: 55). Όταν η γνώση γίνεται δική του, όχι θεωρητικά αλλά βιωματικά, τότε μπορούν να αλλάξουν οι στάσεις και οι συμπεριφορές του και να αναπτυχθούν οι αξίες του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η εκπαιδευτική πράξη επεκτείνεται πέρα από τη μετάδοση πληροφοριών και γνώσεων στη διαδικασία συναισθηματικής ολοκλήρωσης και στην ανάπτυξη προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων (Φιλίππου-Καραντάνα, 2010: 43).

Η μεθοδολογική προσέγγιση που προτείνετε για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. είναι η βιωματική προσέγγιση, η οποία συμβάλλει στην εξέλιξη της μαθητοκεντρικής προσέγγισης της εκπαιδευτικής πράξης και έχει ως βασικό σκοπό την ενδυνάμωση του μαθητή με στόχο την προώθηση της προσωπικής και της επαγγελματικής του ανάπτυξης (Κοσμίδου-Hardy, 2008: 9). Επιπλέον, αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα που έχει το να βιώσουμε μια κατάσταση στην προώθηση της μάθησης και της ανάπτυξης, και με τον

τρόπο αυτό αναδεικνύει το σημαντικό ρόλο που παίζει η πράξη στην εκπαιδευτική πράξη. Έτσι, γίνεται εμφανέστερο ότι η θεωρία δεν πρέπει να κατέχει τον κυρίαρχο ρόλο ως προς την πρακτική, αλλά να συνδέεται μαζί της διαλεκτικά (Κοσμίδου-Hardy, 2008: 9).

4.2. Η Τέχνη και ο Πολιτισμός στην εκπαιδευτική πράξη

Σήμερα, σχεδόν όλοι, οι θεωρητικοί προβληματισμοί για την εκπαίδευση εστιάζονται στην προσέγγιση και την καθολικότητα της γνώσης μέσα από διεπιστημονικές εφαρμογές, καθώς πιστεύεται ότι μόνο έτσι μπορεί να ανταποκριθεί στα σύγχρονα ζητήματα και τις πραγματικές καταστάσεις ζωής. Αυτό σημαίνει ότι οι διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στα πεδία γνώσης γίνονται πλέον δυσδιάκριτες (Ματσαγγούρας, 2003: 51). Μέσα από το νέο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) προωθείται η διασύνδεση γνωστικών αντικειμένων, η σφαιρική ανάλυση βασικών θεμάτων και προβάλλεται η παράμετρος της διαθεματικότητας στην εκπαιδευτική πράξη. Η σημαντικότητα του ρόλου των τεχνών στην εκπαίδευση αναγνωρίζεται από το νέο Δ.Ε.Π.Π.Σ., καθώς μέσα από τους στόχους του αναδεικνύεται η σπουδαιότητα του ρόλου της τέχνης, τόσο στη γνωστική ανάπτυξη των μαθητών, όσο και στην ανάπτυξη και καλλιέργεια δεξιοτήτων (Χρηστίδης, 2008: 162). Αναμφισβήτητα, οι τέχνες παρέχουν δυνατότητες για διεπιστημονική εργασία και προσέγγιση πολλών θεμάτων (Robinson, 1999: 149).

Σύμφωνα με το ισχύον πρόγραμμα «Αισθητικής Αγωγής» του Υπουργείου Παιδείας, η αισθητική αγωγή περιλαμβάνει: τα εικαστικά, τη μουσική και τη θεατρική αγωγή. Η σύνθεση όλων αυτών των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων βοηθούν τους μαθητές να προσεγγίσουν τις τέχνες και τον πολιτισμό ως μια ενιαία μορφή ανθρώπινης επικοινωνίας, έκφρασης και δημιουργίας (Κουρετζής, 2008: 328). Επιπρόσθετα, πέρα από το ωρολόγιο πρόγραμμα της αισθητικής αγωγής, στο πλαίσιο της διαθεματικότητας και των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων³⁶ δίνεται, επίσης, η δυνατότητα στους μαθητές να έρθουν σε επαφή με την τέχνη και τον πολιτισμό. Άλλωστε, η τέχνη δεν μπορεί να μπει στα όρια μόνο ενός μαθήματος (Κουρετζής, 2008: 335).

Σκοπός της εκπαίδευσης είναι η ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη του γνωστικού, συναισθηματικού και ψυχοκινητικού τομέα της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η μουσική, το θέατρο, ο χορός, οι εικαστικές τέχνες, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις σε

³⁶ Πολιτιστικά Προγράμματα, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αγωγή Σταδιοδρομίας, Αγωγή Υγείας.

χώρους πολιτισμού, γενικά η αισθητική αγωγή με την ευρεία έννοια του όρου, συμβάλλουν στην ανάπτυξη αυτών των τομέων. Ο μαθητής μέσα από την επαφή του με την τέχνη και τον πολιτισμό, όχι μόνο στο πλαίσιο του μαθήματος της αισθητικής αγωγής, αλλά με αφετηρία αυτό και στα υπόλοιπα μαθήματα και στις δραστηριότητες που υλοποιούνται στο σχολείο, εκδηλώνεται σε όλες του τις ενέργειες ελεύθερα. Ταυτόχρονα, με τη σωστή καθοδήγηση του εκπαιδευτικού οδηγείται στην αυτοπειθαρχία, στην ανεξαρτησία των σκέψεων και των αποφάσεων, στην υπεύθυνη επιλογή του προσανατολισμού του (Κώτσης, 2002: 13).

Ως γνωστό, πολλές επιστημονικές προσεγγίσεις στα πεδία της φιλοσοφίας, της παιδαγωγικής και της ψυχολογίας έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αισθητική εμπειρία των εκπαιδευομένων, δηλαδή η επαφή τους με έργα τέχνης, αναπτύσσει σε βάθος τη δημιουργική τους ικανότητα, καθώς και την ικανότητά τους για στοχασμό και κριτικό στοχασμό. Ο Kant πρώτος εξήγησε ότι η αισθητική εμπειρία προσφέρει στον αποδέκτη τη δυνατότητα να αντιλαμβάνεται την εμπειρική πραγματικότητα με μια εναλλακτική, δημιουργική προοπτική. Επίσης, ο Dewey υπογράμμισε το ρόλο που έχει η αισθητική εμπειρία στην ανάπτυξη της φαντασίας και ο Gardner απέδειξε ότι η επαφή με την τέχνη είναι απαραίτητη για την καλλιέργεια του συνόλου των ειδών της νοημοσύνης³⁷ (Κόκκος, 2009: 77).

Η συμβολή των τεχνών στην εκπαιδευτική πράξη είναι σημαντική διότι συμβάλλουν στο να αναπτυχθούν όλες οι ικανότητες και η νοημοσύνη των παιδιών. Είναι θεμελιώδεις για την οργάνωση της αντίληψης που έχουμε για τον κόσμο και μας φέρνουν σε επαφή με τις ουσιώδεις αρετές της πειθαρχίας και της ενόρασης. (Robinson, 1999: 53). Επιπλέον, συγκαταλέγονται στους δρόμους μέσω των οποίων προχωρούμε από το να υφιστάμεθα απλώς τα βιώματά μας, να τα κατανοούμε και να τα ελέγχουμε. Ανάμεσα στα στοιχεία των τεχνών που έχουν τη μεγαλύτερη αξία είναι οι δυνατότητες που προσφέρουν για να εφαρμοστούν και να αναπτυχθούν οι μοναδικοί αυτοί πόροι δημιουργικής νοημοσύνης των ανθρώπων (Robinson, 1999: 74-75).

Στην εποχή μας, η οποία χαρακτηρίζεται από τυποποίηση, αυτοματισμό και τεχνολογικό ορθολογισμό, ο νέος είναι φυσικό να αναζητά ευκαιρίες ουσιαστικής έκφρασης και θέασης επικοινωνίας και χαράς. Η σύγχρονη εκπαίδευση δεν πρέπει να αγνοεί την τέχνη και γενικότερα τον πολιτισμό. Οφείλει να εξασφαλίζει στο μαθητή τις παραπάνω ευκαιρίες μέσα στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη. Ας μην ξεχνάμε το παιδί

³⁷ σε προηγούμενη ενότητα έχει αναφερθεί η θεωρία του Gardner για τις πολλαπλές νοημοσύνες.

που κρύβεται μέσα σε κάθε μαθητή. Εκείνος που αγνοεί την φύση του παιδιού υπέρ της ιδιότητας του μαθητή κινδυνεύει να χάσει και το μαθητή και το παιδί. Γι' αυτό το σύγχρονο σχολείο, εκτός από την οποία τεχνογνωσία προσφέρει στο μαθητή, παράλληλα πρέπει να του προσφέρει και ευκαιρίες ώστε να εκφράζει δημιουργικά το πολιτιστικό και πολιτισμικό του γίνεσθαι (Κουρετζής, 2008: 156). Να έρχεται σε άμεση δημιουργική σχέση με τις τέχνες και τον πολιτισμό στην ευρύτερή του έννοια. Η πολιτιστική διάσταση στην εκπαίδευση αποτελεί μια αναγκαιότητα της εποχής μας. Η έμφαση στον πολιτισμό και στις τέχνες μέσα στην εκπαίδευση δεν έχει ευκαιριακό χαρακτήρα, αλλά είναι μια μόνιμη παρουσία (Κουρετζής, 2008: 329). Δεν είναι περιφερειακές δραστηριότητες, αντιθέτως συνιστούν θεμελιώδεις τρόπους αντίληψης, κατανόησης και πρόσκτησης εμπειρίας και επιβάλλεται όλα τα παιδιά να μαθαίνουν να τις αξιοποιούν και να τις απολαμβάνουν (Robinson, 1999: 273).

Οι τέχνες δεν είναι απλώς επιθυμητό, αλλά απαραίτητο στοιχείο της εκπαίδευσης. Αυτό σημαίνει πως όχι μόνο πρέπει να καλλιεργούνται τα ταλέντα εκείνων που είναι προικισμένοι στις τέχνες, κάτι που είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αλλά και να παρέχονται ευκαιρίες σε όλους τους μαθητές να συμμετέχουν στην καλλιτεχνική δραστηριότητα και να έρχονται σε επαφή με τις τέχνες (Robinson, 1999: 13). Οι τέχνες μπορούν να οδηγήσουν σε κάποιο αποτέλεσμα αισθητικής, πολιτισμικής, παιδευτικής ποιότητας, ευρύτητας και αντοχής. Όλες οι μορφές τέχνης αποτελούν εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού, στην προσπάθειά του να μετατρέψει την εκπαιδευτική πράξη σ' ευχάριστη, δημιουργική και γοητευτική εμπειρία. Γιατί ένα σχολείο στο οποίο οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί πλήττουν, δεν παιδαγωγεί (Κουρετζής, 2008: 157).

Οι τέχνες συνεισφέρουν με ζωτικό τρόπο στην εκπαίδευση των μαθητών στους εξής τομείς: στην ανάπτυξη της πλήρους ποικιλότητας της ανθρώπινης νοημοσύνης, της ικανότητας για δημιουργική σκέψη και δράση, στην εκπαίδευση του συναισθήματος και της ευαισθησίας, στη διερεύνηση των αξιών, στην κατανόηση των πολιτισμικών αλλαγών και διαφορών και στην ανάπτυξη των σωματικών ικανοτήτων και της αντίληψης (Robinson, 1999: 52). Μέσα από την τέχνη οι μαθητές αναγνωρίζουν σκέψεις και συναισθήματα, διαφορετικές όψεις τους, αποποιημένα μέρη του εαυτού τους, απωθημένα συναισθήματα και ξεχασμένες σωματικές αισθήσεις. Η τέχνη «ξεκλειδώνει» σφιξίματα συναισθηματικά ή νοητικά, βοηθάει αποτελεσματικά στην άρση της αυτολογοκρισίας και απελευθερώνει (Φιλίππου-Καραντάνα, 2010: 79).

Οι διάφορες μορφές τέχνης αποτελούν φυσικές μορφές έκφρασης και επικοινωνίας. Ζητούμενο της εκπαίδευσης είναι να αναπτύξει αυτές τις δυνατότητες σε

πρακτικές ικανότητες (Robinson, 1999: 125). Η δημιουργική εμπειρία στους τομείς της τέχνης δημιουργεί αυτοπεποίθηση και ικανοποίηση στους μαθητές και αυτό επειδή αναπτύσσουν δυνατότητες έκφρασης και επικοινωνίας, ευαισθησίας και ανταπόκρισης. Η χρήση των τεχνών δημιουργεί ένα κλίμα μεγαλύτερης συμπάθειας και αλληλοκατανόησης, οι μαθητές ανταποκρίνονται περισσότερο. Επίσης, ανάμεσα στις μεγαλύτερες αρετές που προσφέρουν οι τέχνες είναι η αύξηση της αυτοεκτίμησης που προέρχεται από τη δημιουργία. Καθώς οι μαθητές προσπαθούν να εκφραστούν ή να επικοινωνήσουν μέσα από τις τέχνες, αποκτούν μια αίσθηση ταυτότητας, που εξοβελίζει την επιθυμία να τους προσέξουν με λιγότερους ελκυστικούς τρόπους (Robinson, 1999: 180).

Επιπρόσθετα, η ενασχόληση με τις τέχνες έχει τις παρακάτω ευεργετικές επιδράσεις. Πρώτον, βοηθούν να αναπτυχθούν ιδιότητες και ικανότητες που έχουν ιδιαίτερα πρακτικές εφαρμογές: χάρη, παράστημα και ισορροπία στις χειρονομίες και στην κίνηση, οξύτητα όρασης, ακοής και αφής, υψηλός βαθμός συντονισμού μεταξύ οφθαλμού και χεριού, ικανότητα να εκφράζεται κανείς με επακριβή τρόπο. Δεύτερον, οι εικαστικές τέχνες, το θέατρο, ο χορός και η μουσική, για παράδειγμα, μπορούν να επιτελέσουν πολύτιμες θεραπευτικές λειτουργίες στη θεραπεία ορισμένων σωματικών ή και συναισθηματικών διαταραχών. Οπωσδήποτε, οι τέχνες έχουν χρησιμοποιηθεί με ευεργετικά αποτελέσματα σε θεραπευτικά σχήματα που παρέχονται από νοσοκομεία και κλινικές. Τρίτον, οι δυνατότητες ψυχαγωγίας που οι τέχνες παρέχουν στον καθένα, χαρίζονται διαφορετικές προοπτικές και προκλήσεις, μακριά από τις έγνοιες της καθημερινής ενασχόλησης (Robinson, 1999: 81).

Ως γνωστό, το παιχνίδι είναι η πρώτη μύηση του παιδιού στην τέχνη. Το πρώτο από δείγμα της τέχνης, το πρωτογενές στοιχείο κάθε τέχνης. Ο ζωγράφος παίζει με τα χρώματα, ο ποιητής με τις λέξεις, ο ηθοποιός παίζει με το σώμα του. (Κουρετζής, 2008: 152). Όσο πιο παιγνιώδης είναι η εκπαιδευτική πράξη τόσο πιο παιδαγωγούσα γίνεται. Όταν το σχολείο κάνει τους μαθητές να πλήττουν, τότε δεν παιδαγωγεί. Οι σύγχρονες επιστημονικές έρευνες και μελέτες καταδεικνύουν ότι το παιχνίδι είναι πηγή πολιτισμού. Λαοί που δεν έπαιζαν όπως και άνθρωποι που δεν έπαιζαν, δεν παρήγαγαν πολιτισμό. Και σήμερα δεν μπορεί να υπάρξει εκπαίδευση χωρίς μέσα σ' αυτήν να υπάρχουν οι τέχνες και ο πολιτισμός (Κουρετζής, 2008: 154). Ο Κουρετζής αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Δεν γίνεται κανείς πολιτισμένος, πριν γίνει Ανθρώπινος. Το παιδί αν δεν παίζει, δεν γίνεται «καλός άνθρωπος», «δεν μαθαίνει γράμματα...» Σκοπός της αισθητικής αγωγής στο σχολείο δεν είναι να μάθει ο μαθητής να ζωγραφίζει, να τραγουδάει, να μάθει μουσική, να παίζει θέατρο, να μάθει να παίζει...αλλά δια (όχι με) της μουσικής, του τραγουδιού, των*

εικαστικών, του θεατρικού παιχνιδιού να εκφράζει το πολιτιστικό και πολιτισμικό του γίγνεσθαι, να νιώσει...οι μαθητές πρέπει να εκφράζουν αυτό που νιώθουν. Αφήστε τα να κάνουν τέχνη ανακαλύπτοντας τα πρωταρχικά υλικά της...» (Κουρετζής, 2008: 155). Πρέπει να αποκτήσουν τα παιδιά τη δυνατότητα να «βγάλουν τα καλά τους» και να «κάνουν» τέχνη τα ίδια: να μεταχειριστούν τις τέχνες για να διαμορφώσουν και να διευκρινίσουν τις δικές τους ιδέες, τα δικά τους συναισθήματα, ενώ θα αναπτύσσουν τις προσωπικές τους δυνάμεις δημιουργικής σκέψης και δράσης (Robinson, 1999: 72).

Από την άλλη, οι τέχνες είναι χαρακτηριστικές εκφράσεις οποιουσδήποτε πολιτισμού και εξελίσσονται ως μέρος του. Στη σημερινή πολυπολιτισμική κοινωνία, η εκπαίδευση έχει σημαντική ευθύνη όσον αφορά στην πολιτισμική παιδεία. Οι τέχνες είναι σημαντικές εδώ για δυο λόγους. Πρώτον, η πρακτική και η απόλαυση των τεχνών εμπλέκουν την παρατήρηση, την ανάλυση και την αξιολόγηση της προσωπικής και της κοινωνικής εμπειρίας. Δεύτερον, τα προϊόντα των τεχνών - θεατρικά έργα, πίνακες ζωγραφικής, λογοτεχνία, μουσική, χορός, γλυπτική κτλ.- αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής παράδοσης και συγκαταλέγονται στα στοιχεία εκείνα που τα παιδιά έχουν ανάγκη να βιώσουν για να την κατανοήσουν. Τα παιδιά έχουν ανάγκη να τους δοθεί η δυνατότητα όχι μόνο να σκέπτονται σχετικά με τον κόσμο, αλλά και να δρουν μέσα σ' αυτόν. Οι ικανότητες με τις οποίες τα προικίζει η φύση πρέπει να εξελιχθούν σε πρακτικές δεξιότητες. Η ενασχόληση με τις τέχνες μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός φάσματος ιδιοτήτων και ικανοτήτων με ευρεία εφαρμογή και αξία (Robinson, 1999: 55-56).

Δεν είναι δυνατόν να κατανοήσουμε σωστά το σύγχρονο κόσμο και την κοινωνία, χωρίς να γνωρίσουμε και να κατανοήσουμε τις ρίζες, τις παραδόσεις και τους θεσμούς που κληρονομούμε. Ο πολιτισμός στέκεται πάνω στους ώμους όλων όσων προϋπήρξαν. Για το λόγο αυτό, μπορούμε να εκτιμήσουμε με πληρότητα το παρόν και να συλλάβουμε τις δυνατότητες που παρέχει το μέλλον μόνο όταν αδράχνουμε τα πλαίσια του παρελθόντος. Προκειμένου, λοιπόν, τα παιδιά να είναι ενημερωμένα και να αποκτήσουν μια σωστή αντίληψη της ανάπτυξης και του περιεχομένου του πολιτισμού, πρέπει να αποκτήσουν αντίληψη και κατανόηση μιας από τις κύριες μορφές δημιουργίας και επικοινωνίας, στην οποία διαφαίνεται πιο ξεκάθαρα από οπουδήποτε αλλού η εξέλιξή του, αυτός είναι ο κόσμος των τεχνών. (Robinson, 1999: 71-72).

Οι τέχνες μπορούν να βοηθήσουν να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής για κάθε άτομο. Μπορούν, επίσης, να αποτελέσουν ισχυρότατο παράγοντα για την προώθηση της διαπροσωπικής και διεθνούς κατανόησης. Μέσα στις μεγάλες πολιτιστικές αναταραχές του

σύγχρονου κόσμου, η εκπαίδευση έχει σημαντικό ρόλο, προάγοντας την προσαρμοστικότητα προς τις αξίες και τις πεποιθήσεις των άλλων, αλλά και την κατανόησή τους (Robinson, 1999: 83-84).

Το να γνωρίζουμε τι είμαστε και τι μπορούμε να γίνουμε είναι στενά συνυφασμένο με την κατανόηση του κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου, του οποίου αποτελούμε μέρος, παρατηρώντας το, αναλύοντάς το και αξιολογώντας το. Η πολιτισμική εκπαίδευση είναι ερευνητική και το ίδιο ισχύει και για την πρακτική διαδικασία των τεχνών. Η επαφή, λοιπόν, με τις τέχνες, είναι σημαντική γι' αυτό το λόγο. Πολλά από τα προϊόντα των τεχνών, θεατρικά έργα, πίνακες ζωγραφικής, λογοτεχνία, μουσική, χορός, είναι αναπόσπαστα γνωρίσματα του κοινωνικού πολιτισμού. Για το λόγο αυτό συγκαταλέγονται σε εκείνα τα πράγματα που οι μαθητές έχουν ανάγκη να βιώσουν και να κατανοήσουν (Robinson, 1999: 108-109). Εξίσου, είναι μέρος της ζωής και του κλίματος της κοινωνίας όσο και η επιστήμη, η τεχνολογία, η ηθική και η θρησκεία. Αναμφισβήτητα, είναι σημαντική η συνεισφορά των τεχνών στην ανάπτυξη της ανθρώπινης νοημοσύνης, στην πλήρη ποικιλότητά της, στην ανάπτυξη της ικανότητας για δημιουργική σκέψη και πράξη, στην καλλιέργεια του συναισθήματος και της ευαισθησίας, στην ανάπτυξη φυσικών και αντιληπτικών δεξιοτήτων, στην εξερεύνηση αξιών και στην κατανόηση του μεταβαλλόμενου κοινωνικού πολιτισμού (Robinson, 1999: 300-301).

Οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού αντικατοπτρίζουν εκφάνσεις της ανθρώπινης εμπειρίας που συνήθως ερμηνεύουν τις διάφορες καταστάσεις μέσα από τη δυνατή κριτική συγκίνηση, την ομορφιά, την καθολικότητα και την τέρψη. Ως εκ τούτου, η τέχνη και ο πολιτισμός προσφέρονται για μια βιωματική, επικοινωνιακή, αλλά και διεπιστημονική προσέγγιση μετατρέποντας τη διαδικασία της μάθησης σε ταξίδι.

4.3. Οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στη βιωματική προσέγγιση του Σ.Ε.Π.

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. βασίζεται στο Κριτικό Αναπτυξιακό Μοντέλο (Κοσμίδου-Hardy, 2008: 155-157). Επίσης, η μεθοδολογική προσέγγιση που προτείνεται για την εφαρμογή του είναι η βιωματική, η οποία συμβάλλει στην εξέλιξη της μαθητοκεντρικής προσέγγισης της εκπαιδευτικής πράξης και έχει ως βασικό σκοπό την ενδυνάμωση του μαθητή με στόχο την προώθηση της προσωπικής και της επαγγελματικής του ανάπτυξης (Κοσμίδου-Hardy, 2008: 9). Επιπλέον, αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα που έχει το να βιώσουμε μια κατάσταση στην

προώθηση της μάθησης και της ανάπτυξης, και με τον τρόπο αυτό αναδεικνύει το σημαντικό ρόλο που παίζει η πράξη στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι, γίνεται εμφανέστερο ότι η θεωρία δεν πρέπει να κατέχει τον κυρίαρχο ρόλο ως προς την πρακτική, αλλά να συνδέεται μαζί της διαλεκτικά (Κοσμίδου-Hardy, 2008: 9).

Από την άλλη, τα νέα αναλυτικά προγράμματα, προωθώντας τη διαθεματική προσέγγιση, άρα την ολιστική αντίληψη για τη γνώση και την οριζόντια συνοχή των επιμέρους επιστημών, υπερθεματίζει τη χρήση ποικίλων και πολλαπλών πηγών, αφήνει περιθώρια πρωτοβουλιών και επινοήσεων στους εκπαιδευτικούς, προβάλλει τον ενεργητικό τρόπο μάθησης (Κύρδη, 2002: 27).

Η βιωματική προσέγγιση ενισχύει την επικοινωνιακή δυναμική σχέση όπου όλοι συμμετέχουν ισότιμα και ενεργά στη ομαδική δράση, με προσωπική συναισθηματική εμπλοκή. Στη βιωματική-επικοινωνιακή προσέγγιση μπορούν να χρησιμοποιηθούν, μεταξύ άλλων, πρακτικές και τεχνικές προερχόμενες από μεθόδους διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού (Μπακιρτζής, 2006: 65), όπως του θεάτρου, του κινηματογράφου, της λογοτεχνίας, των εικαστικών, της μουσικής κ.α. Κάθε δραστηριότητα του σχολείου που πραγματοποιείται πέρα από τη συνηθισμένη σχέση «μετάδοση γνώσης-αξιολόγηση επίδοσης» δίνει την ευκαιρία σε μαθητές που οι ικανότητές τους δεν είναι αυτές που αξιολογεί το εκπαιδευτικό σύστημα, να δημιουργήσουν, να ξεχωρίσουν και να προσφέρουν, με αποτέλεσμα να βρουν και αυτά μια θέση για τον εαυτό τους στο σχολείο (Ατσαβέ: 1989: 63). Οι διάφορες μορφές τέχνης αποτελούν ένα άριστο παιδαγωγικό εργαλείο, γενικά, στη βιωματική προσέγγιση και ειδικότερα στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Η τέχνη και ο πολιτισμός ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. μπορούν να συμβάλουν θετικά στη διαδικασία της αυτογνωσίας των μαθητών. Ως γνωστό, οι μαθητές έχουν έντονη ανάγκη εκτόνωσης και έκφρασης του εαυτού τους ελεύθερα, αυθόρμητα, χωρίς αξιολογήσεις και κατατάξεις (Πολίδου, 1989: 68).

Όταν γίνεται λόγος για τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. δεν αναφερόμαστε μόνο στις πληροφορίες που μπορούν να συγκεντρώσουν οι μαθητές για τα διάφορα επαγγέλματα που σχετίζονται με τις τέχνες και τον πολιτισμό. Μια τέτοια αντιμετώπιση υποβαθμίζει τις δυνατότητες έκφρασης που παρέχουν οι τέχνες στους μαθητές. Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός δεν εκμεταλλεύεται σωστά την ευκαιρία που έχει να δώσει στα παιδιά εμπειρίες πολύτιμες για τον εαυτό τους, αλλά και τον κόσμο της εργασίας (Ατσαβέ: 1989: 63). Ο μαθητής έχει την ανάγκη να ευαισθητοποιηθεί γύρω από θέματα εργασίας, να τα προσεγγίσει έγκαιρα, προκειμένου να θεμελιωθούν υγιείς βάσεις στην προσωπικότητά του και θετική στάση προς αυτήν (Κωνσταντινίδης, Κωστόπουλος,

Παταγιάς & Παπανικολάου, 2004: 156). Στην ευαισθητοποίηση αυτή μπορεί να συμβάλλει η τέχνη και ο πολιτισμός με ποικίλους τρόπους.

Το πιο σημαντικό είναι ότι μέσα από την τέχνη οι μαθητές αναγνωρίζουν σκέψεις και συναισθήματα, διαφορετικές όψεις τους, αποποιημένα μέρη του εαυτού τους, απωθημένα συναισθήματα και ξεχασμένες σωματικές αισθήσεις. Η τέχνη «ξεκλειδώνει» σφιγίματα συναισθηματικά ή νοητικά, βοηθάει αποτελεσματικά στην άρση της αυτολογοκρισίας και απελευθερώνει (Φιλίππου-Καραντάνα, 2010: 79). Ο χορός, το θέατρο, η μουσική, η λογοτεχνία και οι εικαστικές τέχνες προϋποθέτουν μια τεράστια ποικιλία ειδικευμένων δεξιοτήτων στα πολλά μέσα και μορφές έκφρασης που μεταχειρίζονται (Robinson, 1999: 252).

Η τέχνη στο πέρασμα των αιώνων έχει ένα ενεργητικό ρόλο μέσα στην κοινωνική ζωή. Καλλιεργεί την ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο. Με την τέχνη ο άνθρωπος κατανοεί περισσότερο τον εαυτό του, καταλαβαίνει τις ανάγκες του, αναπτύσσει αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση και δύναμη. Επιπλέον, απελευθερώνεται από ψυχικές και σωματικές αναστολές, βελτιώνει την ψυχική του υγεία, καθώς, επίσης, εκφράσει τα συναισθήματά του, τις ανασφάλειες, τις ευαισθησίες και τους φόβους του. Συνεπώς, η τέχνη μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο στη συμβουλευτική διαδικασία και γενικά στον επαγγελματικό προσανατολισμό (Κατσίρας, 2009: 43).

Από τις κοινωνικές επιστήμες είναι πλέον αποδεδειγμένο ότι η τέχνη είναι ένα παντοδύναμο εργαλείο, ένα μέσο έκφρασης και επικοινωνίας, αλλά και θεραπευτικής βοήθειας. Η τέχνη έχει τη δυνατότητα να απελευθερώνει τα συναισθήματα του ατόμου. Παράλληλα, έχει τη δύναμη να επιτρέπει στο άτομο να εκφράσει την ιδιαιτερότητά του και τη μοναδικότητά του. Μέσα από τη δημιουργική διεργασία το άτομο, ιδιαίτερα ο μαθητής, μπορεί να αναπτύξει αυτονομία, ανεξαρτησία, υπευθυνότητα για την εργασία και το έργο που δημιουργεί. Μαθαίνει να διαλέγει, να κατασκευάζει, να δρα, να αναθεωρεί αποφάσεις, να εκτιμά, να αξιολογεί (Πολίδου, 1989: 68). Στοιχεία απαραίτητα για την επαγγελματική διαπαιδαγώγηση των μαθητών.

Επιπρόσθετα, οι χώροι πολιτισμού, τα μουσεία αποτελούν εργαλειοθήκες που με τον κατάλληλο χειρισμό από τους εκπαιδευτικούς μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία γενικεύσεων. Διαθέτουν τεράστια ποικιλία αντικειμένων που αποτελούν τις υλικές αποδείξεις για πολλά από τα θέματα που θεωρητικά διδάσκονται ή περιγράφονται στην καθημερινή σχολική διαδικασία, είναι πρόσφορα για θεματικές προσεγγίσεις και μπορούν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον και την έκπληξη, υποκινώντας τελικά την ανακαλυπτική μάθηση (Κύρδη, 2002: 27).

Οι μαθητές μπορούν να διδαχθούν για τον άνθρωπο, τη ζωή και τον κόσμο μέσα από την τέχνη και παράλληλα να γνωρίζουν την τέχνη μέσα από τα μάτια μεγάλων καλλιτεχνών, να αντιληφθούν πως διαφορετικοί καλλιτέχνες πλησιάζουν το ίδιο θέμα, να αναπτύξουν κριτική ματιά και να αναγνωρίσουν τη σημασία του προσωπικού ύφους αλλά και τα νοήματα που κρύβονται σε μια εικόνα. Μπορούν να αντιληφθούν διαφορετικές αισθητικές παραδόσεις, αλλά και να ζήσουν σε μια ατμόσφαιρα ελεύθερης διατύπωσης σκέψεων και δημιουργικής έκφρασης, που διευκολύνει την διαδικασία της ανθρώπινης και πολιτισμικής επικοινωνίας. Επισκέψεις σε λαογραφικά μουσεία μπορούν επίσης να προβληματίσουν γύρω από τις σχέσεις της τέχνης και της καθημερινής ζωής ή να συμβάλουν στη συγκριτική προσέγγιση θεματικών προσεγγίσεων (Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, 2008: 39).

Οι διάφορες μορφές τέχνης, όπως η ζωγραφική, η μουσική, ο χορός, το θέατρο, έχουν χρησιμοποιηθεί ως μέσο κατά τη συμβουλευτική διαδικασία, με θετικά αποτελέσματα για την αυτοδιερεύνηση και ανάπτυξη. Είναι γεγονός ότι τα συναισθήματα είναι δύσκολο να εκφραστούν μόνο με λέξεις, ενώ αντίθετα οι τέχνες διευκολύνουν πολύ περισσότερο να εμφανιστούν στο προσκήνιο απωθημένα συναισθήματα, φόβοι και σκέψεις (Αϊβάζογλου, 2000: 170). Το κυριότερο είναι να μάθουν οι μαθητές να κάνουν σωστό διάλογο με τον εαυτό τους και τότε θα έχουν μάθει τη διαδικασία της απόφασης και των εναλλακτικών λύσεων. Όλα τα παραπάνω αποτελούν τη βάση της ψυχικής υγείας (Πολίδου, 1989: 68).

Οι διάφορες μορφές τέχνης, π.χ. ζωγραφική, μουσικοθεραπεία, χοροθεραπεία, δραματοθεραπεία, βιβλιοθεραπεία κλπ αποτελούν σήμερα συμπληρωματικές μεθόδους της ιατρικής, αλλά και της συμβουλευτικής, όπως έχουν δείξει πρόσφατες έρευνες και τούτο διότι η θεραπεία μέσω δημιουργικών δραστηριοτήτων βοηθάει το άτομο στην ανάπτυξη της αυθόρμητης έκφρασης συναισθημάτων και στην ενδυνάμωση τη φυσικής, συναισθηματικής, γνωστικής και κοινωνικής λειτουργίας. Η τέχνη, ο χορός, η μουσική, η ζωγραφική κ.ά έχουν χρησιμοποιηθεί ως μέσο στη συμβουλευτική διαδικασία, με θετικά αποτελέσματα για την αυτοδιερεύνηση και ανάπτυξη του ατόμου. Ως γνωστό, τα συναισθήματα είναι δύσκολο να εκφραστούν μόνο με λέξεις, ενώ αντίθετα οι τέχνες διευκολύνουν πολύ περισσότερο να εμφανιστούν συναισθήματα, φόβοι και σκέψεις του ατόμου. Η τέχνη είναι ένα μέσο που αγγίζει την ψυχή του ανθρώπου, είναι ο καθρέπτης των πιστεύω του, των αισθημάτων, της ταυτότητας, της σχέσης του με τους άλλους. Ακόμη, μπορεί να εκφράσει τις κοινωνικές και πνευματικές του αξίες, τους προσανατολισμούς του προς τη ζωή (Κατσίρας, 2009: 43-44). Επίσης, η τέχνη επιτρέπει

στους ανθρώπους να επικοινωνούν μεταξύ τους, να αισθάνονται και ταυτόχρονα εμπεριέχει νοήματα και ιδέες (Walling, 2006: 18-23). Αυτά ακριβώς τα νοήματα και τις ιδέες έχει το χάρισμα να αισθητοποιεί και να διασώζει με μοναδικό τρόπο.

Η τέχνη μπορεί να διδάξει γύρω από ανθρώπινες καταστάσεις και ιστορικά γεγονότα, όπως ο πόλεμος, η πείνα, η αρρώστια, για θεσμούς όπως η εργασία, η οικονομία, η εκπαίδευση. Η προσέγγιση ενός θέματος, όπως της εργασίας μπορεί να ενισχυθεί με τη χρήση εικαστικού υλικού ή ενός λογοτεχνικού κειμένου. Η βιωματική προσέγγιση ενός θέματος, όπως η εργασία, μπορεί να στηριχθεί με την ομοδοσυγκεντρωτική οργάνωση της διδασκαλίας που διευκολύνει και την διαθεματική του προσέγγιση, ενώ η σύνδεση με τις έννοιες του επαγγέλματος, της επαγγελματικής επιλογής και της αγοράς εργασίας μπορεί να είναι η προέκταση εξέτασης ενός προβλήματος που άλλοτε και σήμερα το αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι καθημερινά (Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, 2008: 38).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

5.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Απαραίτητο συμπλήρωμα της διπλωματική εργασίας θεωρήθηκε η διεξαγωγή έρευνας, η οποία εστίαζε στους εκπαιδευτικούς που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. είτε σε δομές Σ.Ε.Π. είτε στη σχολική μονάδα, στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση του νομού της Αττικής.

Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι στάσεις και οι απόψεις των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Επιμέρους στόχοι της έρευνας ήταν να διερευνηθεί:

- ✓ η άποψη τους σχετικά με την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
- ✓ αν θεωρούν ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.,
- ✓ αν οι ίδιοι χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.
- ✓ ποιες μορφές τέχνης και πολιτισμού χρησιμοποιούν και σε ποιο βαθμό;
- ✓ σε ποιο βαθμό πιστεύουν ότι οι στόχοι του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία – πληροφόρηση - λήψη απόφασης - μετάβαση) μπορούν να επιτευχθούν μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού,
- ✓ σε ποιο βαθμό εκτιμάνε ότι είναι ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.
- ✓ αν πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Να σημειωθεί ότι, για τις ανάγκες της έρευνας, ως μορφές τέχνης και πολιτισμού είχαν ορισθεί τα εξής: α) θεατρικό παιχνίδι, β) μουσική - χορός, γ) κινηματογράφος, δ) ζωγραφική, ε) φωτογραφίες - γελοιογραφίες - κόμικς, στ) λογοτεχνία, ζ) λαϊκός πολιτισμός και η) οι εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1. Περιγραφή του δείγματος

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 126 εκπαιδευτικούς που εφαρμόζουν το θεσμό του Σ.Ε.Π. στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση του νομού Αττικής. Συγκεκριμένα, το δείγμα αποτελείται από 35 άντρες (27,8%) και 91 γυναίκες (72,2%), ηλικίας 46-55 ετών (42,1%) και στην πλειοψηφία τους ήταν έγγαμοι (69,0%).

Αναφορικά με την διεύθυνση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που υπηρετούν οι συμμετέχοντες τα μεγαλύτερα ποσοστά ήταν στη Δυτική Αττική (25,4%), Δ' Αθήνας (23,8%) και Πειραιά (22,2%). Μικρότερα ποσοστά βρέθηκαν στην περιοχή της Α' Αθήνας (11,1%), Γ' Αθήνας (7,1%) και Ανατολική Αττική (7,1%). Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί ήταν από όλες τις ειδικότητες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με επαγγελματική εμπειρία στη δημόσια εκπαίδευση άνω των 20 χρόνων (29,4%). Όσον αφορά τα ακαδημαϊκά τους προσόντα, πέρα από το πτυχίο της ειδικότητάς τους, το 23% των συμμετεχόντων κατέχει δεύτερο πτυχίο, το 32,5% έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές και το 4,0% κατέχει διδακτορικό δίπλωμα.

Σχετικά με το χώρο όπου οι εκπαιδευτικοί του δείγματος εφάρμοζαν το Σ.Ε.Π., κατά το σχολικό έτος που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, βρέθηκε ότι η πλειοψηφία (57,9%) εφάρμοζε το Σ.Ε.Π. στο σχολείο, ενώ οι υπόλοιποι (42,1%) στελέχωναν κάποια από τις δομές Σ.Ε.Π. της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αναφορικά με τα χρόνια υπηρεσίας εφαρμογής του θεσμού Σ.Ε.Π. στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το 54% είχε εμπειρία λιγότερο από 5 έτη. Ωστόσο η συντριπτική πλειοψηφία (86,5%) διαθέτει κάποιου είδους επιμόρφωση σε θέματα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

6.2. Μέσα συλλογής δεδομένων - Περιγραφή εργαλείου έρευνας

Η μέθοδος που επιλέχθηκε για τη συλλογή των δεδομένων της έρευνας ήταν το ερωτηματολόγιο. Για τις ανάγκες της έρευνας κατασκευάστηκε ερωτηματολόγιο με βάση το σκοπό και τους επιμέρους στόχους της και ύστερα από προεπισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, καθώς και της ελληνικής νομοθεσίας σε θέματα Σ.Ε.Π.

Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο (Παράρτημα), το οποίο αποτελεί ερευνητικό εργαλείο στη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, οργανώθηκε στους εξής τέσσερις άξονες: α) μέρος Α': Δημογραφικά στοιχεία, β) μέρος Β': Ενασχόληση-επιμόρφωση με το θεσμό

του Σ.Ε.Π., γ) μέρος Γ': Ο Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και δ) μέρος Δ': Συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Τα παραπάνω τέσσερα μέρη του ερωτηματολογίου περιλαμβάνουν συνολικά τριάντα μία (31) ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου. Επιλέχθηκε να γίνει συνδυασμός των δύο τύπων ερωτήσεων προκειμένου να εξασφαλιστεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερη εγκυρότητα και αξιοπιστία. Έτσι, λοιπόν, χρησιμοποιήθηκαν είκοσι επτά (27) κλειστού τύπου ερωτήσεις, εκ των οποίων οι δεκαπέντε (15) ήταν τύπου πενταβάθμιας κλίμακας Likert (καθόλου – λίγο – πολύ - πάρα πολύ) διότι παρέχουν τη δυνατότητα γρήγορων απαντήσεων, εξασφαλίζουν αντικειμενικές πληροφορίες σε ικανοποιητικό βαθμό και οι απαντήσεις είναι πιο εύκολο να κωδικοποιηθούν και να αναλυθούν στατιστικά. Παράλληλα, επιλέχθηκαν και τέσσερις (4) ερωτήσεις ανοικτού τύπου επειδή δίνουν το πλεονέκτημα στον συμμετέχοντα να εκφράσει τις απόψεις του, με αποτέλεσμα να υπάρχουν όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικά αποτελέσματα. Το μειονέκτημά τους είναι ότι απαιτούν περισσότερη σκέψη για να απαντηθούν και για αυτό αποφεύγονται από την πλειοψηφία. Επίσης, η κατηγοριοποίηση αυτών των απαντήσεων απαιτεί πιο πολύπλοκη επεξεργασία.

Πιο αναλυτικά, το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει 7 ερωτήσεις κλειστού τύπου σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος, όπως το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, τα χρόνια υπηρεσίας, την ειδικότητα, τη διεύθυνση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που υπηρετεί, καθώς και τις σπουδές.

Το δεύτερο μέρος αποτελείται από τέσσερις (4) ερωτήσεις κλειστού τύπου αναφορικά με την ενασχόληση – επιμόρφωση των εκπαιδευτικών του δείγματος με το θεσμό του Σ.Ε.Π., όπως ο χώρος που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π., τα χρόνια υπηρεσίας στο θεσμό, καθώς και την εκπαίδευσης – επιμόρφωσης που έχουν σε θέματα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

Στη συνέχεια, το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε πέντε (5) ειδικές ερωτήσεις που σχετίζονταν με τις στάσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών του δείγματος αναφορικά με την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, οι ερωτήσεις αφορούσαν τη σημαντικότητα του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τις δεξιότητες που θεωρούν ότι είναι απαραίτητες για τον εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π., τις μεθόδους που χρησιμοποιούν στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π, καθώς και ποια γνωστικά αντικείμενα έχουν αξιοποιήσει, στο πλαίσιο της διαθεματικότητας. Τέλος, υπήρχαν δηλώσεις σχετικές με τη στάση που έχουν απέναντι στην εφαρμογή του θεσμού.

Το τέταρτο και τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε συνολικά δεκαπέντε (15) ειδικές ερωτήσεις, οι οποίες σχετίζονταν με τις στάσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών του δείγματος αναφορικά με την συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, υπήρχαν δύο (2) ερωτήσεις κλειστές δίτιμες (Ναι-Όχι), τρεις (3) ανοικτές και δέκα (10) κλειστού τύπου πενταβάθμιας κλίμακας Likert (καθόλου – λίγο – πολύ - πάρα πολύ). Να τονιστεί ότι, για τις ανάγκες της έρευνας, ως μορφές τέχνης και πολιτισμού είχαν ορισθεί τα εξής: 1. θεατρικό παιχνίδι, 2. μουσική – χορός, 3. κινηματογράφος, 4. ζωγραφική, 5. φωτογραφίες - γελοιογραφίες – κόμικς, 6. λογοτεχνία, 7. λαϊκός πολιτισμός και 8. εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τις παραπάνω μορφές τέχνης και πολιτισμού οι ερωτήσεις είχαν ως εξής:

- ✓ αν πιστεύουν ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.,
- ✓ σε ποιο βαθμό θεωρούν ότι είναι ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.,
- ✓ αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. και σε ποιο βαθμό το καθένα,
- ✓ σε ποιο βαθμό πιστεύουν ότι οι στόχοι του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία-πληροφόρηση-λήψη απόφασης-μετάβαση) μπορούν να επιτευχθούν μέσα από την κάθε μορφή τέχνης και πολιτισμού,
- ✓ αν πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.,
- ✓ σε ποιο βαθμό πιστεύουν ότι η αξιοποίηση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού μπορούν να βοηθήσουν το μαθητή σχετικά με συγκεκριμένες δηλώσεις.

6.3. Συλλογή και επεξεργασία ερωτηματολογίων

Ο σχεδιασμός και η προπαρασκευή της έρευνας έγινε κατά το χρονικό διάστημα Δεκέμβριος 2009 έως το Μάρτιο του 2010, ενώ η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε από τον Απρίλιο μέχρι και το Σεπτέμβριο του 2010. Ομάδα στόχος της έρευνας ήταν εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είτε σε δομές Σ.Ε.Π. είτε σε σχολική μονάδα.

Τα ερωτηματολόγια συλλέχθηκαν με επιτόπια επίσκεψη στις δομές Σ.Ε.Π. και στις σχολικές μονάδες, καθώς και μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Τα περισσότερα

ερωτηματολόγια δόθηκαν προσωπικά στους εκπαιδευτικούς του δείγματος. Ωστόσο, σημαντική ήταν η βοήθεια συναδέλφων εκπαιδευτικών, οι οποίοι δέχτηκαν να βοηθήσουν στη συλλογή των ερωτηματολογίων. Σε κάθε περίπτωση, ο κάθε εκπαιδευτικός συμπλήρωνε κατά βούληση το ερωτηματολόγιο, χωρίς καμιά σκόπιμη παρέμβαση, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο αντικειμενικός σκοπός της έρευνας και ταυτόχρονα να διατηρηθεί η ανωνυμία του κάθε ερωτώμενου. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ήταν 15-20λεπτά.

Η διαδικασία της διανομής αλλά και της συλλογής των ερωτηματολογίων αποδείχθηκε αρκετά επίπονη, καθώς υπήρχε αρνητισμός εκ μέρους των εκπαιδευτικών για συμμετοχή στην έρευνα, αλλά και μη επιστροφή των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων από όσους δέχονταν να λάβουν μέρος. Μοιράστηκαν περίπου διακόσια πενήντα (250) ερωτηματολόγια και επεστράφησαν συμπληρωμένα τα εκατόν είκοσι έξι (126), δηλαδή με ποσοστό ανταπόκρισης (response rate) 50,4%.

Το επόμενο στάδιο της έρευνας ήταν η στατιστική επεξεργασία των ερωτηματολογίων, η οποία έγινε με τη βοήθεια του στατιστικού προγράμματος SPSS 18. Κατά το στάδιο αυτό, έγινε αρχικά έλεγχος όλων των ερωτηματολογίων για την ύπαρξη τυχόν παραλήψεων σε κάποιες από τις ερωτήσεις. Ακολούθησε η κωδικοποίηση των μεταβλητών και η εισαγωγή τους στο στατιστικό πρόγραμμα. Ειδικότερα, για την ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε περιγραφική και επαγωγική στατιστική (συσχετίσεις). Επίσης, χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Microsoft Excell για τη δημιουργία των διαγραμμάτων. Τέλος, γίνεται ανάλυση των αποτελεσμάτων και διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων τα οποία παραθέτονται σε επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

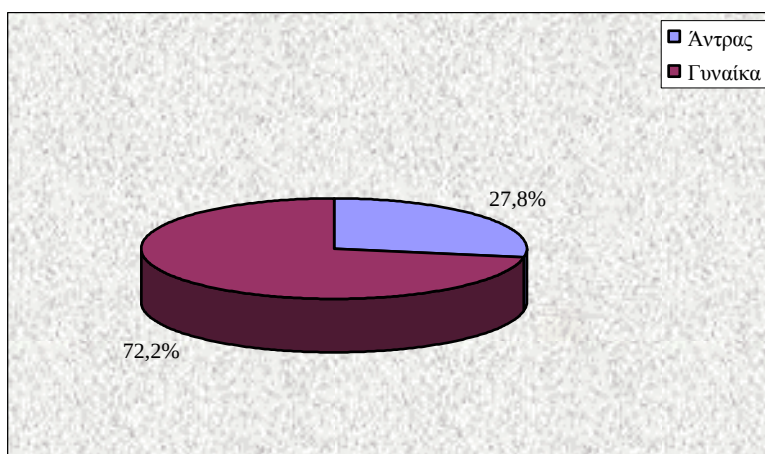
7.1. Περιγραφικά αποτελέσματα της έρευνας-Πίνακες κατανομής συχνοτήτων

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά όλα τα περιγραφικά αποτελέσματα της έρευνας³⁸. Όπως προαναφέρθηκε, το ερωτηματολόγιο ήταν χωρισμένο σε τέσσερα μέρη. Γι' αυτό το λόγο, η παρουσίαση των περιγραφικών αποτελεσμάτων γίνεται με βάση τη δομή του ερωτηματολογίου.

7.1.1. Μέρος Α': Δημογραφικά στοιχεία

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου εμπεριείχε ερωτήσεις που αφορούσαν τα δημογραφικά στοιχεία, προκειμένου να δημιουργηθεί το προφίλ των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. κατά το σχολικό έτος 2009-2010. Σύμφωνα λοιπόν με τα δεδομένα έχουμε τα εξής περιγραφικά αποτελέσματα:

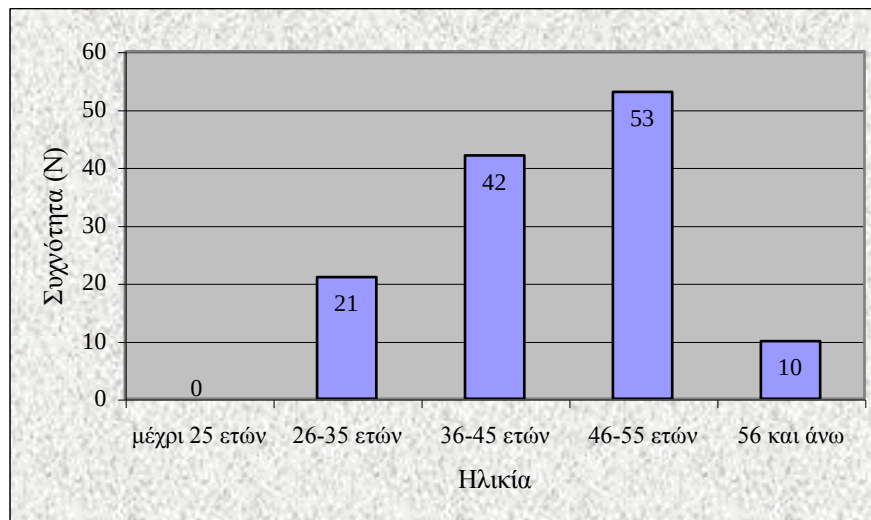
⇒ Φύλο

Σχήμα 7.1.1. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς το φύλο.

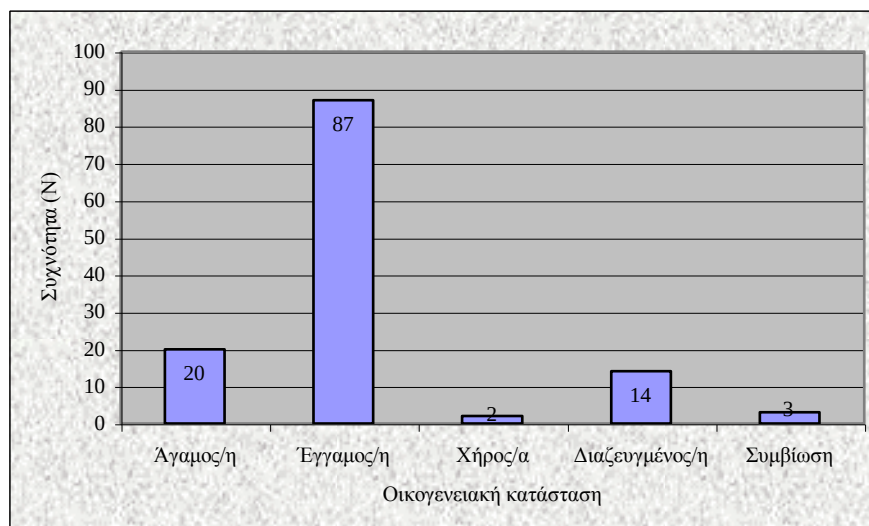
Ως προς την κατανομή του δείγματος, με βάση τα δημογραφικά στοιχεία, βρέθηκε ότι από τους 126 εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνα το 27,8% (N=35) ήταν άντρες και το 72,2% (N=91) γυναίκες (Σχήμα 7.1.1.).

³⁸ Οι πίνακες και τα σχήμα έχουν δημιουργηθεί σύμφωνα με τους κανόνες της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας (APA) (Ρούσσος, 2008: 52-53)

⇒ *Ηλικία*

Σχήμα 7.1.2. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς την ηλικία.

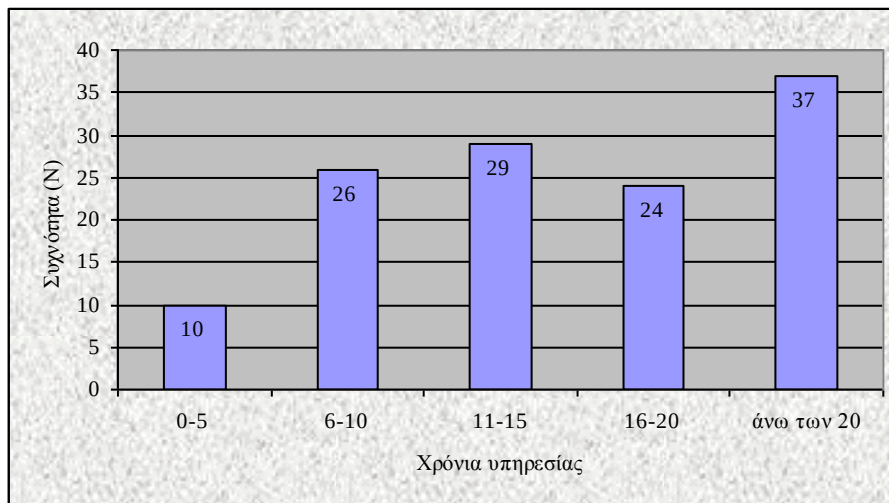
Αναφορικά με την ηλικία των εκπαιδευτικών, η πλειονότητα άνηκε στις ηλικιακές κατηγορίες των 46-55 ετών (42,1%) και 36-45 ετών (33,3%), ενώ δεν βρέθηκε κανένας μέχρι 25ετών. Λιγότεροι ήταν στις κατηγορίες 26-35 ετών (16,7%) και άνω των 55 ετών (7,9%) (Σχήμα 7.1.2.).

⇒ *Οικογενειακή κατάσταση*

Σχήμα 7.1.3. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς την οικογενειακή κατάσταση.

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων, η πλειοψηφία το 69,0% (N=87) ήταν έγγαμοι, ενώ το 15,9% (N=20) ήταν άγαμοι. Επιπρόσθετα το 11,1% (N=14) ήταν διαζευγμένοι, το 2,4% (N=3) άνηκαν στην κατηγορία αυτών που συμβιώνουν και το 1,6% (N=2) στην κατηγορία των χήρων (Σχήμα 7.1.3.).

⇒ Χρόνια υπηρεσίας

Σχήμα 7.1.4. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς τα χρόνια υπηρεσίας.

Όσον αφορά τα χρόνια υπηρεσίας των συμμετεχόντων στη δημόσια εκπαίδευση βρέθηκε ότι το 29,4% (N= 37) είναι στην εκπαίδευση άνω των 20 ετών, το 23% (N=29) είναι από 11-15 έτη, το 20,6% (N=26) είναι από 6-10 έτη και το 7,9% (N=10) είναι κάτω των 5 ετών (Σχήμα 7.1.4.).

⇒ Ειδικότητα

Πίνακας 7.1.1.

Κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών ως προς την ειδικότητα

Ειδικότητα	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Θεολόγος	5	4,0
Φιλολόγος	13	10,3
Μαθηματικός	4	3,2
Φυσικός - Χημικός	2	1,6
Βιολόγος-Γεωλόγος	2	1,6
Ξένων Γλωσσών	16	12,7
Κοινωνιολόγος-Οικονομολόγος	21	16,7
Οικιακής Οικονομίας	18	14,3
Πληροφορικής	8	6,3
Μουσικός-Καλλιτεχνικών	6	4,8
Φυσικής Αγωγής	9	7,1
Άλλο	22	17,5
ΣΥΝΟΛΟ	126	100,0

Στον πίνακα 7.1.1. παρατίθεται η κατανομή των εκπαιδευτικών που πήραν μέρος στην έρευνα ως προς την ειδικότητα. Από τα στοιχεία του πίνακα προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί της έρευνας άνηκαν σε όλες τις ειδικότητες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, οι περισσότεροι ήταν συγκεντρωμένοι στις εξής ειδικότητες: τεχνολόγος - ειδικότητες τεχνικής εκπαίδευσης (άλλο) (17,5%), κοινωνιολόγος - οικονομολόγος (16,7%), οικιακής οικονομίας (14,3%), ξένων γλωσσών (12,7%), φιλόλογος (10,3%). Οι υπόλοιπες ειδικότητες αποτέλεσαν μικρή μερίδα, κάτω του 10%.

⇒ Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Πίνακας 7.1.2.

Κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών ως προς την Διεύθυνση Β' Θ/μιας εκπαίδευσης που υπηρετούν

Διεύθυνση Β' Θ/μιας Εκπαίδευσης	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Α' Αθήνας	14	11,1
Β' Αθήνας	4	3,2
Γ' Αθήνας	9	7,1
Δ' Αθήνας	30	23,8
Ανατολική Αττική	9	7,1
Δυτική Αττική	32	25,4
Πειραιάς	28	22,2
ΣΥΝΟΛΟ	126	100,0

Στον πίνακα 7.1.2. παρουσιάζεται η κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς την διεύθυνση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που υπηρετούν. Από τα δεδομένα του πίνακα προκύπτει ότι, από τους 126 συμμετέχοντες του δείγματος, οι περισσότεροι υπηρετούσαν στη Δυτική Αττική (25,4%), στη Δ' Αθήνας (23,8%) και τον Πειραιά (22,2%). Μικρότερα ποσοστά βρέθηκαν στην περιοχή της Α' Αθήνας (11,1%), Γ' Αθήνας (7,1%) και Ανατολική Αττική (7,1%).

⇒ Σπουδές

Πίνακας 7.1.3.

Συνολική κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. ως προς τα ακαδημαϊκά τους προσόντα

Ακαδημαϊκά προσόντα	Απαντήσεις				ΣΥΝΟΛΟ	
	Ναι		Όχι			
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Δεύτερο πτυχίο	29	23,0	97	77,0	126	100,0
Μεταπτυχιακό	41	32,5	85	67,5	126	100,0
Διδακτορικό	5	4,0	121	96,0	126	100,0

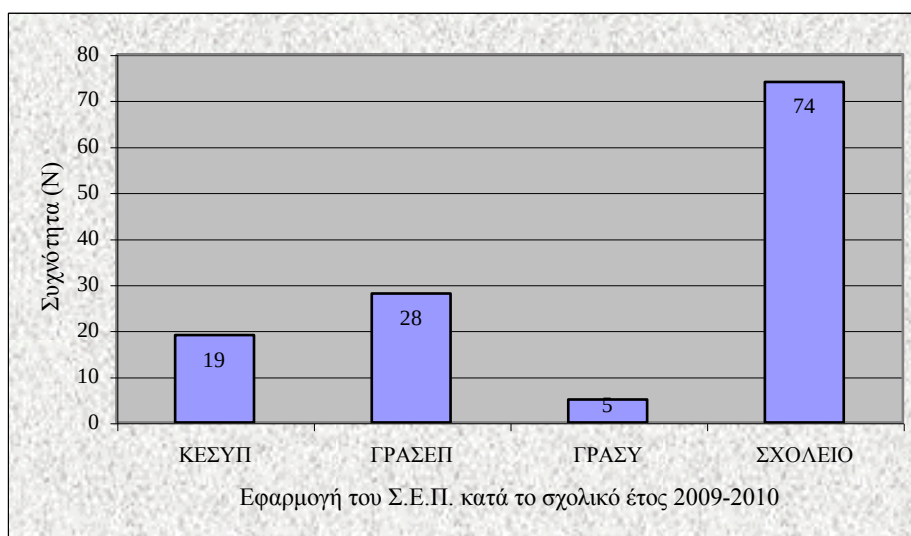
Στον πίνακα 7.1.3. δίνεται η κατανομή των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. ως προς τα ακαδημαϊκά προσόντα, πέρα από το πτυχίο της ειδικότητάς τους. Από

τα στοιχεία του πίνακα διαπιστώνεται ότι το 23% των συμμετεχόντων κατέχει δεύτερο πτυχίο, το 32,5% έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές και το 4,0% κατέχει διδακτορικό δίπλωμα.

7.1.2 Μέρος Β': Ενασχόληση – επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με το θεσμό του Σ.Ε.Π.

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε ειδικές ερωτήσεις που σχετίζονταν με την ενασχόληση-επιμόρφωση με το θεσμό του Σ.Ε.Π. των εκπαιδευτικών του δείγματος. Συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις αφορούσαν το χώρο που εφάρμοζαν το Σ.Ε.Π. κατά τη σχολική χρονιά 2009-2010, τα χρόνια υπηρεσίας στο Σ.Ε.Π., την εκπαίδευση-επιμόρφωση που διέθεταν σε θέματα Σ.&Ε.Π., καθώς και την άποψή τους για ποιους πρέπει να είναι υποχρεωτική η επιμόρφωση σε θέματα Σ.&Ε.Π.

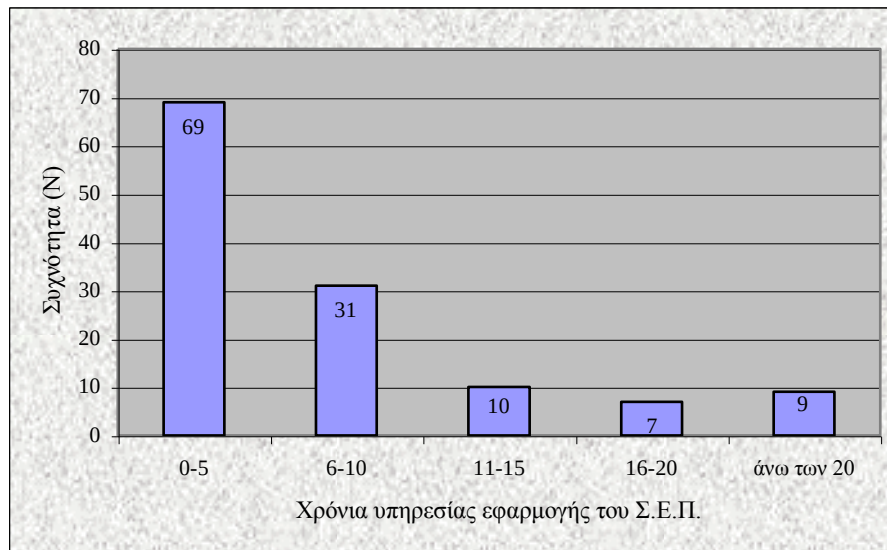
⇒ Χώρος εφαρμογής του Σ.Ε.Π.

Σχήμα 7.1.5. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς το χώρο εφαρμογής του θεσμού κατά το σχολικό έτος 2009-2010.

Σχετικά με το χώρο όπου οι εκπαιδευτικοί του δείγματος εφάρμοζαν το Σ.Ε.Π., κατά το σχολικό έτος 2009-2010 που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, βρέθηκε ότι από τους 126 συμμετέχοντες του δείγματος το 57,9% (N=74) εφάρμοζε το Σ.Ε.Π. στο σχολείο, ενώ το 42,1% (N=52) στελέχωνε κάποια δομή Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, το 15,1% (N=19) ήταν σε ΚΕ.ΣΥ.Π, το 23% (N=28) σε ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. και το 4% (N=5) σε ΓΡΑ.ΣΥ (Σχήμα 7.1.5.).

⇒ Χρόνια υπηρεσίας εφαρμογής του Σ.Ε.Π.

Σχήμα 7.1.6. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς τα χρόνια υπηρεσίας εφαρμογής του Σ.Ε.Π.

Όσον αφορά τα χρόνια υπηρεσίας εφαρμογής του θεσμού Σ.Ε.Π. στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση, βρέθηκε ότι το 54% (N=69) εφάρμοζε το Σ.Ε.Π. λιγότερο από 5 έτη, και το 24,6% (N=31) από 6-10 έτη. Τα μικρότερα ποσοστά, κάτω από 10%, βρέθηκαν στις εξής κατηγορίες: 11-15 έτη (N=10), 16-20 έτη (N=7), και άνω των 20 ετών (N=9) (Σχήμα 7.1.6.).

⇒ Εκπαίδευση-επιμόρφωση στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό

Πίνακας 7.1.4.

Κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών ως προς την εκπαίδευση-επιμόρφωση στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό

Εκπαίδευση-Επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Διδακτορικό τίτλο στη Σ. & Ε.Π.	-	-
Μεταπτυχιακό τίτλο στη Σ. & Ε.Π.	8	6,3
Πιστοποιητικό ειδίκευσης του ΣΥΠ της ΑΣΠΑΙΤΕ.	6	4,8
Πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος μεταπτυχιακού επιπέδου στη Σ. & Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 1.000 ωρών.	5	4,0
Πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης στη Σ. & Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 520 ωρών ή πιστοποιητικό προγράμματος κατάρτισης στην τεκμηρίωση πληροφοριακού υλικού Σ.Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 660 ωρών.	35	27,8
Πιστοποιητικό πεντάμηνου σεμιναρίου επιμόρφωσης στελεχών στο Σ.Ε.Π.	9	7,1
Παρακολούθηση ολιγοήμερων σεμιναρίων / ημερίδων Σ.Ε.Π.	43	34,1
Τίποτα από τα παραπάνω.	20	15,9
ΣΥΝΟΛΟ	126	100,0

Στον πίνακα 7.1.4. δίνεται η κατανομή των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. ως προς την εκπαίδευση-επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π. Από τα στοιχεία του πίνακα διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία (86,5%) διαθέτει κάποιου είδους εκπαίδευση-επιμόρφωση σε θέματα Σ. & Ε.Π. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι το 34,1% είχε παρακολουθήσει ολιγοήμερα σεμινάρια / ημερίδες για το Σ.Ε.Π., το 27,8% κατείχε πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης στη Σ. & Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 520 ωρών ή πιστοποιητικό προγράμματος κατάρτισης στην τεκμηρίωση πληροφοριακού υλικού Σ.Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 660 ωρών. Λιγότεροι ήταν οι εκπαιδευτικοί του δείγματος που είχαν πιστοποιητικό πεντάμηνου σεμιναρίου επιμόρφωσης στελεχών στο Σ.Ε.Π. (7,1%), μεταπτυχιακό τίτλο στη Σ. & Ε.Π. (6,3%), πιστοποιητικό ειδίκευσης του ΣΥΠ της ΑΣΠΑΙΤΕ (4,8%) και πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος μεταπτυχιακού επιπέδου στη Σ. & Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 1.000 ωρών (4,0%). Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν βρέθηκε κανένας με διδακτορικό τίτλο στη Σ. & Ε.Π., ενώ το 13,5% του δείγματος δεν διαθέτει τίποτα από τα παραπάνω.

⇒ Η επιμόρφωση σε θέματα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού σε ποιους πρέπει να είναι υποχρεωτική;

Πίνακας 7.1.5.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε ότι αφορά την υποχρεωτική επιμόρφωση στην Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό

	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Εφαρμόζουν για πρώτη φορά το Σ.Ε.Π. στην τάξη χωρίς επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	-	-	1	0,8	6	4,8	25	19,8	94	74,6	126	100
Εφαρμόζουν για πρώτη φορά το Σ.Ε.Π. στην τάξη με επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	3	2,4	17	13,5	27	21,4	44	34,9	35	27,8	126	100
Υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) με εμπειρία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην τάξη, χωρίς όμως επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	-	-	6	4,8	8	6,3	37	29,4	75	59,5	126	100
Υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) με εμπειρία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην τάξη και επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	6	4,8	22	17,5	30	23,8	38	30,2	30	23,8	126	100
Όσοι εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. στην τάξη και όσοι υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) ανεξάρτητα από εμπειρία ή επιμόρφωση.	4	3,2	6	4,8	28	22,2	41	32,5	47	37,3	126	100

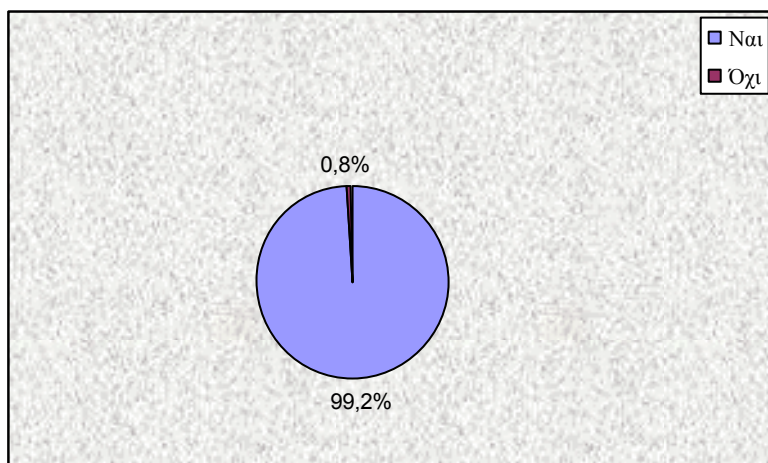
Στον πίνακα 7.1.5. παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε ότι αφορά την υποχρεωτική επιμόρφωση στην Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία του πίνακα προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό πως πρέπει να είναι υποχρεωτική η επιμόρφωση για όσους εφαρμόζουν για πρώτη φορά το Σ.Ε.Π. στην τάξη χωρίς επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π. (94,4%), καθώς και για όσους υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) με εμπειρία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην τάξη, χωρίς όμως επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π. (88,9%). Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό είναι της άποψης πως πρέπει να είναι σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό υποχρεωτική η επιμόρφωση για όσους εφαρμόζουν για πρώτη φορά το Σ.Ε.Π. στην τάξη με επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π. (62,7%), για όσους υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) με

εμπειρία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην τάξη και επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π. (54,0%) και για όσους εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. στην τάξη και όσους υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) ανεξάρτητα από εμπειρία ή επιμόρφωση (69,8%).

7.1.3 Μέρος Γ': Ο Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε ειδικές ερωτήσεις που σχετίζονταν με τις στάσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών του δείγματος αναφορικά με την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, οι ερωτήσεις αφορούσαν τη σημαντικότητα του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τις δεξιότητες που θεωρούν ότι είναι απαραίτητες για τον εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π., τις μεθόδους που χρησιμοποιούν στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., καθώς και ποια γνωστικά αντικείμενα έχουν αξιοποιήσει, στο πλαίσιο της διαθεματικότητας. Τέλος, υπήρχαν δηλώσεις σχετικές με τη στάση που έχουν απέναντι στην εφαρμογή του θεσμού.

⇒ Είναι σημαντικός ο θεσμός του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση;

Σχήμα 7.1.7. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς τη σημαντικότητα του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Από τους 126 εκπαιδευτικούς που έλαβαν μέρος στην έρευνα, η συντριπτική πλειοψηφία (99,2%) δήλωσε ότι θεωρεί σημαντικό το θεσμό του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ μόλις το 0,8% δήλωσε όχι. (Σχήμα 7.1.7.).

Την παραπάνω κλειστή δίτιμη ερώτηση (Ναι/Όχι) συμπλήρωνε η ερώτηση ανοιχτού τύπου, η οποία ζητούσε από τους εκπαιδευτικούς να αιτιολογήσουν τη στάση

τους απέναντι στο θεσμό. Όπως φαίνεται και από το Σχήμα 7.1.7. μόνο το 0,8% (N=1) δήλωσε πως δεν θεωρεί σημαντικό το θεσμό του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και δικαιολόγησε την απάντησή του ως εξής: «σε μια χώρα όπου το ποσοστό ανεργίας των νέων ανέρχεται στο 32% δεν γνωρίζω κατά πόσο είναι εφικτό ένα επάγγελμα της αρεσκείας των μαθητών».

Από την άλλη, από τους 125 εκπαιδευτικούς που δήλωσαν ότι θεωρούν σημαντικό το θεσμό του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μόνο το 62,4% (N=78) αιτιολόγησε την απάντησή του, ενώ το 37,6 (N=47) δεν έδωσε κάποια απάντηση (Πίνακας 7.1.6.). Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών κατηγοριοποιήθηκαν και παρουσιάζονται στο πίνακα 7.1.6.

Πίνακας 7.1.6.

Κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών ως προς την αιτιολογία της σημαντικότητας του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Αιτιολόγηση	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Παρέχει έγκυρη πληροφόρηση για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές	23	18,4
Συμβάλλει στην προσωπική ανάπτυξη των μαθητών	13	10,4
Μέσω των στόχων του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία-πληροφόρηση-λήψη απόφασης-μετάβασης) παρέχεται ουσιαστική βοήθεια στους μαθητές για το σχεδιασμό της προσωπικής και επαγγελματικής ζωής τους	31	24,8
Είναι αναγκαία η στήριξη των μαθητών λόγω των σύγχρονων εξελίξεων στην αγορά εργασίας και της αύξησης της ανεργίας	11	8,8
Δεν απάντησαν	47	37,6
ΣΥΝΟΛΟ	125	100,0

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 7.1.6., από το 62,4% των συμμετεχόντων που έδωσαν απάντηση στην ανοιχτή ερώτηση, το 24,8% θεωρεί σημαντικό το θεσμό διότι μέσω των στόχων του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία-πληροφόρηση-λήψη απόφασης-μετάβαση) παρέχεται ουσιαστική βοήθεια στους μαθητές για το σχεδιασμό της προσωπικής και επαγγελματικής ζωής τους. Επίσης, το 18,4% θεωρεί σημαντική την παροχή έγκυρης πληροφόρηση για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, το 10,4% ότι συμβάλλει στην προσωπική ανάπτυξη των μαθητών και το 8,8% ότι είναι αναγκαία η στήριξη των μαθητών λόγω των σύγχρονων εξελίξεων στην αγορά εργασίας και της αύξησης της ανεργίας.

⇒ Ποιες δεξιότητες και σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι είναι απαραίτητες για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει τον Σ.Ε.Π.

Πίνακας 7.1.7.

Απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τις δεξιότητες που θεωρούν απαραίτητες για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π.

	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Ενσυναίσθηση	2	1,6	2	1,6	6	4,8	33	26,2	83	65,9	126	100
2. Αποδοχή άνευ όρων των μαθητών	4	3,2	6	4,8	16	12,7	37	29,4	63	50	126	100
3. Ειλικρίνεια στη σχέση με τους μαθητές	-	-	2	1,6	6	4,8	28	22,2	90	71,4	126	100
4. Επικοινωνία με τους μαθητές	-	-	-	-	5	4,0	24	19,0	97	77,0	126	100
5. Κατανόηση των συναισθημάτων των μαθητών	-	-	1	0,8	6	4,8	33	26,2	86	68,3	126	100
6. Συνεργασία	-	-	-	-	1	0,8	27	21,4	98	77,8	126	100
7. Δημιουργικότητα	4	3,2	9	7,1	23	18,3	35	27,8	55	43,7	126	100
8. Ευελιξία	1	0,8	4	3,2	6	4,8	41	32,5	74	58,7	126	100
9. Καινοτομία	7	5,6	11	8,7	25	19,8	32	25,4	51	40,5	126	100
10. Διεπιστημονικότητα	-	-	11	8,7	24	19,0	35	27,8	56	44,4	126	100

Στον πίνακα 7.1.7. παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών του δείγματος σχετικά με τις δεξιότητες που θεωρούν ότι είναι απαραίτητες για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. Από τα στοιχεία του πίνακα διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι είναι απαραίτητες σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό το σύνολο των δεξιοτήτων. Πιο αναλυτικά, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος δήλωσε ότι θεωρεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό απαραίτητες τις εξής δεξιότητες: ενσυναίσθηση (92,1%), ειλικρίνεια στη σχέση με τους μαθητές (93,7%), επικοινωνία με τους μαθητές (96%), κατανόηση συναισθημάτων των μαθητών (94,4%), συνεργασία (99,2%) και ευελιξία (91,3%).

Επίσης, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι είναι απαραίτητη σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό η δεξιότητα της αποδοχής άνευ όρων των μαθητών (79,4%), της δημιουργικότητας (71,4%), της καινοτομίας (65,9%) και της

διεπιστημονικότητας (72,2%). Αντίθετα μια μερίδα εκπαιδευτικών του δείγματος θεωρεί ότι είναι απαραίτητες σε μέτριο βαθμό οι εξής δεξιότητες: αποδοχή άνευ όρων των μαθητών (12,7%), δημιουργικότητα (18,3%), καινοτομία (19,8%) και διεπιστημονικότητα (19,0%).

Αξιίζει να σημειωθεί, ότι από τους 126 συμμετέχοντες της έρευνας, κανένας εκπαιδευτικός δεν θεωρεί «καθόλου» απαραίτητες τις εξής δεξιότητες: ειλικρίνεια, επικοινωνία με τους μαθητές, κατανόηση συναισθημάτων των μαθητών, συνεργασία και διεπιστημονικότητα. Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών του δείγματος, οι παραπάνω δεξιότητες κρίνονται έστω και σε «λίγο» ή «μέτριο» βαθμό απαραίτητες για τον εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π.

⇒ Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείτε τις παρακάτω μεθόδους στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

Πίνακας 7.1.8.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε ό,τι αφορά τις μεθόδους που χρησιμοποιούν στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Διάλεξη	8	6,3	19	15,1	45	35,7	39	31,0	15	11,9	126	100
2. Χρήση οπτικοακουστικών μέσων (π.χ. Video, Cd-Rom, φωτογραφίες κ.α.)	9	7,1	10	7,9	48	38,1	44	34,9	15	11,9	126	100
3. Ομαδικές εργασίες	2	1,6	8	6,3	26	20,6	58	46,0	32	25,4	126	100
4. Επισκέψεις σε εκπαιδευτικούς - εργασιακούς χώρους	4	3,2	15	11,9	46	36,5	40	31,7	21	16,7	126	100
5. Παιχνίδι ρόλων, δραματοποίηση	13	10,3	26	20,6	26	20,6	42	33,3	19	15,1	126	100
6. Βιωματικές ασκήσεις	12	9,5	15	11,9	25	19,8	40	31,7	34	27,0	126	100
7. Πρόσκληση ειδικών επιστημών-επαγγελματιών στην τάξη	8	6,3	17	13,5	40	31,7	41	32,5	20	15,9	126	100
8. Πραγματοποίηση σχεδίων εργασίας (projects)	8	6,3	17	13,5	40	31,7	41	32,5	20	15,9	126	100
9. Άλλο	76	60,3	21	16,7	12	9,5	10	7,9	7	5,6	126	100

Στον πίνακα 7.1.8. δίνονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. σχετικά με τις μεθόδους που χρησιμοποιούν στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Σύμφωνα

με τον πίνακα, φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών χρησιμοποιεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ομαδικές εργασίες (71,4%) και βιωματικές ασκήσεις (58,7%) στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Ενώ, οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί σε «μέτριο» βαθμό και «καθόλου» έως «λίγο» είναι η χρήση οπτικοακουστικών μέσων (π.χ. video, cd-Rom, φωτογραφίες κ.α.) (38,1%) και το παιχνίδι ρόλων/δραματοποίηση (31,0%), αντίστοιχα.

Επιπρόσθετα, από τα δεδομένα του πίνακα 7.1.8. προκύπτει ότι το 42,9% χρησιμοποιεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό τη διάλεξη, το 35,7% «μέτρια» και το 21,4% «λίγο» έως «καθόλου». Επιπλέον, το 48,4% των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. οργανώνουν επισκέψεις σε εκπαιδευτικούς-εργασιακούς χώρους σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, ενώ το 36,5% και το 15,1%, «μέτρια» και «λίγο» έως «καθόλου», αντίστοιχα. Αναφορικά με την πραγματοποίηση σχεδίων εργασίας (projects) και την πρόσκληση ειδικών επιστημών-επαγγελματιών στην τάξη, το 48,4% δηλώνει ότι χρησιμοποιεί «πολύ» έως «πάρα πολύ» τις συγκεκριμένες μεθόδους, το 31,7% «μέτρια» και το 19,8% «λίγο» έως «καθόλου». Τέλος, αξιοσημείωτο είναι ότι το 77,0% δήλωσε ότι δεν χρησιμοποιεί κάποια άλλη μέθοδο πέρα από αυτές που αναφερόντουσαν στο ερωτηματολόγιο.

⇒ Στο πλαίσιο τη διαθεματικότητας ποια γνωστικά αντικείμενα έχετε αξιοποιήσει στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

Πίνακας 7.1.9.

Κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. ως προς τα γνωστικά αντικείμενα που έχουν αξιοποιήσει στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στο πλαίσιο της διαθεματικότητας

Γνωστικά αντικείμενα	Συχνότητες και ποσοστά επί των απαντήσεων		Ποσοστά επί των συμμετεχόντων που έδωσαν την συγκεκριμένη απάντηση
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	
Θρησκευτικά	7	1,5%	5,8%
Φιλολογικά	51	11,1%	42,5%
Μαθηματικά	18	3,9%	15,0%
Φυσική/Χημεία	19	4,1%	15,8%
Βιολογία/Γεωγραφία	20	4,3%	16,7%
Κοινωνιολογία/Οικονομικά	82	17,8%	68,3%
Μουσική/Καλλιτεχνικά	57	12,4%	47,5%
Οικιακή Οικονομία	33	7,2%	27,5%
Ξένες Γλώσσες	39	8,5%	32,5%
Πληροφορική	99	21,5%	82,5%
Φυσική Αγωγή	23	5,0%	19,2%
Άλλο	12	2,6%	10,0%
ΣΥΝΟΛΟ	460	100,0%	383,3%

Στον πίνακα 7.1.9. παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. σχετικά με τα γνωστικά αντικείμενα που έχουν αξιοποιήσει στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στο πλαίσιο της διαθεματικότητας. Επειδή η συγκεκριμένη ερώτηση ήταν πολλαπλών απαντήσεων δόθηκαν 460 απαντήσεις. Συνεπώς, με βάση τα δεδομένα του πίνακα, διερευνώντας τις στάσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με ποια γνωστικά αντικείμενα έχουν αξιοποιήσει στο Σ.Ε.Π. προέκυψε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των εκπαιδευτικών συγκεντρώνονται στα εξής γνωστικά αντικείμενα: το 82,5% των εκπαιδευτικών ανέφεραν μεταξύ των μαθημάτων που έχουν χρησιμοποιήσει την πληροφορική, το 68,3% την κοινωνιολογία/τα οικονομικά, το 47,5% τη μουσική/τα καλλιτεχνικά, το 42,5% τα φιλολογικά μαθήματα. Αντίθετα, τα μικρότερα ποσοστά των

εκπαιδευτικών βρεθήκανε στα εξής γνωστικά αντικείμενα: το 32,5% των συμμετεχόντων ανέφεραν μεταξύ των μαθημάτων που έχουν χρησιμοποιήσει τις ξένες γλώσσες, το 27,5% την οικιακή οικονομία, το 19,2% τη φυσική αγωγή, το 16,7% τη βιολογία/γεωγραφία, το 15,8% τη φυσική/χημεία, το 15,0% τα μαθηματικά, το 10,0% κάποιο άλλο μάθημα και το 5,8% τα θρησκευτικά.

⇒ Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις;

Πίνακας 7.1.10.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με δηλώσεις που αφορούν την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Ο Σ.Ε.Π. δεν είναι μάθημα όπως τα άλλα και γι' αυτό δεν βαθμολογείται.	5	4,0	4	3,2	8	6,3	32	25,4	77	61,1	126	100
2. Σε κάθε διδακτική ώρα, αλλά και στο τέλος των ενοτήτων, μεγάλη σημασία έχει το πώς αξιολογούν οι ίδιοι οι μαθητές τον Σ.Ε.Π.	-	-	6	4,8	11	8,7	52	41,3	57	45,2	126	100
3. Οι μαθητές με βιωματικό τρόπο θα ανακαλύψουν τον εαυτό τους και θα κατανοήσουν συγχρόνως το θεωρητικό μέρος του Σ.Ε.Π.	3	2,4	4	3,2	17	13,5	46	36,5	56	44,4	126	100
4. Στο πλαίσιο του Σ.Ε.Π. δέχομαι, χωρίς να κρίνω, την προσωπική άποψη των μαθητών για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές.	-	-	4	3,2	10	7,9	45	35,7	67	53,2	126	100
5. Κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. προσπαθώ να δημιουργήσω στην τάξη κλίμα εμπιστοσύνης, ενθάρρυνσης, ισοτιμίας και καθόλου κριτικής διάθεσης.	2	1,6	-	-	7	5,6	25	19,8	92	73,0	126	100
6. Αντιλαμβάνομαι την ώρα του Σ.Ε.Π. περισσότερο ως «ρουτίνα» παρά ως μία δημιουργική ώρα.	96	76,2	14	11,1	12	9,5	3	2,4	1	0,8	126	100
7. Ο ρόλος του καθηγητή που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. δεν είναι να μεταδώσει γνώσεις και να αξιολογήσει τους μαθητές, με σκοπό να δώσει βαθμολογία. Έχει τον ρόλο του Συμβούλου-Παιδαγωγού.	-	-	5	4,0	7	5,6	27	21,4	87	69,0	126	100

8. Στο πλαίσιο του Σ.Ε.Π. μεταφέρω στους μαθητές τις προσωπικές απόψεις μου για τα επαγγέλματα.	27	21,4	49	38,9	30	23,8	11	8,7	9	7,1	126	100
9. Κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. προσπαθώ να πλησιάσω και να θέσω στο κέντρο της τάξης όχι τόσο το περιεχόμενο του διδακτικού εγχειριδίου, όσο τους ίδιους τους μαθητές.	2	1,6	3	2,4	11	8,7	48	38,1	62	49,2	126	100
10. Κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. ενθαρρύνω την προσωπική έκφραση των μαθητών δημιουργώντας το κατάλληλο ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα	-	-	-	-	7	5,6	30	23,8	89	70,6	126	100

Στον πίνακα 7.1.10. εμφανίζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. σχετικά με δηλώσεις που αφορούν την εφαρμογή του θεσμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία του πίνακα 7.9., η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών του δείγματος συμφωνεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. ενθαρρύνει την προσωπική έκφραση των μαθητών δημιουργώντας το κατάλληλο ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα (94,4%), προσπαθεί, δηλαδή, να δημιουργήσει κλίμα εμπιστοσύνης, ενθάρρυνσης, ισοτιμίας και καθόλου κριτικής διάθεσης (92,9%). Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος συμφωνεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι ο Σ.Ε.Π. δεν είναι μάθημα, όπως τα άλλα, και γι' αυτό δεν βαθμολογείται (86,5%), άλλωστε ο ρόλος του εκπαιδευτικού δεν είναι να μεταδώσει γνώσεις και να αξιολογήσει τους μαθητές, με σκοπό να δώσει βαθμολογία, αλλά έχει τον ρόλο του Συμβούλου-Παιδαγωγού (90,5%) και γι' αυτό μεγάλη σημασία έχει το πώς αξιολογούν οι ίδιοι οι μαθητές το Σ.Ε.Π. σε κάθε διδακτική ώρα, αλλά και στο τέλος των ενοτήτων, (86,5%).

Ταυτόχρονα, από τον πίνακα 7.1.10., προκύπτει ότι η πλειοψηφία του δείγματος συμφωνεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι προσπαθεί να πλησιάσει και να θέσει στο κέντρο της τάξης όχι τόσο το περιεχόμενο του διδακτικού εγχειριδίου, όσο τους ίδιους τους μαθητές (87,3%), οι οποίοι με βιωματικό τρόπο θα ανακαλύψουν τον εαυτό τους και θα κατανοήσουν συγχρόνως το θεωρητικό μέρος του Σ.Ε.Π. (81%).

Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος συμφωνεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι δέχεται, χωρίς να κρίνει, την προσωπική άποψη των μαθητών για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές (88,9%). Άλλωστε, οι περισσότεροι δήλωσαν ότι σε «μικρό» βαθμό έως «καθόλου» μεταφέρουν στους μαθητές τις

προσωπικές τους απόψεις για τα επαγγέλματα (60,3%). Ωστόσο, ορισμένοι σε «μέτριο» βαθμό (23,8%) και σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό (15,9%) μεταφέρουν προσωπικές απόψεις για τα επαγγέλματα στους μαθητές.

Τέλος, σχετικά με τη δήλωση «αντιλαμβάνονται την ώρα του Σ.Ε.Π. περισσότερο ως «ρουτίνα» παρά ως μία δημιουργική ώρα» το 87,3% δήλωσε ότι δεν συμφωνεί «καθόλου», σε αντίθεση με το 9,5% και το 3,2% που συμφώνησαν σε «μέτριο» και «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, αντίστοιχα.

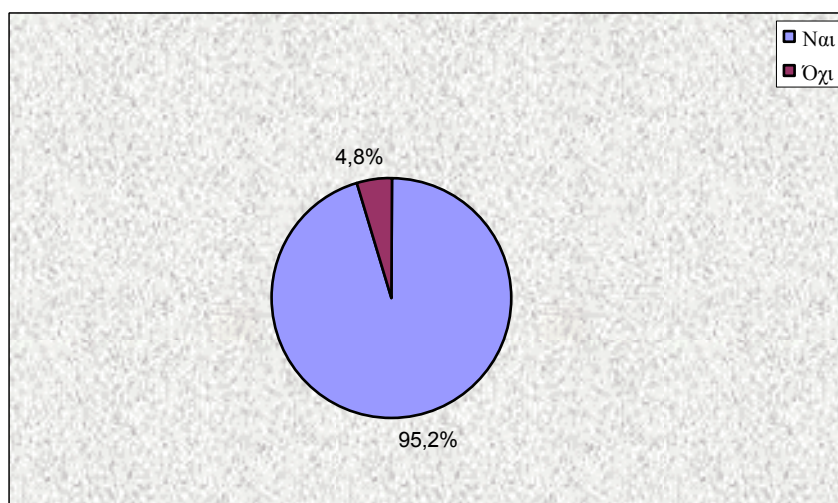
7.1.4 Μέρος Δ': Συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης & πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Το τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου περιελάμβανε ειδικές ερωτήσεις που σχετίζονταν με τις στάσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών του δείγματος αναφορικά με την συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Να τονιστεί ότι, για τις ανάγκες της έρευνας, ως μορφές τέχνης και πολιτισμού είχαν ορισθεί τα εξής: 1. θεατρικό παιχνίδι, 2. μουσική – χορός, 3. κινηματογράφος, 4. ζωγραφική, 5. φωτογραφίες - γελοιογραφίες – κόμικς, 6. λογοτεχνία, 7. λαϊκός πολιτισμός και 8. εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τις παραπάνω μορφές τέχνης και πολιτισμού οι ερωτήσεις είχαν ως εξής:

- ✓ αν πιστεύουν ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.,
- ✓ σε ποιο βαθμό θεωρούν ότι είναι ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.,
- ✓ αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. και σε ποιο βαθμό το καθένα,
- ✓ σε ποιο βαθμό πιστεύουν ότι οι στόχοι του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία-πληροφόρηση-λήψη απόφασης-μετάβαση) μπορούν να επιτευχθούν μέσα από την κάθε μορφή τέχνης και πολιτισμού,
- ✓ αν πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.,
- ✓ σε ποιο βαθμό πιστεύουν ότι η αξιοποίηση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού μπορούν να βοηθήσουν το μαθητή σχετικά με συγκεκριμένες δηλώσεις.

Στη συνέχεια, με βάση τα παραπάνω, παρουσιάζονται τα περιγραφικά αποτελέσματα από τη διερεύνηση των στάσεων και των απόψεων εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που συμμετείχαν στην έρευνα, σχετικά με την συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π..

⇒ Πιστεύετε ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Σχήμα 7.1.8. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς την αξιοποίηση διάφορων μορφών τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Από τους 126 εκπαιδευτικούς που έλαβαν μέρος στην έρευνα η συντριπτική πλειοψηφία, το 95,2%, υποστήριξε ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., ενώ μόνο το 4,8% είχε αντίθετη άποψη (Σχήμα 7.1.8.).

Την παραπάνω κλειστή δίτιμη ερώτηση (Ναι/Όχι) συμπλήρωνε η ερώτηση ανοιχτού τύπου, η οποία ζητούσε από τους εκπαιδευτικούς να αιτιολογήσουν την απάντησή τους. Όπως φαίνεται και από το Σχήμα 7.1.8. μόνο το 4,8% (N=6) δήλωσε πως δεν πιστεύει ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Αξιοσημείωτο είναι πως κανένας δεν δικαιολόγησε την απάντησή του.

Από την άλλη, από τους 120 εκπαιδευτικούς που δήλωσαν ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., το 58,3% (N=70) αιτιολόγησε την απάντησή του, ενώ το 41,7%

(N=50) δεν έδωσε κάποια απάντηση (Πίνακας 7.1.11.). Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών κατηγοριοποιήθηκαν και παρουσιάζονται στο πίνακα 7.1.11.

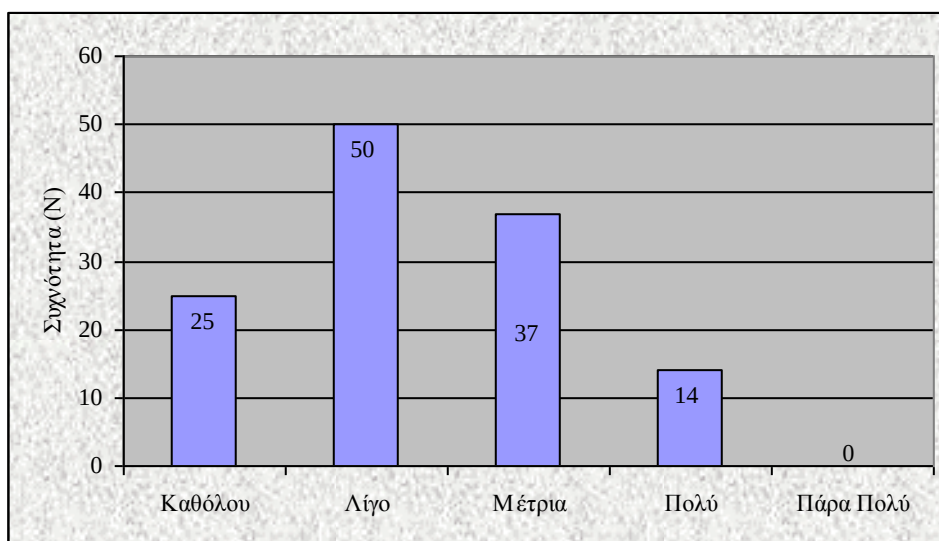
Πίνακας 7.1.11.

Κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών ως προς την αιτιολογία της αξιοποίησης διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Αιτιολόγηση	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Αποτελούν παιδαγωγικά εργαλεία/μέσα έκφρασης που διευκολύνουν την έκφραση συναισθημάτων και τη διαδικασία της αυτογνωσίας	28	23,3
Βοηθούν στη βιωματική προσέγγιση της εφαρμογής του Σ.Ε.Π.	23	19,2
Αποτελούν έναν έξυπνο τρόπο προσέγγισης του Σ.Ε.Π., δημιουργώντας ευχάριστο και ζωντανό κλίμα. Προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών και επιτυγχάνεται η ενεργή συμμετοχή τους.	19	15,8
Δεν απάντησαν	50	41,7
ΣΥΝΟΛΟ	120	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 7.1.11., από το 58,3% των συμμετεχόντων που έδωσαν απάντηση στην ανοιχτή ερώτηση, το 23,3% ανέφερε ότι οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού αποτελούν παιδαγωγικά εργαλεία/μέσα έκφρασης που διευκολύνουν την έκφραση συναισθημάτων και τη διαδικασία της αυτογνωσίας. Επιπρόσθετα, το 19,2% δήλωσε ότι βοηθούν στη βιωματική προσέγγιση της εφαρμογής του Σ.Ε.Π. και το 15,8% ότι αποτελούν έναν έξυπνο τρόπο προσέγγισης του Σ.Ε.Π., δημιουργώντας ευχάριστο και ζωντανό κλίμα, προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών και επιτυγχάνεται η ενεργή συμμετοχή τους.

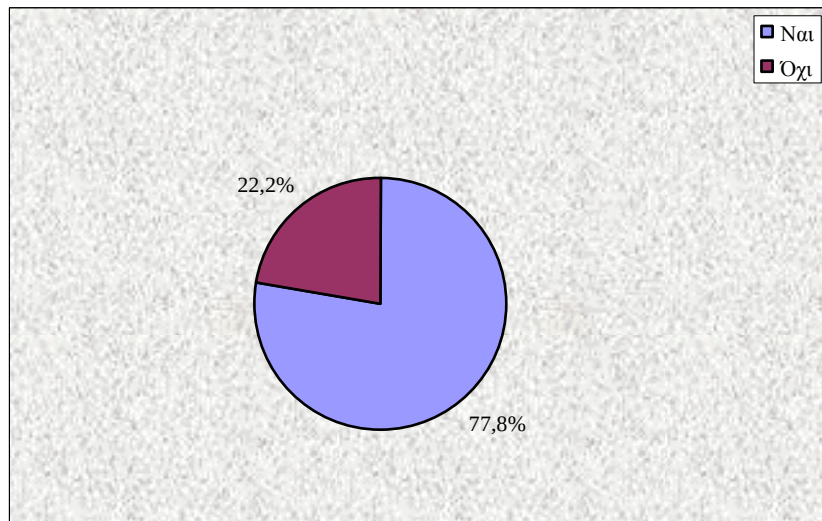
⇒ Πόσο καλά ενημερωμένοι εκτιμάτε ότι είναι οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Σχήμα 7.1.9. Κατανομή των συμμετεχόντων ως προς το βαθμό που πιστεύουν ότι είναι ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Όσον αφορά, την άποψη των συμμετεχόντων ως προς το βαθμό που πιστεύουν ότι είναι ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., οι περισσότεροι, 39,7% (N=50), θεωρούν σε «λίγο» βαθμό. Σημαντικό είναι και το 29,4% (N=37) που δήλωσε σε «μέτριο» βαθμό ότι οι εκπαιδευτικοί είναι ενημερωμένοι. Επίσης, το 19,8% (N=25) εκτιμάει ότι οι εκπαιδευτικοί δεν είναι «καθόλου» ενημερωμένοι για τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., ενώ μόλις το 11,1% (N=14) θεωρεί ότι υπάρχει ενημέρωση σε «πολύ» μεγάλο βαθμό. Αξιοσημείωτο είναι ότι κανένας δεν πιστεύει ότι οι εκπαιδευτικοί είναι ενημερωμένοι σε «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. (Σχήμα 7.1.9.).

⇒ Χρησιμοποιείται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Σχήμα 7.1.10. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς τη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Η πλειοψηφία του δείγματος, το 77,8% (N=98) δήλωσε ότι χρησιμοποιεί διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., ενώ το 22,2% (N=28) πως δεν χρησιμοποιεί. (Σχήμα 7.1.10.)

⇒ Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείτε τις παρακάτω μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Πίνακας 7.1.12.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό που χρησιμοποιούν τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Θεατρικό παιχνίδι (παίξιμο ρόλων)	23	18,3	16	12,7	23	18,3	36	28,6	28	22,2	126	100
2. Κινηματογράφος	27	21,4	28	22,2	34	27,0	31	24,6	6	4,8	126	100
3. Μουσική - Χορό	40	31,7	26	20,6	30	23,8	17	13,5	13	10,3	126	100
4. Ζωγραφική	25	19,8	25	19,8	20	15,9	34	27,0	22	17,5	126	100
5. Φωτογραφίες - Γελοιογραφίες - Κόμικς	19	15,1	15	11,9	25	19,8	52	41,3	15	11,9	126	100
6. Λογοτεχνία	29	23	16	12,7	29	23,0	39	31,0	13	10,3	126	100
7. Λαϊκό πολιτισμό	39	31,0	28	22,2	35	27,8	15	11,9	9	7,1	126	100
8. Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους	31	24,6	18	14,3	29	23,0	30	23,8	18	14,3	126	100
9. Άλλο	88	69,8	6	4,8	13	10,3	11	8,7	8	6,3	126	100

Στον πίνακα 7.1.12. παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σύμφωνα με το βαθμό που χρησιμοποιούν την κάθε μορφή τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Από τα δεδομένα του πίνακα προκύπτει ότι όλες οι μορφές τέχνης και πολιτισμού, που είχαν οριστεί για τις ανάγκες της έρευνας, χρησιμοποιούνται στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. από τους εκπαιδευτικούς του δείγματος, απλά υπάρχουν διαφοροποιήσεις στο βαθμό χρήσης. Πιο αναλυτικά: η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών χρησιμοποιεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό τα εξής: το θεατρικό παιχνίδι (50,8%), τη ζωγραφική (44,4%), τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς (53,2%) και τη λογοτεχνία (41,3%). Αντίθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών χρησιμοποιεί «καθόλου» έως «λίγο» τα εξής: τον κινηματογράφο (43,7%), τη μουσική-χορό (52,4%), το λαϊκό πολιτισμό (53,2%) και τις επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους (38,9%).

Αναφορικά με τη ζωγραφική και τη λογοτεχνία, όπως προαναφέρθηκε, η πλειοψηφία δήλωσε ότι τα χρησιμοποιεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, ωστόσο δεν είναι αμελητέο το ποσοστό που δήλωσε «λίγο» έως «καθόλου» στην χρήση της ζωγραφική (39,7%) και της λογοτεχνίας (35,7%). Επίσης, το 38,1% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό τις επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους, σε αντίθεση με το 38,9% που δήλωσε «καθόλου» έως «λίγο». Τέλος, αξίζει να τονιστεί ότι το 74,6% δήλωσε πως δεν χρησιμοποιεί κάποια άλλη μορφή τέχνης και πολιτισμού πέρα από αυτές που υπήρχαν στο ερωτηματολόγιο.

⇒ Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι ο στόχος της αυτογνωσία στο Σ.Ε.Π. μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού

Πίνακας 7.1.13.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό που μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της αυτογνωσία στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού

Μορφές τέχνης και πολιτισμού	ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ											
	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Θεατρικό παιχνίδι (παιζιμο ρόλων)	2	1,6	2	1,6	13	10,3	50	39,7	59	46,8	126	100
2. Κινηματογράφος	4	3,2	19	15,1	29	23,0	47	37,3	27	21,4	126	100
3. Μουσική - Χορό	7	5,6	12	9,5	26	20,6	44	34,9	37	29,4	126	100
4. Ζωγραφική	3	2,4	13	10,3	22	17,5	43	34,1	45	35,7	126	100
5. Φωτογραφίες - Γελοιογραφίες - Κόμικς	3	2,4	13	10,3	22	17,5	55	43,7	33	26,2	126	100
6. Λογοτεχνία	1	0,8	7	5,6	26	20,6	50	39,7	42	33,3	126	100
7. Λαϊκό πολιτισμό	8	6,3	13	10,3	42	33,3	43	34,1	20	15,9	126	100
8. Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους	5	4,0	15	11,9	43	34,1	45	35,7	18	14,3	126	100

Στον πίνακα 7.1.13. παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της αυτογνωσία στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού. Όπως φαίνεται από τα δεδομένα του πίνακα 7.1.13. όλες οι μορφές τέχνης και πολιτισμού συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα

ποσοστά των εκπαιδευτικών σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι συμβάλλουν στην επίτευξη της αυτογνωσίας. Πιο αναλυτικά, ο στόχος της αυτογνωσίας στο Σ.Ε.Π. μπορεί να επιτευχθεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό μέσα από: α) το θεατρικό παιχνίδι (86,5%), β) τη λογοτεχνία (73,0%), γ) τη ζωγραφική (69,8%), δ) τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς (69,8%), ε) τη μουσική-χορό (64,3%), στ) τον κινηματογράφο (58,7%), ζ) το λαϊκό πολιτισμό (50,0%) και η) τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους (50,0%). Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι είναι σημαντικό το ποσοστό των συμμετεχόντων που θεωρεί ότι ο στόχος της αυτογνωσίας μπορεί να επιτευχθεί σε «μέτριο» βαθμό μέσα από το λαϊκό πολιτισμό (33,3%) και τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους (34,1%).

⇒ Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού

Πίνακας 7.1.14.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό που μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού

Μορφές τέχνης και πολιτισμού	ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ											
	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Θεατρικό παιχνίδι (παιζιμο ρόλων)	3	2,4	15	11,9	34	27,0	43	34,1	31	24,6	126	100
2. Κινηματογράφος	4	3,2	14	11,1	34	27,0	44	34,9	30	23,8	126	100
3. Μουσική - Χορό	18	14,3	32	25,4	44	34,9	17	13,5	15	11,9	126	100
4. Ζωγραφική	13	10,3	27	21,4	49	38,9	22	17,5	15	11,9	126	100
5. Φωτογραφίες - Γελοιογραφίες - Κόμικς	7	5,6	15	11,9	37	29,4	45	35,7	22	17,5	126	100
6. Λογοτεχνία	4	3,2	17	13,5	38	30,2	44	34,9	23	18,3	126	100
7. Λαϊκό πολιτισμό	10	7,9	24	19,0	45	35,7	33	26,2	14	11,1	126	100
8. Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους	8	6,3	26	20,6	43	34,1	30	23,8	20	15,9	126	100

Στον πίνακα 7.1.14. εμφανίζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π.

μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού. Συγκεκριμένα, από τα δεδομένα του πίνακα προκύπτει ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών θεωρεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από: α) το θεατρικό παιχνίδι (58,7%), β) τον κινηματογράφο (58,7%), γ) τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς (53,2%), δ) τη λογοτεχνία (53,2%), ε) τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους (38,9%) και στ) το λαϊκό πολιτισμό (37,3%). Αξίζει να σημειωθεί, όμως, ότι αρκετοί είναι αυτοί που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί σε «μέτριο» βαθμό μέσα από το λαϊκό πολιτισμό (35,7%) και τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους (34,1%).

Σε αντίθεση με τις παραπάνω μορφές τέχνης και πολιτισμού, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών πιστεύει ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί σε «μέτριο» βαθμό μέσα από τη ζωγραφική (38,9%). Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος δήλωσε «λίγο» έως και «καθόλου» αναφορικά με την επίτευξη του στόχου μέσα από τη μουσική-χορό (39,7%).

⇒ Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι ο στόχος της λήψης απόφασης στο Σ.Ε.Π. μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού;

Πίνακας 7.1.15.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό που μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της λήψης απόφασης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού

Μορφές τέχνης και πολιτισμού	ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΗΣ											
	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Θεατρικό παιχνίδι (παιζιμο ρόλων)	1	0,8	4	3,2	26	20,6	42	33,3	53	42,1	126	100
2. Κινηματογράφος	10	7,9	17	13,5	33	26,2	32	25,4	34	27,0	126	100
3. Μουσική - Χορό	15	11,9	25	19,8	40	31,7	31	24,6	15	11,9	126	100
4. Ζωγραφική	13	10,3	21	16,7	37	29,4	26	20,6	29	23,0	126	100
5. Φωτογραφίες - Γελοιογραφίες - Κόμικς	10	7,9	20	15,9	27	21,4	41	32,5	28	22,2	126	100
6. Λογοτεχνία	3	2,4	12	9,5	27	21,4	53	42,1	31	24,6	126	100
7. Λαϊκό πολιτισμό	14	11,1	23	18,3	39	31,0	30	23,8	20	15,9	126	100
8. Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους	14	11,1	28	22,2	41	32,5	25	19,8	18	14,3	126	100

Στον πίνακα 7.1.15. είναι συγκεντρωμένες οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε ό,τι αφορά το βαθμό που μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της λήψης απόφασης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού. Σύμφωνα με τα δεδομένα του πίνακα, προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η λήψη απόφασης μπορεί να επιτευχθεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό μέσα από το σύνολο των διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού. Συγκεκριμένα, η λήψη απόφασης στο Σ.Ε.Π. μπορεί να επιτευχθεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό μέσα από: α) το θεατρικό παιχνίδι (75,4%), β) τη λογοτεχνία (66,7%), γ) τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς (54,8%), δ) τον κινηματογράφο (52,4%), ε) τη ζωγραφική (43,7%), στ) το λαϊκό πολιτισμό (39,7%), ζ) τη μουσική-χορό (36,5%) και η) τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους (34,1%).

Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι είναι σημαντικό το ποσοστό των συμμετεχόντων που θεωρεί ότι ο στόχος της λήψης απόφασης μπορεί να επιτευχθεί σε «μέτριο» βαθμό, αλλά και «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από: α) τη μουσική-χορό (31,7% και 31,7%, αντίστοιχα), β) τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους (32,5% και 33,3%, αντίστοιχα), γ) το λαϊκό πολιτισμό (31,0% και 29,4%, αντίστοιχα) και δ) τη ζωγραφική (29,4% και 27,0%, αντίστοιχα).

⇒ Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι ο στόχος της μετάβασης στο Σ.Ε.Π. μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού

Πίνακας 7.1.16.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό που μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της μετάβασης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού

Μορφές τέχνης και πολιτισμού	ΜΕΤΑΒΑΣΗ											
	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Θεατρικό παιχνίδι (παίξιμο ρόλων)	2	1,6	7	5,6	26	20,6	34	27,0	57	45,2	126	100
2. Κινηματογράφος	7	5,6	18	14,3	28	22,2	32	25,4	41	32,5	126	100
3. Μουσική - Χορό	17	13,5	20	15,9	36	28,6	26	20,6	27	21,4	126	100
4. Ζωγραφική	12	9,5	24	19,0	35	27,8	23	18,3	32	25,4	126	100
5. Φωτογραφίες - Γελοιογραφίες - Κόμικς	10	7,9	21	16,7	26	20,6	40	31,7	29	23,0	126	100
6. Λογοτεχνία	2	1,6	9	7,1	33	26,2	43	34,1	39	31,0	126	100
7. Λαϊκό πολιτισμό	13	10,3	21	16,7	40	31,7	28	22,2	24	19,0	126	100
8. Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους	19	15,1	28	22,2	36	28,6	19	15,1	24	19,0	126	100

Στον πίνακα 7.1.16. παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών ανάλογα με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της μετάβασης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού. Από τα στοιχεία του πίνακα διαπιστώνεται ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των εκπαιδευτικών συγκεντρώνονται στο βαθμό «πολύ» έως «πάρα πολύ» στο σύνολο των μορφών της τέχνης και του πολιτισμού, με εξαίρεση τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους. Πιο αναλυτικά η μετάβαση μπορεί να επιτευχθεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό μέσα από: α) το θεατρικό παιχνίδι (72,2%), β) τη λογοτεχνία (65,1%), γ) τον κινηματογράφο (57,9%), δ) τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς (54,8%), ε) τη ζωγραφική (43,7%), στ) τη μουσική-χορό (42,1%) και ζ) το λαϊκό πολιτισμό (41,3%). Αντίθετα, η πλειοψηφία του δείγματος δήλωσε «λίγο» έως «καθόλου» ότι μπορεί να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος μέσα από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους (37,3%).

⇒ Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις

Πίνακας 7.1.17.

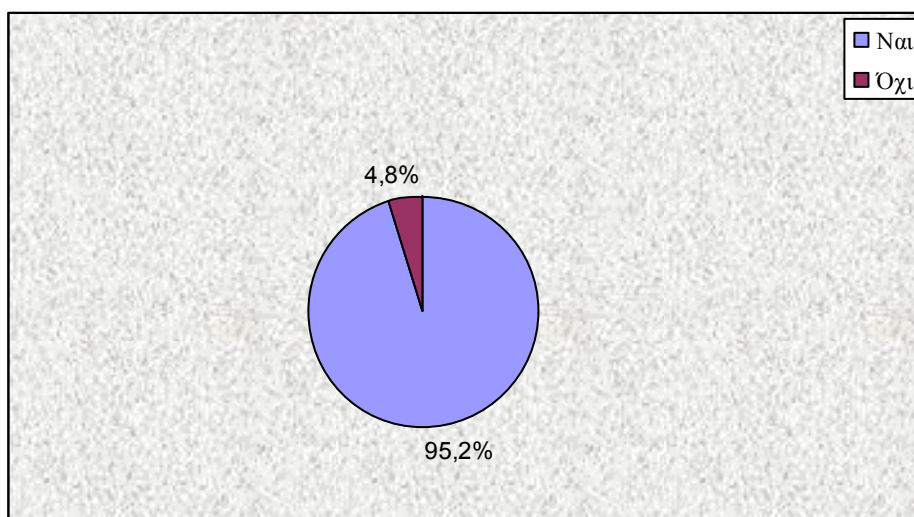
Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με δηλώσεις που αφορούν την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

	Καθόλου		Λίγο		Μέτρια		Πολύ		Πάρα πολύ		Σύνολο	
	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
1. Να ενισχύσει την αυτοπεποίθησή του.	1	0,8	6	4,8	16	12,7	44	34,9	59	46,8	126	100
2. Να δραστηριοποιηθεί σε θέματα που αφορούν την πορεία της ζωή του.	1	0,8	5	4,0	17	13,5	55	43,7	48	38,1	126	100
3. Να ενθαρρύνεται για ενεργό συμμετοχή σε ομαδικές εργασίες.	1	0,8	1	0,8	10	7,9	35	27,8	79	62,7	126	100
4. Να αναπτύξει κριτική - δημιουργική σκέψη.	1	0,8	2	1,6	6	4,8	37	29,4	80	63,5	126	100
5. Να συμβάλλει στην αυτογνωσία του.	2	1,6	5	4,0	10	7,9	37	29,4	72	57,1	126	100
6. Να αναπτύξει πνεύμα ομαδικότητας, συλλογικότητας, συνεργασίας και καλής επικοινωνίας με τους γύρω του.	1	0,8	1	0,8	5	4,0	39	31,0	80	63,5	126	100
7. Να συνειδητοποιήσει τις κυριότερες πτυχές του εαυτού του, τα ενδιαφέροντα, το σύστημα αξιών, τις ικανότητες και τις δεξιότητές του.	1	0,8	4	3,2	11	8,7	53	42,1	57	45,2	126	100
8. Να αξιολογεί και να επιλέγει πληροφορίες ανάλογα με τις ανάγκες του.	5	4,0	7	5,6	16	12,7	56	44,4	42	33,3	126	100
9. Να σχεδιάζει το μέλλον του και να ιεραρχεί τα σχέδιά του.	5	4,0	9	7,1	25	19,8	47	37,3	40	31,7	126	100
10. Να αντλήσει πληροφορίες για τον κόσμο της εργασίας, τις εξελίξεις και το σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον.	2	1,6	13	10,3	18	14,3	47	37,3	46	36,5	126	100
11. Να ανακαλύψει τις επαγγελματικές αξίες του και να μάθει να θέτει επαγγελματικούς στόχους.	7	5,6	8	6,3	13	10,3	48	38,1	50	39,7	126	100

Στον πίνακα 7.1.17. παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με δηλώσεις που αφορούν την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συμφωνά με τα στοιχεία του πίνακα, η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών

δήλωσε σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η αξιοποίηση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. μπορούν να βοηθήσουν το μαθητή να αναπτύξει πνεύμα ομαδικότητας, συλλογικότητας, συνεργασίας και καλής επικοινωνίας με τους γύρω του (94,5%), καθώς και κριτική - δημιουργική σκέψη (92,9%), να ενθαρρύνεται για ενεργό συμμετοχή σε ομαδικές εργασίες (90,5%). Επιπλέον, τον βοηθάνε να συνειδητοποιήσει τις κυριότερες πτυχές του εαυτού του, τα ενδιαφέροντα, το σύστημα αξιών, τις ικανότητες και τις δεξιότητές του (87,7%), συμβάλλουν στην αυτογνωσία του (86,5%) και ενισχύουν την αυτοπεποίθησή του (81,7%). Παράλληλα, συμβάλλουν στο να δραστηριοποιηθεί ο μαθητής σε θέματα που αφορούν την πορεία της ζωής του (81,8%), να αξιολογεί και να επιλέγει πληροφορίες ανάλογα με τις ανάγκες του (77,7%), αλλά και να σχεδιάζει το μέλλον του και να ιεραρχεί τα σχέδιά του (69,0%). Τέλος, τον βοηθούν να αντλήσει πληροφορίες για τον κόσμο της εργασίας, τις εξελίξεις και το σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον (73,8%), καθώς και να ανακαλύψει τις επαγγελματικές αξίες του και να μάθει να θέτει επαγγελματικούς στόχους (77,8%).

⇒ Πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π

Σχήμα 7.1.11. Κατανομή των εκπαιδευτικών ως προς την απάντησή τους αν πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π

Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, το 95,2% (N=120) δήλωσε ότι πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., ενώ μόνο το 4,8% (N=6) πως όχι. (Σχήμα 7.1.11.)

Την παραπάνω κλειστή δίτιμη ερώτηση (Ναι/Όχι) συμπλήρωνε η ερώτηση ανοιχτού τύπου, η οποία ζητούσε από τους εκπαιδευτικούς να αιτιολογήσουν την απάντησή τους. Όπως φαίνεται και από το Σχήμα 7.8. μόνο το 4,8% (N=6) δήλωσε πως δεν πιστεύει ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Αξιοσημείωτο είναι πως κανένας δεν δικαιολόγησε την απάντησή του.

Από την άλλη, από τους 120 εκπαιδευτικούς που δήλωσαν ότι πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., το 51,7% (N=62) αιτιολόγησε την απάντησή του, ενώ το 48,3% (N=58) δεν έδωσε κάποια απάντηση (Πίνακας 7.1.18.). Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών κατηγοριοποιήθηκαν και παρουσιάζονται στο πίνακα 7.1.18.

Πίνακας 7.1.18.

Κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών ως προς την αιτιολογία εάν πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Αιτιολόγηση	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών και επιτυγχάνονται οι στόχοι του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία-πληροφόρηση-λήψη απόφασης-μετάβαση) με ήρεμο και μη κατευθυντικό τρόπο.	27	22,5
Είναι καινοτόμα παιδαγωγικά εργαλεία που εμπλουτίζουν την εφαρμογή του Σ.Ε.Π.	9	7,5
Είναι μέθοδοι που συμβάλλουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή. Συντελούν στην έκφραση συναισθημάτων και καλλιεργούν δεξιότητες ζωής	26	21,7
Δεν απάντησαν	58	48,3
ΣΥΝΟΛΟ	120	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 7.1.18., από το 51,7% των συμμετεχόντων που έδωσαν απάντηση στην ανοιχτή ερώτηση, το 22,5% ανέφερε ότι πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού διότι κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών και επιτυγχάνονται οι στόχοι του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία-πληροφόρηση-λήψη απόφασης-μετάβαση) με ήρεμο και μη κατευθυντικό τρόπο. Επιπλέον, το 21,7% τόνισε ότι είναι μέθοδοι που συμβάλλουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή, συντελούν στην έκφραση συναισθημάτων και καλλιεργούν δεξιότητες ζωής. Τέλος, το

7,5% σημείωσε ότι είναι καινοτόμα παιδαγωγικά εργαλεία που εμπλουτίζουν την εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

⇒ Τι άλλο νομίζετε ότι μπορείτε να προσθέσετε ή να παρατηρήσετε για τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

Το ερωτηματολόγιο έκλεινε με την παραπάνω ερώτηση ανοικτού τύπου, όπου οι συμμετέχοντες είχαν την δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους. Η συγκεκριμένη ερώτηση, όμως, δεν απαντήθηκε από πολλούς. Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται στον πίνακα 7.1.19., μόνο το 24,6% του δείγματος έδωσε απάντηση.

Πίνακας 7.1.19.

Κατανομή συχνοτήτων των εκπαιδευτικών ως προς την ανταπόκρισή τους σε ερώτηση ανοικτού τύπου

	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Απάντησαν	31	24,6
Δεν απάντησαν	95	75,4
ΣΥΝΟΛΟ	126	100,0

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών δεν κατηγοριοποιήθηκαν επειδή ήταν λίγες. Κρίθηκε σκόπιμο να μεταφερθούν αυτούσιες. Να σημειωθεί ότι έχουν παραληφθεί μόνο οι απαντήσεις που ήταν ίδιες. Σύμφωνα, λοιπόν, με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών του δείγματος έχουμε τα παρακάτω: «Θα πρέπει να έχουμε στο νου μας ότι οφείλουμε να βοηθήσουμε τους μαθητές μας να εξελιχθούν σε ώριμους, συνειδητοποιημένους, ενεργούς πολίτες: να μάθουν να εμπιστεύονται ο ένας τον άλλον, να μπορούν να συνυπάρχουν, να συνεργάζονται, να αυτενεργούν και να αυτοσχεδιάζουν, να είναι δεκτικοί στη διαφορετικότητα, να αναπτύξουν αισθητική καλλιέργεια, ευγένεια, ήθος, σύστημα αξιών, να προσδιορίζουν και να εκφράζουν τις προσδοκίες, τις ανάγκες και τα συναισθήματά τους. Όλα αυτά, και πολλά άλλα, είναι πολιτισμός: πώς κινούμαστε, πως ενεργούμε, πως κάνουμε τις επιλογές μας. Το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν είναι μια από τις σημαντικότερες επιλογές που θα κριθούν να κάνουν τα παιδιά αρκετά νωρίς στη ζωή τους. Είναι απολύτως απαραίτητο να υπάρχει σύστημα αξιών, αυτογνωσίας και ικανότητας συνύπαρξης και συνεργασίας με άλλους τόσο ανεπτυγμένα, ώστε το παιδί να μπορέσει να πάρει μια τόσο σοβαρή απόφαση. Η επιλογή του επαγγέλματος δεν είναι κάτι απλό και ας μην είναι κάτι αναγκαστικά μόνιμο ή μεγάλης διάρκειας. Δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο στην καταγραφή

στεγνών οικονομικών ή άλλων παραμέτρων μονοδιάστατα. Αφορά, πρέπει να αφορά, την ψυχή, την καρδιά, το νου του παιδιού: μόνο τότε θα έχουμε ισορροπημένους, ευτυχισμένους εργαζόμενους ενήλικες, ικανούς να αντεπεξέλθουν σ' ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο εργασιακό, και όχι μόνο περιβάλλον». Επιπρόσθετα, σημειώθηκε ότι χρειάζεται «υποχρεωτική επιμόρφωση στους καθηγητές που αναλαμβάνουν να διδάξουν το μάθημα του Σ.Ε.Π. στα σχολεία», καθώς και ότι «χρειάζεται επιμόρφωση και κατάλληλο υλικό» και «θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο και αποτελεσματικό αν υπήρχε διαθέσιμο υλικό τέχνης και πολιτισμού προς αξιοποίηση στα ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.».

Επίσης, «είναι σπουδαίος ο ρόλος της τέχνης και του πολιτισμού, αρκεί να υπάρχουν στελέχη ικανά που να διαθέτουν φαντασία και αγάπη για τα παιδιά και γνώσεις για να μπορούν να τα εφαρμόσουν», «η συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στο Σ.Ε.Π. είναι απαραίτητη αρκεί να γνωρίζει ο σύμβουλος πως θα εντάξει αυτά τα στοιχεία στις συνεδρίες με τους μαθητές του». Από την άλλη, «ο Σ.Ε.Π. στα σχολεία μας διδάσκεται από μη ειδικούς. Παράλληλα οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν για τέχνη και πολιτισμό δεν έχουν καμία ενημέρωση για το αντικείμενο του Σ.Ε.Π. Αν υπάρξει επιμόρφωση και συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών θα μπορέσουν να αναδειχθούν νέες μορφές συνεργασίας και τέχνη και πολιτισμός θα τεθούν στην υπηρεσία του Σ.Ε.Π. με πολύ πιο ευρύ τρόπο».

«Όλες αυτές οι μορφές τέχνης και πολιτισμού θα πρέπει να είναι βασικός στόχος για να μπορούν όλα τα παιδιά να εκφραστούν και να παίζουν» «Η τέχνη σαν έκφραση του πολιτισμού και σαν μια ιδιαίτερη γλώσσα που αγγίζει το συναίσθημα και όχι τη λογική έχει μεγάλη παιδαγωγική αξία. Τα παιδιά είναι πιο κοντά στην τέχνη και το συναίσθημα που αυτή εκπροσωπεί, από ότι είναι ο ενήλικας, που πρέπει να επιστρέψει εκεί για να βρει τον εαυτό του», «καλλιεργούν την αξία της τέχνης και της αισθητικής», «Οι τέχνες και ο πολιτισμός θα φέρουν τον άλλο «αέρα» στο σημερινό σχολείο».

«Ζούμε σ' έναν κόσμο που λόγω των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων, δίνει υπέρμετρη και μονόπλευρη έμφαση στις τεχνικές γνώσεις και τη διαρκή πληροφόρηση για την εξωτερική πραγματικότητα. Η ζωή μας χαρακτηρίζεται από ένα απίστευτο τρέξιμο και μια υπερπροσπάθεια για την κάλυψη των υποχρεώσεων μας. Η ενασχόληση με την τέχνη μπορεί να μας βοηθήσει να ισορροπήσουμε εσωτερικά, να σταθούμε για λίγο, να προβληματιστούμε για το τι μας αρέσει πραγματικά, ποιες είναι οι αξίες μας. Βοηθά ακόμα στην εξωτερίκευση των συναισθημάτων μας και στην αποκατάσταση της χαμένης επικοινωνίας μας με τους άλλους», «η τέχνη αγγίζει ευαίσθητες ανθρώπινες χορδές, αναπτύσσει το συναίσθημα του ατόμου, καλλιεργεί το άτομο, ανοίγει δρόμους στην επικοινωνία ιδιαίτερα με άτομα διαφορετικού φύλου, φυλής και κουλτούρας, τέλος

συμβάλλει στην αναβάθμιση του μαθήματος του Σ.Ε.Π.», «η τέχνη και ο πολιτισμός μπορεί να βοηθήσει ειδικές κατηγορίες ατόμων (τυφλούς-βαρήκοους κτλ)», «οι τέχνες πρέπει να είναι αρωγός κάθε εκπαιδευτικής δραστηριότητας και πρέπει να μπουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα (σαν μάθημα ή σαν ευέλικτη ζώνη)», «Αυτό που χρειάζεται ίσως είναι η ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών να αξιοποιούν ό,τι η τέχνη τους προσφέρει. Καλή ενδεχομένως στην περίπτωση αυτή σημαντική θα μπορούσε να αποδειχθεί η συνεργασία υπευθύνων Σ.Ε.Π. και καθηγητών εικαστικών», «η συμβολή της τέχνης είναι γενικότερη στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, άρα διευκολύνει και στο Σ.Ε.Π., όπως σε όλα τα εκπαιδευτικά αντικείμενα».

«Η συστηματική καλλιέργεια μορφών τέχνης, και εκτός της σχολικής τάξης, συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως είναι η επιμονή, η υπομονή, η μεθοδικότητα, η ικανότητα αξιολόγησης της ακρίβειας και της λεπτομέρειας». «Μέσω της τέχνης το παιδί γνωρίζει καλύτερα τον εαυτό του. Η αυτογνωσία τον βοηθά να κάνει καλύτερες επιλογές», «πρέπει να χρησιμοποιείται ευρύτερα, αλλά προϋποθέτει ο εκπαιδευτικός-ΣΕΠ να διαθέτει την ανάλογη πολιτισμική παιδεία και ευαισθησία». «Η συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. κρίνεται σπουδαία συμβάλλει στην ανάδειξη της κριτικής σκέψης, στην κοινωνική ευαισθητοποίηση των μαθητών. Τέλος, κινητοποιεί δυνατότητες και δεξιότητες των μαθητών και βοηθάει το μάθημα να γίνει πιο θελκτικό και ευχάριστο». «Θα πρέπει να αλλάξει η νοοτροπία πολλών διευθυντών για να έχουμε εφαρμογή των παραπάνω», «για να συμβεί κάτι τέτοιο θα πρέπει οι διευθυντές των σχολείων να αλλάξουν άποψη (π.χ. χαμένες ώρες) για τις πολιτιστικές δραστηριότητες» «και μες την τέχνη ξεκουράζομαι από την δούλεψή της», η άσκηση ενός επαγγέλματος που μπορεί να ασκηθεί και ως απασχόληση ελεύθερου χρόνου», «Γενικά, συμβάλλει θετικά στην προσωπικότητα του ατόμου, το βοηθά να κοινωνικοποιείται, να φτάνει σε αυτογνωσία, να αγαπά το περιβάλλον, να βοηθά τους ανθρώπους, να νιώθει όμορφα.

7.2. Έλεγχος υποθέσεων ανεξαρτησίας με τη βοήθεια του χ^2 τεστ (chi-square tests) - πίνακες διπλής εισόδου

Για την ολοκλήρωση της έρευνας, μετά από την περιγραφική ανάλυση του ερωτηματολογίου, ακολούθησε η επαγωγική ανάλυση των μεταβλητών του ερωτηματολογίου. Γι' αυτό το λόγο, έγιναν έλεγχοι υποθέσεων ανεξαρτησίας μεταξύ των μεταβλητών του ερωτηματολογίου, με τη βοήθεια του χ^2 τεστ (chi-square tests), μη παραμετρικό τεστ της επαγωγικής στατιστικής (Ρούσσος, 2008: 358-359).

Ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 τεστ χρησιμοποιείται προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπάρχει εξάρτηση μεταξύ δύο μεταβλητών, x και y . Η διατύπωση κάθε ελέγχου περιλαμβάνει τη μηδενική υπόθεση (H_0) και την εναλλακτική (H_1). Συγκεκριμένα, ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 εκφράζεται ως εξής:

H_0 : οι δύο μεταβλητές x και y του δείγματος είναι ανεξάρτητες.

H_1 : οι δύο μεταβλητές x και y του δείγματος δεν είναι ανεξάρτητες, δηλαδή υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των δυο μεταβλητών.

Το p -value είναι η τιμή που εκφράζει τη πιθανότητα παρατήρησης του χ^2 και οδηγεί στα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Αν $p\text{-value} > 0,1$: απορρίπτουμε την εναλλακτική υπόθεση (H_1) και αποδεχόμαστε την μηδενική υπόθεση (H_0), δηλαδή οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες.
- Αν $p\text{-value} < 0,1$: απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση (H_0) και αποδεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H_1), δηλαδή υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των δύο μεταβλητών σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=10\%$.
- Αν $p\text{-value} < 0,05$: απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση (H_0) και αποδεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H_1), δηλαδή υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των δύο μεταβλητών σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=5\%$
- Αν $p\text{-value} < 0,01$: απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση (H_0) και αποδεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H_1), δηλαδή υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των δύο μεταβλητών σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=1\%$ (Ρούσσος, 2008: 142)

Η σύμπτωση της συχνότητας εμφάνισης των δύο εξεταζόμενων μεταβλητών εμφανίζεται σε ένα πίνακα διπλής εισόδου. Στη συνέχεια παρατίθεται η ανάλυση των ελέγχων υποθέσεων και των πινάκων διπλής εισόδου της έρευνας. Οι συσχετίσεις των διάφορων μεταβλητών της έρευνας έγιναν με τη χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS 18.

7.2.1 Αποτελέσματα ελέγχου υποθέσεων ανεξαρτησίας με τη βοήθεια του χ^2 τεστ (chi-square tests) - πίνακες διπλής εισόδου

Να σημειωθεί ότι πριν γίνουν οι οποιεσδήποτε στατιστικές αναλύσεις, προκειμένου να γίνουν οι έλεγχοι υποθέσεων ανεξαρτησίας μεταξύ ορισμένων μεταβλητών του ερωτηματολογίου, χρειάστηκε να γίνουν συγχωνεύσεις και οι μεταβλητές να μετατραπούν σε ψευδομεταβλητές. Πιο συγκεκριμένα, η μεταβλητή «χώρος εφαρμογής Σ.Ε.Π.» από τετράτιμη χρειάστηκε να γίνει δίτιμη και η μεταβλητή «εκπαίδευση-επιμόρφωση στη συμβουλευτική και τον επαγγελματικό προσανατολισμό» από οχτάτιμη έγινε τετράτιμη. Επιπρόσθετα, όλες οι μεταβλητές της κλίμακας Likert από πεντάτιμες μετατράπηκαν σε τρίτιμες. Ειδικότερα οι μεταβλητές πριν το μετασχηματισμό τους είχαν την εξής μορφή:

εκπαίδευση-επιμόρφωση στη συμβουλευτική και τον επαγγελματικό προσανατολισμό

Διδακτορικό στη Σ. & Ε.Π.: 1

Μεταπτυχιακό στη Σ. & Ε.Π.: 2

Πιστοποιητικό ειδίκευσης του ΣΥΠ της ΑΣΠΑΙΤΕ.: 3

Πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος 1.000 ωρών στη Σ. & Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ: 4

Πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης 520 ωρών στη Σ. & Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ ή πιστοποιητικό προγράμματος κατάρτισης στην τεκμηρίωση πληροφοριακού υλικού Σ.Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 660 ωρών: 5

Πιστοποιητικό πεντάμηνου σεμιναρίου επιμόρφωσης στελεχών στο Σ.Ε.Π. : 6

Παρακολούθηση ολιγοήμερων σεμιναρίων / ημερίδων Σ.Ε.Π.: 7

Καμία επιμόρφωση: 8

χώρος εφαρμογής Σ.Ε.Π.

ΚΕΣΥΠ: 1

ΓΡΑΣΕΠ: 2

ΓΡΑΣΥ: 3

ΣΧΟΛΕΙΟ: 4

κλίμακα Likert

καθόλου: 1

λίγο: 2

μέτρια: 3

πολύ: 4

πάρα πολύ: 5

Μετά το μετασχηματισμό, οι μεταβλητές, ως ψευδομεταβλητές πλέον, είχαν την εξής μορφή:

εκπαίδευση-επιμόρφωση στη συμβουλευτική και τον επαγγελματικό προσανατολισμό

Διδακτορικό-Μεταπτυχιακό-ΑΣΠΑΙΤΕ (1+2+3): 1

Σεμινάριο 1.000 ή 520 ωρών του ΥΠΕΠΘ (4+5+6): 2

Ολιγοήμερα σεμινάρια / ημερίδες: (7): 3

Καμία επιμόρφωση (8): 4

χώρος εφαρμογής Σ.Ε.Π.

Δομές Σ.Ε.Π. (1+2+3):

Σχολείο: 2

κλίμακα Likert

καθόλου-λίγο (1+2): 1

μέτρια (3): 2

πολύ-πάρα πολύ (4+5): 3

Στην συνέχεια παρουσιάζονται οι έλεγχοι υποθέσεων ανεξαρτησίας με τη βοήθεια του χ^2 τεστ (chi-square tests), καθώς και οι πίνακες διπλής εισόδου.

Πίνακας 7.2.1

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών ως προς την χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την εκπαίδευση-επιμόρφωση που έχουν στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό

			Απαντήσεις		Σύνολο
			Όχι	Ναι	
Εκπαίδευση-επιμόρφωση στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό	Διδακτορικό-Μεταπτυχιακό-ΑΣΠΑΙΤΕ	Συχνότητα (N)	1	13	14
		Ποσοστά επί των γραμμών	7,1%	92,9%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	,8%	10,3%	11,1%
	Σεμινάριο 1.000 ή 520 ωρών του ΥΠΕΠΘ	Συχνότητα (N)	7	42	49
		Ποσοστά επί των γραμμών	14,3%	85,7%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	5,6%	33,3%	38,9%
	Ολιγοήμερα σεμινάρια/ημερίδες	Συχνότητα (N)	8	35	43
		Ποσοστά επί των γραμμών	18,6%	81,4%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	6,3%	27,8%	34,1%
	Καμία επιμόρφωση	Συχνότητα (N)	12	8	20
		Ποσοστά επί των γραμμών	60,0%	40,0%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	9,5%	6,3%	15,9%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	28	98	126	
	Ποσοστά επί των γραμμών	22,2%	77,8%	100,0%	
	Ποσοστά επί του συνόλου	22,2%	77,8%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,467 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	17,851	3	,000
Linear-by-Linear Association	14,200	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,11.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι η εκπαίδευση-επιμόρφωση που έχουν λάβει οι εκπαιδευτικοί στη συμβουλευτική και τον προσανατολισμό διαφοροποιεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(3, N=126)}=20.47$, $p<.001$] τις απαντήσεις τους στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.1., σχεδόν όλοι (92,9%) οι εκπαιδευτικοί που έχουν διδακτορικό, μεταπτυχιακό ή ΑΣΠΑΙΤΕ απάντησαν θετικά. Επίσης, θετική απάντηση σε πολύ μεγάλα ποσοστά έδωσαν και οι εκπαιδευτικοί που έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια 1000 ή 520 ωρών του ΥΠΕΠΘ (85,7%), αλλά και οι εκπαιδευτικοί που έχουν παρακολουθήσει ολιγοήμερα σεμινάρια ή ημερίδες (81,4%). Αντίθετα, από τους εκπαιδευτικούς που δεν έχουν καμία επιμόρφωση το 60% δήλωσε ότι δεν χρησιμοποιεί μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι οι εκπαιδευτικοί που έχουν εκπαίδευση-επιμόρφωση στη συμβουλευτική και τον προσανατολισμό χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Πίνακας 7.2.2.

Ο χώρος που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί το Σ.Ε.Π. σε σχέση με την εκπαίδευση-επιμόρφωση που έχουν στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό

			Χώρος εφαρμογής Σ.Ε.Π.		Σύνολο
			Δομές ΣΕΠ	Σχολείο	
Εκπαίδευση-επιμόρφωση στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό	Διδακτορικό- Μεταπτυχιακό- ΑΣΠΑΙΤΕ	Συχνότητα (N)	10	4	14
		Ποσοστά επί των γραμμών	71,4%	28,6%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	7,9%	3,2%	11,1%
	Σεμινάριο 1.000 ή 520 ωρών του ΥΠΕΠΘ	Συχνότητα (N)	33	16	49
		Ποσοστά επί των γραμμών	67,3%	32,7%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	26,2%	12,7%	38,9%
	Ολιγοήμερα σεμινάρια/ημερίδες	Συχνότητα (N)	9	34	43
		Ποσοστά επί των γραμμών	20,9%	79,1%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	7,1%	27,0%	34,1%
	Καμία επιμόρφωση	Συχνότητα (N)	0	20	20
		Ποσοστά επί των γραμμών	,0%	100,0%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	,0%	15,9%	15,9%
Σύνολο		Συχνότητα (N)	52	74	126
		Ποσοστά επί των γραμμών	41,3%	58,7%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	41,3%	58,7%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,394 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	48,034	3	,000
Linear-by-Linear Association	35,844	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,78.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι η εκπαίδευση-επιμόρφωση που έχουν λάβει οι εκπαιδευτικοί στη συμβουλευτική και τον προσανατολισμό σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(3, N=126)}=40.40$,

$p<.001$] με το χώρο που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.2., οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (71,4%) που έχουν διδακτορικό, μεταπτυχιακό ή ΑΣΠΑΙΤΕ στελεχώνουν κάποια από τις δομές Σ.Ε.Π. που λειτουργούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Επίσης, σε δομές Σ.Ε.Π. υπηρετεί και η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (67,3%) που έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια 1000 ή 520 ωρών του ΥΠΕΠΘ. Αντίθετα, από τους εκπαιδευτικούς που έχουν παρακολουθήσει ολιγοήμερα σεμινάρια ή ημερίδες οι περισσότεροι (79,1%) εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. στο σχολείο, καθώς επίσης και όλοι οι εκπαιδευτικοί (100,0%) που δεν έχουν καμία επιμόρφωση. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι οι εκπαιδευτικοί που έχουν εκπαίδευση-επιμόρφωση στη συμβουλευτική και τον προσανατολισμό στελεχώνουν τις δομές Σ.Ε.Π. της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στις σχολικές μονάδες αναλαμβάνουν εκπαιδευτικοί που έχουν παρακολουθήσει ολιγοήμερα σεμινάρια ή ημερίδες είτε δεν έχουν καμία επιμόρφωση.

Πίνακας 7.2.3.

Απαντήσεις των εκπαιδευτικών ως προς το βαθμό που θεωρούν ότι είναι ενημερωμένοι σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με το χώρο που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π.

			Απαντήσεις			Σύνολο
			Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Χώρος εφαρμογής Σ.Ε.Π.	Δομές ΣΕΠ	Συχνότητα (N)	20	21	11	52
		Ποσοστά επί των γραμμών	38,5%	40,4%	21,2%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	15,9%	16,7%	8,7%	41,3%
	Σχολείο	Συχνότητα (N)	55	16	3	74
		Ποσοστά επί των γραμμών	74,3%	21,6%	4,1%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	43,7%	12,7%	2,4%	58,7%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	75	37	14	126	
	Ποσοστά επί των γραμμών	59,5%	29,4%	11,1%	100,0%	
	Ποσοστά επί του συνόλου	59,5%	29,4%	11,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,297 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	18,661	2	,000
Linear-by-Linear Association	18,006	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,78.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο χώρος που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί το Σ.Ε.Π. διαφοροποιεί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=18.30, p<.001$] τις απαντήσεις τους ως προς το βαθμό που θεωρούν ότι είναι ενημερωμένοι σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Από τα στοιχεία του πίνακα 7.2.3., διαπιστώνεται ότι από τους εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. οι περισσότεροι (40,4%) πιστεύουν ότι οι εκπαιδευτικοί είναι ενημερωμένοι σε «μέτριο» βαθμό σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Αξιοσημείωτο, όμως, είναι και το 38,5% αυτών που είναι σε δομές που δήλωσε «λίγο» έως «καθόλου». Από την άλλη, από τους εκπαιδευτικούς που είναι στο σχολείο, η πλειοψηφία (74,3%) θεωρεί ότι «λίγο» έως «καθόλου» είναι ενημερωμένοι σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Πίνακας 7.2.4.

Ο βαθμός που θεωρούν οι εκπαιδευτικοί απαραίτητη τη δεξιότητα της δημιουργικότητας για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

		Δημιουργικότητα			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	10	14	4	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	35,7%	50,0%	14,3%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	7,9%	11,1%	3,2%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	3	9	86	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	3,1%	9,2%	87,8%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	2,4%	7,1%	68,3%	77,8%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	13	23	90	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	10,3%	18,3%	71,4%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	10,3%	18,3%	71,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	58,838 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	55,924	2	,000
Linear-by-Linear Association	54,800	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,89.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι η απάντηση των εκπαιδευτικών στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=58.84, p<.001$] με το βαθμό που θεωρούν απαραίτητη τη δεξιότητα της δημιουργικότητας για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. Από τα στοιχεία του πίνακα 7.2.4., παρατηρείται ότι σχεδόν όλοι (87,8%) οι εκπαιδευτικοί που δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π. θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό απαραίτητη τη δεξιότητα της δημιουργικότητας. Αντίθετα, οι περισσότεροι (50,0%) από τους εκπαιδευτικούς που δεν χρησιμοποιούν την τέχνη και τον

πολιτισμό πιστεύουν ότι η δεξιότητα της δημιουργικότητας είναι απαραίτητη σε «μέτριο» βαθμό για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π.

Πίνακας 7.2.5.

Ο βαθμός που θεωρούν οι εκπαιδευτικοί απαραίτητη τη δεξιότητα της καινοτομίας για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

		Καινοτομία			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	12	11	5	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	42,9%	39,3%	17,9%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	9,5%	8,7%	4,0%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	6	14	78	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	6,1%	14,3%	79,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	4,8%	11,1%	61,9%	77,8%
Σύνολο					
Συχνότητα (N)		18	25	83	126
Ποσοστά επί των γραμμών		14,3%	19,8%	65,9%	100,0%
Ποσοστά επί του συνόλου		14,3%	19,8%	65,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,031 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	38,488	2	,000
Linear-by-Linear Association	39,122	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,00.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι η απάντηση των εκπαιδευτικών στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=40.03, p<.001$] με το βαθμό που θεωρούν απαραίτητη τη δεξιότητα της καινοτομίας για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.5., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (79,6%) που χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π. θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα

πολύ» μεγάλο βαθμό απαραίτητη τη δεξιότητα της καινοτομίας. Αντίθετα, από τους εκπαιδευτικούς που δεν χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό στο Σ.Ε.Π. οι περισσότεροι (42,9%) δήλωσαν ότι η δεξιότητα της καινοτομίας είναι απαραίτητη «λίγο» έως και «καθόλου» για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π.

Πίνακας 7.2.6.

Ο βαθμός που θεωρούν οι εκπαιδευτικοί απαραίτητη τη δεξιότητα της διεπιστημονικότητας για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

		Διεπιστημονικότητα			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	6	12	10	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	21,4%	42,9%	35,7%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	4,8%	9,5%	7,9%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	5	12	81	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	5,1%	12,2%	82,7%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	4,0%	9,5%	64,3%	77,8%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	11	24	91	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	8,7%	19,0%	72,2%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	8,7%	19,0%	72,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,007 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	22,033	2	,000
Linear-by-Linear Association	21,278	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,44.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι η απάντηση των εκπαιδευτικών στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=24.01, p<.001$] με το βαθμό που θεωρούν απαραίτητη τη δεξιότητα της διεπιστημονικότητας για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται

από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.6., σχεδόν όλοι οι εκπαιδευτικοί (82,7%) που χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π. θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό απαραίτητη τη δεξιότητα της διεπιστημονικότητας. Αντίθετα, οι περισσότεροι (42,9%) από τους εκπαιδευτικούς που δεν χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό στο Σ.Ε.Π., πιστεύουν ότι σε «μέτριο» βαθμό είναι απαραίτητη η δεξιότητα της διεπιστημονικότητας για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π.

Πίνακας 7.2.7.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν τη διάλεξη οι εκπαιδευτικοί σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

		Διάλεξη			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	1	3	24	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	3,6%	10,7%	85,7%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	,8%	2,4%	19,0%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	26	42	30	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	26,5%	42,9%	30,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	20,6%	33,3%	23,8%	77,8%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	27	45	54	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	21,4%	35,7%	42,9%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	21,4%	35,7%	42,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,086 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	28,696	2	,000
Linear-by-Linear Association	22,054	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,00.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι η απάντηση των εκπαιδευτικών στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν μορφές

τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=27.09, p<.001$] με το βαθμό που χρησιμοποιούν τη μέθοδο της διάλεξης στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.7., οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (42,9%) που χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π. δήλωσαν ότι σε «μέτριο» βαθμό χρησιμοποιούν τη διάλεξη στο Σ.Ε.Π. Αντίθετα, σχεδόν όλοι (85,7%) οι εκπαιδευτικοί που δεν χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό, δήλωσαν ότι σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούν τη διάλεξη στο Σ.Ε.Π.

Πίνακας 7.2.8.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν το παιχνίδι ρόλων-δραματοποίηση οι εκπαιδευτικοί σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

		Παιχνίδι ρόλων-δραματοποίηση			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	21	6	1	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	75,0%	21,4%	3,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	16,7%	4,8%	,8%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	18	20	60	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	18,4%	20,4%	61,2%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	14,3%	15,9%	47,6%	77,8%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	39	26	61	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	31,0%	20,6%	48,4%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	31,0%	20,6%	48,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	37,529 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	41,356	2	,000
Linear-by-Linear Association	36,976	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,78.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι η απάντηση των εκπαιδευτικών στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=37.53, p<.001$)] με το βαθμό που χρησιμοποιούν το παιχνίδι ρόλων-δραματοποίηση στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Με βάση τα στοιχεία του πίνακα 7.2.8., διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (61,2%) που χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π., δήλωσαν ότι σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούν το παιχνίδι ρόλων-δραματοποίηση στο Σ.Ε.Π. Αντίθετα, σχεδόν όλοι (75,0%) οι εκπαιδευτικοί που δεν χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό στο Σ.Ε.Π., δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου» το παιχνίδι ρόλων-δραματοποίηση.

Πίνακας 7.2.9.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν τις βιωματικές ασκήσεις οι εκπαιδευτικοί σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

		Βιωματικές ασκήσεις			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	17	8	3	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	60,7%	28,6%	10,7%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	13,5%	6,3%	2,4%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	10	17	71	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	10,2%	17,3%	72,4%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	7,9%	13,5%	56,3%	77,8%
Σύνολο					
Συχνότητα (N)		27	25	74	126
Ποσοστά επί των γραμμών		21,4%	19,8%	58,7%	100,0%
Ποσοστά επί του συνόλου		21,4%	19,8%	58,7%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,444 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	41,439	2	,000
Linear-by-Linear Association	41,090	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,56.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι η απάντηση των εκπαιδευτικών στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=41.45, p<.001$] με το βαθμό που χρησιμοποιούν τις βιωματικές ασκήσεις στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Με βάση τα στοιχεία του πίνακα 7.2.9., παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (72,4%) που χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π., δήλωσαν ότι σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούν τις βιωματικές ασκήσεις στο Σ.Ε.Π. Αντίθετα, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (60,7%) που δεν χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό στο Σ.Ε.Π., δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου» τις βιωματικές ασκήσεις.

Πίνακας 7.2.10.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί το θεατρικό παιχνίδι στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π.

		Θεατρικό παιχνίδι			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	26	2	0	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	92,9%	7,1%	,0%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	20,6%	1,6%	,0%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	13	21	64	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	13,3%	21,4%	65,3%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	10,3%	16,7%	50,8%	77,8%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	39	23	64	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	31,0%	18,3%	50,8%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	31,0%	18,3%	50,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	65,292 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	70,248	2	,000
Linear-by-Linear Association	58,297	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,11.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί το θεατρικό παιχνίδι στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2(2, N=126)=65.29, p<.001$] με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.10., από τους εκπαιδευτικούς που έδωσαν θετική απάντηση στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., το 65,3% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί το θεατρικό παιχνίδι σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, το 21,4% σε «μέτριο» βαθμό και μόνο το 13,3% «λίγο» έως «καθόλου».

Πίνακας 7.2.11.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τον κινηματογράφο στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π.

		Κινηματογράφος			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	27	0	1	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	96,4%	,0%	3,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	21,4%	,0%	,8%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	28	34	36	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	28,6%	34,7%	36,7%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	22,2%	27,0%	28,6%	77,8%
Σύνολο					
Συχνότητα (N)		55	34	37	126
Ποσοστά επί των γραμμών		43,7%	27,0%	29,4%	100,0%
Ποσοστά επί του συνόλου		43,7%	27,0%	29,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,843 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	48,063	2	,000
Linear-by-Linear Association	31,065	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,56.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τον κινηματογράφο στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=40.84$, $p<.001$] με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.11., από τους εκπαιδευτικούς που έδωσαν θετική απάντηση στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., το 36,7% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί τον κινηματογράφο σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, το 34,7% σε «μέτριο» βαθμό, ενώ το 28,6% «λίγο» έως «καθόλου».

Πίνακας 7.2.12.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη μουσική-χορό στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π.

		Μουσική-Χορός			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	27	0	1	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	96,4%	,0%	3,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	21,4%	,0%	,8%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	39	30	29	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	39,8%	30,6%	29,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	31,0%	23,8%	23,0%	77,8%
Σύνολο Συχνότητα (N)		66	30	30	126
Ποσοστά επί των γραμμών		52,4%	23,8%	23,8%	100,0%
Ποσοστά επί του συνόλου		52,4%	23,8%	23,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28,099 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	35,416	2	,000
Linear-by-Linear Association	21,696	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,67.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη μουσική-χορό στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2(2, N=126)=28.01, p<.001$] με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.12., από τους εκπαιδευτικούς που έδωσαν θετική απάντηση στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., το 29,6% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί τη μουσική-χορό σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, το 30,6% σε «μέτριο» βαθμό, ενώ το 39,8% «λίγο» έως «καθόλου».

Πίνακας 7.2.13.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη μουσική-χορό στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π.

		Ζωγραφική			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	26	0	2	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	92,9%	,0%	7,1%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	20,6%	,0%	1,6%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	24	20	54	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	24,5%	20,4%	55,1%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	19,0%	15,9%	42,9%	77,8%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	50	20	56	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	39,7%	15,9%	44,4%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	39,7%	15,9%	44,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	42,636 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	46,995	2	,000
Linear-by-Linear Association	34,846	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,44.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη ζωγραφική στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2(2, N=126)=42.64$, $p<.001$] με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.13., από τους εκπαιδευτικούς που έδωσαν θετική απάντηση στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., το 55,1% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί τη ζωγραφική σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, το 20,4% σε «μέτριο» βαθμό και το 24,5% «λίγο» έως «καθόλου».

Πίνακας 7.2.14.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π.

		Φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	22	4	2	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	78,6%	14,3%	7,1%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	17,5%	3,2%	1,6%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	12	21	65	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	12,2%	21,4%	66,3%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	9,5%	16,7%	51,6%	77,8%
Σύνολο					
Συχνότητα (N)		34	25	67	126
Ποσοστά επί των γραμμών		27,0%	19,8%	53,2%	100,0%
Ποσοστά επί του συνόλου		27,0%	19,8%	53,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	50,410 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	49,368	2	,000
Linear-by-Linear Association	46,431	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,56.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=50.41, p<.001$] με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.14., από τους εκπαιδευτικούς που έδωσαν θετική απάντηση στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., το 66,3% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, το 21,4% σε «μέτριο» βαθμό και το 12,2% «λίγο» έως «καθόλου».

Πίνακας 7.2.15.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη λογοτεχνία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π.

		Λογοτεχνία			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	22	6	0	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	78,6%	21,4%	,0%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	17,5%	4,8%	,0%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	23	23	52	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	23,5%	23,5%	53,1%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	18,3%	18,3%	41,3%	77,8%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	45	29	52	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	35,7%	23,0%	41,3%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	35,7%	23,0%	41,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,411 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	41,556	2	,000
Linear-by-Linear Association	32,965	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,44.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη λογοτεχνία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=33.41$, $p<.001$] με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.15., από τους εκπαιδευτικούς που έδωσαν θετική απάντηση στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., το 53,1% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί τη λογοτεχνία σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, το 23,5% σε «μέτριο» βαθμό και το 23,5% «λίγο» έως «καθόλου».

Πίνακας 7.2.16.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί το λαϊκό πολιτισμό στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π.

		Λαϊκός πολιτισμός			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	25	2	1	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	89,3%	7,1%	3,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	19,8%	1,6%	,8%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	42	33	23	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	42,9%	33,7%	23,5%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	33,3%	26,2%	18,3%	77,8%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	67	35	24	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	53,2%	27,8%	19,0%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	53,2%	27,8%	19,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,874 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	21,319	2	,000
Linear-by-Linear Association	15,690	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,33.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί το λαϊκό πολιτισμό στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=18.87$, $p<.001$] με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.16., από τους εκπαιδευτικούς που έδωσαν θετική απάντηση στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., μόνο το 23,5% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί το λαϊκό πολιτισμό σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, το 33,7% σε «μέτριο» βαθμό, ενώ η πλειοψηφία το 42,9% «λίγο» έως «καθόλου».

Πίνακας 7.2.17.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τις επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σε σχέση με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού στο Σ.Ε.Π.

		Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Απαντήσεις	Όχι Συχνότητα (N)	23	3	2	28
	Ποσοστά επί των γραμμών	82,1%	10,7%	7,1%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	18,3%	2,4%	1,6%	22,2%
	Ναι Συχνότητα (N)	26	26	46	98
	Ποσοστά επί των γραμμών	26,5%	26,5%	46,9%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	20,6%	20,6%	36,5%	77,8%
Σύνολο					
	Συχνότητα (N)	49	29	48	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	38,9%	23,0%	38,1%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	38,9%	23,0%	38,1%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28,740 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	29,823	2	,000
Linear-by-Linear Association	25,548	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,44.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(2, N=126)}=28.74, p<.001$] με την απάντησή τους αν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.17., από τους εκπαιδευτικούς που έδωσαν θετική απάντηση στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., μόνο το 46,9% δήλωσε ότι χρησιμοποιεί τις εκπαιδευτικές

επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό, το 26,5% σε «μέτριο» βαθμό και το 26,5% «λίγο» έως «καθόλου».

Πίνακας 7.2.18.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί το θεατρικό παιχνίδι στο Σ.Ε.Π. σε σχέση με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης μέσα από το θεατρικό παιχνίδι

		Θεατρικό παιχνίδι			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Πληροφόρηση	Καθόλου - Συχνότητα (N)	8	5	5	18
	Λίγο Ποσοστά επί των γραμμών	44,4%	27,8%	27,8%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	6,3%	4,0%	4,0%	14,3%
	Μέτρια Συχνότητα (N)	20	5	9	34
	Ποσοστά επί των γραμμών	58,8%	14,7%	26,5%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	15,9%	4,0%	7,1%	27,0%
	Πολύ - Συχνότητα (N)	11	13	50	74
	Πάρα Πολύ Ποσοστά επί των γραμμών	14,9%	17,6%	67,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	8,7%	10,3%	39,7%	58,7%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	39	23	64	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	31,0%	18,3%	50,8%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	31,0%	18,3%	50,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,863 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	27,146	4	,000
Linear-by-Linear Association	18,127	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 1 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,29.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο βαθμός που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από το θεατρικό παιχνίδι σχετίζεται σε στατιστικά

σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(4, N=126)}=26.86, p<.001$)] με το βαθμό που το χρησιμοποιούν. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.18., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (67,6%) που θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, το χρησιμοποιούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η πλειοψηφία (44,4%) από αυτούς που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, το χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, τόσο πιο συχνά το χρησιμοποιούν.

Πίνακας 7.2.19.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τον κινηματογράφο στο Σ.Ε.Π. σε σχέση με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης μέσα από τον κινηματογράφο

		Κινηματογράφος			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Πληροφόρηση	Καθόλου - Συχνότητα (N)	14	3	1	18
	Λίγο Ποσοστά επί των γραμμών	77,8%	16,7%	5,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	11,1%	2,4%	,8%	14,3%
	Μέτρια Συχνότητα (N)	18	9	7	34
	Ποσοστά επί των γραμμών	52,9%	26,5%	20,6%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	14,3%	7,1%	5,6%	27,0%
	Πολύ - Συχνότητα (N)	23	22	29	74
	Πάρα Πολύ Ποσοστά επί των γραμμών	31,1%	29,7%	39,2%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	18,3%	17,5%	23,0%	58,7%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	55	34	37	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	43,7%	27,0%	29,4%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	43,7%	27,0%	29,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,872 ^a	4	,003
Likelihood Ratio	16,962	4	,002
Linear-by-Linear Association	15,183	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 1 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,86.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο βαθμός που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τον κινηματογράφο σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(4, N=126)}=15.87, p<.01$] με το βαθμό που το χρησιμοποιούν. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.19., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (78,7%) που θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τον κινηματογράφο, τον χρησιμοποιούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η πλειοψηφία (77,8%) από αυτούς που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από τον κινηματογράφο, τον χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τον κινηματογράφο, τόσο πιο συχνά τον χρησιμοποιούν.

Πίνακας 7.2.20.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη μουσική-χορό στο Σ.Ε.Π. σε σχέση με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης μέσα από τη μουσική-χορό

		Μουσική-Χορός			Σύνολο	
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ		
Πληροφόρηση	Καθόλου - Συχνότητα (N)	38	10	2	50	
	Λίγο Ποσοστά επί των γραμμών	76,0%	20,0%	4,0%	100,0%	
	Ποσοστά επί του συνόλου	30,2%	7,9%	1,6%	39,7%	
	Μέτρια Συχνότητα (N)	16	13	15	44	
	Ποσοστά επί των γραμμών	36,4%	29,5%	34,1%	100,0%	
	Ποσοστά επί του συνόλου	12,7%	10,3%	11,9%	34,9%	
	Πολύ - Συχνότητα (N)	12	7	13	32	
	Πάρα Πολύ Ποσοστά επί των γραμμών	37,5%	21,9%	40,6%	100,0%	
	Ποσοστά επί του συνόλου	9,5%	5,6%	10,3%	25,4%	
Σύνολο		Συχνότητα (N)	66	30	126	
		Ποσοστά επί των γραμμών	52,4%	23,8%	23,8%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	52,4%	23,8%	23,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,790 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	27,050	4	,000
Linear-by-Linear Association	18,633	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,62.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο βαθμός που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τη μουσική-χορό σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(4, N=126)}=23.79, p<.001$] με το βαθμό που το χρησιμοποιούν. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.20., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (40,6%) που θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η πληροφόρηση μπορεί να

επιτευχθεί μέσα από τη μουσική-χορό, την χρησιμοποιούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η πλειοψηφία (76,0%) από αυτούς που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από τη μουσική-χορό, τη χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη μουσική-χορό, τόσο πιο συχνά τη χρησιμοποιούν.

Πίνακας 7.2.21.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη ζωγραφική στο Σ.Ε.Π. σε σχέση με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης μέσα από τη ζωγραφική

		Ζωγραφική			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Πληροφόρηση	Καθόλου - Συχνότητα (N)	24	8	8	40
	Λίγο Ποσοστά επί των γραμμών	60,0%	20,0%	20,0%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	19,0%	6,3%	6,3%	31,7%
	Μέτρια Συχνότητα (N)	20	8	21	49
	Ποσοστά επί των γραμμών	40,8%	16,3%	42,9%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	15,9%	6,3%	16,7%	38,9%
	Πολύ - Συχνότητα (N)	6	4	27	37
	Πάρα Πολύ Ποσοστά επί των γραμμών	16,2%	10,8%	73,0%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	4,8%	3,2%	21,4%	29,4%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	50	20	56	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	39,7%	15,9%	44,4%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	39,7%	15,9%	44,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,525 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	23,781	4	,000
Linear-by-Linear Association	21,205	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,87.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο βαθμός που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τη ζωγραφική σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(4, N=126)}=22.53, p<.001$] με το βαθμό που τη χρησιμοποιούν. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.21., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (73,0%) που θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη ζωγραφική, τη χρησιμοποιούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η πλειοψηφία (60,0%) από αυτούς που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από τη μουσική-χορό, τη χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη ζωγραφική, τόσο πιο συχνά τη χρησιμοποιούν.

Πίνακας 7.2.22.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς στο Σ.Ε.Π. σε σχέση με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης μέσα από τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς

		Φωτογραφίες-Γελοιογραφίες-Κόμικς			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Πληροφόρηση	Καθόλου - Συχνότητα (N)	10	7	5	22
	Λίγο Ποσοστά επί των γραμμών	45,5%	31,8%	22,7%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	7,9%	5,6%	4,0%	17,5%
	Μέτρια Συχνότητα (N)	13	8	16	37
	Ποσοστά επί των γραμμών	35,1%	21,6%	43,2%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	10,3%	6,3%	12,7%	29,4%
	Πολύ - Συχνότητα (N)	11	10	46	67
	Πάρα Πολύ Ποσοστά επί των γραμμών	16,4%	14,9%	68,7%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	8,7%	7,9%	36,5%	53,2%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	34	25	67	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	27,0%	19,8%	53,2%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	27,0%	19,8%	53,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,472 ^a	4	,002
Likelihood Ratio	17,047	4	,002
Linear-by-Linear Association	14,773	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 1 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,37.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο βαθμός που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(4, N=126)}=16.47, p<.01$] με το βαθμό που τα χρησιμοποιούν. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.22., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (68,7%) που θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο

βαθμό ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς, τα χρησιμοποιούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η πλειοψηφία (45,5%) από αυτούς που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς, τα χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς, τόσο πιο συχνά τα χρησιμοποιούν.

Πίνακας 7.2.23.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τη λογοτεχνία στο Σ.Ε.Π. σε σχέση με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης μέσα από τη λογοτεχνία

		Λογοτεχνία			Σύνολο	
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ		
Πληροφόρηση	Καθόλου - Λίγο	Συχνότητα (N)	12	4	5	21
		Ποσοστά επί των γραμμών	57,1%	19,0%	23,8%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	9,5%	3,2%	4,0%	16,7%
	Μέτρια	Συχνότητα (N)	19	9	10	38
		Ποσοστά επί των γραμμών	50,0%	23,7%	26,3%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	15,1%	7,1%	7,9%	30,2%
	Πολύ - Πάρα Πολύ	Συχνότητα (N)	14	16	37	67
		Ποσοστά επί των γραμμών	20,9%	23,9%	55,2%	100,0%
		Ποσοστά επί του συνόλου	11,1%	12,7%	29,4%	53,2%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	45	29	52	126	
	Ποσοστά επί των γραμμών	35,7%	23,0%	41,3%	100,0%	
	Ποσοστά επί του συνόλου	35,7%	23,0%	41,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,935 ^a	4	,003
Likelihood Ratio	16,293	4	,003
Linear-by-Linear Association	13,686	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 1 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,83.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο βαθμός που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τη λογοτεχνία σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(4, N=126)}=15.94, p<.01$] με το βαθμό που την χρησιμοποιούν. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.23., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (55,2%) που θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη λογοτεχνία, την χρησιμοποιούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η πλειοψηφία (57,1%) από αυτούς που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από τη λογοτεχνία, την χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις τη λογοτεχνία, τόσο πιο συχνά την χρησιμοποιούν.

Πίνακας 7.2.24.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί το λαϊκό πολιτισμό στο Σ.Ε.Π. σε σχέση με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης μέσα από το λαϊκό πολιτισμό

		Λαϊκός Πολιτισμός			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Πληροφόρηση	Καθόλου - Συχνότητα (N)	27	7	0	34
	Λίγο Ποσοστά επί των γραμμών	79,4%	20,6%	,0%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	21,4%	5,6%	,0%	27,0%
	Μέτρια Συχνότητα (N)	21	15	9	45
	Ποσοστά επί των γραμμών	46,7%	33,3%	20,0%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	16,7%	11,9%	7,1%	35,7%
	Πολύ - Συχνότητα (N)	19	13	15	47
	Πάρα Πολύ Ποσοστά επί των γραμμών	40,4%	27,7%	31,9%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	15,1%	10,3%	11,9%	37,3%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	67	35	24	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	53,2%	27,8%	19,0%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	53,2%	27,8%	19,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,913 ^a	4	,001
Likelihood Ratio	23,286	4	,000
Linear-by-Linear Association	15,476	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,48.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο βαθμός που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από το λαϊκό πολιτισμό σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(4, N=126)}=17.91, p<.01$] με το βαθμό που την χρησιμοποιούν. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.24., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (31,9%) που θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η

πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το λαϊκό πολιτισμό, τον χρησιμοποιούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η πλειοψηφία (79,4%) από αυτούς που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από το λαϊκό πολιτισμό, το χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το λαϊκό πολιτισμό, τόσο πιο συχνά τον χρησιμοποιούν.

Πίνακας 7.2.25.

Ο βαθμός που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους στο Σ.Ε.Π. σε σχέση με το βαθμό που πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης μέσα από τα μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους

		Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους			Σύνολο
		Καθόλου - Λίγο	Μέτρια	Πολύ - Πάρα Πολύ	
Πληροφόρηση	Καθόλου - Συχνότητα (N)	23	6	5	34
	Λίγο Ποσοστά επί των γραμμών	67,6%	17,6%	14,7%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	18,3%	4,8%	4,0%	27,0%
	Μέτρια Συχνότητα (N)	17	14	12	43
	Ποσοστά επί των γραμμών	39,5%	32,6%	27,9%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	13,5%	11,1%	9,5%	34,1%
	Πολύ - Συχνότητα (N)	9	9	31	49
	Πάρα Πολύ Ποσοστά επί των γραμμών	18,4%	18,4%	63,3%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	7,1%	7,1%	24,6%	38,9%
Σύνολο	Συχνότητα (N)	49	29	48	126
	Ποσοστά επί των γραμμών	38,9%	23,0%	38,1%	100,0%
	Ποσοστά επί του συνόλου	38,9%	23,0%	38,1%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,332 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	29,448	4	,000
Linear-by-Linear Association	25,541	1	,000
N of Valid Cases	126		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,83.

Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και με βάση το χ^2 τεστ βρέθηκε ότι ο βαθμός που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης στο Σ.Ε.Π. μέσα από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους σχετίζεται σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο [$\chi^2_{(4, N=126)}=29.33$, $p<.001$] με το βαθμό που τις χρησιμοποιούν. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση του πίνακα 7.2.25., οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς (63,3%) που θεωρούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους, τις χρησιμοποιούν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η πλειοψηφία (67,6%) από αυτούς που δήλωσαν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί «λίγο» έως «καθόλου» μέσα από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους, τις χρησιμοποιούν «λίγο» έως και «καθόλου». Παρατηρείται, λοιπόν, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους, τόσο πιο συχνά τις χρησιμοποιούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

8.1. Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των στάσεων και των απόψεων εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Με τη χρήση ερωτηματολογίου, που μοιράστηκε σε εκπαιδευτικούς που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση δημόσιων σχολείων του Νομού Αττικής, έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί αν πιστεύουν ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Επίσης, η συχνότητα που χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού, καθώς και ποιες μορφές τέχνης και πολιτισμού χρησιμοποιούν. Ακόμη, διερευνήθηκε σε ποιο βαθμό πιστεύουν ότι οι στόχοι του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία – πληροφόρηση - λήψη απόφασης - μετάβαση) μπορούν να επιτευχθούν μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού, σε ποιο βαθμό εκτιμάνε ότι είναι ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Τέλος, διερευνήθηκε αν πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Να σημειωθεί ότι, για τις ανάγκες της έρευνας, ως μορφές τέχνης και πολιτισμού είχαν οριστεί τα εξής: α) θεατρικό παιχνίδι, β) μουσική - χορός, γ) κινηματογράφος, δ) ζωγραφική, ε) φωτογραφίες - γελοιογραφίες - κόμικς, στ) λογοτεχνία, ζ) λαϊκός πολιτισμός και η) οι εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας σε συνδυασμό με τις βιβλιογραφικές αναφορές που μελετήθηκαν, μας δίνουν τη δυνατότητα για μια συνολικότερη εικόνα των στάσεων και των απόψεων που έχουν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας.

Πριν αναφερθούμε στα γενικά συμπεράσματα, κρίνουμε σκόπιμο να αναφερθούμε στο προφίλ των εκπαιδευτικών που έλαβαν μέρος στην έρευνα. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί του δείγματος ήταν γυναίκες, ηλικίας 46-55 ετών και έγγαμοι. Επιπλέον, η πλειοψηφία υπηρετούσε σε δομές Σ.Ε.Π. ή δημόσια σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Δυτικής Αττικής, της Δ' Αθήνας και του Πειραιά.

Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί ήταν από όλες τις ειδικότητες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με επαγγελματική εμπειρία στη δημόσια εκπαίδευση άνω των είκοσι χρόνων.

Ωστόσο, οι περισσότεροι ήταν τεχνολόγοι - ειδικότητες τεχνικής εκπαίδευσης, κοινωνιολόγοι - οικονομολόγοι, οικιακής οικονομίας, ξένων γλωσσών και φιλόλογοι. Το γεγονός ότι βρέθηκαν όλες οι ειδικότητες ήταν αναμενόμενο, καθώς το Σ.Ε.Π. μπορούν να αναλάβουν όλοι οι εκπαιδευτικοί ανεξαρτήτως ειδικότητας. Ο Σ.Ε.Π. είναι υπόθεση όλων των εκπαιδευτικών (Ασβεστάς, 2007: 94). Το μοναδικό κριτήριο αξιολόγησης για κάποιον που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π είναι η εκπαίδευση στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. Γι' αυτό άλλωστε, βρέθηκε ότι ένα σημαντικό ποσοστό είχε κάνει μεταπτυχιακές σπουδές, στοιχείο, επίσης, αναμενόμενο.

Αναφορικά με τα χρόνια υπηρεσίας εφαρμογής του θεσμού Σ.Ε.Π. στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οι περισσότεροι είχαν εμπειρία λιγότερο από 5 έτη και 6-10 έτη. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία διέθετε κάποιου είδους επιμόρφωση σε θέματα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι είχαν πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης στη Συμβουλευτική και Επαγγελματικό Προσανατολισμό του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 520 ωρών. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το 2008, το ΥΠΕΠΘ είχε αναθέσει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο την επιμόρφωση, περίπου, 750 εκπαιδευτικών στο θεσμό της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, με επιστημονικά υπεύθυνη την κ. Κοσμίδου-Hardy (Κοσμίδου-Hardy, 2008: 15).

Τα παραπάνω μας δίνουν τη συνολική εικόνα των εκπαιδευτικών που αποτέλεσαν το δείγμα μας. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι μεταξύ των περιοχών της Αττικής, που υλοποιήθηκε η έρευνα, δεν παρατηρήθηκαν διαφορές μεταξύ των απόψεων των εκπαιδευτικών για τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Επίσης, δεν υπήρξαν διαφορές σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, την ειδικότητα, καθώς και τα έτη υπηρεσίας στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Άλλοι είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν τους εκπαιδευτικούς πάνω στο θέμα αυτό. Συγκεκριμένα, όπως παρατηρήθηκε από την έρευνα, η άποψη των εκπαιδευτικών ως προς τη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού εξαρτάται κυρίως από την επιμόρφωση που έχουν λάβει στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, καθώς και το χώρο που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π., δηλαδή εάν είναι στο σχολείο ή στελεχώνουν κάποια δομή Σ.Ε.Π.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρήθηκε ότι ο χώρος που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί το Σ.Ε.Π. σχετίζεται με την επιμόρφωση που έχουν. Συγκεκριμένα, όσοι δεν έχουν καμία επιμόρφωση ή έχουν παρακολουθήσει ολιγοήμερα σεμινάρια ή ημερίδες εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. στο σχολείο, ενώ οι υπόλοιποι στελεχώνουν κάποια από τις δομές

Σ.Ε.Π. Η διαφοροποίηση αυτή ήταν αναμενόμενη, καθώς βασική προϋπόθεση για να αποσπαστεί ένας εκπαιδευτικός σε δομή Σ.Ε.Π. είναι να διαθέτει πιστοποιητικό στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό.

Πριν αναφερθούν τα συμπεράσματα σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στο Σ.Ε.Π. αξίζει να σημειωθούν οι απαντήσεις τους γενικά για το θεσμό. Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος συμφώνησε ως προς την αναγκαιότητα του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αρκετοί ήταν αυτοί που δικαιολόγησαν τη θετική τους στάση ως προς τη σημαντικότητα του θεσμού εξαιτίας των έντονων αλλαγών στην αγορά εργασίας και της αύξησης της ανεργίας. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ορισμένες απαντήσεις των εκπαιδευτικών: *«η συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνική πραγματικότητα και η αναπόφευκτη ρευστότητα που προκαλείται σε όλα τα επίπεδα, η αναζήτηση σπουδών, η επιλογή και η εξεύρεση του «κατάλληλου επαγγέλματος», καθιστά το θεσμό του Σ.Ε.Π. λίαν σημαντικό». «Λόγω της διαρκούς μεταβαλλόμενου κοινωνικού, οικονομικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος απαιτούνται γνώσεις και ικανότητες για την εξεύρεση του κατάλληλου επαγγέλματος». «Σε μια αγορά εργασίας που αλλάζει με ραγδαίο ρυθμό, την πληθώρα των πληροφοριών και την ανάγκη για επικοινωνία ο θεσμός του Σ.Ε.Π. είναι αναγκαίος». «Ο θεσμός είναι αναγκαίος περισσότερο από κάθε άλλη χρονική περίοδο και λόγω των αλλαγών σε εκπαιδευτικό, οικονομικό επίπεδο».*

Άλλοι, τόνισαν το σημαντικό ρόλο του θεσμού στην αυτογνωσία των μαθητών, στην ανάγκη τους για στήριξη και ενημέρωση γύρω από τα επαγγέλματα. Συγκεκριμένα, *«συμβάλλει στην αυτογνωσία και στη διαδικασία λήψης απόφασης συντελώντας στην ωρίμανση των εφήβων και παρέχει πληροφορίες που βοηθούν στις επαγγελματικές επιλογές των μαθητών». «Βοηθά ουσιαστικά το μαθητή να είναι αποφασιστικός στις επαγγελματικές αποφάσεις του». «Για σωστή επαγγελματική ενημέρωση των μαθητών και την σωστή αξιολόγηση των δυνατοτήτων τους». «Είναι ανάγκη για τους μαθητές να υπάρχει ένα άτομο εμπιστοσύνης, το οποίο θα τους αποδέχεται και θα ακούει τους προβληματισμούς τους. Παράλληλα, είναι αναγκαία η πληροφόρηση για τις σχολές και τα επαγγέλματα, έτσι ώστε η μετέπειτα απόφασή τους να είναι όσο το δυνατόν η καλύτερη».*

Η σημασία που δίνουν οι εκπαιδευτικοί στο Σ.Ε.Π. διαπιστώθηκε και από το γεγονός ότι η πλειοψηφία θεωρεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό πως πρέπει να είναι υποχρεωτική η επιμόρφωση για όσους εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π., στην τάξη ή σε δομές Σ.Ε.Π., ειδικά για αυτούς που δεν έχουν εμπειρία.

Αναφορικά με τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στο Σ.Ε.Π. οι περισσότεροι ανέφεραν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό τις ομαδικές εργασίες

και τις βιωματικές ασκήσεις στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Επίσης, οργανώνουν επισκέψεις σε εκπαιδευτικούς-εργασιακούς χώρους και υλοποιούν σχεδίων εργασίας (projects). Επιπλέον, στο πλαίσιο της διαθεματικότητας οι εκπαιδευτικοί έχουν αξιοποιήσει στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. τα εξής γνωστικά αντικείμενα: την πληροφορική, την κοινωνιολογία/τα οικονομικά, τη μουσική/τα καλλιτεχνικά, τα φιλολογικά.

Η συντριπτική πλειοψηφία υποστήριξε ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Πιστεύουν ότι αποτελούν παιδαγωγικά εργαλεία/μέσα έκφρασης που διευκολύνουν την έκφραση συναισθημάτων και τη διαδικασία της αυτογνωσίας, η οποία είναι από τους βασικούς στόχους του Σ.Ε.Π. Ακόμη, θεωρούν ότι βοηθούν στη βιωματική προσέγγιση και ταυτόχρονα αποτελούν έναν έξυπνο τρόπο προσέγγισης του Σ.Ε.Π., δημιουργώντας ευχάριστο και ζωντανό κλίμα, προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών και επιτυγχάνεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών.

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό στο Σ.Ε.Π. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρήθηκε ότι έδωσαν θετική απάντηση οι εκπαιδευτικοί που έχουν επιμορφωθεί στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. Αντίθετα, αρνητική απάντηση έδωσαν αυτοί που δεν έχουν καμία επιμόρφωση. Συνεπώς, παρατηρούμε ότι η εκπαίδευση-επιμόρφωση στο θεσμό κρίνεται σημαντική ως προς τις μεθόδους που επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί για να εφαρμόσουν το θεσμό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών συμφώνησε ότι μπορούν να αξιοποιηθούν η τέχνη και ο πολιτισμός ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., αρκετοί ήταν αυτοί που δήλωσαν ότι δεν χρησιμοποιούν τα συγκεκριμένα εργαλεία. Σ' αυτό πιθανόν να οφείλεται η έλλειψη επιμόρφωσης και ενημέρωσης. Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε, βρέθηκε ότι οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό διαφοροποιούνται ανάλογα με την επιμόρφωση που έχουν.

Διερευνώντας το βαθμό που θεωρούν ότι είναι ενημερωμένοι σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. διαπιστώθηκε ότι οι απαντήσεις διαφοροποιούνται ανάλογα με το χώρο εφαρμογής του Σ.Ε.Π. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι που υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. πιστεύουν ότι οι εκπαιδευτικοί είναι ενημερωμένοι σε «μέτριο» βαθμό σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Αντίθετα, από τους εκπαιδευτικούς που είναι στο σχολείο, η πλειοψηφία θεωρεί ότι «λίγο» έως «καθόλου» είναι ενημερωμένοι σχετικά με τη συμβολή

της τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Και σ' αυτό το σημείο, αναδεικνύεται η σημαντικότητα της επιμόρφωσης, καθώς από αυτούς που είναι στο σχολείο οι περισσότεροι δεν έχουν καμία επιμόρφωση.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρήθηκε ότι από αυτούς που δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού επιλέγουν σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό το θεατρικό παιχνίδι, τη ζωγραφική, τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς, τη λογοτεχνία και τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους. Αντίθετα, πιο σπάνια ή και καθόλου χρησιμοποιούν τον κινηματογράφο, τη μουσική-χορό και το λαϊκό πολιτισμό. Ωστόσο, ήταν αρκετοί αυτοί που δηλώσαν ότι χρησιμοποιούν αρκετά συχνά τον κινηματογράφο.

Διερευνώντας τις στάσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη χρήση της τέχνης και του πολιτισμού στο Σ.Ε.Π. διαπιστώθηκε ότι η θετική απάντησή τους στη χρήση της τέχνης σχετίζεται με το βαθμό που θεωρούν απαραίτητη τη δεξιότητα της δημιουργικότητας, της καινοτομίας και της διεπιστημονικότητας. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρήθηκε ότι από αυτούς που δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού, οι περισσότεροι θεωρούν σε «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό απαραίτητες τις παραπάνω δεξιότητες για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί που δεν θεωρούν σημαντικές τις συγκεκριμένες δεξιότητες δήλωσαν ότι δεν χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό ως παιδαγωγικά εργαλεία στο Σ.Ε.Π.

Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί που δεν χρησιμοποιούν μορφές τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., επιλέγουν πάρα πολύ συχνά τη διάλεξη ως μέθοδο εφαρμογής. Αντίθετα, όσοι από τους συμμετέχοντες χρησιμοποιούν την τέχνη και τον πολιτισμό, επιλέγουν πολύ συχνά τις βιωματικές ασκήσεις, αλλά και το παιχνίδι ρόλων-δραματοποίηση.

Όσο αφορά την επίτευξη των στόχων του Σ.Ε.Π. μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού, σχεδόν όλοι οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι ο στόχος της αυτογνωσίας μπορεί να επιτευχθεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό μέσα από: α) το θεατρικό παιχνίδι, β) τη λογοτεχνία, γ) τη ζωγραφική, δ) τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς, ε) τη μουσική-χορό, στ) τον κινηματογράφο, ζ) το λαϊκό πολιτισμό και η) τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους. Συνεπώς, όλες οι μορφές τέχνης και πολιτισμού μπορούν να συμβάλλουν στην προσωπική ανάπτυξη των μαθητών και στη συνειδητοποίηση των ενδιαφερόντων τους, των ικανοτήτων τους και των δεξιοτήτων τους.

Αναφορικά με το στόχο της πληροφόρησης, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, μπορεί να επιτευχθεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό μέσα από: α) το θεατρικό παιχνίδι, β) τον κινηματογράφο, γ) τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς, δ) τη λογοτεχνία, ε) τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους και στ) το λαϊκό πολιτισμό. Σε αντίθεση με τις παραπάνω μορφές τέχνης και πολιτισμού, οι περισσότεροι πιστεύουν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί σε «μέτριο» βαθμό μέσα από τη ζωγραφική, ενώ «λίγο» έως και «καθόλου» μέσα από τη μουσική-χορό.

Συμπληρωματικά, από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρήθηκε ότι η χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού διαφοροποιείται ανάλογα με το βαθμό που πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος της πληροφόρησης. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε, ότι όσο περισσότερο πιστεύουν ότι η πληροφόρηση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού, τόσο πιο συχνά τις χρησιμοποιούν. Σε αντίθεση με τον στόχο της πληροφόρησης, δεν βρέθηκε να ισχύει το ίδιο και για τους άλλους στόχους του Σ.Ε.Π. (αυτογνωσία - λήψη απόφασης - μετάβαση)

Επιπλέον, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες η λήψη απόφασης στο Σ.Ε.Π. μπορεί να επιτευχθεί σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό μέσα από: α) το θεατρικό παιχνίδι, β) τη λογοτεχνία, γ) τις φωτογραφίες-γελοιογραφίες-κόμικς, δ) τον κινηματογράφο, ε) τη ζωγραφική, στ) το λαϊκό πολιτισμό, ζ) τη μουσική-χορό και η) τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους. Από την άλλη, οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι ο στόχος της μετάβασης μπορεί να επιτευχθεί από το σύνολο των διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού, με εξαίρεση τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία-αρχαιολογικούς χώρους.

Γενικότερα, σχεδόν όλοι οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην προσωπική ανάπτυξη των μαθητών, ανεξάρτητα αν οι ίδιοι χρησιμοποιούν τα συγκεκριμένα εργαλεία στο Σ.Ε.Π.. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι σε «πολύ» έως «πάρα πολύ» μεγάλο βαθμό ότι η αξιοποίηση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. μπορούν να βοηθήσουν το μαθητή να αναπτύξει πνεύμα ομαδικότητας, συλλογικότητας, συνεργασίας και καλής επικοινωνίας με τους γύρω του, καθώς και κριτική - δημιουργική σκέψη, να ενθαρρύνεται για ενεργό συμμετοχή σε ομαδικές εργασίες. Επιπλέον, τον βοηθάνε να συνειδητοποιήσει τις κυριότερες πτυχές του εαυτού του, τα ενδιαφέροντα, το σύστημα αξιών, τις ικανότητες και τις δεξιότητές του, συμβάλλουν στην αυτογνωσία του (86,5%) και ενισχύουν την αυτοπεποίθησή του. Παράλληλα, συμβάλλουν στο να δραστηριοποιηθεί ο μαθητής σε

θέματα που αφορούν την πορεία της ζωής του, να αξιολογεί και να επιλέγει πληροφορίες ανάλογα με τις ανάγκες του, αλλά και να σχεδιάζει το μέλλον του και να ιεραρχεί τα σχέδιά του. Τέλος, τον βοηθούν να αντλήσει πληροφορίες για τον κόσμο της εργασίας, τις εξελίξεις και το σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον, καθώς και να ανακαλύψει τις επαγγελματικές αξίες του και να μάθει να θέτει επαγγελματικούς στόχους.

Κλείνοντας, να σημειωθεί ότι σχεδόν όλοι οι εκπαιδευτικοί, ακόμα και αυτοί που δεν χρησιμοποιούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού, ως παιδαγωγικά εργαλεία, πιστεύουν ότι τελικά πρέπει να χρησιμοποιούνται στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π., καθώς αναγνωρίζουν την αξία των τεχνών και του πολιτισμού στη ζωή του ατόμου, γενικότερα, και ειδικότερα του μαθητή.

Συγκεφαλαιώνοντας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι στο σύνολό τους οι εκπαιδευτικοί είναι θετικοί στη χρήση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Ακόμα και αυτοί που δεν χρησιμοποιούν τα συγκεκριμένα παιδαγωγικά εργαλεία, αναγνωρίζουν τα θετικά οφέλη που αποκομίζει ο μαθητής μέσα από την επαφή του με την τέχνη και τον πολιτισμό. Οι στόχοι του Σ.Ε.Π., ιδιαίτερα της αυτογνωσίας, μπορούν να επιτευχθούν μέσα από όλες τις μορφές τέχνης και πολιτισμού. Η έλλειψη, όμως, επιμόρφωσης και κατάλληλης ενημέρωσης αποτρέπει πολλές φορές τους εκπαιδευτικούς να εντάξουν στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. τα συγκεκριμένα παιδαγωγικά εργαλεία.

8.2. Προτάσεις

Ο Σ.Ε.Π. αποτελεί τομέα της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής και σχετίζεται άμεσα με την εξελικτική συμβουλευτική, αφού βασίζεται στα εξελικτικά στάδια του παιδιού για να το βοηθήσει στην προσωπική του ψυχολογία και επαγγελματική ανάπτυξη και στη σωστή καθοδήγηση για την επιλογή επαγγέλματος που του ταιριάζει. Η μέθοδος του Σ.Ε.Π. είναι μια διαδικασία που βοηθάει το μαθητή να μελετήσει τον εαυτό του, αλλά και τις πιθανές επαγγελματικές ευκαιρίες που του παρουσιάζονται (Μαλικιώση-Λοϊζου, 1998: 302). Η φιλοσοφία του επαγγελματικού προσανατολισμού έχει απομακρυνθεί από την αυστηρά διαγνωστική προσέγγιση «ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση», όπως επίσης και από αυτήν της απλής παροχής πληροφοριών και της εφαρμογής κατευθυντικών χειρισμών. Ο Σ.Ε.Π. μέσα από τους βασικούς άξονές του, αυτογνωσία-πληροφόρηση-λήψη απόφασης-μετάβαση, προσεγγίζει την καλλιέργεια δεξιοτήτων που διευκολύνουν το άτομο στα εξής: στην ενεργό μάθηση (μαθαίνω μέσα από την πράξη),

στη μάθηση της μάθησης (το άτομο «μαθαίνει πώς να μαθαίνει»), στη δυναμική προσωπική, κοινωνική, εκπαιδευτική και επαγγελματική ανάπτυξη, στην επιτυχημένη διαχείριση των μεταβάσεων με τις οποίες αναπόφευκτα θα βρεθεί αντιμέτωπο και στην επιτυχημένη εξέλιξη και ωρίμανση που διαρκεί σε όλη τη ζωή του, μέρος της οποίας είναι και η σταδιοδρομία του (Μαστοράκη, 2000: 15).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η εφαρμογή του θεσμού στο πλαίσιο της εκπαίδευσης αποκτά σφαιρική και διεπιστημονική διάσταση και γίνεται μέρος του ευρύτερου εκπαιδευτικού προγράμματος. Ταυτόχρονα, οι σκοποί του ταυτίζονται με αυτούς της σύγχρονης εκπαιδευτικής διαδικασίας ή τους συμπληρώνουν, μιας και τα διαφορετικά επιστημονικά πεδία στο πλαίσιο των αναλυτικών προγραμμάτων στοχεύουν στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων ικανών να προετοιμάσουν τους μαθητές για τον κόσμο του αύριο (Μαστοράκη, 2000: 15). Ο Σ.Ε.Π. είναι υπόθεση όλων των εκπαιδευτικών.

Η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση βασίζεται στο Κριτικό Αναπτυξιακό Μοντέλο, βάση του οποίου έχουν σχεδιαστεί τα σχολικά εγχειρίδια του Σ.Ε.Π. Η εφαρμογή του στο χώρο της εκπαίδευσης διέπεται από τις αρχές της διεπιστημονικότητας και προτείνεται η βιωματική προσέγγισή του. Ο μαθητής έχει την ανάγκη να ευαισθητοποιηθεί γύρω από θέματα εργασίας, να τα προσεγγίσει έγκαιρα, προκειμένου να θεμελιωθούν υγιείς βάσεις στην προσωπικότητά του και θετική στάση προς αυτήν (Κωνσταντινίδης, Κωστόπουλος, Παταγιάς & Παπανικολάου, 2004: 156).

Στην ευαισθητοποίηση αυτή μπορεί να συμβάλλει η τέχνη και ο πολιτισμός με ποικίλους τρόπους. Άλλωστε, σκοπός της εκπαίδευσης είναι η ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη του γνωστικού, συναισθηματικού και ψυχοκινητικού τομέα της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η μουσική, το θέατρο, ο χορός, οι εικαστικές τέχνες, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις σε χώρους πολιτισμού, γενικά η αισθητική αγωγή με την ευρεία έννοια του όρου, συμβάλλουν στην ανάπτυξη αυτών των τομέων. Ο μαθητής μέσα από την επαφή του με την τέχνη και τον πολιτισμό, όχι μόνο στο πλαίσιο του μαθήματος της αισθητικής αγωγής, αλλά με αφετηρία αυτό και στα υπόλοιπα μαθήματα και στις δραστηριότητες που υλοποιούνται στο σχολείο, εκδηλώνεται σε όλες του τις ενέργειες ελεύθερα. Ταυτόχρονα, με τη σωστή καθοδήγηση του εκπαιδευτικού οδηγείται στην αυτοπειθαρχία, στην ανεξαρτησία των σκέψεων και των αποφάσεων, στην υπεύθυνη επιλογή του προσανατολισμού του (Κώτσης, 2002: 13).

Οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού αντικατοπτρίζουν εκφάνσεις της ανθρώπινης εμπειρίας που συνήθως ερμηνεύουν τις διάφορες καταστάσεις μέσα από τη δυνατή κριτική συγκίνηση, την ομορφιά, την καθολικότητα και την τέρψη. Ως εκ τούτου,

η τέχνη και ο πολιτισμός προσφέρονται για μια βιωματική, επικοινωνιακή, αλλά και διεπιστημονική προσέγγιση μετατρέποντας τη διαδικασία της μάθησης σε ταξίδι.

Στη σημερινή εποχή ο θεσμός του Σ.Ε.Π. είναι αναγκαίος όσο ποτέ άλλοτε. Η διάχυση των στόχων του Σ.Ε.Π. αυτογνωσία – πληροφόρηση – λήψη απόφαση – μετάβαση σε όλα τα μαθήματα και γενικά στην εκπαιδευτική πράξη συμβάλει στην αποτελεσματικότητα του θεσμού. Σκοπός του Σ.Ε.Π. είναι το παιδί να ανακαλύψει τον εαυτό του, να αναδείξει το ταλέντο του, τις δεξιότητές του και τα ενδιαφέροντά του και με παράλληλη σωστή πληροφόρηση να φτάσει στην σωστή απόφαση. Οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού μπορούν να αξιοποιηθούν προς την επίτευξη αυτού του στόχου, μάλιστα με συνεργασία με άλλους εκπαιδευτικούς αναλόγων ειδικοτήτων, με συνεργασίες και ομαδική δουλειά.

Επιπρόσθετα, η τέχνη και ο πολιτισμός ως παιδαγωγικά εργαλεία, είναι στοιχεία που αναπτύσσουν τη δημιουργική σκέψη των μαθητών, ενώ παράλληλα τους είναι ευχάριστα. Ελκύουν το ενδιαφέρον τους, μπορεί ο καθένας να εκδηλώσει τα ταλέντα του, ενώ ταυτόχρονα μειώνεται ο αποκλεισμός και επιτυγχάνεται η συμμετοχή όλων. Επίσης, δημιουργείται ευχάριστο κλίμα και δίνεται η δυνατότητα να έρθουν πιο κοντά οι μαθητές με τους συμμαθητές, αλλά και με τους καθηγητές. Ακόμη, δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους, τα ενδιαφέροντά τους, τις ικανότητες και δεξιότητες. Μέσα από τις μορφές τέχνης εκφράζονται καλύτερα, κατανοούν πράγματα ευκολότερα, βιώνουν καταστάσεις και επικοινωνούν με άλλα πρόσωπα. Όταν οι μαθητές βιώνουν διαδραστικά κάποια θέματα αναμφισβήτητα ωφελούνται περισσότερο. Όλες οι μορφές τέχνης έχουν παιδευτικό και θεραπευτικό χαρακτήρα για τους μαθητές. Επίσης, μέσα από τις τέχνες και γενικά τον πολιτισμό ο μαθητής ανακαλύπτει άλλες πλευρές του εαυτού του, κλίσεις και ενδιαφέροντα.

Ο Σ.Ε.Π. είναι ένα μέσο που σκοπό έχει να συμβάλλει δημιουργικά στην ανάπτυξη του νέου πνευματικά-πραγματικά, όπως και οι διάφορες μορφές τέχνης, ώστε ο νέος να γνωρίσει τις ικανότητες-δεξιότητες και το ρόλο της ζωής. Ο Σ.Ε.Π. είναι ένα μέσο για την εκπαίδευση των νέων σε τρόπους και δεξιότητες για να αντιμετωπίζουν και να αποφασίζουν δημιουργικά για τη ζωή τους. Η δημιουργικότητα και η φαντασία είναι σημαντικά εργαλεία τόσο στο Σ.Ε.Π. όσο και στη τέχνη. Εκεί συγκλίνουν και αλληλοϋποστηρίζονται. Άλλωστε, με αυτό τον τρόπο, κεντρίζεται το ενδιαφέρον των μαθητών και δραστηριοποιούνται, με αποτέλεσμα να μην θεωρούν το Σ.Ε.Π. δραστηριότητα όπου θα ακούν άκριτα κάποιες πληροφορίες, αλλά συμμετέχοντας στις διάφορες μορφές τέχνης γίνονται ενεργά άτομα, μαθαίνουν στη συνεργασία και την

ομαδικότητα, παίρνουν πληροφορίες και γι' αυτά τα επαγγέλματα, ανταλλάσσουν σκέψεις και απόψεις με τους συνομήλικους τους, γνωρίζουν νέα άτομα, δοκιμάζουν τις ικανότητές τους, απασχολούνται δημιουργικά, ανοίγουν νέους ορίζοντες. Οι μαθητές με κατάλληλη προετοιμασία μαθαίνουν περισσότερο όταν βλέπουν και πράττουν παρά όταν ακούνε.

Οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού βοηθούν τους μαθητές στην αυτογνωσία, στην αναγνώριση ικανοτήτων και δεξιοτήτων, στην ομαδικότητα και κοινωνικοποίηση και στη πιο θετική συμπεριφορά του ατόμου προς τους άλλους. Η χρήση των τεχνών στο Σ.Ε.Π. συμβάλλει ως εξής: α) κάνει το «μάθημα» πιο ζωντανό και ενδιαφέρον, β) επιτρέπει πρωτοβουλία των μαθητών και τους βοηθά να ανοιχτούν και να μοιραστούν τις σκέψεις τους, γ) αυξάνει τη δημιουργικότητα και δ) αποκαλύπτει στα παιδιά κρυμμένες πτυχές του εαυτού τους.

Οι μορφές τέχνης είναι ένας έμμεσος και έξυπνος τρόπος προσέγγισης του Σ.Ε.Π. γιατί οι μαθητές βρίσκονται στην εφηβεία, μια δηλαδή δημιουργική φάση της ζωής τους και έχουν ανάγκη από έκφραση, τους αρέσει να δοκιμάζουν εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας, διασκεδάζουν, τους κεντρίζει το ενδιαφέρον για συμμετοχή, αποφορτίζονται από την ένταση του σχολείου, τέλος ανακαλύπτουν τάσεις και ικανότητες στον καλλιτεχνικό τομέα και αναπτύσσουν αντίστοιχες δεξιότητες. Επιπλέον, η τέχνη ενισχύει την αυτοέκφραση, την εξωτερίκευση συναισθημάτων και σκέψεως με αποτέλεσμα να οδηγεί στην αυτογνωσία. Κύριο χαρακτηριστικό των τεχνών είναι η έκφραση του ατόμου, που είναι και το πρώτο ζητούμενο στη διαδικασία του Σ.Ε.Π. Όλες οι μορφές τέχνης αποτελούν ουσιαστική έκφραση συναισθημάτων και ως εκ τούτου θεωρούνται βιωματικές ασκήσεις αφού ο θεατής-μαθητής συμμετέχει ενεργά. Μέσα από όλες τις μορφές τέχνης δίνεται η δυνατότητα να καταλάβει ο μαθητής καλύτερα τον εαυτό του, να οδηγηθεί στην αυτογνωσία, να κοινωνικοποιηθεί, να γίνει συνεργάσιμος, προσαρμοστικός, οργανωτικός, επιμελής, εργατικός, να καταλάβει τις δεξιότητες, ενδιαφέροντα, ικανότητες.

Στο πλαίσιο της διαθεματικότητας και της βιωματικής προσέγγισης του θέματος, οι διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού μπορούν να λειτουργήσουν ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Άλλωστε, όσες φορές επιχειρήθηκε στη πράξη είχε πολύ καλά αποτελέσματα. Η φύση του Σ.Ε.Π. είναι τέτοια που επιτρέπει την αξιοποίηση πολλών γνωστικών αντικειμένων. Για παράδειγμα, μπορεί κανείς σε ένα Μουσείο να αναθέσει στα παιδιά να συγκεντρώσουν τα επαγγέλματα που εκφαινόνται στα εκθέματα ή να παρουσιάσουν σύγχρονα επαγγέλματα που κινούνται γύρω από το χώρο του μουσείου, είναι βιωματικές δραστηριότητες και κινούν το ενδιαφέρον.

Από την άλλη, πολλοί μαθητές δεν έχουν καλή επίδοση στα μαθήματα, ενώ εκφράζονται μέσω της τέχνης, διακρίνονται και ξεχωρίζουν μέσω της τέχνης στο Σ.Ε.Π. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να νιώθουν αυτοπεποίθηση και να είναι περισσότερο δημιουργικοί.

Κατά μια άποψη «πολιτισμός» είναι και η επικοινωνία των ανθρώπων. Όταν λοιπόν οι μαθητές έρχονται σε επαφή με την τέχνη, είτε παίζοντας σε μια θεατρική παράσταση είτε βλέποντας θέατρο ή πηγαίνοντας επίσκεψη σε ένα μουσείο μαθαίνουν, αντιλαμβάνονται καλύτερα τον εαυτό τους και τους άλλους. Άλλωστε, τα συγκεκριμένα παιδαγωγικά εργαλεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την διδασκαλία όλων των μαθημάτων, πόσο μάλλον για το ΣΕΠ.

Ως γνωστό, η εφαρμογή του Σ.Ε.Π. αφορά την ανάπτυξη του επαγγελματικού τομέα της προσωπικότητας του ατόμου. Από την άλλη, η τέχνη και ο πολιτισμός συμβάλλει στην συνολική ανάπτυξη της προσωπικότητας. Συνεπώς, καθώς υπάρχει κοινός τόπος, ο Σ.Ε.Π. μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιεί στοιχεία τέχνης και πολιτισμού για την βέλτιστη εφαρμογή του.

Για να είναι όμως αξιόλογα τα αποτελέσματα της συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στο Σ.Ε.Π. απαιτεί κατάλληλη επιμόρφωση και ενημέρωση των εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. Επίσης, είναι απαραίτητες ορισμένες προϋποθέσεις υλικοτεχνικής υποδομής στα σχολεία (αίθουσες, εποπτικά μέσα, βίντεο, επισκέψεις), ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν τα συγκεκριμένα παιδαγωγικά εργαλεία. Επιπρόσθετα, απαιτείται κατάλληλο υλικό. Θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο και αποτελεσματικό αν υπήρχε διαθέσιμο υλικό τέχνης και πολιτισμού προς αξιοποίηση στα ΚΕ.ΣΥ.Π και στα ΓΡΑ.Σ.Ε.Π..

Ο ρόλος της τέχνης και του πολιτισμού είναι σπουδαίος, αρκεί να υπάρχουν εκπαιδευτικοί που να διαθέτουν φαντασία και αγάπη για τα παιδιά και γνώσεις για να μπορούν να τα εφαρμόσουν. Είναι απαραίτητο να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός πως θα εντάξει αυτά τα στοιχεία στο πλαίσιο του Σ.Ε.Π. Από την άλλη, πολλοί εκπαιδευτικοί που διδάσκουν για τέχνη και πολιτισμό, οι οποίοι θα μπορούσαν να συνεργαστούν με τον εκπαιδευτικό του Σ.Ε.Π., δεν έχουν καμία ενημέρωση για το αντικείμενο του Σ.Ε.Π. Αν υπάρξει επιμόρφωση και συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών θα μπορέσουν να αναδειχθούν νέες μορφές συνεργασίας. Συνεπώς, η τέχνη και πολιτισμός θα συμβάλλουν στο Σ.Ε.Π. με πολύ πιο ευρύ τρόπο.

Οι τέχνες πρέπει να είναι αρωγός κάθε εκπαιδευτικής δραστηριότητας και πρέπει να υπάρχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Αυτό που χρειάζεται, ίσως, είναι η

ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών να αξιοποιούν ό,τι η τέχνη τους προσφέρει. Η συνεργασία υπευθύνων Σ.Ε.Π. και καθηγητών εικαστικών στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να αποδειχθεί σημαντική.

Όλες οι μορφές τέχνης και πολιτισμού θα πρέπει να είναι βασικός στόχος για να μπορούν όλα τα παιδιά να εκφραστούν και να παίξουν. Η τέχνη σαν έκφραση του πολιτισμού και σαν μια ιδιαίτερη γλώσσα που αγγίζει το συναίσθημα και όχι τη λογική έχει μεγάλη παιδαγωγική αξία. Τα παιδιά είναι πιο κοντά στην τέχνη και το συναίσθημα που αυτή εκπροσωπεί, από ότι είναι ο ενήλικας, που πρέπει να επιστρέψει εκεί για να βρει τον εαυτό του.

Η τέχνη και ο πολιτισμός, ως παιδαγωγικά εργαλεία πρέπει να χρησιμοποιούνται ευρύτερα, όμως, προϋποθέτει ο εκπαιδευτικός να διαθέτει την ανάλογη πολιτισμική παιδεία και ευαισθησία. Η συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. κρίνεται σπουδαία καθώς συμβάλλει στην ανάδειξη της κριτικής σκέψης, στην κοινωνική ευαισθητοποίηση των μαθητών. Επίσης, κινητοποιεί δυνατότητες και δεξιότητες των μαθητών και βοηθάει το μάθημα να γίνει πιο θελκτικό και ευχάριστο. Όμως, θα πρέπει να αλλάξει η νοοτροπία πολλών διευθυντών για να έχουμε εφαρμογή των παραπάνω και για να συμβεί κάτι τέτοιο θα πρέπει οι διευθυντές των σχολείων να αλλάξουν άποψη (π.χ. χαμένες ώρες) για τις πολιτιστικές δραστηριότητες. *«Και μες την τέχνη ξεκουράζομαι από την δούλεψή της»*, η άσκηση ενός επαγγέλματος που μπορεί να ασκηθεί και ως απασχόληση ελεύθερου χρόνου. Γενικά, συμβάλλει θετικά στην προσωπικότητα του ατόμου, το βοηθά να κοινωνικοποιείται, να φτάνει σε αυτογνωσία, να αγαπά το περιβάλλον, να βοηθά τους ανθρώπους, να νιώθει όμορφα.

Ζούμε σ' έναν κόσμο που λόγω των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων, δίνει υπέρμετρη και μονόπλευρη έμφαση στις τεχνικές γνώσεις και τη διαρκή πληροφόρηση για την εξωτερική πραγματικότητα. Η ζωή μας χαρακτηρίζεται από ένα απίστευτο τρέξιμο και μια υπερπροσπάθεια για την κάλυψη των υποχρεώσεων μας. Η ενασχόληση με την τέχνη μπορεί να μας βοηθήσει να ισορροπήσουμε εσωτερικά, να σταθούμε για λίγο, να προβληματιστούμε για το τι μας αρέσει πραγματικά, ποιες είναι οι αξίες μας. Βοηθά ακόμα στην εξωτερίκευση των συναισθημάτων μας και στην αποκατάσταση της χαμένης επικοινωνίας μας με τους άλλους.

Κλείνοντας, πρέπει να τονιστεί ότι θα πρέπει να έχουμε στο νου μας ότι οφείλουμε να βοηθήσουμε τους μαθητές μας να εξελιχθούν σε ώριμους, συνειδητοποιημένους, ενεργούς πολίτες: να μάθουν να εμπιστεύονται ο ένας τον άλλον, να μπορούν να συνυπάρχουν, να συνεργάζονται, να αυτενεργούν και να αυτοσχεδιάζουν, να είναι δεκτικοί

στη διαφορετικότητα, να αναπτύξουν αισθητική καλλιέργεια, ευγένεια, ήθος, σύστημα αξιών, να προσδιορίζουν και να εκφράζουν τις προσδοκίες, τις ανάγκες και τα συναισθήματά τους. Όλα αυτά, και πολλά άλλα, είναι πολιτισμός: πώς κινούμαστε, πώς ενεργούμε, πώς κάνουμε τις επιλογές μας. Το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν είναι μια από τις σημαντικότερες επιλογές που θα κριθούν να κάνουν τα παιδιά αρκετά νωρίς στη ζωή τους. Είναι απολύτως απαραίτητο να υπάρχει σύστημα αξιών, αυτογνωσίας και ικανότητας συνύπαρξης και συνεργασίας με άλλους τόσο ανεπτυγμένα, ώστε το παιδί να μπορέσει να πάρει μια τόσο σοβαρή απόφαση. Η επιλογή του επαγγέλματος δεν είναι κάτι απλό και ας μην είναι κάτι αναγκαστικά μόνιμο ή μεγάλης διάρκειας. Δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο στην καταγραφή στεγνών οικονομικών ή άλλων παραμέτρων μονοδιάστατα. Αφορά, πρέπει να αφορά, την ψυχή, την καρδιά, το νου του παιδιού: μόνο τότε θα έχουμε ισορροπημένους, ευτυχισμένους εργαζόμενους ενήλικες, ικανούς να αντεπεξέλθουν σ' ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο εργασιακό, και όχι μόνο περιβάλλον.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Π.Σ.: Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών

ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.: Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού ιδρύθηκαν

ΓΡΑ.ΣΥ: Γραφεία Σύνδεσης

Δ.Ε.: Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Δ.Ε.Π.Π.Σ.: Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

Ε.Κ.Ε.Π.: Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Ε.Π.: Επαγγελματικός Προσανατολισμός

ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π: Ελληνική Εταιρεία Συμβουλευτική και Προσανατολισμού

ΚΕ.ΣΥ.Π.: Κέντρα Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού

Ν.: Νόμος

Π.Δ.: Προεδρικό Διάταγμα

Π.Ι: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Σ. & Ε.Π.: Συμβουλευτική & Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Σ.Ε.Π.: Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός

ΥΠ.Ε.Π.Θ: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ.: Υπουργείο Παιδείας Δια βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων

Φ.Ε.Κ.: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Ερωτηματολόγιο

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Π.Μ.Σ. «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Σ.Ε.Π.

Στο πλαίσιο του Π.Μ.Σ. «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» εκπονείται διπλωματική εργασία με τίτλο: «Διερεύνηση στάσεων και απόψεων εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.)». Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο αποτελεί ερευνητικό εργαλείο στη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, με σκοπό να διερευνηθούν οι στάσεις και οι απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη συμβολή διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού (θεατρικό παιχνίδι - μουσική - χορός - κινηματογράφος - ζωγραφική - φωτογραφίες - γελοιογραφίες - κόμικς - λογοτεχνία - λαϊκός πολιτισμός - εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους) στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αποτελεί ουσιαστική συμβολή για την υλοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας.

Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά την κάθε ερώτηση και απαντήστε με ειλικρίνεια σε όλες τις ερωτήσεις. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι ανώνυμη και τα στοιχεία θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ερευνητικούς λόγους.

*Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συμμετοχή σας
και τον πολύτιμο χρόνο που αφιερώσατε!!!*

Φωτιάδη Μαριάννα

Εκπαιδευτικός ΠΕ 15, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. **ΦΥΛΟ:** Άντρας ☐ Γυναίκα ☐
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** Μέχρι 25 ετών ☐ 26 - 35 ετών ☐ 36 - 45 ετών ☐
46 - 55 ετών ☐ άνω των 56 ετών ☐
3. **ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ:**
Άγαμος/η ☐ Έγγαμος/η ☐ Χήρος/α ☐ Διαζευγμένος/η ☐ Συμβίωση ☐
4. **ΧΡΟΝΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ:**
1 - 5 ☐ 6 - 10 ☐ 11 - 15 ☐ 16 - 20 ☐ άνω των 20 ☐
5. **ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ:**
Θεολόγος	☐	Κοινωνιολόγος - Οικονομολόγος	☐
Φιλολόγος	☐	Οικιακής Οικονομίας	☐
Μαθηματικός	☐	Πληροφορικής	☐
Φυσικός - Χημικός	☐	Μουσικός - Καλλιτεχνικών	☐
Βιολόγος - Γεωλόγος	☐	Φυσικής Αγωγής	☐
Ξένων Γλωσσών	☐	Άλλο	☐
6. **Διεύθυνση Β΄ Θμιας Εκπαίδευσης που υπηρετείτε:**
Α΄ Αθήνας	☐	Ανατολικής Αττικής	☐
Β΄ Αθήνας	☐	Δυτικής Αττικής	☐
Γ΄ Αθήνας	☐	Πειραιά	☐
Δ΄ Αθήνας	☐		

7. **Σημειώστε αν διαθέτετε:**

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Δεύτερο Πτυχίο		
Μεταπτυχιακό		
Διδακτορικό		

Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ Σ.Ε.Π.

8. Χώρος που εφαρμόζετε το θεσμό του Σ.Ε.Π. κατά το τρέχον σχολικό έτος:

ΚΕΣΥΠ ☐ ΓΡΑΣΕΠ ☐ ΓΡΑΣΥ ☐ ΣΧΟΛΕΙΟ ☐

9. Έτη υπηρεσίας εφαρμογής του Σ.Ε.Π.:

1 – 5 ☐ 6 – 10 ☐ 11 – 15 ☐ 16 – 20 ☐ άνω των 20 ☐

10. Εκπαίδευση - επιμόρφωση που έχετε στη Συμβουλευτική (Σ.) και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό (Ε.Π.):

(Σημειώστε Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο)

1. Διδακτορικό τίτλο στη Σ. & Ε.Π.	☐
2. Μεταπτυχιακό τίτλο στη Σ. & Ε.Π.	☐
3. Πιστοποιητικό ειδίκευσης του ΣΥΠ της ΑΣΠΑΙΤΕ.	☐
4. Πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος μεταπτυχιακού επιπέδου στη Σ. & Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 1.000 ωρών.	☐
5. Πιστοποιητικό ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης στη Σ. & Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 520 ωρών ή πιστοποιητικό προγράμματος κατάρτισης στην τεκμηρίωση πληροφοριακού υλικού Σ.Ε.Π. του ΥΠΕΠΘ χρονικής διάρκειας 660 ωρών.	☐
6. Πιστοποιητικό πεντάμηνου σεμιναρίου επιμόρφωσης στελεχών στο Σ.Ε.Π.	☐
7. Παρακολούθηση ολιγοήμερων σεμιναρίων / ημερίδων Σ.Ε.Π.	☐
8. Τίποτα από τα παραπάνω.	☐

11. Κατά τη γνώμη σας η επιμόρφωση σε θέματα Συμβουλευτικής (Σ) και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Π.) πρέπει να είναι υποχρεωτική για όσους/ες:

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Εφαρμόζουν για πρώτη φορά το Σ.Ε.Π. στην τάξη χωρίς επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	1	2	3	4	5
2. Εφαρμόζουν για πρώτη φορά το Σ.Ε.Π. στην τάξη με επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	1	2	3	4	5
3. Υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) με εμπειρία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην τάξη, χωρίς όμως επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	1	2	3	4	5
4. Υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) με εμπειρία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στην τάξη και επιμόρφωση στη Σ. & Ε.Π.	1	2	3	4	5
5. Όσοι εφαρμόζουν το Σ.Ε.Π. στην τάξη και όσοι υπηρετούν σε δομές Σ.Ε.Π. (ΚΕΣΥΠ/ΓΡΑΣΕΠ) ανεξάρτητα από εμπειρία ή επιμόρφωση.	1	2	3	4	5

Γ' ΜΕΡΟΣ: Ο Σ.Ε.Π. ΣΤΗ Β' ΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

12. Πιστεύετε ότι ο θεσμός του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι σημαντικός;

ΝΑΙ

☐

ΟΧΙ

☐

Αιτιολογήστε την απάντησή σας:.....

13. Ποιες από τις παρακάτω δεξιότητες πιστεύετε ότι είναι απαραίτητες για έναν εκπαιδευτικό που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π.;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να έχει ενσυναίσθηση.	1	2	3	4	5
2. Να αποδέχεται άνευ όρων τους μαθητές.	1	2	3	4	5
3. Να είναι ειλικρινής στη σχέση του με τους μαθητές.	1	2	3	4	5
4. Να δίνει έμφαση στην επικοινωνία με τους μαθητές.	1	2	3	4	5
5. Να κατανοεί τα συναισθήματα των μαθητών.	1	2	3	4	5
6. Να είναι συνεργάσιμος.	1	2	3	4	5
7. Να είναι δημιουργικός.	1	2	3	4	5
8. Να είναι ευέλικτος.	1	2	3	4	5
9. Να είναι καινοτόμος.	1	2	3	4	5
10. Να διαθέτει διεπιστημονικότητα.	1	2	3	4	5

14. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείτε τις παρακάτω μεθόδους στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Διάλεξη.	1	2	3	4	5
2. Χρήση οπτικοακουστικών μέσων (π.χ. Video, Cd-Rom, φωτογραφίες κ.α.).	1	2	3	4	5
3. Ομαδικές εργασίες.	1	2	3	4	5
4. Επισκέψεις σε εκπαιδευτικούς - εργασιακούς χώρους.	1	2	3	4	5
5. Παιχνίδι ρόλων, δραματοποίηση.	1	2	3	4	5
6. Βιωματικές ασκήσεις.	1	2	3	4	5
7. Πρόσκληση ειδικών επιστημών - επαγγελματιών στην τάξη.	1	2	3	4	5
8. Πραγματοποίηση σχεδίων εργασίας (projects)	1	2	3	4	5

9. Άλλο

1

2

3

4

5

15. Στο πλαίσιο της διαθεματικότητας ποια γνωστικά αντικείμενα έχετε αξιοποιήσει στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

(Σημειώστε X στο αντίστοιχο τετράγωνο. Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μια απαντήσεις)

Θρησκευτικά	☐	Βιολογία/Γεωγραφία	☐	Ξένες Γλώσσες	☐
Φιλολογικά	☐	Κοινωνιολογία/Οικονομικά	☐	Πληροφορική	☐
Μαθηματικά	☐	Μουσική/Καλλιτεχνικά	☐	Φυσική Αγωγή	☐
Φυσική/Χημεία	☐	Οικιακή Οικονομία	☐	Άλλο	☐

16. Σημειώστε πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις.

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Ο Σ.Ε.Π. δεν είναι μάθημα όπως τα άλλα και γι' αυτό δεν βαθμολογείται.

1

2

3

4

5

2. Σε κάθε διδακτική ώρα, αλλά και στο τέλος των ενοτήτων, μεγάλη σημασία έχει το πώς αξιολογούν οι ίδιοι οι μαθητές τον Σ.Ε.Π.

1

2

3

4

5

3. Οι μαθητές με βιωματικό τρόπο θα ανακαλύψουν τον εαυτό τους και θα κατανοήσουν συγχρόνως το θεωρητικό μέρος του Σ.Ε.Π.

1

2

3

4

5

4. Στο πλαίσιο του Σ.Ε.Π. δέχομαι, χωρίς να κρίνω, την προσωπική άποψη των μαθητών για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές.

1

2

3

4

5

5. Κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. προσπαθώ να δημιουργήσω στην τάξη κλίμα εμπιστοσύνης, ενθάρρυνσης, ισοτιμίας και καθόλου κριτικής διάθεσης.

1

2

3

4

5

6. Αντιλαμβάνομαι την ώρα του Σ.Ε.Π. περισσότερο ως «ρουτίνα» παρά ως μία δημιουργική ώρα.

1

2

3

4

5

7. Ο ρόλος του καθηγητή που εφαρμόζει το Σ.Ε.Π. δεν είναι να μεταδώσει γνώσεις και να αξιολογήσει τους μαθητές, με σκοπό να δώσει βαθμολογία. Έχει τον ρόλο του Συμβούλου-Παιδαγωγού.

1

2

3

4

5

8. Στο πλαίσιο του Σ.Ε.Π. μεταφέρω στους μαθητές τις προσωπικές απόψεις μου για τα επαγγέλματα.

1

2

3

4

5

9. Κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. προσπαθώ να πλησιάσω και να θέσω στο κέντρο της τάξης όχι τόσο το περιεχόμενο του διδακτικού εγχειριδίου, όσο τους ίδιους τους μαθητές.

1

2

3

4

5

10. Κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. ενθαρρύνω την προσωπική έκφραση των μαθητών δημιουργώντας το κατάλληλο ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα

1

2

3

4

5

**Δ' ΜΕΡΟΣ: ΣΥΜΒΟΛΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΕΧΝΗΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Σ.Ε.Π.**

17. Πιστεύετε ότι μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού (θεατρικό παιχνίδι - μουσική - χορός - κινηματογράφος - ζωγραφική - φωτογραφίες - γελοιογραφίες - κόμικς - λογοτεχνία - λαϊκός πολιτισμός - εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους) ως δημιουργικά παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

ΝΑΙ ☐

ΟΧΙ ☐

Αιτιολογήστε την απάντησή σας:.....
.....
.....
.....

18. Πόσο καλά ενημερωμένοι εκτιμάτε ότι είναι οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας)

Καθόλου
1

Λίγο
2

Μέτρια
3

Πολύ
4

Πάρα πολύ
5

19. Χρησιμοποιείτε διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού (θεατρικό παιχνίδι - μουσική - χορός - κινηματογράφος - ζωγραφική - φωτογραφίες - γελοιογραφίες - κόμικς - λογοτεχνία - λαϊκός πολιτισμός - εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους) ως παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

ΝΑΙ ☐

ΟΧΙ ☐

20. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείτε τα παρακάτω στην εφαρμογή του ΣΕΠ;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Θεατρικό παιχνίδι (παίξιμο ρόλων)	1	2	3	4	5
2. Κινηματογράφο	1	2	3	4	5
3. Μουσική - Χορό	1	2	3	4	5
4. Ζωγραφική	1	2	3	4	5
5. Φωτογραφίες - Γελοιογραφίες - Κόμικς	1	2	3	4	5
6. Λογοτεχνία	1	2	3	4	5
7. Λαϊκό πολιτισμό	1	2	3	4	5
8. Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους	1	2	3	4	5
9. Άλλο	1	2	3	4	5

21. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι παρακάτω στόχοι του Σ.Ε.Π. μπορούν να επιτευχθούν μέσα από το θεατρικό παιχνίδι;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους.

1 2 3 4 5

2. Να πληροφορηθούν οι μαθητές για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, καθώς και την αγορά εργασίας.

1 2 3 4 5

3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές στη διαδικασία λήψης απόφασης.

1 2 3 4 5

4. Να μάθουν οι μαθητές να ανταποκρίνονται στις κρίσιμες μεταβάσεις της ζωής τους.

1 2 3 4 5

22. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι παρακάτω στόχοι του Σ.Ε.Π. μπορούν να επιτευχθούν μέσα από τον κινηματογράφο (προβολή ταινίας);

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους.

1 2 3 4 5

2. Να πληροφορηθούν οι μαθητές για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, καθώς και την αγορά εργασίας.

1 2 3 4 5

3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές στη διαδικασία λήψης απόφασης.

1 2 3 4 5

4. Να μάθουν οι μαθητές να ανταποκρίνονται στις κρίσιμες μεταβάσεις της ζωής τους.

1 2 3 4 5

23. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι παρακάτω στόχοι του Σ.Ε.Π. μπορούν να επιτευχθούν μέσα από τη μουσική και το χορό;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους.

1 2 3 4 5

2. Να πληροφορηθούν οι μαθητές για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, καθώς και την αγορά εργασίας.

1 2 3 4 5

3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές στη διαδικασία λήψης απόφασης.

1 2 3 4 5

4. Να μάθουν οι μαθητές να ανταποκρίνονται στις κρίσιμες μεταβάσεις της ζωής τους.

1 2 3 4 5

24. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι παρακάτω στόχοι του Σ.Ε.Π. μπορούν να επιτευχθούν μέσα από τη ζωγραφική;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους.

1 2 3 4 5

2. Να πληροφορηθούν οι μαθητές για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, καθώς και την αγορά εργασίας.

1 2 3 4 5

3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές στη διαδικασία λήψης απόφασης.

1 2 3 4 5

4. Να μάθουν οι μαθητές να ανταποκρίνονται στις κρίσιμες μεταβάσεις της ζωής τους.

1 2 3 4 5

25. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι παρακάτω στόχοι του Σ.Ε.Π. μπορούν να επιτευχθούν μέσα από φωτογραφίες - γελοιογραφίες - κόμικς;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους.

1 2 3 4 5

2. Να πληροφορηθούν οι μαθητές για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, καθώς και την αγορά εργασίας.

1 2 3 4 5

3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές στη διαδικασία λήψης απόφασης.

1 2 3 4 5

4. Να μάθουν οι μαθητές να ανταποκρίνονται στις κρίσιμες μεταβάσεις της ζωής τους.

1 2 3 4 5

26. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι παρακάτω στόχοι του Σ.Ε.Π. μπορούν να επιτευχθούν μέσα από τη λογοτεχνία;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους.

1 2 3 4 5

2. Να πληροφορηθούν οι μαθητές για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, καθώς και την αγορά εργασίας.

1 2 3 4 5

3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές στη διαδικασία λήψης απόφασης.

1 2 3 4 5

4. Να μάθουν οι μαθητές να ανταποκρίνονται στις κρίσιμες μεταβάσεις της ζωής τους.

1 2 3 4 5

27. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι παρακάτω στόχοι του Σ.Ε.Π. μπορούν να επιτευχθούν μέσα από το λαϊκό πολιτισμό;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους.

1 2 3 4 5

2. Να πληροφορηθούν οι μαθητές για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, καθώς και την αγορά εργασίας.

1 2 3 4 5

3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές στη διαδικασία λήψης απόφασης.

1 2 3 4 5

4. Να μάθουν οι μαθητές να ανταποκρίνονται στις κρίσιμες μεταβάσεις της ζωής τους.

1 2 3 4 5

28. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι παρακάτω στόχοι του Σ.Ε.Π. μπορούν να επιτευχθούν με εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία – αρχαιολογικούς χώρους;

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους.

1 2 3 4 5

2. Να πληροφορηθούν οι μαθητές για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, καθώς και την αγορά εργασίας.

1 2 3 4 5

3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές στη διαδικασία λήψης απόφασης.

1 2 3 4 5

4. Να μάθουν οι μαθητές να ανταποκρίνονται στις κρίσιμες μεταβάσεις της ζωής τους.

1 2 3 4 5

29. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η αξιοποίηση διαφόρων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. μπορούν να βοηθήσουν το μαθητή:

(Κυκλώστε τον αριθμό της επιλογής σας σε κάθε γραμμή οριζοντίως, όπου 1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Μέτρια, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

1. Να ενισχύσει την αυτοπεποίθησή του.

1 2 3 4 5

2. Να δραστηριοποιηθεί σε θέματα που αφορούν την πορεία της ζωή του.

1 2 3 4 5

3. Να ενθαρρύνεται για ενεργό συμμετοχή σε ομαδικές εργασίες.

1 2 3 4 5

4. Να αναπτύξει κριτική - δημιουργική σκέψη.

1 2 3 4 5

5. Να συμβάλλει στην αυτογνωσία του.

1 2 3 4 5

6. Να αναπτύξει πνεύμα ομαδικότητας, συλλογικότητας, συνεργασίας και καλής επικοινωνίας με τους γύρω του.

1 2 3 4 5

7. Να συνειδητοποιήσει τις κυριότερες πτυχές του εαυτού του, τα ενδιαφέροντα, το σύστημα αξιών, τις ικανότητες και τις δεξιότητές του.

1 2 3 4 5

8. Να αξιολογεί και να επιλέγει πληροφορίες ανάλογα με τις ανάγκες του.

1 2 3 4 5

9. Να σχεδιάζει το μέλλον του και να ιεραρχεί τα σχέδιά του.

1 2 3 4 5

10. Να αντλήσει πληροφορίες για τον κόσμο της εργασίας, τις εξελίξεις και το σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον.

1 2 3 4 5

11. Να ανακαλύψει τις επαγγελματικές αξίες του και να μάθει να θέτει επαγγελματικούς στόχους.

1 2 3 4 5

30. Πιστεύετε ότι τελικά πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορες μορφές τέχνης και πολιτισμού (θεατρικό παιχνίδι - μουσική - χορός - κινηματογράφος - ζωγραφική - φωτογραφίες - γελοιογραφίες - κόμικς - λογοτεχνία - λαϊκός πολιτισμός - εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία - αρχαιολογικούς χώρους) ως δημιουργικά παιδαγωγικά εργαλεία στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

ΝΑΙ ☐

ΟΧΙ ☐

Αιτιολογήστε την απάντησή σας:.....
.....
.....
.....

31. Τι άλλο νομίζετε ότι μπορείτε να προσθέσετε ή να παρατηρήσετε για τη συμβολή της τέχνης και του πολιτισμού στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π.;

.....
.....
.....
.....

Ευχαριστώ για τη συνεργασία σας!!!

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αιβάζογλου, Α. (2000). Η τέχνη ως μέθοδος για την προώθηση της προσωπική ανάπτυξης. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 54-55, 169-174.
- Άλκηστις. (2000). *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*, ελληνικά γράμματα, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Άλκηστις. (2007) *Το βιβλίο της δραματοποίησης*. (δ' έκδοση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αντζουλάτου-Ρετσίδα, Ε. (1991) *Λαογραφικά Μουσεία και Παιδεία*, Αθήνα: Έλλην.
- Αρχοντάκης, Ζ. & Φιλίππου, Δ. (2003). *205 Βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Ασβεστάς, Α. (2007). Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Στο: ΕΚΕΠ (επιμ.) *Οδηγός Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού στον τομέα της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΕΚΕΠ 81-108
- Ατσαβέ, Α. (1989). Σχολικό θέατρο για έναν δυναμικό επαγγελματικό προσανατολισμό. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 9, 63-65.
- Βάγγερ, Α. (2004). Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στο: Κασσωτάκης, Μ., (Επιμ.). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω, σσ. 421-440.
- Βεργινάδη-Μπούρκουλα, Κ. (2000). Το θεατρικό παιχνίδι και τα «happenings» στην υπηρεσία μιας διαφορετικής συμβουλευτικής στην εκπαίδευση: Από τη θεωρία στην πράξη. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 58-59, 283-287.
- Βουδούρη, Δ. (2003). *Κράτος και Μουσεία. Το θεσμικό πλαίσιο των αρχαιολογικών μουσείων*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Γαλανουδάκης, Α., Κοσμίδου, Χρ., Σκαυδή, Δ., Τέττερη, Ι. (1993). *Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα: Alfa Omega Sciences Α.Ε.
- Γεωργιτσογιάννη Ε.Ν. (2001) Εισαγωγή στην Ιστορία του Πολιτισμού. Τεύχος Α'. Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- Γιάννου, Δ. (1994). *Ιστορία της Μουσικής*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press
- Γλυκοφρύδη-Λεοντίνη, Α. (2008). *Αισθητική Αγωγή, Πολυπολιτισμικότητα και Διαπολιτισμικότητα*. Στο: *Η Τέχνη και ο Πολιτισμός ως πεδίο ενέλικτων διαθεματικών πεδίων. Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, από τη θεωρία στην*

πράξη, Επιστήμες της Αγωγής, Θεματικό Τεύχος, Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. σσ. 27-47.

Δάλκος, Γ. (2000) *Μουσείο και Σχολείο*, Αθήνα: Καστανιώτης

Δεδούλη, Μ. (χ.χ.). Βιωματική μάθηση-Δυνατότητες αξιοποίησής στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης. Ανακτήθηκε 10 Σεπτεμβρίου 2010 από το διαδίκτυο: www.pi-schools.gr/download/publications/.../deloudi.PDF.

Δημαράς, Κ. Θ. (1977). *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*. Αθήνα.

Δημητρόπουλος, Ε. (2004). *Συμβουλευτική-Προσανατολισμός*. Τόμος Β': *Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Δημητρόπουλος, Ε. (2005). *Συμβουλευτική – Προσανατολισμός: Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Τόμος Α'. (ε' έκδοση). Αθήνα: Γρηγόρης.

Γκιάστας, Γ., Δημητρόπουλος, Ε., Ρέππα, Ε. & Τσέργας, Ν. (2008). *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Βιβλίο εκπαιδευτικού. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

Γκιάστας, Γ., Δημητρόπουλος, Ε., Ρέππα, Ε. & Τσέργας, Ν. (2008). *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Βιβλίο μαθητή. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια (1999). *Θέατρο – Κινηματογράφος – Μουσική – Χορός*. Τόμος 28, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Ζουρά-Μαστρομιχαλάκη, Α. (2007). Η λογοτεχνία για παιδιά και νέους απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Στο: Μαρκαντώνη, Ι.Σ. (Επιμ.) *Σύγχρονα παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά θέματα* Αθήνα: Gutenberg. σσ. 524-541.

Ηλιάδη Α. (2007) Η μουσική στην αρχαία Ελλάδα Ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2010 από το Διαδίκτυο:

http://www.apodimos.com/arhra/07/Oct/H_MOYSIKH_STHN_ARXAIA_ELLAD_A/index.htm

Καλαβά-Μυλωνά, Ν. (1989). *Συμβουλευτική και Δημοκρατική Παιδεία*. Αθήνα: Πατάκη.

Καμαρινού, Δ. (1998). *Βιωματική μάθηση στο σχολείο*. Αθήνα.

Κάντας, Α. & Χαντζή, Α. (1991). *Θεωρίες επαγγελματικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κασσωτάκης, Μ. & Φλουρής, Γ. (2006). *Μάθηση και Διδασκαλία*. Τόμος Α'. (3^η έκδ.). Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Κασσωτάκης, Μ. & Φωτιάδου-Ζαχαριου, Τ. (2004). Η εφαρμογή και η εξέλιξη του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα. Στο: Κασσωτάκης, Μ., (Επιμ.). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω, σσ. 73-97.

- Κασσωτάκης, Μ. (2000). *Η πληροφόρηση για τις σπουδές και τα επαγγέλματα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κασσωτάκης, Μ. (2002). Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός: εννοιολογικές διασαφήσεις, σκοποί και στόχοι. Στο: Κασσωτάκης, Μ., (Επιμ.). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω, σσ. 43-58.
- Κασσωτάκης, Μ. (2004α). Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός: Εννοιολογικές Διασαφήσεις, Σκοποί και Στόχοι. Στο: Κασσωτάκης, Μ., (Επιμ.). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω, σ.σ. 43-59
- Κασσωτάκης, Μ. (2004β). Ιστορική εξέλιξη της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Στο: Κασσωτάκης, Μ., (Επιμ.). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω, σσ. 61-73.
- Κασσωτάκης, Μ. (2006). *Παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά ρεύματα από το 18^ο αιώνα μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Κασσωτάκης, Μ. (2009). Η εφαρμογή και η εξέλιξη του επαγγελματικού προσανατολισμού στην Ελλάδα από τη μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. Μια προσπάθεια αποτίμησης, *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 86-87, 25-48
- Κασσωτάκης, Μ., & Μάνος, Κ. (2002). Η κατάρτιση και ο ρόλος των Λειτουργών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Στο: Κασσωτάκης, Μ., (επιμ.). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω σσ. 393-408.
- Κασσωτάκης, Μ., & Μαρμαρινός, Ι. (2005). Η παγκοσμιοποίηση και οι επιπτώσεις της στην επαγγελματική σταδιοδρομία και την εφαρμογή της επαγγελματικής συμβουλευτικής. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 74-75, 182-193.
- Κατσανέβας, Θ. (2007). *Επαγγέλματα του μέλλοντος και του παρελθόντος*. (έ'έκδοση) Αθήνα: Πατάκης.
- Κατσίρας, Α. (2009). Συμβουλευτική διαδικασία και θεραπευτικές μορφές τέχνης. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 88-89, 43-64.
- Κόκκινος, Γ. (2002). *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο

- Κοσμίδου – Hardy, X. & Γαλανουδάκη – Ράπτη, Α. (1996). Συμβουλευτική Θεωρία και Πρακτική. Καλλιθέα: Ασημακάκης Π. Ινστιτούτο Προσωπικής Ανάπτυξης.
- Κοσμίδου – Hardy, Χρ., (2008α). Βιωματική εκπαίδευση για τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. Τόμος Β΄. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Κοσμίδου – Hardy, Χρ., (2008β). Θεωρητικά Ζητήματα για τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. Τόμος Α΄. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Κοσμίδου-Hardy, X. (2001). Η βιωματική εκπαίδευση καθηγητών-συμβούλων Σ.Ε.Π.: Αξιολογώντας ένα παράδειγμα. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 56-57, 13-18.
- Κουρετζής, Λ. (2008). *Το θεατρικό παιχνίδι και οι διαστάσεις του*. Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Κύρδη, Κ. (2002). Αξιοποίηση των μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της σχολικής ύλης. Στο: Βοσνίδης, Π. & Τσιτούρη, Α. (Επιμ.) *Μουσείο-Σχολείο*. Καβάλα: Citronio, σσ. 26-29
- Κωνσταντινίδης, Ν., Κωστόπουλος, Π., Παταγιάς, Κ. & Παπανικολάου, Ι. (2004). Παιχνίδια επαγγελματικού προσανατολισμού. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 68-69, 155-166.
- Κώτσης, Κ. (2002). Εκπαίδευση και Πολιτισμός. Στο: Βοσνίδης, Π. & Τσιτούρη, Α. (Επιμ.) *Μουσείο-Σχολείο*. Καβάλα: Citronio, σσ. 12-13
- Λεοντσίνης, Γ. (2008). Σύγχρονο Πολιτικό Κράτος, Παγκοσμιότητα και Πολιτιστική Κληρονομιά. Στο: *Η Τέχνη και ο Πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών πεδίων. Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, από τη θεωρία στην πράξη*, Επιστήμες της Αγωγής, Θεματικό Τεύχος, Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. σσ. 19-24.
- Λουκάτος, Δημήτριος (1992), *Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης.
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2004). Η ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση του Επαγγελματικού Προσανατολισμού και η μεθοδολογία της. Στο: Κασσωτάκης, Μ., (Επιμ.). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω, σσ. 215-239.
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2006). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαστοράκη, Ε. (2000). Προϊόν διάχυση λειτουργιών συμβουλευτικής και προσανατολισμού στο γυμνάσιο και στο λύκειο: Οδηγός για τον εκπαιδευτικό. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι.

- Ματθαίου, Δ. (χ.χ). Παγκοσμιοποίηση, κοινωνία της γνώσης και δια βίου εκπαίδευση. Οι νέες ορίζουσες του εκπαιδευτικού έργου Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2010 από το Διαδίκτυο: www.primedu.uoa.gr/~dmatth/pdf/A0001.pdf
- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιολογική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μερακλής, Μ. Γ. (2004), *Ελληνική λαογραφία*, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Μιχαηλίδου, Μ. (2002) «Μουσείο: Πορεία και Προοπτικές προς τον 21ο αιώνα», στο Γ. Κόκκινος, (επιμ.) *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Μεταίχμιο, Αθήνα σ. 93-100.
- Μπακιρτζής, Κ.Ν. (2000). Βιωματική εμπειρία και κίνητρα μάθησης, *Παιδαγωγική επιθεώρηση*, 30, 87-109.
- Μπακιρτζής, Κ.Ν. (2006). *Επικοινωνία και Αγωγή*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπεντεβή – Σπυροπούλου, Β. (2006) Λαϊκός πολιτισμός και εκπαίδευση. Ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2010 από το Διαδίκτυο:
<http://www.laohistorymuseum.gr/pdfs/Mpetevi1oIC.pdf>
- Μπούνια, Α. (2006). Μουσεία και Αντικείμενα. Στο: Παπαγεωργίου (Επίμ.) *Πολιτιστική αναπαράσταση*. Αθήνα: Κριτική.
- Μυταράς, Δ. (2008). *Τι είναι τέχνη; Τέχνες και Γράμματα Οπτικές και Προοπτικές*. Στο: Τετράδια Πολιτισμού τεύχη 3-4. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Νικολάου-Σμοκοβίτη, Α. (1994). *Κοινωνιολογία, Κοινωνία και Κοινωνική ζωή*. Αθήνα: Σταμούλης
- Ξανθάκου, Γ. (1998). *Η δημιουργικότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ορφανίδη, Α. (2003). Εισαγωγή στη μουσειολογία. Ρόδος. Ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2010 από το Διαδίκτυο: <http://neolithic.gr/pdf/museology.pdf>
- Παπαδοπούλου, Σμ. (2008). *Η βιβλιοθεραπεία ως διδακτική προσέγγιση μέσω της γλωσσικής τέχνης και ως φορέας πολιτισμού*, Επιστήμες της Αγωγής, Θεματικό τεύχος, 113-118.
- Παπάς, Α. (2001). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδασκαλία*. Αθήνα
- Παπάς, Γ. (2005). Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στην απασχόληση και η θετική δυναμική του δια βίου επαγγελματικού προσανατολισμού στην αντιμετώπισή τους. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 74-75, 21-28.
- Παπαστυλιανού, Α. (επιμ.). (2005). *Διαπολιτισμικές διαδρομές. Παλιννόστηση και ψυχοκοινωνική προσαρμογή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Πασιάς, Γ. (2010). Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση. Παραδόσεις Σεμιναρίου: Συμβουλευτική στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Πατεστή, Α. (2007). Η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός στο χώρο της Εκπαίδευσης. Στο: ΕΚΕΠ (επιμ.) *Οδηγός Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού στον τομέα της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΕΚΕΠ. σσ. 55-80.
- Πατεστή, Α. (2007). Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός –Το παρόν και το μέλλον για την Ευρώπη και την Ελλάδα. Στο: ΕΚΕΠ (Επιμ.) *Οδηγός Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού στον τομέα της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΕΚΕΠ. σσ. 27-54
- Πατσαλίδης Σ. (1995). *Θέατρο, Κινηματογράφος και Ιδεολογία*. Θεσσαλονίκη: Μεταθεατρικά, Παρατηρητής.
- Πολίδου-Αλεξανδράκη, Β. (1989). Το θέατρο ως μέσο δυναμικού προσανατολισμού στο σχολείο: εμπειρίες από την πράξη. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 9, 66-76.
- Πολίτης Φ. (1984). *Θέατρον και Κινηματογράφος*. Στο Εκλογή κριτικών άρθρων Πολίτης Φ. (Επιμ.). Τόμος 2^{ος} σσ. 80-83.
- Πολίτης, Ν. Γ. (1909). *Λαογραφία*. Αθήνα.
- Ρέλλος, Ν. (2010). Παγκοσμιοποιημένος κόσμος και σχολείο. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 90-91, 232-241
- Ρέππα, Ε. (1992). Παιχνίδι, φαντασία, δημιουργικότητα και Σ.Ε.Π. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 22, 82-88.
- Ρούσσοι, Π. & Τσαούσης, Γ. (2008). *Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ρομπόλη, Σ. & Δημουλά, Κ. (χ.χ.). Παγκοσμιοποίηση, Σχολείο και Αγορά Εργασίας. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2010 από το Διαδίκτυο: users.sch.gr/gestamos/.../sxoleio_pagkosmiopoiisi.doc
- Σολωμός, Α. (1986). *Κινηματογράφος και Θέατρο, Εστί θέατρον και άλλα*. Αθήνα: Κέδρος.
- Τζέπογλου, Στ. (1987). Ο θεσμός του Σ.Ε.Π. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σκέψεις και προβληματισμοί. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 2-3, 81-89.
- Τριλίβα, Σ. & Αναγνωστοπούλου, Τ. (2008). *Βιωματική μάθηση*. Αθήνα: Τόπος.
- Τσιμπούκης, Κ. (1996). Προσωπικές σχέσεις καθηγητών-μαθητών. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 38-39, 112-123.
- Τσομπανάκη Ε. (2006). Η σημασία και αξία του χορού στην εκπαίδευση. Ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2010 από το Διαδίκτυο:

- ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι. (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών*. Τόμος Α' Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.
- Φιλίππου, Δ. & Καραντάνα, Π. (2010). *Ιστορίες για να ονειρεύεσαι...Παιχνίδια για να μεγαλώνεις...Για εμφύχωση βιωματικών ομάδων προσωπικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Φραγκιαδάκης, Ι. (1996). Συνεργασία όλων των μαθημάτων με το Σ.Ε.Π. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 38-39, 127.
- Χρηστίδης, Κ. (2008). Εικαστική αγωγή και διαθεματικές δραστηριότητες: Μεθοδολογικά ζητήματα. Στο: *Η Τέχνη και ο Πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών πεδίων. Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, από τη θεωρία στην πράξη*, Επιστήμες της Αγωγής, Θεματικό Τεύχος, Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. σσ. 157-166.
- Χρήστου, Χ. (1987). *Εισαγωγή στην Τέχνη*. Αθήνα: Σύλλογος Προς Διάδοσιν Ωφέλιμων Βιβλίων.
- Χρυσαφίδης, Κ. (2002). Βιωματική- Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Αθήνα: Gutenberg.
- Bauman, Z. (1994). *Ο πολιτισμός ως πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.
- Braudel, F. (2007). *Η Γραμματική των Πολιτισμών*. (Μτφρ. Α. Αλεξάκης) Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Burke, P. (1978) *Popular Culture in Early Modern Europe*. London. Στο: Γ. Κόκκινος (επιμ.), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. (2002). Αθήνα: Μεταίχμιο
- Chapman, L. (1993). *Διδακτικές της τέχνης*. (Μτφρ. Λαπουρτάς, Χαραλαμπίδης, Κυπραίου & Βαρδάλου). Αθήνα: Νεφέλη.
- Charlot, B. (1999). *Η σχέση με τη γνώση*. (Μτφρ. Μ. Καραχάλιος & Ε. Λινάρδου-Καραχάλιου). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Dewey, J. (1980). *Εμπειρία και εκπαίδευση*. (Μτφρ. Λ. Πολενάκης). Αθήνα: Γλάρος.
- Goleman, D. (1998). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. (Μτφρ. Α. Παπασταύρου) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Herskovits, M. J. (1955). *Cultural anthropology*. New York: Alfred A. Knopf, σ. 326-329.
- Mure, J.L. (1996). Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 38-39, 110-118.

- Robert, N. & Hill, L. (2006). Επαγγελματική συμβουλευτική. Η συμβουλευτική προσέγγιση της επαγγελματικής επιλογής και σταδιοδρομίας (Μτφρ Δ., Σιδηροπούλου-Δημακάκου). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Robinson, K. (1999). *Οι τέχνες στα σχολεία- Αρχές, πρακτικές, προβλέψεις*. (Μτφρ. Α. Ζαφειρίου). Αθήνα: Καστανιώτη.
- Wellek, R. & Warren, A. (χ.χ.). Θεωρία Λογοτεχνίας. (Μτφρ. Σ.Γ. Δεληγιώργη). Αθήνα: Δίφρος.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Banks, J. (2000) *Cultural Diversity and Education*, Boston, Allyn and Bacon
- Bruner, J. (1999). *The culture of education*. Cambridge: Harvard University Press.
- Dickinson, A. (χ.χ.) The role of audio-visual material.
- Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. Multiple Intelligences after twenty years”, Paper presented at the American Educational Research Association, Chicago, Illinois, April 21 2003, On line στη διεύθυνση: http://www.pz.harvard.edu/PIs/HG_MI_after_20_years.pdf
- Gombrich, E.H. (2002). *The story of art*. Rhaidon.
- Hein, G. (1998). *Learning in the Museum*. London: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (1992). *Museums and the Shaping of Knowledge*. Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (1994). *Museum and Gallery Education*. Leicester University Press.
- Hooper-Greenhill, E. (1999). Education, communication and interpretation: towards a critical pedagogy in museums. In: E. Hooper-Greenhill (ed.) *The Educational Role of the Museum*. London: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (1999) *The Educational Role of the Museum*. Routledge: London.
- Jacqueline M.Smith-Autard. (1994) *The Art of Dance in Education*. London: A+C Black Publishers.
- Kolb, D. (1984). *Experiential learning*. New Jersey: Pentice Hall.
- McCloud, S. (1994) *Understanding Comics: The invisible art*. New York: Mark Martin
- Ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2010 από το Διαδίκτυο: <http://www.amazon.com/Understanding-Comics-Invisible-Scott-Mccloud/dp/006097625X>
- Postle. D. (1993). Putting the heart back into learning. In D. Boud, R. Cohen & D. Walker, (Eds). *Using experiences for learning*.
- Triandis, H.C. (1973). *The subjective culture*. New York: John Wiley.
- Walling Donovan (2006). Brainstorming Themes that Connect Art the Curriculum, *Art Education* 59: 1 σ.σ.18-23
- William, O. (1987) *Culture*. In T. Bottomore (ed), *A Dictionary of Marxist Thought*, Blackwell Reference.

Διαδίκτυο

ICOM - International Council of Museums www.icom.org/

[http://en.wikipedia.org/wiki/Value_\(personal_and_cultural\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Value_(personal_and_cultural)). Wikipedia, the Free Encyclopedia

<http://el.wikipedia.org/wiki/Μουσική>

<http://el.wikipedia.org/wiki/Φωτογραφία>

<http://el.wikipedia.org/wiki/Γελοιογραφία>

<http://el.wikipedia.org/wiki/κόμικς>

www.ekep.gr

www.elesyp.gr

www.pi-schools.gr

www.ypepth.gr